

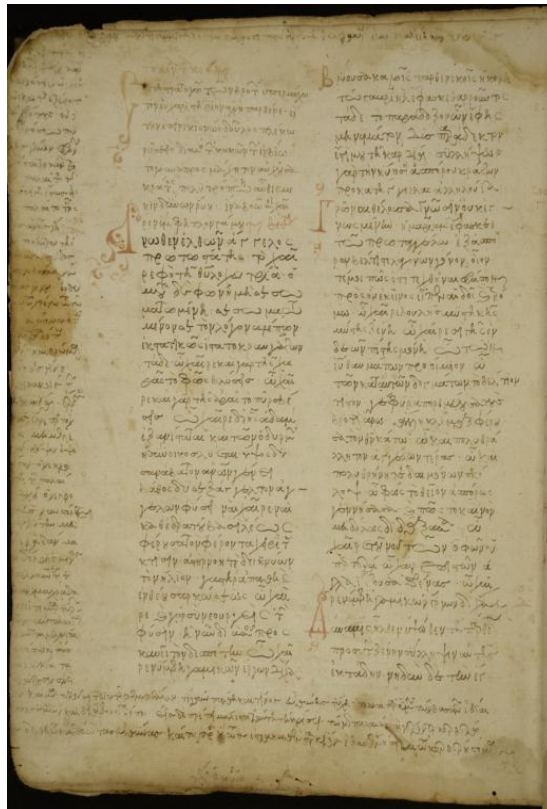
**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ
ΠΜΣ «ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΙ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ»
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ**

**Κωνσταντίνος Σκουλάς
Α.Μ.: 0910**

**Η ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΤΩΝ ΟΙΚΩΝ ΤΟΥ ΑΚΑΘΙΣΤΟΥ
ΑΠΟ ΤΟΝ ΜΑΝΟΥΗΛ ΦΙΛΗ (1275-1345)**

Εισαγωγή – Κριτική Έκδοση – Μετάφραση – Σχόλια

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

Επιβλέπων καθηγητής: Εμμανουήλ Πατεδάκης

ΡΕΘΥΜΝΟ 2023

ΕΙΚΟΝΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ

Χειρόγραφο από τον κώδικα 165 της Ιεράς Μονής Ιβήρων του Αγίου Όρους, φ. 225ν.

Η φωτογράφιση και τα πνευματικά δικαιώματα ανήκουν στην Ιερά Μονή Ιβήρων.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	4
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	5

A. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Μανουήλ Φιλής (1275-1345)	6
α. Η ζωή και το έργο του	6
β. Το μεταφραστικό του έργο	11
γ. Η τακτική της παρούσας μετάφρασης	14
2. Λογοτεχνική κριτική	17
3. Μετρική	23
4. Η χειρόγραφη παράδοση	27
α. Τα χειρόγραφα	27
β. Οι σχέσεις των χειρογράφων	31
5. Οι μεταφράσεις του Ακαθίστου έως και τον 19ο αιώνα	34
6. Η μετάφραση και η παράφραση στην αρχαιότητα και στο Βυζάντιο	37

B. ΤΟΥ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΦΙΛΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ ΤΩΝ ΟΙΚΩΝ ΤΗΣ ΥΠΕΡΑΓΙΑΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ. ΚΟΝΤΑΚΙΟΝ.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ – ΣΧΟΛΙΑ

1. Sigla	40
2. Κριτική έκδοση και μετάφραση	42
3. Σχόλια	67
INDICES	98
1. Index nominum	98
2. Index locorum	99
3. Index verborum notabilium	100
BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	106
1. ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΙΜΕΝΩΝ	106
α. Έργα του Μανουήλ Φιλή	106
β. Εκδόσεις του Ακαθίστου Ύμνου	106
γ. Λοιπά κείμενα	106
2. ΠΗΓΕΣ	107
α. Ελληνόγλωσσες	107
β. Ξενόγλωσσες	110
3. ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ	112

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

I. ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

BZ	<i>Byzantinische Zeitschrift</i> , Leipzig / Munich 1892-
DOP	<i>Dumbarton Oaks Papers</i> , Cambridge, Mass./Washington, D.C. 1941-
EEBS	<i>Επετηρίς Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών</i> , Αθήναι 1924-
GRBS	<i>Greek, Roman and Byzantine Studies</i> , Cambridge, Mass. 1958-
JÖB	<i>Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik</i> , Wien 1969-
MEG	<i>Medioevo Greco</i>
ODB	<i>The Oxford Dictionary of Byzantium</i> , τόμ. Α'-Γ', επιμ. Α. Ρ. Kazhdan, New York-Oxford 1991.
PG	<i>Patrologiae Cursus Completus</i> , Series Graeca, 161 τόμ., επιμ. J. P. Migne, Parisiis 1857-1866.
PLP	<i>Prosopographisches Lexikon der Palaiologenzeit</i> , 12 τόμ., επιμ. Erich Trapp κ.ά., Wien 1976-1996.

II. ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Έξ.	Έξοδος
Ευαγγ. Απ.	Ευαγγελική Απόδειξις
Ησ.	Ησαΐας
Ιωάνν.	Κατά Ιωάννην Ευαγγέλιον
Α' Ιωάνν.	Επιστολή Α' Ιωάννου
Κολ.	Προς Κολοσσαείς Επιστολή
Α' Κορ.	Προς Κορινθίους Α' Επιστολή
Λουκ.	Κατά Λουκάν Ευαγγέλιον
Μάρκ.	Κατά Μάρκον Ευαγγέλιον
Ματθ.	Κατά Ματθαίον Ευαγγέλιον
Σολ.	Σοφία Σολομώντος
Ψαλμ.	Ψαλμοί

III. ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΟΡΩΝ

αι.	αίωνα(ς)	πληθ.	πληθυντικός
ανθολ.	ανθολόγησις	πρ.	προοίμιο
αρ.	αριθμός	πρβλ.	παράβαλε
βλ.	βλέπε	σ.	σελίδα / σελίδες
δηλ.	δηλαδή	στ.	στίχος / στίχοι
έκδ.	έκδοση(ς)	τεύχ.	τεύχος
ενν.	εννοείται	τίτλ.	τίτλος
επίθ.	επίθετο	τόμ.	τόμος / τόμοι
επιμ.	επιμέλεια / επιμελητής	σχολ.	σχολιασμός
μτφρ.	μετάφραση	υποσ.	υποσημείωση
ό.π.	όπως παραπάνω	φ. / φφ.	φύλλο / φύλλα
ουσ.	ουσιαστικό	χ.ό.	χωρίς όνομα (εκδότη)
πιθ.	πιθανώς	χ.χ.	χωρίς χρονολογία (έκδοσης)
πίν.	πίνακα(ς)		

IV. ΛΟΙΠΕΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Αρχιμ.	αρχιμανδρίτης
Μον.	μοναχός
π.	πατήρ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Μέσα στην πνευματική ατμόσφαιρα της Αγίας και Μεγάλης Τεσσαρακοστής εξέχουσα θέση κατέχει φυσικά ο Ακάθιστος Ύμνος, του οποίου τα μεγαλοπρεπή λόγια δεν έχουν πάψει επί τόσους αιώνες να δονούν τις καρδιές των πιστών. Και είναι άξιο αναφοράς το γεγονός ότι μια σημαντική μορφή της Παλαιολόγειας Περιόδου, ο ποιητής Μανουήλ Φιλής, θέλησε να μεταφράσει σε βυζαντινό δωδεκασύλλαβο το κλασικό αυτό κείμενο της βυζαντινής υμνογραφίας και λογοτεχνίας. Και μάλιστα η μετάφραση αυτή είναι η πρώτη και μοναδική στη βυζαντινή περίοδο και λογοτεχνία.

Η παρούσα εργασία αποτελεί μία νέα κριτική έκδοση της μετάφρασης των οίκων του Ακαθίστου από τον Μανουήλ Φιλή, έπειτα από την πρώτη που είχε εκδώσει ο Emmanuel Miller το 1857. Χωρίζεται δε σε δύο μέρη. Το πρώτο μέρος περιλαμβάνει την εισαγωγή όπου γίνεται αναφορά στη ζωή και το έργο του Φιλή, με ειδική μνεία στο μεταφραστικό του έργο και στην τακτική της παρούσας μετάφρασης. Συνεχίζει με τη λογοτεχνική κριτική της μετάφρασης, τη συζήτηση για τη μετρική της καθώς και την αντίστοιχη περιγραφή για τη χειρόγραφη παράδοση του έργου. Επιπροσθέτως ασχολείται σε εισαγωγικό επίπεδο και με ζητήματα όπως τις μεταφράσεις του Ακαθίστου έως και τον 19ο αιώνα, αλλά και την έννοια της *μετάφρασης* και της *πaráφρασης* στην αρχαιότητα και στο Βυζάντιο.

Στο δεύτερο μέρος παρουσιάζεται η νέα κριτική έκδοση, για την πραγματοποίηση της οποίας μελετήθηκαν συνολικά επτά κώδικες, ενώ εν τέλει συμπεριελήφθησαν οι έξι απ' αυτούς. Την κριτική έκδοση συνοδεύει μετάφραση στη σημερινή ελληνική, ενώ ακολουθεί εκτενής σχολιασμός του κειμένου. Τέλος, καταρτίζονται και τα διάφορα συμπληρωματικά ευρετήρια.

Σ' αυτό το σημείο θα ήθελα να εκφράσω εκ βάθους καρδιάς τις ευχαριστίες μου στον ακαδημαϊκό μου σύμβουλο και επιβλέποντα καθηγητή κ. Εμμανουήλ Πατεδάκη για την αγαστή συνεργασία που είχαμε κατά τη διάρκεια των σπουδών μου, αλλά και για τις πολύτιμες συμβουλές και υποδείξεις που μου παρείχε κατά την εκπόνηση της παρούσας εργασίας. Ευχαριστώ επίσης θερμά τα υπόλοιπα μέλη της τριμελούς επιτροπής, τον καθηγητή κ. Στρατή Παπαϊωάννου και την καθηγήτρια κα Μαρίνα Δετοράκη, για τις χρήσιμες παρατηρήσεις τους πάνω στην εν λόγω εργασία. Θερμές ευχαριστίες οφείλω στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος, στη Βασιλική Βιβλιοθήκη του Escorial και στην Ιερά Μονή Ιβήρων του Αγίου Όρους για την παραχώρηση των φωτογραφικών λήψεων από τα χειρόγραφα. Ευχαριστώ ξεχωριστά τον πατέρα Θεολόγο, υπεύθυνο των χειρογράφων της Ιεράς Μονής Ιβήρων, για τις χρήσιμες πληροφορίες που μου παρείχε σχετικά με τα χειρόγραφα της. Τέλος, θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στους γονείς μου Εμμανουήλ και Μανωλία, στη γιαγιά μου Ευαγγελία, καθώς και στην αδελφή μου Μαρία για τη στήριξή τους.

A. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Μανουήλ Φιλής (1275-1345)

α. Η ζωή και το έργο του

Ο Μανουήλ Φιλής θεωρείται ο παραγωγικότερος ποιητής των παλαιολόγειων χρόνων¹ και ο σπουδαιότερος εκπρόσωπος της ποίησης για την περίοδο μεταξύ των δύο αλώσεων της Κωνσταντινούπολης, από τους σταυροφόρους το 1204 και από τους Τούρκους το 1453.² Δεν συμφωνούν όλοι οι μελετητές για την ημερομηνία γέννησης και θανάτου του ποιητή. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι μια πλειάδα επιστημόνων όπως ο Krumbacher,³ ο Hunger,⁴ ο Rosenqvist,⁵ ο Τρυπάνης,⁶ οι Talbot/Cutler,⁷ ο Papadogiannakis,⁸ ο Παΐδας,⁹ ο Λαμπάκης,¹⁰ και άλλοι¹¹ την τοποθετούν περίπου μεταξύ των ετών 1275-1345, άποψη την οποία υιοθετούμε κι εμείς συμβατικά, ενώ έχουν εκφραστεί κατά καιρούς και άλλες διαφορετικές απόψεις.¹²

Ως τόπος καταγωγής του Φιλή στην παλαιότερη και στην πιο σύγχρονη βιβλιογραφία αναφέρεται η Έφεσος.¹³ Όπως υποστηρίζει ο Stickler, ο πρώτος που ονόμασε την Έφεσο ως γενέτειρά του ήταν ο Jean Baptiste Cotelier το 1692 στο έργο

¹ Herbert Hunger, *Βυζαντινή λογοτεχνία: Η λόγια κοσμική γραμματεία των Βυζαντινών*, τόμ. Β', μτφρ. Ιωάννης Βάσσης κ.ά., Αθήνα, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 1992 (γ' ανατύπωση, Αθήνα, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 2005, σ. 597)· Jan Olof Rosenqvist, *Η βυζαντινή λογοτεχνία από τον 6ο αιώνα ως την Άλωση της Κωνσταντινούπολης*, Αθήνα, Εκδόσεις Κανάκη, 2008, σ. 243.

² Κωνσταντίνος Παΐδας, *Εισαγωγή στη βυζαντινή ποίηση: Λόγια κοσμική ποίηση, θρησκευτική ποίηση και υμνογραφία*, Αθήνα, Εκδόσεις Γρηγόρη, 2011, (β' έκδ.), σ. 80-81· Jan Olof Rosenqvist, *ό.π.*, σ. 243· Constantine Trypanis, *Greek Poetry: From Homer to Seferis*, London-Boston, Faber and Faber, 1981, σ. 518· Κωνσταντίνος Τρυπάνης, *Ελληνική ποίηση: Από τον Όμηρο ως τον Σεφέρη*, Αθήνα, Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», 1986, σ. 269.

³ Karl Krumbacher, *Ιστορία της βυζαντινής λογοτεχνίας*, τόμ. Β', επιμ. Λύσανδρος Γ. Χ. Κώνστας, μτφρ. Γεώργιος Σωτηριάδης, Αθήνα, Τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου-Βιβλιοπωλείον Καρόλου Μπεκ, 1900, σ. 749.

⁴ Herbert Hunger, *ό.π.*, τόμ. Β', σ. 523.

⁵ Jan Olof Rosenqvist, *ό.π.*, σ. 243.

⁶ Constantine Trypanis, *Greek...*, *ό.π.*, σ. 518· Κωνσταντίνος Τρυπάνης, *ό.π.*, σ. 269.

⁷ Alice-Mary Talbot και Anthony Cutler, λήμμα «Philes, Manuel», *ODB*, τόμ. Γ', σ. 1651.

⁸ Nikolaos Papadogiannakis, *Studien zu den Epitaphien des Manuel Philes*, (Dissertation der Freien Universität Berlin), Heraklion, 1984, σ. 39.

⁹ Κωνσταντίνος Παΐδας, *ό.π.*, σ. 80.

¹⁰ Στυλιανός Λαμπάκης, «Πνευματικός βίος και πολιτισμός Υστεροβυζαντινής περιόδου (1071-1453)», στο Νίκος Βαρδιάμπασης και Σωτήρης Ριζάς (επιμ.), *Ιστορία των Ελλήνων*, τόμ. Θ', Αθήνα, Εκδόσεις Δομή, σ. 429.

¹¹ Για περισσότερα βλ. Andreas Rhoby, «Wie lange lebte Manuel Philes?», στο Albrecht Berger, Sergei Mariev, Günter Prinzing και Alexander Riehle (επιμ.), *Koinotaton Doron: Das späte Byzanz zwischen Machtlosigkeit und kultureller Blüte (1204–1461)*, (Byzantinisches Archiv 31), Berlin-Boston, De Gruyter, 2016, σ. 151-152· Günter Stickler, *Manuel Philes und seine Psalmenmetaphrase*, (Dissertationen der Universität Wien 229), Wien, VWGÖ, 1992, σ. 19-21.

¹² Efthymia Braounou-Pietsch, *Beseelte Bilder: Epigramme des Manuel Philes auf bildliche Darstellungen*, Wien, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2010, σ. 33. Για τις ποικίλες απόψεις των μελετητών για τις χρονολογίες σε σχέση με τον Φιλή βλ. Andreas Rhoby, *ό.π.*, σ. 150-152, 160· Günter Stickler, *ό.π.*, σ. 19-21, 23. Πρβλ. Erich Trapp κ.ά., λήμμα «Φιλής Μανουήλ», *PLP*, αρ. 29817.

¹³ Karl Krumbacher, *ό.π.*, τόμ. Β', σ. 748· Μανουήλ Γεδεών, «Μανουήλ του Φιλή ιστορικά ποιήματα», *Εκκλησιαστική Αλήθεια*, έτος Γ', 6 Οκτωβρίου 1882-27 Σεπτεμβρίου 1883, σ. 216· Alice-Mary Talbot και Anthony Cutler, *ό.π.*, σ. 1651· Κωνσταντίνος Τρυπάνης, *ό.π.*, σ. 269· Κωνσταντίνος Παΐδας, *ό.π.*, σ. 81· Στυλιανός Λαμπάκης, «Πνευματικός βίος...», *ό.π.*, σ. 429.

του *Ecclesiae Graecae Monumenta* (τόμ. Γ', στήλη 675), βασιζόμενος πιθανότατα στον απολεσθέντα σήμερα κώδικα Escorialensis Z. IV. 16.¹⁴ Στο χειρόγραφο λοιπόν αυτό όπως και σε άλλα τέσσερα –το αρχαιότερο από τα οποία ανήκει στον 15ο αιώνα και πιθανότατα προέρχονται όλα από το ίδιο περιβάλλον– εντοπίζεται η συγκεκριμένη μαρτυρία τη στιγμή που οι υπόλοιποι 149 κώδικες σιωπούν.¹⁵ Ομολογουμένως, αυτό δεν εμπόδισε σχεδόν όλους τους μελετητές που ασχολήθηκαν με τον Φιλή να αποδεχτούν τον ισχυρισμό του Cotelier χωρίς έλεγχο.¹⁶

Η Έφεσος εμφανίζεται πολύ σπάνια στο έργο του Φιλή,¹⁷ όπως για παράδειγμα στον επιτάφιο του για τον αρχιεπίσκοπο Μαρωνείας Λέοντα Άγγελο Ατουέμη,¹⁸ στον επιτάφιο του για τον μητροπολίτη Εφέσου Ιωάννη Χειλά¹⁹ και στο ποίημά του προς τον ηγούμενο της μονής της Εφέσου.²⁰ Υπάρχει ακόμη ένα ποίημα στον τίτλο του οποίου γίνεται αναφορά στην καταγωγή του ποιητή: «Τοῦ Φιλῆ κυροῦ Μανουήλ τοῦ Ἐφεσίου στίχοι εἰς τὸν βασιλέα Ἀλέξανδρον».²¹ Πάντως δεν είναι βέβαιο αν όντως ο ποιητής καταγόταν από την Έφεσο.²²

Ο Μανουήλ Φιλής προερχόταν πιθανώς από κατώτερα κοινωνικά στρώματα²³ και έζησε επί των αυτοκρατόρων Μιχαήλ Η' Παλαιολόγου, Ανδρονίκου Β' και Ανδρονίκου Γ', ενώ υπήρξε αυλικός ποιητής επί της βασιλείας των δύο τελευταίων.²⁴ Στην Κωνσταντινούπολη ζούσε ήδη από τα μέσα της δεκαετίας 1290.²⁵ Υπήρξε μαθητής του Γεωργίου Παχυμέρη για τον οποίο συνέθεσε κι έναν επιτάφιο,²⁶ ενώ διατηρούσε φιλία και με τον Μάξιμο Πλανούδη, ο οποίος του έγραψε το 1295 για να τον συγχαρεί για το ποίημά του που μνημονεύει τις νίκες του Φιλανθρωπηνού κατά των Τούρκων.²⁷

¹⁴ Günter Stickler, *ό.π.*, σ. 16.

¹⁵ *Ο.π.*, σ. 16.

¹⁶ *Ο.π.*, σ. 16.

¹⁷ *Ο.π.*, σ. 16.

¹⁸ Emidio Martini (επιμ.), *Manuelis Philae Carmina inedita, ex Cod. C VII 7 Bibliothecae Nationalis Taurinensis et Cod. 160 Bibliothecae Publicae Cremonensis*, Neapoli, Typis Academicis, 1900, σ. 45, (40:6). Για τον Λέοντα Άγγελο Ατουέμη βλ. Erich Trapp κ.ά., λήμμα «Άτουέμης, Λέων Άγγελος», *PLP*, αρ. 1644.

¹⁹ Emmanuel Miller (επιμ.), *Manuelis Philae Carmina, ex Codicibus Escorialensibus, Florentinis, Parisinis et Vaticanis*, τόμ. Β', Paris, 1857, σ. 188-191, (CLVIII-CLXVII). Για τον μητροπολίτη Εφέσου Ιωάννη Χειλά βλ. Erich Trapp κ.ά., λήμμα «Χειλάς Ιωάννης», *PLP*, αρ. 30764.

²⁰ Emmanuel Miller (επιμ.), *Manuelis Philae Carmina, ex Codicibus Escorialensibus, Florentinis, Parisinis et Vaticanis*, τόμ. Α', Paris, 1855, σ. 436, (CCXXXVI).

²¹ Emmanuel Miller (επιμ.), *ό.π.*, τόμ. Β', σ. 334.

²² Günter Stickler, *ό.π.*, σ. 17· Erich Trapp κ.ά., λήμμα «Φιλής...», *ό.π.*, αρ. 29817

²³ Κωνσταντίνος Τρυπάνης, *ό.π.*, σ. 269· Κωνσταντίνος Παΐδας, *ό.π.*, σ. 81.

²⁴ Alice-Mary Talbot και Anthony Cutler, *ό.π.*, σ. 1651· Karl Krumbacher, *ό.π.*, τόμ. Β', σ. 749· Στυλιανός Λαμπάκης, «Πνευματικός βίος...», *ό.π.*, σ. 430· Κωνσταντίνος Παΐδας, *ό.π.*, σ. 81.

²⁵ Günter Stickler, *ό.π.*, σ. 17.

²⁶ Emmanuel Miller (επιμ.), *ό.π.*, τόμ. Β', σ. 400 (XXXIX)· Herbert Hunger, *ό.π.*, τόμ. Β', σ. 289· Alice-Mary Talbot και Anthony Cutler, *ό.π.*, σ. 1651· Karl Krumbacher, *ό.π.*, τόμ. Β', σ. 749· Κωνσταντίνος Παΐδας, *ό.π.*, σ. 81· Ioannis Telelis, «Τεχνικός διδάσκαλος: Georgios Pachymeres as Paraphrast of Aristotelian Meteorology», στο Andrea Cuomo και Erich Trapp (επιμ.), *Toward a Historical Sociolinguistic Poetics of Medieval Greek*, (Byzantios 12), Turnhout, Brepols Publishers, 2017, σ. 119· Στυλιανός Λαμπάκης, *Γεώργιος Παχυμέρης, Πρωτέκδικος και Δικαιοφύλαξ: Εισαγωγικό δοκίμιο*, Αθήνα, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών-Ινστιτούτο Βυζαντινών Ερευνών, (Μονογραφίες 5), 2004, σ. 36-37· C. Constantinides, *Higher Education in Byzantium in the Thirteenth and Early Fourteenth Centuries (1204- ca. 1310)*, Nicosia, Cyprus Research Centre, 1982, σ. 43, 63.

²⁷ C. Constantinides, *ό.π.*, σ. 43· Karl Krumbacher, *ό.π.*, τόμ. Β', σ. 749· Ηλίας Ταξίδης, *Μάξιμος Πλανούδης: Συμβολή στη μελέτη του corpus των επιστολών του*, (Βυζαντινά κείμενα και μελέτες 58), Θεσσαλονίκη, Κέντρο Βυζαντινών Ερευνών, 2012, σ. 116· Αθανάσιος Κομίνης, *Το βυζαντινόν ιερόν επίγραμμα και οι επιγραμματοποιοί*, («Αθηνά», Σύγγραμμα περιοδικόν της εν Αθήναις Επιστημονικής

Ως υπάλληλος της αυτοκρατορικής αυλής ο Φιλής έλαβε μέρος σε διπλωματικές αποστολές στην Περσία, στην Αραβία, στην Ινδία, στη Ρωσία και στη Γεωργία.²⁸ Ωστόσο ήρθε σε ρήξη με κάποιον αυτοκράτορα, πιθανώς τον Ανδρόνικο Β΄, και γι' αυτό φυλακίστηκε για λίγο, καθώς κατηγορήθηκε ότι τον προσέβαλε λόγω ορισμένων εκφράσεών του σε μία χρονογραφία που είναι άγνωστη σε εμάς.²⁹

Στο ποιητικό του έργο συχνά απαντούν παράπονα για τη φτώχεια του, την πείνα, τη δίψα και το κρύο, αλλά όλες αυτές οι αναφορές μπορεί και να αποτελούν λογοτεχνικό τόπο και να μην αντικατοπτρίζουν απαραίτητα τον πραγματικό του βίο.³⁰ Ένα άλλο στοιχείο που συναντά κανείς με έντονη παρουσία στα ποιήματά του είναι η κολακεία των ισχυρών και η επαίεια, παρ' ότι ο ποιητικός του λόγος δεν στερείται ταυτόχρονα γνήσιας λυρικής διαθέσεως και πηγαίου συναισθήματος.³¹ Για τα παραπάνω ο Φιλής έχει παραβληθεί από τον Krumbacher με τον Θεόδωρο Πρόδρομο, λέγοντας πως είναι άλλος Πτωχοπρόδρομος σε μία πολύ επαυξημένη και χειρότερη εκδοχή σε σχέση με τον επαίτικό του τόνο, και συμπληρώνει ότι οι δυο τους είναι τα εγκαταλελειμμένα παιδιά της τύχης, πεινασμένοι και επαίτες ποιητές, Πτωχοφίλης κι εκείνος όπως ο Πτωχοπρόδρομος.³² Λόγω της μεγάλης ομοιότητας της ποίησης του Φιλή με αυτή του Πτωχοπροδρόμου μερικές φορές υπήρξε σύγχυση μεταξύ αυτών των δύο.³³

Ο Μανουήλ Φιλής έγραψε –στη συντριπτική πλειοψηφία– ποίηση (πάνω από 25.000 στίχους), όπου έχει αξιοποιήσει τον δωδεκασύλλαβο ιαμβικό τρίμετρο στίχο, αποφεύγοντας τη χασμωδία, τονίζοντας την παραλήγουσα του στίχου, ενίοτε την προπαραλήγουσα και ποτέ η λήγουσα.³⁴ Εντούτοις έγραψε και σε δακτυλικό εξάμετρο, ενώ σπάνια μεταχειρίστηκε τον πολιτικό δεκαπεντασύλλαβο.³⁵ Τα κύρια χαρακτηριστικά της ποίησής του θα περιγραφούν αναλυτικά στο σχετικό για τη μετρική κεφάλαιο. Αθροιστικά στα προαναφερθέντα αξίζει να σημειωθεί ότι το μοναδικό γνωστό σ' εμάς πεζό σύγγραμμα του Φιλή είναι η *Θεωρία*, που προτάσσεται ως προοίμιο στο εγκώμιο του Νικηφόρου Βλεμμύδη για τον ευαγγελιστή Ιωάννη.³⁶

Ο Φιλής συνέθεσε και ποιήματα διδακτικά που άπτονται της ζωολογίας και της βοτανικής.³⁷ Ένα εκτενές απ' αυτά, το *Περί ζώων ιδιότητος*, αποτελείται από 2015 δωδεκασύλλαβους, έχει ως πηγή τον Αιλιανό και τον Τιμόθεο, ενώ είναι αφιερωμένο στον αυτοκράτορα Μιχαήλ Θ΄ Παλαιολόγο και περιγράφει σημαντικά πτηνά, χερσαία και ένυδρα ζώα όπως επίσης φανταστικά/συμβολικά ζώα σαν τον ονοκένταυρο και

Εταιρείας, Σειρά διατριβών και μελετημάτων 3), Εν Αθήναις, Τυπογραφείον Αδελφών Μυρτίδη, 1966, σ. 184.

²⁸ Karl Krumbacher, *ό.π.*, τόμ. Β΄, σ. 749· Alice-Mary Talbot και Anthony Cutler, *ό.π.*, σ. 1651· Κωνσταντίνος Τρυπάνης, *ό.π.*, σ. 269· Κωνσταντίνος Παΐδας, *ό.π.*, σ. 81· Στυλιανός Λαμπάκης, «Πνευματικός βίος...», *ό.π.*, σ. 430.

²⁹ Alice-Mary Talbot και Anthony Cutler, *ό.π.*, σ. 1651· Karl Krumbacher, *ό.π.*, τόμ. Β΄, σ. 749· Κωνσταντίνος Τρυπάνης, *ό.π.*, σ. 269· Κωνσταντίνος Παΐδας, *ό.π.*, σ. 81.

³⁰ Alice-Mary Talbot και Anthony Cutler, *ό.π.*, σ. 1651· Karl Krumbacher, *ό.π.*, τόμ. Β΄, σ. 749· Κωνσταντίνος Παΐδας, *ό.π.*, σ. 81.

³¹ Karl Krumbacher, *ό.π.*, τόμ. Β΄, σ. 756-757· Κωνσταντίνος Τρυπάνης, *ό.π.*, σ. 269· Κωνσταντίνος Παΐδας, *ό.π.*, σ. 81.

³² Karl Krumbacher, *ό.π.*, τόμ. Β΄, σ. 756-757.

³³ Alice-Mary Talbot και Anthony Cutler, *ό.π.*, σ. 1651· Herbert Hunger, *ό.π.*, τόμ. Β΄, σ. 517.

³⁴ Karl Krumbacher, *ό.π.*, τόμ. Β΄, σ. 750· Κωνσταντίνος Παΐδας, *ό.π.*, σ. 81-82.

³⁵ Κωνσταντίνος Τρυπάνης, *ό.π.*, σ. 270· Karl Krumbacher, *ό.π.*, τόμ. Β΄, σ. 750.

³⁶ Karl Krumbacher, *ό.π.*, τόμ. Β΄, σ. 759.

³⁷ F. S. Lehrs και Fr. Dübner (επιμ.), *Poetae Bucolici et Didactici*, μέρος Γ΄, Paris, Ambrosio Firmin Didot, 1846, σ. 3-68· Herbert Hunger, *ό.π.*, τόμ. Β΄, σ. 523· Alice-Mary Talbot και Anthony Cutler, *ό.π.*, σ. 1651.

τον μονόκερο.³⁸ Η *Σύντομος ἔκφρασις ἐλέφαντος* γραμμένη σε 381 δωδεκασύλλαβους στίχους περιγράφει έναν ελέφанта και είναι αφιερωμένη πιθανώς και πάλι στον Μιχαήλ Θ',³⁹ ενώ υφίστανται και δύο διδακτικά ποιήματα με θέμα τον μεταξοσκώληκα.⁴⁰ Συν τοις ἄλλοις ο Φιλής έχει συνθέσει βοτανικά ποιήματα *Περὶ φυτῶν* με θέμα κάποια φυτά όπως το στάχυ, το σταφύλι, το τριαντάφυλλο και το ρόδι, τα οποία αφιέρωσε επίσης πιθανώς στον Μιχαήλ Θ'.⁴¹

Εκτός από τα παραπάνω διδακτικά ποιήματα ο ποιητής δημιούργησε και τρία ποιήματα με διαλογική μορφή ενταγμένα φαινομενικά στην κατηγορία μίας δραματικής σύνθεσης, χωρίς ωστόσο να σχετίζονται με το δράμα αυτό καθ' αυτό.⁴² Το πρώτο φέρει από τον εκδότη του, C. B. Stark, τον τίτλο *Τραγωδία*, αλλά επισημαίνει ότι δεν πρόκειται για κάτι τέτοιο.⁴³ Αποτελείται από 602 δωδεκασύλλαβους στίχους που εκτυλίσσονται πάνω στον τάφο ενός νεαρού νεκρού πρίγκιπα, πιθανώς του Δεσπότη Ιωάννη Παλαιολόγου (του μεγαλύτερου γιου του Ανδρόνικου Β' από τον δεύτερο γάμο του), και συνιστά παράθεση θρηνητικών μονολόγων διαφόρων προσώπων.⁴⁴ Ο θρήνος του αυτοκράτορα στον τάφο του γιου του θεωρείται επινόηση του ποιητή.⁴⁵

Το δεύτερο είναι μια *ἠθοποιῖα δραματική* και χρονολογείται γύρω στο 1325, ενώ συνίσταται από 966 δωδεκασύλλαβους στίχους κατανεμημένους σε 138 στροφές των 7 στίχων εκάστη.⁴⁶ Πρόκειται για έναν πανηγυρικό σε διαλογική μορφή προς τον Μέγα Δομέστικο Ιωάννη Καντακουζηνό, τον κατοπινό αυτοκράτορα, όπου ο ποιητής συνομιλεί με αφηρημένες έννοιες όπως ο Λόγος, η Αρετή, η Αλήθεια και η Σεμνότητα.⁴⁷ Το τρίτο φέρει τον τίτλο *Ἄνθρωπος διαλεγόμενος μετὰ ψυχῆς*, έχει έκταση 240 δεκαπεντασύλλαβων στίχων που χωρίζονται σε 24 στροφές των 10

³⁸ F. S. Lehrs και Fr. Dübner (επιμ.), *ό.π.*, σ. 3-48· Karl Krumbacher, *ό.π.*, τόμ. Β', σ. 750· Herbert Hunger, *ό.π.*, τόμ. Β', σ. 523· Herbert Hunger, *Βυζαντινή λογοτεχνία: Η λόγια κοσμική γραμματεία των Βυζαντινῶν*, τόμ. Γ', μτφρ. Ιωάννα Οικονόμου-Αγοραστού κ.ά., Αθήνα, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 1994 (β' ανατύπωση, Αθήνα, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 2005, σ. 80)· Constantine Trypanis, *Greek...*, *ό.π.*, σ. 519· Alice-Mary Talbot και Anthony Cutler, *ό.π.*, σ. 1651.

³⁹ F. S. Lehrs και Fr. Dübner (επιμ.), *ό.π.*, σ. 49-56· Karl Krumbacher, *ό.π.*, τόμ. Β', σ. 750· Herbert Hunger, *ό.π.*, τόμ. Β', σ. 523· Herbert Hunger, *ό.π.*, τόμ. Γ', σ. 81· Constantine Trypanis, *Greek...*, *ό.π.*, σ. 519· Alice-Mary Talbot και Anthony Cutler, *ό.π.*, σ. 1651.

⁴⁰ F. S. Lehrs και Fr. Dübner (επιμ.), *ό.π.*, σ. 65-67· Herbert Hunger, *ό.π.*, τόμ. Β', σ. 523· Herbert Hunger, *ό.π.*, τόμ. Γ', σ. 80· Alice-Mary Talbot και Anthony Cutler, *ό.π.*, σ. 1651· Κωνσταντίνος Παΐδας, *ό.π.*, σ. 82.

⁴¹ F. S. Lehrs και Fr. Dübner (επιμ.), *ό.π.*, σ. 57-64· Karl Krumbacher, *ό.π.*, τόμ. Β', σ. 750-751· Herbert Hunger, *ό.π.*, τόμ. Β', σ. 523· Herbert Hunger, *ό.π.*, τόμ. Γ', σ. 91· Constantine Trypanis, *Greek...*, *ό.π.*, σ. 519.

⁴² Karl Krumbacher, *ό.π.*, τόμ. Β', σ. 751· Herbert Hunger, *ό.π.*, τόμ. Β', σ. 562· Constantine Trypanis, *Greek...*, *ό.π.*, σ. 519· Κωνσταντίνος Παΐδας, *ό.π.*, σ. 82.

⁴³ C. B. Stark (επιμ.), «Eine Tragödie des Manuel Philes», *Archiv für Philologie und Pädagogik*, τόμ. 14, 1848, σ. 444-447· Κωνσταντίνος Παΐδας, *ό.π.*, σ. 83.

⁴⁴ C. B. Stark (επιμ.), *ό.π.*, σ. 448-461· Emmanuel Miller (επιμ.), *ό.π.*, τόμ. Α', σ. 388-414 (CCXIII)· Karl Krumbacher, *ό.π.*, τόμ. Β', σ. 751· Herbert Hunger, *ό.π.*, τόμ. Β', σ. 562· Constantine Trypanis, *Greek...*, *ό.π.*, σ. 519· Κωνσταντίνος Παΐδας, *ό.π.*, σ. 82-83.

⁴⁵ Herbert Hunger, *ό.π.*, τόμ. Β', σ. 562, υποσ. 166· Κωνσταντίνος Παΐδας, *ό.π.*, σ. 84.

⁴⁶ Emmanuel Miller (επιμ.), *ό.π.*, τόμ. Α', σ. 143-184 (I)· Herbert Hunger, *ό.π.*, τόμ. Β', σ. 562-563· Karl Krumbacher, *ό.π.*, τόμ. Β', σ. 751-752· Constantine Trypanis, *Greek...*, *ό.π.*, σ. 519· Κωνσταντίνος Παΐδας, *ό.π.*, σ. 82.

⁴⁷ Alice-Mary Talbot και Anthony Cutler, *ό.π.*, σ. 1651· Herbert Hunger, *ό.π.*, τόμ. Β', σ. 562· Karl Krumbacher, *ό.π.*, τόμ. Β', σ. 751-752· Constantine Trypanis, *Greek...*, *ό.π.*, σ. 519· Κωνσταντίνος Παΐδας, *ό.π.*, σ. 82-83.

στίχων η καθεμία, ενωμένες με αλφαβητική ακροστιχίδα, και έχει ως θέμα τον διάλογο μεταξύ ενός χήρου και μιας ψυχής.⁴⁸

Παράλληλα ο Μανουήλ Φιλής συνέθεσε, ιδίως σε βυζαντινό δωδεκασύλλαβο και κυρίως κατά παραγγελία, μια σειρά ποιημάτων, ανάμεσα στα οποία ξεχωρίζουν επιγράμματα για θρησκευτικές εορτές, για χωρία της Αγίας Γραφής, για λόγους των Πατέρων, για διάφορα κοσμικά και θρησκευτικά έργα τέχνης (αγάλματα, εικόνες, σφραγίδες, νομίσματα, δαχτυλίδια, λειτουργικά βιβλία), για αγίους, για επίκαιρα θέματα όπως ιστορικά γεγονότα, αλλά και για ευεργέτες του που τους εγκωμιάζει.⁴⁹ Τα επιγράμματα αυτά εκτός από το γεγονός ότι αποτελούν πολύτιμη πηγή για τον βυζαντινό πολιτισμό, παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον από φιλολογικής και λογοτεχνικής άποψης.⁵⁰

Αξίζει να αναφερθεί ιδιαιτέρως ένα επίγραμμα που αφορά στη διήγηση του περιεχομένου μιας ερωτικής ιστορίας, αποδίδοντας με πολλή ευκρίνεια την περίληψη ενός μυθιστορήματος, που παρ' όλες τις διαφορές μοιάζει σε μεγάλο βαθμό με το *Καλλίμαχος και Χρυσορρόη*.⁵¹ Επιπροσθέτως, ο Φιλής συνέγραψε έκφραση αλληγορικής παράστασης των δώδεκα μηνών, γραμμένη σε 34 δωδεκασύλλαβους, ποίημα που εντάσσεται σε μια λογοτεχνική παράδοση που είχαν ακολουθήσει και άλλοι ποιητές όπως ο Θεόδωρος Πρόδρομος και ο Νικόλαος Καλλικλής.⁵²

Σωρευτικά στα προαναφερθέντα ως σημειωθεί πως ο Μανουήλ Φιλής συνέθεσε και ποιήματα που μπορούν να χαρακτηριστούν αλληγορικά καθώς και φανταστικά, όπως για τον γάμο του Μεγάλου Αλεξάνδρου, που στην ουσία πρόκειται για μία μετάφραση του έργου του Λουκιανού *Ἡρόδοτος ἢ Ἀετίων*.⁵³ Έγραψε ακόμη επιταφίους για μέλη της αυτοκρατορικής οικογένειας και για ευγενείς, εγκώμιο για τον Ανδρόνικο Γ', αιτήσεις (για τη χορήγηση ενός αλόγου, για ένα χαλινάρι, κριθάρι, χειμερινό μανδύα, κρασί, κ.ά.), αφηγήσεις ιστορικών γεγονότων όπως οι βουλγαρικές εκστρατείες του 1304 και οι καταλανικές επιδρομές στη Θράκη, ενώ οι στίχοι του παρέχουν πληροφορίες για τη γεωγραφία της Θράκης, της Μακεδονίας και των ακτών της Αδριατικής.⁵⁴

⁴⁸ Emmanuel Miller (επιμ.), *ό.π.*, τόμ. Α', σ. 419-430 (CCXV)· Κωνσταντίνος Παΐδας, *ό.π.*, σ. 84· Herbert Hunger, *ό.π.*, τόμ. Β', σ. 563· Karl Krumbacher, *ό.π.*, τόμ. Β', σ. 752· Constantine Trypanis, *Greek...*, *ό.π.*, σ. 519· Γεώργιος Αγγελέτος, *Μανουήλ Φιλής διάλογος ανθρώπου και ψυχής σε αλφαβητική ακροστιχίδα: Εισαγωγή, κριτική έκδοση, νεοελληνική απόδοση, σχόλια*, (μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία), Ρέθυμνο, 2022.

⁴⁹ Jan Olof Rosenqvist, *ό.π.*, σ. 243-244· Αθανάσιος Κομίνης, *ό.π.*, σ. 185· Karl Krumbacher, *ό.π.*, τόμ. Β', σ. 752-753· Herbert Hunger, *ό.π.*, τόμ. Β', σ. 597· Κωνσταντίνος Παΐδας, *ό.π.*, σ. 110· Κωνσταντίνος Τρυπάνης, *ό.π.*, σ. 269· Alice-Mary Talbot και Anthony Cutler, *ό.π.*, σ. 1651· Efthymia Braounou-Pietsch, *ό.π.*, σ. 57-199.

⁵⁰ Jan Olof Rosenqvist, *ό.π.*, σ. 244· Karl Krumbacher, *ό.π.*, τόμ. Β', σ. 754· Alice-Mary Talbot και Anthony Cutler, *ό.π.*, σ. 1651.

⁵¹ Emidio Martini (επιμ.), «A proposito d'una poesia inedita di Manuel File», *Reale Istituto Lombardo di Scienze e Lettere, Rendiconti*, σειρά 2, τόμ. 29, 1896, σ. 465-471· Hans-Georg Beck, *Ιστορία της βυζαντινής δημόσιας λογοτεχνίας*, μτφρ. Νίκη Eideneier, Αθήνα, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης 1989 (δ' ανατύπωση, Αθήνα, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 2009, σ. 201-202)· Herbert Hunger, *ό.π.*, τόμ. Β', σ. 597-598· Karl Krumbacher, *ό.π.*, τόμ. Β', σ. 754-755.

⁵² Emmanuel Miller (επιμ.), *ό.π.*, τόμ. Α', σ. 341-342 (CLIII)· Παναγιώτης Αγαπητός και Martin Hinterberger (ανθολ.-μτφρ.-σχολ.), *Εικόν και λόγος: έξι βυζαντινές περιγραφές έργων τέχνης*, εισαγωγικό δοκίμιο Ευτέρπη Μήτση και Παναγιώτης Αγαπητός, Αθήνα, Εκδόσεις Άγρα, 2006, σ. 104-105· Herbert Hunger, *ό.π.*, τόμ. Β', σ. 588· Karl Krumbacher, *ό.π.*, τόμ. Β', σ. 754, 756.

⁵³ Emmanuel Miller (επιμ.), *ό.π.*, τόμ. Β', σ. 336-337 (III)· Karl Krumbacher, *ό.π.*, τόμ. Β', σ. 753· Κωνσταντίνος Τρυπάνης, *ό.π.*, σ. 269· Constantine Trypanis, *Greek...*, *ό.π.*, σ. 518· Κωνσταντίνος Παΐδας, *ό.π.*, σ. 82.

⁵⁴ Alice-Mary Talbot και Anthony Cutler, *ό.π.*, σ. 1651· Κωνσταντίνος Παΐδας, *ό.π.*, σ. 82· Elizabeth Jeffreys, «Purple Prose? The Emperor and Literature», στο Geoffrey Nathan και Lynda

Το έργο του κατά το παρελθόν δεν έχαιρε πάντοτε ιδιαίτερης εκτίμησης,⁵⁵ χωρίς βέβαια να απουσιάζουν και οι εξαιρέσεις όπως η περίπτωση του Antonio Muñoz.⁵⁶ Οι δε ιστορικοί έχουν «εξορύξει» από τα έργα του πληροφορίες σχετικά με τον κοινωνικό και πολιτιστικό κόσμο της ύστερης βυζαντινής περιόδου, αλλά έχουν την τάση να ελαχιστοποιούν ή ακόμη και να απορρίπτουν τα ποιητικά και αισθητικά του επιτεύγματα.⁵⁷

Ωστόσο η νεότερη έρευνα είναι πιο θετικά διακείμενη απέναντι στο έργο του.⁵⁸ Μια προσεκτική ανάγνωση των κειμένων του Φιλί, έχοντας κατά νου τις ιδιαίτερες συνθήκες δημιουργίας της ποίησης που γράφεται για μια περίπτωση και επί παραγγελία, αποκαλύπτει τον τρόπο με τον οποίο ο ποιητής χρησιμοποιεί λογοτεχνικούς τόπους και τρόπους, για να δημιουργήσει μοναδικά κείμενα που εξυπηρετούν τα συγκεκριμένα συμφραζόμενά τους.⁵⁹ Τα λογοτεχνικά και καλλιτεχνικά προτερήματα του Φιλί –ενώ περιστασιακά συμβιβάζονται από την ανάγκη του να παράγει ποίηση κατά παραγγελία– παραμένουν αξιοπρόσεκτα, ενώ η ποιητική του φαντασία είναι πλούσια και δαιδαλώδης.⁶⁰

β. Το μεταφραστικό του έργο

Από τα έως τώρα εκδεδομένα έργα του Μανουήλ Φιλί φαίνεται ότι ο ποιητής καταπιάστηκε κάμποσες φορές με το ζήτημα και το εγχείρημα της μετάφρασης. Κατ' αρχάς μετέφρασε τον Ακάθιστο Ύμνο σε βυζαντινό δωδεκασύλλαβο,⁶¹ αυτό άλλωστε είναι και το θέμα της παρούσας εργασίας. Η παλαιότερη κριτική δεν είχε σε ιδιαίτερη εκτίμηση αυτήν τη μεταφραστική του δραστηριότητα. Ο Krumbacher υποστήριζε ότι ο Φιλίς κατεβίβασε τον μεγαλοπρεπή Ακάθιστο Ύμνο από το ύψος του στην ταπεινή βαθμίδα των δικών του ιαμβικών τριμέτρων σαν να ήθελε να καταστήσει οφθαλμοφανή στον αναγνώστη τη μεγάλη απόσταση της οστέινης στιχουργίας του

Garland (επιμ.), *Basileia: Essays on Imperium and Culture*, (Byzantina Australiensia 17), Leiden-Boston, Brill, 2011, σ. 18.

⁵⁵ Για τις αρνητικές κριτικές βλ. Σπυρίδων Λάμπρος, *Μικταί σελίδες μετ' εικόνων και εννέα παρενθέτων πινάκων: Α'. Λόγοι (1902-1905) – Β. Επιστολαί (1899-1903) – Γ. Μελέται (1874-1905)*, Εν Αθήναις, Τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου, 1905, σ. 334· Karl Krumbacher, *ό.π.*, τόμ. Β', σ. 753, 755-757· Constantine Trypanis, *Greek...*, *ό.π.*, σ. 519· Κωνσταντίνος Τρυπάνης, *ό.π.*, σ. 269· Αθανάσιος Κομίνης, *ό.π.*, σ. 185.

⁵⁶ Efthymia Braounou-Pietsch, *ό.π.*, σ. 35.

⁵⁷ Nicholas Conostas, «“Spiritual Warrior in Iron Armor Clad”: Byzantine Epigrams on Saint George the Great Martyr», *Journal of Modern Hellenism*, τόμ. 19-20, 2001-2002, σ. 230. Πρβλ. Σπυρίδων Λάμπρος, *ό.π.*, σ. 334.

⁵⁸ Μανόλης Πατεδάκης, «Βιβλιοκρισία: E. BRAOUNOU-PIETSCH, *Beseelte Bilder. Epigramme des Manuel Philes auf bildliche Darstellungen*, Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2010», *Byzantina Symmeikta*, τόμ. 23, 2013, σ. 306-307· Krystina Kubina, «Manuel Philes and the Asan Family: Two inedited poems and their context in Philes' oeuvre (including editio princeps)», *JÖB*, τόμ. 63, 2013, σ. 178.

⁵⁹ Krystina Kubina, «Manuel...», *ό.π.*, σ. 178.

⁶⁰ Nicholas Conostas, *ό.π.*, σ. 230.

⁶¹ Emmanuel Miller (επιμ.), *ό.π.*, τόμ. Β', σ. 317-333. Πρβλ. Dimitrios Skrekas, «Translations and Paraphrases of Liturgical Poetry in Late Byzantine Thessalonica», στο Andreas Rhoby και Nikos Zagklas (επιμ.), *Middle and Late Byzantine Poetry: Texts and Contexts*, (Byzantios 14), Turnhout, Brepols, 2018, σ. 251· Antonia Giannouli, «Hymn Writing in Byzantium: Forms and Writers», στο Wolfram Horandner, Andreas Rhoby, Nikos Zagklas (επιμ.), *A Companion to Byzantine Poetry*, (Brill's Companions to the Byzantine World 4), Leiden-Boston, Brill, 2019, σ. 496.

από την αληθινή ποίηση.⁶² Ο δε Trypanis χαρακτηρίζει αυτήν τη μετάφραση ως ένα ανώφελο και άχρηστο εγχείρημα.⁶³

Προκαταβολικά θεωρούμε άδικες και υπερβολικές τις παραπάνω θέσεις της κριτικής! Όπως θα καταδείξουμε στο κεφάλαιο της λογοτεχνικής κριτικής και των σχολίων, ο Φιλής στην παρούσα μετάφραση έχει χειριστεί αριστοτεχνικά τα εκφραστικά μέσα. Έχει επιλέξει ένα πλούσιο ποιητικό λεξιλόγιο, μετέρχεται ποικίλα σχήματα λόγου, αξιοποιεί έντεχνα τα συντακτικά σχήματα για να επιτύχει κάθε φορά τον σκοπό του, χειρίζεται άψογα το μέτρο, ερμηνεύει σωστά τα νοήματα του πρωτότυπου κειμένου, ενώ συνδυάζει την αφηγηματική ενάργεια με την παραστατικότητα του λόγου. Με δυο λόγια η μετάφρασή του πάνω στον Ακάθιστο θεωρείται άκρως λογοτεχνική, ενώ αποτελεί έναν σημαντικό μάρτυρα και για την ιστορία του πρωτότυπου έργου.

Πιθανολογείται ότι η μετάφραση του Ακαθίστου από τον Φιλή συμπεριλαμβανόταν αρχικά στον κώδικα Synodalis gr. 429 του Κρατικού Ιστορικού Μουσείου της Μόσχας κι από εκεί αντιγράφηκε στον κώδικα R. I. 19 της Βασιλικής Βιβλιοθήκης του Escorial, ο οποίος θεωρείται το απόγραφο.⁶⁴ Αυτό συμπεραίνεται από το γεγονός ότι αφενός ο κώδικας του Escorial αναπαράγει όλα τα λάθη του κώδικα της Μόσχας και προσθέτει μερικά από τα δικά του, αφετέρου όλα τα άλλα κείμενα και οι μικρογραφίες του πρωτοτύπου και του αντιγράφου συμπίπτουν, σε αντίθεση μόνο με τη μετάφραση του Φιλή που πιθανώς χάθηκε στο τελευταίο επαναδέσιμο του κώδικα 429 κατά τον 19ο αιώνα, ο οποίος πλέον είναι λεπτότερος από ό,τι ήταν κάποτε.⁶⁵ Στην περίπτωση αυτή, το γεγονός ότι η μετάφραση του Φιλή τοποθετείται στα εν λόγω χειρόγραφα αμέσως μετά τον Ακάθιστο αποτελεί μια προφανή ένδειξη για τον αναγνώστη σε σχέση με την επιτυχία της ποιητικής διασκευής αλλά και της μαεστρίας του ποιητή.⁶⁶

Ο Φιλής προέβη στο εγχείρημα για μία επίσης έμμετρη μετάφραση των Ψαλμών σε πολιτικούς στίχους.⁶⁷ Την κριτική έκδοση αυτής της μετάφρασης είχε επιμεληθεί ο Stickler το 1992,⁶⁸ παρ' ότι εξέδωσε περίπου μόνο το ένα τρίτο της, ενώ το υπόλοιπο μέρος παραμένει ανέκδοτο.⁶⁹ Ένα εν εξελίξει ερευνητικό πρόγραμμα που διεξάγεται στην Αυστριακή Ακαδημία Επιστημών θα καλύψει αυτό το κενό.⁷⁰ Στο πλαίσιο αυτού του προγράμματος η Gioffreda ετοιμάζει μια πλήρη έκδοση του κειμένου,⁷¹

⁶² Karl Krumbacher, *ό.π.*, τόμ. Β', σ. 753.

⁶³ Constantine Trypanis, *Greek...*, *ό.π.*, σ. 519.

⁶⁴ Elina Dobrynina, «The Akathistos Hymn», στο Vasiliki Tsamakda (επιμ.), *A Companion to Byzantine Illustrated Manuscripts*, (Brill's Companions to the Byzantine World 2), Leiden-Boston, Brill, 2017, σ. 333-334· Inmaculada Pérez Martín, «The Escorial Akathistos: The Last Manuscript Illuminated in Constantinople», *Italia Medioevale e Umanistica*, τόμ. 52, 2011, σ. 252-253.

⁶⁵ Inmaculada Pérez Martín, *ό.π.*, σ. 252 (υποσ. 89), 253· Elina Dobrynina, *ό.π.*, σ. 333, 334 (υποσ. 33).

⁶⁶ Elina Dobrynina, *ό.π.*, σ. 334.

⁶⁷ Σοφία Κοτζάμπαση, «Έμμετρες μεταφράσεις του Μανουήλ Φιλή», *Ελληνικά*, τόμ. 45, τεύχ. 2, 1995, σ. 359· Rachele Ricceri, «The Byzantine Reception of the Metaphrasis Psalmorum», στο Reinhart Ceulemans και Barbara Crostini (επιμ.), *Receptions of the Bible in Byzantium: Texts, Manuscripts, and their Readers*, (Acta Universitatis Upsaliensis: Studia Byzantina Upsaliensia 20), Uppsala, Uppsala Universitet, 2021, σ. 260.

⁶⁸ Günter Stickler, *ό.π.*, κείμενο σ. 169-194.

⁶⁹ Krystina Kubina, «Eight unedited poems to his friends and patrons by Manuel Philes», *BZ*, τόμ. 113, τεύχ. 3, 2020, σ. 880, υποσ. 2· Rachele Ricceri, «The Byzantine...», *ό.π.*, σ. 260, υποσ. 6.

⁷⁰ Rachele Ricceri, «The Byzantine...», *ό.π.*, σ. 260, υποσ. 6· Krystina Kubina, «Eight...», *ό.π.*, σ. σ. 880, υποσ. 2.

⁷¹ Krystina Kubina, «Eight...», *ό.π.*, σ. σ. 880, υποσ. 2· Rachele Ricceri, «The Byzantine...», *ό.π.*, σ. 260, υποσ. 6.

ενώ έχει δημοσιεύσει ήδη τα πρώτα αποτελέσματα.⁷² Οι τεχνικές στη διασκευή του κειμένου ανάμεσα στην ανώνυμη κατά την ύστερη αρχαιότητα μετάφραση των Ψαλμών (κατά παράδοση αποδιδόμενη στον Ψευδο-Απολλινάριο Λαοδικείας) και σ' αυτήν του Φιλί παραβάλλονται από τη Ricceri.⁷³ Σημειώνεται ακόμη πως τα χειρόγραφα τα οποία παραδίδουν τη μετάφραση των Ψαλμών από τον Φιλί παραδίδουν ενίοτε δύο διαφορετικές παραλλαγές της μετάφρασης, κάτι που ο Stickler θεωρεί ότι αντικατοπτρίζει δύο διαφορετικά στάδια επεξεργασίας της.⁷⁴

Οι δύο προαναφερθείσες μεταφραστικές δοκιμές του Φιλί πάνω σε χριστιανικής θεματικής ποιητικά κείμενα είναι οι πιο εκτενείς αλλά όχι και οι μοναδικές.⁷⁵ Με παρότρυνση του δασκάλου του, Λίνου Πολίτη, ο Εύδοξος Τσολάκης το 1971 εξέδωσε μεταξύ άλλων και δύο ανέκδοτα ποιήματα του Μανουήλ Φιλί από τον κώδικα 31 της Δημοτικής Βιβλιοθήκης της Κοζάνης.⁷⁶ Πρόκειται για μετάφραση τριών τροπαρίων σε βυζαντινό δωδεκασύλλαβο. Του πρώτου ποιήματος οι στίχοι 1-4 δεν έχουν ακόμη ταυτιστεί με κάποιο εκδεδωμένο τροπάριο, αν και παρουσιάζει κάποια ομοιότητα με ένα ανέκδοτο τροπάριο που ξεκινά με τη φράση *τὴν πόλιν, κόρη, τῆς Ἐδὲμ τὴν κεκλεισμένην*.⁷⁷ Ὅμως οι στίχοι του 5-9 «αποτελούν με βεβαιότητα ἑμμετρὴ μετάφραση του θεοτοκίου της ζ' ὠδῆς του Κανόνα της Κυριακῆς του δ' ἡχου, ἐνὸς το δεῦτερο ποίημα ταυτίζεται με τὴν μετάφραση του δευτέρου ἐξαποστειλαρίου της Μεγάλῆς Παρακλήσεως».⁷⁸

Στην ἔκδοση του Miller υπάρχουν ἐπίσης ἄλλες τρεῖς μεταφράσεις του Μανουήλ Φιλί. Ἡ μία ἐξ αὐτῶν ἀφορᾷ στον *Περὶ λιμοῦ λόγον* του Μεγάλου Βασιλείου,⁷⁹ ἐνὸς ἄλλῃ φέρει τὸν τίτλο *Μετάφρασις εἰς μῦθον κοινόν*.⁸⁰

Τέλος, ὁ Φιλίς μετέφρασε ἐν βυζαντινῷ δωδεκασύλλαβο καὶ τὸ ἔργο του Λουκιανῶ *Ἡρόδοτος ἢ Ἀετίων*,⁸¹ στο ὁποῖο ἀναφερθήκαμε ἐνδεικτικὰ στο προηγούμενο ὑποκεφάλαιο. Σ' αὐτὸ τὸ σύντομο κείμενο ὁ Λουκιανὸς περιγράφει τὸν πίνακα τοῦ ζωγράφου Αετίωνα, που ἀπεικονίζει τὸν γάμο τοῦ Μεγάλου Αλεξάνδρου με τὴν Ρωξάνη καὶ τὸν ὁποῖο ὁ Αετίων μετέφερε στὴν Ολυμπία καὶ τὸν ἐπέδειξε. Ἀκολούθησε ἔτσι τὸ παράδειγμα τοῦ Ηροδότου, ὁ ὁποῖος γιὰ νὰ γίνῃ γνωστὸς καὶ διάσημος αὐτὸς καὶ τὰ ἔργα του συνήθιζε νὰ ταξιδεύει ἀπὸ πόλη ἐν πόλῃ καὶ νὰ τὰ

⁷² Anna Gioffreda καὶ Andreas Rhoby, «Die metrische Psalmenmetaphrase des Manuel Philes: Präliminarien zu einer kritischen Edition», *MEG*, τόμ. 20, 2020, σ. 119-141· Anna Gioffreda, «I testimoni delle Metafrasi dei Salmi di Manuele File: Isidoro di Kiev, Gerardo di Patraso e il suo sodale Stamazio», *Segno e Testo*, τόμ. 19, 2021, σ. 339-370.

⁷³ Rachele Ricceri, «Two Metrical Rewritings of the Greek Psalms: Pseudo-Apollinaris of Laodicea and Manuel Philes», στο Michele Cutino (ἐπιμ.), *Poetry, Bible and Theology from Late Antiquity to the Middle Ages*, (Millennium Studies 86), Berlin-Boston, De Gruyter, 2020, σ. 223-236.

⁷⁴ Σοφία Κοτζάμπαση, *ὁ.π.*, σ. 359.

⁷⁵ *Ὀ.π.*, σ. 359.

⁷⁶ Εύδοξος Τσολάκης, «Τὸ χειρόγραφο ἀρ. 31 τῆς Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης Κοζάνης: Κωδικολογικὰ – Τὸ περιεχόμενον – Ἀνέκδοτα ποιήματα τοῦ Μανουήλ Φιλί», *Ἑλληνικά*, τόμ. 24, τεύχ. 2, 1971, σ. 321, κείμενον σ. 335-336.

⁷⁷ Σοφία Κοτζάμπαση, *ὁ.π.*, σ. 360.

⁷⁸ *Ὀ.π.*, σ. 360.

⁷⁹ Emmanuel Miller (ἐπιμ.), *ὁ.π.*, τόμ. Β', σ. 273 (XIV). Ὅσον ἀφορᾷ σ' αὐτὴν τὴν μετάφραση τοῦ Φιλί πάνω στον Μέγα Βασίλειον ἔχει γίνῃ σχετικὴ ομιλία ἀπὸ τὸν Martin Hinterberger στο ἐργαστήρι «Late Byzantine Metrical Metaphraseis» (Βιέννη, 23 Ἰουνίου 2022), τὸ ὁποῖο ὁργανώθηκε στο πλαίσιο τοῦ ἐρευνητικοῦ προγράμματος «The Legacy of the Psalms in Byzantine Poetry: Book Epigrams and Metrical Paraphrases» ὑπὸ τὴν ἀγίδα τῆς Αὐστριακῆς Ακαδημίας Ἐπιστημῶν.

⁸⁰ Emmanuel Miller (ἐπιμ.), *ὁ.π.*, τόμ. Α', σ. 213 (XXVII). Σ' αὐτὸ τὸ στάδιο δὲν ἀσχοληθήκαμε περαιτέρω με τὴν πατρότητα τῆς συγκεκριμένης μετάφρασης.

⁸¹ *Ὀ.π.*, τόμ. Β', σ. 336-337 (III)· Karl Krumbacher, *ὁ.π.*, τόμ. Β', σ. 753· Constantine Trypanis, *Greek...*, *ὁ.π.*, σ. 518.

αναγιγνώσκει, μέχρι που στην Ολυμπία σε καιρό μεγάλων Ολυμπιακών αγώνων βρήκε τη μεγάλη ευκαιρία.

Ο Φιλής μεταφράζοντας ένα πεζό έργο σε έμμετρο όχι μόνο του αλλάζει τη μορφή, αλλά επίσης το απλοποιεί λεξιλογικά, όπως στις περιγραφές του Λουκιανού, αντικαθιστώντας για παράδειγμα τη λέξη *δαδα* (5) με τη λέξη *λαμπάδος* (στ. 19) και τη λέξη *λόγην* (5) με τη λέξη *ζίφος* (στ. 23).⁸² Ο Φιλής αλλάζει επίσης το συμπέρασμα της περιγραφής και τονίζει, όπως φαίνεται, μια διαφορετική άποψη από τον Λουκιανό (6), αφού υπονοεί ότι ακόμη και ο Μέγας Αλέξανδρος έθεσε την αγάπη πάνω από τον πόλεμο (στ. 32-33).⁸³ Αυτή η μετάφραση, αν και ίσως δεν είναι καθ' εαυτήν ένα σχέδος, ωστόσο μοιάζει με κείμενο γραμμένο ως διδακτική άσκηση.⁸⁴ Κλείνοντας σημειώνουμε πως ενώ οι συγγραφείς του 12ου αι. ενδιαφέρονταν να χρησιμοποιούν τα έργα του Λουκιανού κυρίως ως λογοτεχνικά μοντέλα, οι λόγιοι της Παλαιολόγιας Περιόδου φαίνεται ότι αντιμετώπισαν τον Λουκιανό μάλλον ως μια άλλη πηγή της αττικής διαλέκτου και ενός παραδείγματος υφολογικού τρόπου.⁸⁵

γ. Η τακτική της παρούσας μετάφρασης

Στην παρούσα μετάφραση ο Μανουήλ Φιλής επιχειρεί κατά βάση να δώσει μία ερμηνευτική προσέγγιση του Ακαθίστου Ύμνου. Αυτό γίνεται φανερό από τη σημασιολογική φόρτιση των λέξεων που επιλέγονται για να αποδώσουν τις αντίστοιχες του πρωτοτύπου, αλλά και από τις προσθήκες λέξεων και φράσεων οι οποίες επεξηγούν τα νοήματα του Ακαθίστου. Επομένως, θα μπορούσε γενικά η τακτική της μετάφρασης να χαρακτηριστεί ως **ερμηνευτική**.

Σε πρώτη φάση παρατηρείται ότι στη μετάφρασή του διατηρούνται πολλές λέξεις και φράσεις ακριβώς ίδιες με το πρωτότυπο. Από την άλλη πλευρά, ο Φιλής προσαρμόζει τη μετάφρασή του στο μέτρο του βυζαντινού δωδεκασύλλαβου, κάτι που μοιραία τον οδηγεί συχνά σε συγκεκριμένες μεταφραστικές επιλογές. Για τα ζητήματα μετρικής θα μιλήσουμε αναλυτικά στο αντίστοιχο κεφάλαιο. Ο δε Ακάθιστος Ύμνος, με ορισμένες εξαιρέσεις, υπακούει μετρικά στους κανόνες της τονικής ρυθμοποιίας.⁸⁶ Στο κύριο μέρος όλων των οίκων του Ακαθίστου διατηρείται απολύτως η ισοσυλλαβία, ενώ σε σχέση με την ομοτονία υπάρχουν κάποιες διαφοροποιήσεις.⁸⁷ Βέβαια λόγω αυτής της αναντιστοιχίας των τόνων ο Ύμνος δεν καθίσταται μονότονος.⁸⁸

Ως προς την απόδοση των λέξεων του πρωτοτύπου ο Φιλής αξιοποιεί τις λέξεις εκείνες που κατά τη γνώμη του αποδίδουν ορθότερα τα νοήματα, αλλά ταυτόχρονα εξυπηρετούν και το μέτρο. Για παράδειγμα ερμηνεύει το ρήμα *αναγράφω* (πρ. 3) ως *πλέκω* (στ. 3), τη μετοχή του πρωτοτύπου *δεομένων* (Γ 7) με το επίθετο *ένδεων* (στ. 38) και τη μετοχή *γεωργοῦσα* (Ε 8) με τη μετοχή *κούουσα* (στ. 63).

⁸² Przemyslaw Marciniak, «Reinventing Lucian in Byzantium», *DOP*, τόμ. 70, 2016, σ. 214.

⁸³ *Ο.π.*, σ. 214.

⁸⁴ *Ο.π.*, σ. 214.

⁸⁵ *Ο.π.*, σ. 219.

⁸⁶ Θεόκλητος Σετάκης (Αρχιμ.), *Ο Ύμνος της Ακαθίστου Ακολουθίας: Ιστορικοστοχαστική μελέτη*, Βέροια, χ.ό., 1966, σ. 66· Νικόλαος Τωμαδάκης, *Συλλάβιον βυζαντινών μελετών και κειμένων, Τεύχος Α': Η Ακάθιστος εορτή και η υμνολογία της*, Εν Αθήναις, Τυπογραφίον Αδελφών Μυρτίδη, 1964, σ. 12-14.

⁸⁷ Νικόλαος Τωμαδάκης, *Συλλάβιον...*, ό.π., σ. 14· Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος Ύμνος: Έκδοση κριτική*, Ηράκλειο, Έκδοσις Ιεράς Μητροπόλεως Ρεθύμνης και Αυλοποτάμου, 2021, σ. 161-162.

⁸⁸ Νικόλαος Τωμαδάκης, *Συλλάβιον...*, ό.π., σ. 14.

Ως προς την εξυπηρέτηση του μέτρου αντικαθιστά για παράδειγμα τον τύπο *Χριστοῦ* (Γ 8) που υπάρχει στο πρωτότυπο με τον τύπο *Ἰησοῦ* (στ. 39). Στη θέση της λέξης *θεοδόχον* (Ε 1) μεταχειρίζεται τη *θεοτρόφον* (στ. 56). Στον στίχο 71 με τις λέξεις *Χριστοῦ*, *βροτούς*, *εὐστοργία* αποδίδει τις συνώνυμες λέξεις *θεοῦ*, *θνητούς* και *εὐδοκία* του πρωτοτύπου (Ε 16). Επιπλέον, στους στίχους 85 και 290 ο τύπος *μη̄τερ* επιλέγεται από τον Φιλῆ για μετρικούς λόγους, ενώ η γραφή των εκδόσεων κινείται μεταξύ του *μη̄τηρ* και *μη̄τερ* (Η 6, Ι 6, Ω 1). Σε άλλα σημεία προκειμένου να εξυπηρευτεί το μέτρο γίνεται αλλαγή στη σειρά των λέξεων (στ. 205), αλλαγή πτώσης (στ. 98), αλλαγή αριθμού (στ. 87-88, 104, 256), αλλαγή χρόνου (στ. 256).⁸⁹

Παράλληλα, ο Φιλῆς συμπληρώνει τη μετάφρασή του με κάποιες λέξεις και φράσεις που δεν υπάρχουν στο πρωτότυπο κείμενο, αλλά προάγουν περαιτέρω την επιδιωκόμενη ερμηνευτική προσέγγιση. Για παράδειγμα στον στίχο 54 προσθέτει τη λέξη «στάχυν», για να ερμηνεύσει τον στίχο του πρωτοτύπου «τοῖς θέλουσι θερίζειν σωτηρίαν». Στον στίχο 59 η φράση του πρωτοτύπου «ἄλμασιν ὡς ἄσμασιν» συμπληρώνεται ερμηνευτικά με τη φράση «εὐθύς ἐκρότει». Στους στίχους 67-68 «λειμών τῆς τρυφῆς τῆς ἐνθέου | λιμὴν τῶν ψυχῶν τῶν ἐν ζάλη» οι φράσεις «τῆς ἐνθέου» και «τῶν ἐν ζάλη» αποτελούν επίσης ερμηνευτικές προσθήκες.

Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Φιλῆς μετέρχεται ως ερμηνευτική προσθήκη εννέα φορές συνολικά τη λέξη *ξένος*, εξαιρουμένου του στίχου 170 (*Ξένον τόκον*) όπου εκεί η λέξη προέρχεται απευθείας από το πρωτότυπο. Μάλιστα παρατηρείται η χρήση του συγκεκριμένου όρου σταθερά στους οίκους Γ-Θ. Στον κάτωθι πίνακα δείχνουμε αυτή την ερμηνευτική επιλογή:

Χρήση της λέξης ξένος			
Οἶκος		Οἶκος	
Γ	μύστις ξένη (στ. 37)	Θ	ἐκπλαγέντες τὸ ξένον (στ. 102)
Δ	τὴν ξένην σύλληψιν (στ. 51)	Λ	φῶς [...] ξένον (στ. 128)
Ε	τὸ ξένον φίλημα (στ. 58)	Ο	θύρα ξένη (στ. 182)
Ζ	τουτὶ τὸ ξένον (στ. 77)	Ρ	ἐκπλαγέντες τὸ ξένον (στ. 204)
Η	τὸ ξένον μέλλοντες (στ. 84)		

Τρεις ακόμη λέξεις ο *νοητός*, ο *μυστικός* και ο *κρυπτός* φαίνεται να χρησιμοποιούνται κατά τη μετάφραση του Φιλῆ και ως ερμηνευτική επιλογή. Με την πρώτη *νοητοῦ* (στ. 87), *νοητῆς* (στ. 110) μεταφράζει τις λέξεις του πρωτοτύπου *ἀοράτων* (Η 8) και *μυστικῆς* (Ι 7) αντίστοιχα. Με τη δεύτερη *μυστικοῦ* (στ. 182) μεταφράζει τις λέξεις του πρωτοτύπου *ἀπορρήτου* (Γ 6) και *μυστηρίου* (Ο 7) αντίστοιχα. Με την τρίτη *κρυπτούς* (στ. 137) μεταφράζει τη λέξη του πρωτοτύπου *νοητόν* (Λ 10).

Στον στίχο 146 με τη φράση «τὸ πνεῦμα ζέον [...] λύειν» ο Φιλῆς ερμηνεύει το απαρέμφατο «μεθίστασθαι» (Μ 2) του πρωτοτύπου, ενώ η φράση «πρὸς τὸ φῶς παρηγμένοις» (στ. 153) συνιστά ερμηνευτική εκδοχή της μετοχής «γενομένοις» (Ν 2) του πρωτοτύπου. Η δε φράση «πρὸς τὸ λυπεῖν ἔκλυσις» (στ. 165) αποτελεί ερμηνευτική προέκταση της λέξεως «δυσώπησις» (Ν 14) του πρωτοτύπου. Επιπροσθέτως, ο Φιλῆς προσφέρει μία ερμηνεία στη φράση του πρωτοτύπου «ξενωθῶμεν τοῦ κόσμου» (Ξ 1) με τη φράση «τοῦ μὴ καθαροῦ νῦν ξενωθῶμεν βίου» (στ. 171).

⁸⁹ Περισσότερα για τις μεταφραστικές επιλογές που γίνονται χάριν του μέτρου βλ. σχόλια στ. 146, 111, 116, 118, 206, 225.

Η μετοχή του πρωτοτύπου *συνδιάγοντα* (Π 5) μεταφράζεται με τη συνώνυμη *συνόντα* (στ. 198), η οποία συμπληρώνεται ερμηνευτικά με τη φράση «μὲν τοῖς πᾶσιν ἐκ μετουσίας». Το ρήμα του πρωτοτύπου «ἀποροῦσι» (Ρ 3) αποδίδεται με την περίφραση «οὐ δύναται» (στ. 201) συμπληρωμένη ερμηνευτικά με τη φράση «ὕπὸ τῆς τέχνης». Το δε ρήμα *δέδωκας* (Υ 5) ερμηνεύεται με το ρήμα *ἐβράβευσας* (στ. 246), συνοδευόμενο από τον εμπρόθετο προσδιορισμό «ἐξ εὐσπλαγχνίας». Η φράση «Φωτοδόχον λαμπάδα» (Φ 1) ερμηνεύεται επιτυχημένα ως «Φωτὸς θεϊκοῦ λυχνίαν» (στ. 248).

Με την επιπρόσθετη φράση «πεῖθον αὐτῆς τὸν τόκον» (στ. 252) ο Φιλῆς προσφέρει μια ερμηνευτική προσέγγιση για τη φράση του πρωτοτύπου κειμένου «ἄλλον [...] φῶς» (Φ 3). Η φράση του πρωτοτύπου «πολύφωτον [...] φωτισμόν» (Φ 10), η οποία υποδηλώνει τον Χριστό, ερμηνεύεται με τη φράση «φωτισμόν [...] τῆς εὐσπλαγχνίας» (στ. 257).

Για τη λέξη του πρωτοτύπου *χειρόγραφον* (Χ 5) ο Φιλῆς αξιοποιεί τη συνώνυμη *κώδικα* (στ. 269), την οποία ερμηνεύει επιπλέον με τον προσδιορισμό «τῶν δανεισμάτων». Ο όρος του πρωτοτύπου *πάντων* (Χ 5) αποδίδεται καθαρά ερμηνευτικά ως *ἐλευθέρων* (στ. 270), εφόσον ο Ιησούς σκίζοντας το χειρόγραφο των αμαρτιῶν μᾶς ἀπελευθέρωσε ἀπὸ τα δεσμά τους.

Η λέξη του πρωτοτύπου *βασιλείας* (Ψ 13) που δηλώνει τη χριστιανική πολιτεία, ὄλη την επικράτεια του βυζαντινοῦ κράτους, ερμηνεύεται σωστά ἀπὸ τον Φιλῆ με την περίφραση «κάτω κραταρχίας» (στ. 284). Ἀκόμη, η φράση του πρωτοτύπου «τῆς μελλούσης [...] κολάσεως» (Ω 5) ερμηνεύεται με τη φράση «τῆς ἐκεῖσε τοῦ πυρὸς τιμωρίας» (στ. 294).⁹⁰

Ὅπως προαναφέρθηκε, ο Φιλῆς κατὰ τη μετάφρασή του μεταχειρίζεται πολὺ συχνὰ λέξεις συνώνυμες, ὅπως για παράδειγμα τις λέξεις *πολυτρόπων* (στ. 6), *ῥύου* (στ. 6), *βοῶ* (στ. 7) για να αντικαταστήσει τις ἀντίστοιχες του πρωτοτύπου *παντοίων* (πρ. Π 5), *ἐλευθέρωσον* (πρ. Π 5), *κράζω* (πρ. Π 6). Η μετοχή *μετάγουσα* (Γ 11) μεταφράζεται με τη συνώνυμη *πορθμεύουσα* (στ. 41). Ἀκόμη οι ὅροι *τέρας* (στ. 43), *βρέτας* (στ. 130), *δίκτυα* (στ. 212) μεταφράζουν τους ὅρους *θαύμα* (Γ 12), *εἶδωλα* (Λ 3), *σαγήνας* (Ρ 13) ἀντιστοίχως.⁹¹ Γενικὰ ο ποιητὴς με τις μεταφραστικές του ἐπιλογές δεν ἀπλοποιεῖ ἀπαραίτητα για τον ἀναγνώστη του το λεξιλόγιο, ἀλλὰ το κάνει –κατὰ περίπτωσιν– πιο ἀρχαιοπρεπές.

Ἐχουμε ἤδη σημειώσει ὅτι γίνεται συχνὰ χρῆση τόσο της περιφραστικής ὅσο και της μονολεκτικής ἀπόδοσης ὀρων και φράσεων του πρωτοτύπου. Ο ὅρος «θεοτόκω» (Α 2) του πρωτοτύπου αποδίδεται με την περίφραση «Θεοῦ λοχευτρία» (στ. 9), το ἐπίθετο *ἄγνωστον* (Γ 1) αποδίδεται ως «οὐκ ἐγνωσμένην» (στ. 32), το ρήμα *ἐταράχθη* (Ζ 2) αποδίδεται ως «ταραχὴν εἶχεν» (στ. 75).⁹²

Ὡς πρὸς τη μονολεκτική ἀπόδοση φράσεων του πρωτοτύπου ἔχουν ἐντοπισθεῖ ἐπίσης ἀρκετὰ παραδείγματα. Ἔτσι, η φράση «εὐφορία οἰκτιρμῶν» (Ε 10) του πρωτοτύπου αποδίδεται μονολεκτικὰ ως «μακροθυμίαν» (στ. 65), η φράση «εὐθυνίαν ἰλασμῶν» (Ε 11) αποδίδεται ως «φιλανθρωπίαν» (στ. 66), η φράση «βουλόμενος ἐλκύσαι πρὸς τὸ ὕψος» (Ξ 5) αποδίδεται μονολεκτικὰ με το ρήμα «ὕψοι» (στ. 175), η

⁹⁰ Για λοιπές ερμηνευτικές προσεγγίσεις στη μετάφραση του Φιλῆ βλ. σχόλια στ. 20, 156, 272.

⁹¹ Για περισσότερα σχετικά με τη χρῆση συνωνύμων κατὰ τη μετάφραση του Φιλῆ βλ. σχόλια στ. 4, 11, 21, 37, 48, 50, 56-58, 74, 86, 96, 99-100, 129-130, 133-136, 139, 154, 159, 163-164, 167, 180, 182, 185-186, 188-190, 208, 215, 219, 221, 242, 249, 254, 273, 276-277, 282, 284, 286-287.

⁹² Για περισσότερα παραδείγματα περίφρασης βλ. σχόλια στ. 10, 13-14, 42, 50-51, 91, 101, 109, 181, 184, 222, 254.

δε φράση «συληθέντας τὸν νοῦν» (Γ 11) αποδίδεται με το επίθετο *ἀσυνέτους* (στ. 233).⁹³

Συχνά κατά τη μετάφρασή του ο Φιλῆς παραλείπει τον χαιρετισμό *χαῖρε*. Τουλάχιστον όσον αφορά κάθε φορά στα δύο πρώτα *χαῖρε*, αυτά διατηρούνται σταθερά στους οίκους Α, Γ, Ε, Ι, Λ, Ν, Ο, Φ, Ψ, ενώ στον οίκο Η διατηρείται το δεύτερο και στους οίκους Ρ και Τ το πρώτο. Φυσικά διατηρείται σταθερά το *χαῖρε* του εφυμνίου «ὦ χαῖρε, νύμφη γαμικῶν ἔργων δίχα», με το *νύμφη ἀνύμφευτε* ωστόσο μεταφρασμένο. Όλα τα υπόλοιπα *χαῖρε* αλλού διατηρούνται και αλλού όχι.

Στα προαναφερθέντα γνωρίσματα αξίζει να προστεθούν και οι μετατροπές που γίνονται κατά τη μετάφραση από ένα μέρος του λόγου σε άλλο ομόρριζο. Έτσι, έχουμε μετατροπή: α) ρήματος στο επίρρημα *ἐκστατικῶς* (στ. 12), β) ρημάτων στις μετοχές *Ἰδόντες* (στ. 104), *ἐκπλαγεῖς* (στ. 150), *νουθετοῦσα* (στ. 233), *ἀναγεννήσασα* (στ. 234), *ἐκβλύζουσα* (στ. 258), *διδάξας* (στ. 276), γ) ουσιαστικού στη μετοχή *κτίσας* (στ. 152), δ) ρήματος στο ουσιαστικό *σκέπην* (στ. 162), ε) μετοχών στα ρήματα *ἔδειξας* (στ. 207), *ἤλεγξας* (στ. 208), *ὄκησε* (στ. 274)· εκτός των παραπάνω απαντάμε και παράδειγμα μετατροπής μετοχών στα απαρέμφατα *δραμεῖν* (στ. 81), *τιμᾶν* (στ. 252), αλλά και ανάλυσης μετοχής στη δευτερεύουσα πρόταση *ὡς δ' ἔμαθε* (στ. 77).

Από τα παραπάνω βλέπουμε την αριθμητική υπεροχή περιπτώσεων μετατροπής του ρήματος σε μετοχή. Σημειώνεται ακόμη πως στη μετάφραση του Φιλῆ υφίστανται και περιπτώσεις όπου όροι του πρωτότυπου αποδίδονται με άλλα μέρη του λόγου, που όμως δεν είναι ομόρριζα, και αυτές θα περιγραφούν αναλυτικά στο κεφάλαιο των σχολίων.

Πριν την περαίωση του παρόντος υποκεφαλαίου θα γίνει λόγος για τη χρήση του άρθρου από τον Μανουήλ Φιλῆ. Μέσω του άρθρου ο ποιητής καταφέρνει: α) να ουσιαστικοποιήσει το απαρέμφατο *τοῦ ζῆν* (στ. 280), β) να επιθετοποιήσει επιρρήματα *τῆς ἄνωθεν* (στ. 231), *τῆς ἐκεῖθεν* (στ. 232), *τὴν χύδην* (στ. 243), *τῆς ἐκεῖσε* (στ. 294), γ) να επιθετοποιήσει εμπρόθετους προσδιορισμούς *τῶν ἐν ζάλῃ* (στ. 68), *τοῦ φθορᾶς ἄτερ* (στ. 254). Ειδικά στις περιπτώσεις των στίχων 231, 232, 243, 254, 280, 294 καταφέρνει να καταστήσει τους όρους που χρησιμοποιεί σε ισοδύναμα μέρη του λόγου με το πρωτότυπο. Οι δε περιπτώσεις *τῆς ἐνθέου* (στ. 67) και *τῶν ἐν ζάλῃ* (στ. 68) αποτελούν ερμηνευτικές προσθήκες του Φιλῆ και απουσιάζουν από το πρωτότυπο κείμενο.

2. Λογοτεχνική κριτική

Ο Μανουήλ Φιλῆς για το μεταφραστικό του εγχείρημα πάνω στον Ακάθιστο πιθανώς δανείζεται λέξεις και φράσεις από άλλους συγγραφείς. Για παράδειγμα φαίνεται να έχει επηρεαστεί από τον Νικήτα Δαβίδ Παφλαγόνα, χρησιμοποιώντας στον στίχο 87 τη φράση *νοητοῦ θηρὸς* και στον στίχο 137 τη λέξη *κρυπτοῦς*. Επίσης ο Φιλῆς πιθανώς ἀρύεται την έννοια του μη καθαρῶ βίου (στ. 171) και πάλι από τον Νικήτα Δαβίδ Παφλαγόνα.

Εκτός από τα προαναφερθέντα πιθανά γλωσσικά δάνεια του Φιλῆ από τον Παφλαγόνα εντοπίζονται δάνεια από το βιβλίο της Εξόδου και τον Ιωάννη Δαμασκηνό όπως ο όρος *τριστάτας* (στ. 137), από το Κατά Ιωάννην Ευαγγέλιον ο όρος *Λόγος* (στ. 11, 82, 85, 126, 218, 275), αλλά και από το Βιβλίο της Εξόδου, το Κατά Ματθαῖον, Κατά Μάρκον και Κατά Λουκάν Ευαγγέλιον και τον Ιωσήφ Υμνογράφο ο όρος *λυχνίαν* (στ. 248).

⁹³ Για περισσότερα παραδείγματα μονολεκτικής απόδοσης βλ. σχόλια στ. 41, 108, 234, 287.

Παράλληλα υπάρχουν όροι που πιθανώς δανείστηκε ο Φιλής από τον Ιωσήφ Υμνογράφο όπως *στάχυν* (στ. 54), *τόμος* (στ. 91), από τον Ευσέβιο Καισαρείας και τη Σοφία Σολομώντος *καθαρῶν πνευμάτων* (στ. 240), από τον πατριάρχη Γερμανό Α΄, το βιβλίο των Ψαλμών και τον Ιωσήφ Υμνογράφο *παστὰς τοῦ νοητοῦ φωσφόρου* (στ. 253), από τον πατριάρχη Φώτιο *πυρὸς τιμωρίας* (στ. 294), αλλά και από τον Ιωάννη Δαμασκηνό *τῶν ἐλευθέρων / ὡς δεσπότης εὐσπλαγχνος* (στ. 270-271).

Παράλληλα χρησιμοποιεῖ ποιητικές λέξεις κατά το πρότυπο του Ακαθίστου όπως *πρωταγγέλλω* (στ. 33), *θεοτρόφον* (στ. 56), *κοσμοτρόφου* (στ. 62), αλλά και πλήθος άλλες, απλές ή σύνθετες, όπως *βροτῶν* (στ. 1), *λοχευτρία* (στ. 9), *όδυρμῶν* (στ. 16), *σύνοικος* (στ. 16), *δυσεξάγγελτον* (στ. 18), *πορθμεύουσα* (στ. 41), *βροτοῦς* (στ. 41, 71), *ἀγλαΐζουσα* (στ. 48), *ζωηφόρου* (στ. 61), *μνήστωρ* (στ. 75), *ἤσχαλλεν* (στ. 77), *θρεμμάτων* (στ. 86), *πόλου* (στ. 90, 173), *ὀμοφρόνως* (στ. 103), *ἐξήλασας* (στ. 113), *χρησιμώδημα* (στ. 124), *βρέτας* (στ. 130), *ζοάνων* (στ. 136), *ιθύνων* (στ. 139), *ἀνυπέμβλητον* (στ. 150), *πρεσβυτικῶς* (στ. 151), *ἐκφυεῖς* (στ. 154), *προλάμψασα* (στ. 159), *κατασχέτων* (στ. 164), *ψιλῶν* (στ. 167), *πόλον* (στ. 172), *ἀφιλόκομπος* (στ. 173), *δύνοις* (στ. 183), *εὔνοις* (στ. 184), *ἀρματηλάτου* (στ. 185), *καταγωγέως* (στ. 186), *σπείσασα* (στ. 187), *κραταρχίας* (στ. 191, 284), *μετουσίας* (στ. 198), *ἄφρονας* (στ. 207), *παράφρονας* (στ. 208), *πορθμῖς* (στ. 215), *ἐνδὸς* (στ. 228), *ἀσυνέτους* (στ. 233), *κακοσπόρους* (στ. 234), *ἀμίλλη* (στ. 242), *ἐκθύμως* (στ. 247), *δέδορκεν* (στ. 249), *ἀυλίας* (στ. 250), *αὐγάζον* (στ. 251), *φωσφόρου* (στ. 253), *ἄτερ* (στ. 254), *αὐγάσασα* (στ. 255), *ἀνίσχουσα* (στ. 257), *ἐκβλύζουσα* (στ. 258), *ἐκτρίβουσα* (στ. 260), *κρύφια* (στ. 261), *ζύμπαντα* (στ. 275), *καθάπαζ* (στ. 278), *θυηπόλων* (στ. 282), *δυσμενεῖς* (στ. 286), *ἄκος* (στ. 287), *ἐκεῖσε* (στ. 294).

Εκτός των ποιητικῶν λέξεων ο Φιλής μετέρχεται και θεολογικές λέξεις όπως *μακροθυμίαν* (στ. 65), *φιλανθρωπίαν* (στ. 66), *ἰλαστήριον* (στ. 70), *εὐστοργία* (στ. 71), *δέους* (στ. 79), *δημιουργήσαντα* (στ. 105), *εὐσπλαγχνον* (στ. 114), *πνεῦμα* (στ. 146), *ἐγέρσεως* (στ. 159), *δημιουργὸς* (στ. 227), *εὐσπλαγχνίας* (στ. 246, 257), *θεϊκοῦ* (στ. 248), *εὐεργέτης* (στ. 267), *εὐσπλαγχνος* (στ. 271), *καθήγγισε* (στ. 276).

Ὡς προς τα σχήματα λόγου εμφανίζεται πολύ συχνά το ομοιοτέλετο,⁹⁴ κάτι που ισχύει σε μεγάλο βαθμό και για το πρωτότυπο κοντάκιο του Ακαθίστου.⁹⁵ Κατ' αρχάς παρατηρεῖται ομοιοτέλετο: α) ἀνά ζεύγη στίχων πριν ἀπὸ την τομή, μετὰ ἀπ' αὐτήν, στο τέλος του στίχου (αναλόγως βέβαια κάθε φορά την περίπτωση), β) ομοιοτέλετο μέσα στον ἴδιο στίχο. Παρακάτω θα δώσουμε ορισμένα μόνο παραδείγματα ομοιοτέλετου,⁹⁶ ἐνῶ για τη δήλωση της ἐκάστοτε τομῆς χρησιμοποιούμε το συγκοπτικό.

⁹⁴ Για το ομοιοτέλετο βλ. Heinrich Lausberg, *Handbook of Literary Rhetoric: A Foundation for Literary Study*, μτφρ. Matthew T. Bliss κ.ά., Leiden-Boston-Köln, Brill, 1998, σ. 323-324· Ἀνόνημος, «Περὶ τῶν σχημάτων του λόγου», στο Leonardus Spengel (επιμ.), *Rhetores Graeci*, τόμ. III, Lipsiae, Sumptibus et Typis B. G. Teubneri, 1856, σ. 185· Ἀλέξανδρος, «Περὶ σχημάτων», στο Leonardus Spengel (επιμ.), *Rhetores Graeci*, τόμ. III, Lipsiae, Sumptibus et Typis B. G. Teubneri, 1856, σ. 35-36· Ψευδο-Πλούταρχος, «Περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς ποιήσεως Ὀμήρου», 1094-1096 XXXV, στο Fr. Dubner (επιμ.), *Plutarchi Operum Volumen Quintum: Fragmenta et Spuria*, Parisiis, Editore Ambrosio Firmin-Didot, 1876, σ. 112· Δημήτριος Δημητράκος, *Μέγα Λεξικόν ὅλης της ἑλληνικῆς γλώσσης*, τόμ. I', Αθήναι, Ἐκδόσεις Δομῆ, 1933-1959, σ. 5130.

⁹⁵ Για περισσότερα βλ. Καριοφίλης Μητσάκης, *Το ἐμψυχόν ὕδωρ: Μελέτες μεσαιωνικῆς καὶ νεοελληνικῆς φιλολογίας*, Αθήνα, Ἐκδόσεις Φιλιππότη, 1983, σ. 85-87· Θεόδωρος Ξύδης, *Βυζαντινὴ ὑμνογραφία*, Αθήνα, Ἐκδόσεις Νικόδημος, 1978, σ. 180-183.

⁹⁶ Διάφορες περιπτώσεις ομοιοτέλετου υπάρχουν και στους στίχους 2-4, 6-7, 11-12, 15-25, 26, 28-29, 32, 34-36, 39-49, 51-53, 67-73, 74-77, 80-86, 91-92, 95-97, 98-103, 104-121, 122-127, 128-138, 141-145, 146, 148, 152-156, 159-169, 170-174, 176-182, 187-193, 196-199, 200-217, 218-222, 224-241, 243, 246, 251-265, 266-271, 273-289, 291-293, 295.

Ομοιοτέλετο (ορισμένα παραδείγματα)	
Οίκος	
A	ὦ χαῖρε, καὶ γὰρ / τῆς χαρᾶς τὸ φῶς βλύσεις (στ. 13) ὦ χαῖρε, καὶ γὰρ / τῆς ἀρᾶς τὸ πῦρ σβέσεις (στ. 14)
Γ	ὦ χαῖρε, βουλῆς / μυστικῆς μύστις ξένη (στ. 37) ὦ χαῖρε, σιγῆς / ἐνδεῶν πίστις μόνη (στ. 38)
E	ὦ χαῖρε, φυῆς / κλῆμα τῆς ζωηφόρου (στ. 61) ὦ χαῖρε, καρποῦ / κτῆμα τοῦ κοσμοτρόφου (στ. 62) ὦ καὶ γεωργὸν / ἡ κύουσα κύριον (στ. 63) ὦ καὶ φυτουργὸν / ἡ φύουσα τίμιον (στ. 64) ἄρουρα βλαστάνουσα / μακροθυμίαν (στ. 65) τράπεζα βαστάζουσα / φιλανθρωπίαν (στ. 66)
H	ὦ καὶ νοητοῦ θηρὸς / ἀμυντήριον (στ. 87) καὶ παραδείσου πτυχὸς / ἀνοικτήριον (στ. 88) ὦ χαῖρε, φαιδρὸν / οὐρανοῦ καὶ γῆς τέρας (στ. 89) ὦ χαῖρε, λαμπρὸν / γῆς τε καὶ πόλου γέρας (στ. 90) ἔρεισμα σεπτὸν / τῆς ἀμώμου πίστεως (στ. 93) γνώρισμα καινὸν / τῆς ἀπείρου χάριτος (στ. 94)
N	ἄνθος τὸ λαμπρὸν / χαῖρε, τῆς ἀφθαρσίας (στ. 157) στέφος τὸ σεπτὸν / χαῖρε, τῆς ἀσιτίας (στ. 158)
O	ἄκουσμα δύσνοις / καθάπαξ ἀμφίλογον (στ. 183) καύχησις εὐνοις / οὐδόλως ἀμφίβολος (στ. 184) τοῦ τῶν Χερουβὶμ / ἄρματηλάτου θρόνε (στ. 185) τοῦ τῶν Σεραφὶμ / καταγωγέως δόμει (στ. 186)

Στη μετάφραση του Φιλί εντοπίζονται ακόμη περιπτώσεις ζευγαρωτής ομοιοκαταληξίας, ατελούς ή μερικής ομοιοκαταληξίας (συνήχησης) και τέλος εσωτερικής ομοιοκαταληξίας (δηλαδή μέσα στον ίδιο στίχο).⁹⁷

Ζευγαρωτή ομοιοκαταληξία	
Οίκος	
E	ἄρουρα βλαστάνουσα μακροθυμίαν (στ. 65) τράπεζα βαστάζουσα φιλανθρωπίαν (στ. 66) ὦ χαῖρε, Χριστοῦ πρὸς βροτοὺς εὐστοργία (στ. 71) ὦ χαῖρε, θνητῶν πρὸς Θεὸν παρρησία (στ. 72)
H	ὦ καὶ νοητοῦ θηρὸς ἀμυντήριον (στ. 87) καὶ παραδείσου πτυχὸς ἀνοικτήριον (στ. 88) ὦ χαῖρε, φαιδρὸν οὐρανοῦ καὶ γῆς τέρας (στ. 89) ὦ χαῖρε, λαμπρὸν γῆς τε καὶ πόλου γέρας (στ. 90)
Λ	ὦ τῆς ἀπάτης τὸ κράτος πατήσασα (στ. 135) καὶ τῶν ξοάνων τὸν δόλον φαυλίσασα (στ. 136)
N	ἄνθος τὸ λαμπρὸν, χαῖρε, τῆς ἀφθαρσίας (στ. 157) στέφος τὸ σεπτὸν, χαῖρε, τῆς ἀσιτίας (στ. 158)

⁹⁷ Για την ομοιοκαταληξία, τη συνήχηση και την εσωτερική ομοιοκαταληξία βλ. Θρασύβουλος Σταύρου, *Νεοελληνική μετρική*, Θεσσαλονίκη, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη], 1974 (Δεύτερη ανατύπωση της β' έκδ., Θεσσαλονίκη, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη], 2004, σ. 104-110). Ιωάννης Παρίσης και Νικήτας Παρίσης, *Λεξικό λογοτεχνικών όρων*, Αθήνα, Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, 2000, σ. 134-135, 181-182.

Ρ	καὶ γὰρ σοφοὺς ἔδειξας εὐθὺς ἄφρονας (στ. 207) καὶ τεχνικοὺς ἤλεγξας ὡς παράφρονας (στ. 208)
Φ	φωτισμὸν ἀνίσχουσα τῆς εὐσπλαγχνίας (στ. 257) ποταμὸν ἐκβλύζουσα τῆς ἀφθαρσίας (στ. 258) δεικνῦσα τὸν πρὶν τῆς κολυμβήθρας τύπον (στ. 259) τὸν δεινὸν ἐκτρίβουσα τῆς πλάνης ρύπον (στ. 260)
Ψ	βασιλέων κόσμησις εὐσεβεστάτων (στ. 281) θηηπόλων καύχησις εὐλαβεστάτων (στ. 282) ὧ̃ στερρὲ πύργε, χαῖρε, τῆς ἐκκλησίας (στ. 283) καὶ χαράκωμα τῆς κάτω κραταρχίας (στ. 284)

Συνήχηση (ορισμένα παραδείγματα)	
Οἶκος	
Ε	ὧ̃ καὶ γεωργὸν ἢ κύουσα κύριον (στ. 63) ὧ̃ καὶ φυτουργὸν ἢ φύουσα τίμιον (στ. 64)
Η	ὁ μὴ σιωπῶν τῶν Ἀποστόλων τόμος (στ. 91) ὁ μαρτυρικὸς κατὰ τῆς πλάνης τόνος (στ. 92)
Λ	τροφὴ δὲ μάννα τοῦ πάλαι διάδοχε (στ. 141) τρυφῆς δὲ πάλιν ἀγίας διάκονε (στ. 142)
Ν	ὁδηγὸν ἢ κύουσα τῶν πλανωμένων (στ. 163) σωστικὸν ἢ τίκτουσα τῶν κατασχέτων (στ. 164)

Παραδείγματα συνήχησης υπάρχουν επίσης σε άλλους στίχους.⁹⁸ Ὅσον αφορά στην εσωτερική ομοιοκαταληξία αυτή εντοπίζεται στους κάτωθι στίχους:

Εσωτερική ομοιοκαταληξία	
Οἶκος	
Γ	ὧ̃ χαῖρε, βουλῆς μυστικῆς μύστις ξένη (στ. 37)
Ε	ἄλμασιν ὡς ἄσμασιν εὐθὺς ἐκρότει (στ. 59)
Μ	τοῦ νῦν ἀπατεῶνος αἰῶνος λύειν (στ. 147)
Ν	στοργὴ δὲ θερμὴ πᾶσαν αἰροῦσα σχέσιν (στ. 168)

Υφίστανται ἀκόμη ορισμένες περιπτώσεις ὅπου ὁ Φιλῆς χρησιμοποιεῖ ἀνά ζεύγη στίχων ἀκριβῶς πανομοιότυπο τὸ ἀ΄ ημιστίχιο.

Πανομοιότυπο ἀ΄ ημιστίχιο	
Οἶκος	
Α	ὧ̃ χαῖρε, καὶ γὰρ / τῆς χαρᾶς τὸ φῶς βλύσεις (στ. 13) ὧ̃ χαῖρε, καὶ γὰρ / τῆς ἀρᾶς τὸ πῦρ σβέσεις (στ. 14)
Η	ὧ̃ χαῖρε, δι' ἧς / πᾶς ἐγυμνώθη τάφος (στ. 95) ὧ̃ χαῖρε, δι' ἧς / ἐνδεδύμεθα κλέος (στ. 96)
Ο	ὧ̃ χαῖρε, δι' ἧς / παράβασις οἴγεται (στ. 189) ὧ̃ χαῖρε, δι' ἧς / παράδεισος οἴγεται (στ. 190)

Ἐκτός ἀπὸ τὰ παραδείγματα τοῦ παραπάνω πίνακα ἀπαντοῦν καὶ ἀρκετές περιπτώσεις ομοιόαρκτου κυρίως ἀνά ζεύγη στίχων, χωρὶς νὰ εἶναι πανομοιότυπο ολόκληρο τὸ ἀ΄ ημιστίχιο.

⁹⁸ Βλ. τοὺς στ. 172-173, 183-190, 239-240, 245-246, 251-252, 263-264.

Ομοιόαρκτο ανά ζεύγη στίχων (ορισμένα παραδείγματα)	
Οίκος	
Γ	<p>ὦ χαῖρε, βουλῆς μυστικῆς μύστις ξένη (στ. 37)</p> <p>ὦ χαῖρε, σιγῆς ἔνδεῶν πίστις μόνη (στ. 38)</p> <p>ὦ τῶν Ἰησοῦ θαυμάτων προοίμιον (στ. 39)</p> <p>ὦ τῶν κατ' αὐτὸν δογμάτων τὸ βέλτιον (στ. 40)</p> <p>ὦ καὶ πολυθρύλητον ἀγγέλων τέρας (στ. 43)</p> <p>ὦ καὶ πολυθρήνητε δαιμόνων σκόλοψ (στ. 44)</p> <p>ὦ χαῖρε, τοῦ νοῦ τῶν σοφῶν ὑπερτέρα (στ. 47)</p> <p>ὦ χαῖρε, πιστῶν ἀγλαΐζουσα φρένας (στ. 48)</p>

Ανάλογες περιπτώσεις με τις παραπάνω απαντούν και σε άλλους στίχους.⁹⁹ Υφίστανται φυσικά και περιπτώσεις ομοιόαρκτου και εντός του ίδιου στίχου (βλ. στ. 291 *τὸν τῶν ἀγίων ἀγιώτατον Λόγον*). Η μετάφραση του Φιλῆ βέβαια βρίθει και παρηγήσεων, τις οποίες μπορεί εύκολα να εντοπίσει κάποιος όχι μόνο στα προαναφερθέντα παραδείγματα των πινάκων, αλλά και στις παραπομπές στίχων που δίνουμε.

Σε όσα προηγήθηκαν θα μπορούσαμε να προσθέσουμε μία περίπτωση συνεκδοχής και μία μετωνυμίας που αξιοποιεί ο ποιητής. Στον στίχο λοιπόν 44 μεταφράζει συνεκδοχικά τη λέξη *τραῦμα* με τη λέξη *σκόλοψ*, χρησιμοποιώντας έτσι εκείνο που παράγει αντί για εκείνο που παράγεται από αυτό. Στον δε στίχο 249 αποδίδει το εννοούμενο υποκείμενο του πρωτοτύπου *ἡμεῖς* (δηλ. οι άνθρωποι) με τη μετωνυμία *ἡ γῆ*.

Ο Μανουήλ Φιλῆς κάποιες φορές κάνει χρήση της αντονομασίας,¹⁰⁰ δηλαδή της περιφρασης προκειμένου να δηλώσει ένα ιερό πρόσωπο:

Αντονομασία	
Πρόσωπο	
Μαρία (Παναγία)	<p>ἀγνή Παρθένη (στ. 2)</p> <p>τῆ Παρθένῳ (στ. 50)</p> <p>τὴν Παρθένον (στ. 60)</p> <p>σεμνῆς Παρθένου (στ. 83)</p> <p>τῆς Παρθένου (στ. 104, 170)</p> <p>τὴν ἀγίαν [...] Παρθένον (στ. 249)</p> <p>σεμνή Παρθένος (στ. 290)</p> <p>τὴν ἀπειρόγαμον (στ. 132)</p>
Γαβριήλ (ἄγγελος)	<p>ἄγγελος πρωτοστάτης (στ. 8)</p> <p>τῷ πρωταγγέλῳ (στ. 33)</p>
Εμμανουήλ (Ιησοῦς Χριστός)	<p>τὸν Λόγον (στ. 11, 82, 291)</p> <p>τοῦ Λόγου (στ. 85)</p> <p>ὁ κτίστης Λόγος (στ. 218)</p> <p>ὁ [...] Λόγος (στ. 275)</p>
Εὐα	ἡ σύνοικος (στ. 16)
Ιωσήφ	ὁ μνήστωρ (στ. 75)

⁹⁹ Βλ. τους στ. 61-64, 67-73, 85-87, 89-92, 95-97, 109-111, 117-188, 124-125, 133-135, 141-142, 174-175, 181-182, 185-186, 195-196, 206-209, 213-217, 233-235, 237-239, 253-255, 261-262.

¹⁰⁰ Για την αντονομασία βλ. Αχιλλέας Τζάρτζανος, *Νεοελληνική σύνταξις (της κοινῆς δημοτικῆς)*, τόμ. Β', Εν Αθήναις, Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικῶν Βιβλίων, 1963, (β' έκδ.), σ. 310-311· Καριοφίλης Μητσάκης, *Το εμψυχόν...*, ό.π., σ. 85.

Αρκετά σύνηθες φαινόμενο είναι η προσθήκη προσδιορισμών, οι οποίοι απουσιάζουν από το πρωτότυπο. Τα πιο συχνά επίθετα που χρησιμοποιούνται ως προσδιορισμοί είναι τα εξής: α) *μόνος* (*πίστις μόνη* [στ. 38]· *Θεὸν μόνον* [στ. 196]· *δημιουργὸς [...]* *μόνος* [στ. 227]· *σε [...]* *μόνην* [στ. 273]), β) *παρθένος* (*εὐφροσύνη παρθένε* [στ. 120]), γ) *σεμνός* (*σεμνή χώρα* [στ. 181]· *σεμνή παρθένος* [στ. 202]· *σεμνή [...]* *εὐωχία* [στ. 264]), δ) *ξένος* (*μύστις ξένη* [στ. 37]· *ξένην σύλληψιν* [στ. 51]· *ξένον φίλημα* [στ. 58]· *θύρα ξένη* [στ. 182]), ε) *θεῖος* (*φῶς τὸ θεῖον* [στ. 45]· *Θεῖω Πνεύματι* [στ. 279]), ς) *θερμός* (*στοργή [...]* *θερμῆ* [στ. 168]· *θερμῆ [...]* *προστασία* [στ. 288]).

Ωστόσο υπάρχουν και άλλα παραδείγματα, όπου γίνεται χρήση κι άλλων επιθέτων ή φράσεων ως προσδιορισμών που όμως απουσιάζουν από το πρωτότυπο: *ἀστήρ νοητὲ* [στ. 21]· *τῆς τρυφῆς τῆς ἐνθέου* [στ. 67]· *τῶν ψυχῶν τῶν ἐν ζάλλῃ* [στ. 68]· *τῆς ἀμώμου πίστεως* [στ. 93]· *τῆς ἀπειρου χάριτος* [στ. 94]· *σωφροσύνης ἐνθέου* [στ. 119]· *παγκόσμιος [...]* *στάσις* [στ. 133]· *φιλάγαθε [...]* *κλίσις* [στ. 134]· *γῆ τρισολβία* [στ. 143]· *ἄνθος τὸ λαμπρὸν* [στ. 157]· *στέφος τὸ σεπτὸν* [στ. 158]· *φρικτὸν [...]* *τόκον* [στ. 203]· *ταμεῖον μέγα* [στ. 206]· *ἐχθρὸν [...]* *πάντα* [στ. 256]· *τὸν δεινὸν [...]* *ρύπον* [στ. 260]· *τῆς φίλης εὐωδίας* [στ. 263]· *δυσπαθοῦς [...]* *φάους* [στ. 287]. Εξαίρεση στα παραπάνω αποτελούν δύο περιπτώσεις που αναλύονται στα σχόλια για τους στ. 180 και στ. 281, όπου διαπιστώνεται το αντίθετο φαινόμενο, δηλαδή προσδιορισμοί που υπάρχουν στο πρωτότυπο να απουσιάζουν από τη μετάφραση.

Συν τοις ἄλλοις ο Φιλῆς ενίοτε αναλύει ή απλοποιεί τα νοήματα. Φερ' ειπείν στον στ. 272 πιθανώς για λόγους απλοποίησης αναλύει τον στίχο του πρωτοτύπου συμπληρώνοντάς τον ερμηνευτικά με τη δευτερεύουσα αναφορική πρόταση «ὄν δέδωκας ἀνθρώποις». Στον στ. 28 ερμηνεύει τη φράση του πρωτοτύπου «τὸ παράδοξόν σου τῆς φωνῆς» (B 3) με τη φράση «τὸ παράδοξον ὧν ἔφης μηνυμάτων», απλοποιώντας έτσι το νόημα. Στον στ. 146 ερμηνεύει απλοποιώντας το νόημα του πρωτοτύπου με τη φράση «τὸ πνεῦμα ξέον», ενώ στον στ. 268 επίσης απλοποιεί με εκλαϊκευτικό τρόπο το νόημα του πρωτοτύπου. Αλλού ερμηνεύει τον τύπο *λειτουργοῦντα* με τη λέξη *πρωταγγέλω* (στ. 33), για να τον κάνει πιο κατανοητό. Δεν λείπουν παρ' όλα αυτά και περιπτώσεις όπου ο Φιλῆς δυσκολεύει τα νοήματα σε σχέση με το πρωτότυπο κείμενο μέσω της σύνταξης (χρήση υπερβατού) και ταυτόχρονα του ποιητικού λεξιλογίου (βλ. σχόλιο στ. 254, 287).

Ὡς ακροτελεύτια παρατήρηση σημειώνουμε ότι παρουσιάζει ενδιαφέρον σε κάποια σημεία η τάση λεξιλογικής εκζήτησης στη μετάφραση, επί παραδείγματι με τη χρήση λέξεων όπως *ἐκρότει* (στ. 59), *ἤσχαλλεν* (στ. 77), *ἐκρότουν* (στ. 84, 107, 132), *θρεμμάτων* (στ. 86), *πόλου* (στ. 90, 173), *ἐξήλασας* (στ. 113), *βρέτας* (στ. 130), *ξοάνων* (στ. 136), *ἰθύνων* (στ. 139), *ἐκφνεῖς* (στ. 154), *κατασχέτων* (στ. 164), *ψιλῶν* (στ. 167), *πόλον* (στ. 172), *ἀφιλόκομπος* (στ. 173), *καταγωγέως* (στ. 186), *σπείσασα* (στ. 187), *κραταρχίας* (στ. 191, 284), *αὐτεπαγγέλτω* (στ. 219), *ἐνδὺς* (στ. 228), *δέδορκεν* (στ. 249), *ἀνίσχουσα* (στ. 257), *ἀπωσμένους* (στ. 268), *κώδικα* (στ. 269), *θυηπόλων* (στ. 282), *ἄκος* (στ. 287).

3. Μετρική

Για τη μετάφραση του Ακαθίστου ο Μανουήλ Φιλής αξιοποίησε τον βυζαντινό δωδεκασύλλαβο. Σ' αυτό το είδος μέτρου συνδυάζονται στον ίδιο στίχο δύο διαφορετικά ρυθμικά πρότυπα, η προσωδία και ο τόνος.¹⁰¹ Προήλθε δε από το αρχαίο ιαμβικό τρίμετρο¹⁰² που είχε την παρακάτω μορφή:

x – u – | x – u – | x – u –

και συνιστούσε το συνηθέστερο μέτρο των διαλογικών μερών του αρχαίου δράματος.¹⁰³

Ο βυζαντινός δωδεκασύλλαβος διαμορφώθηκε από τον Γεώργιο Πισίδη τον 7ο αιώνα, ο οποίος ενώ αφενός διατήρησε τους κανόνες του αρχαίου ιαμβικού τριμέτρου που βασίζονται στην προσωδία, αφετέρου τήρησε και τους κανόνες της νέας ρυθμικής μετρικής.¹⁰⁴ Αυτοί συνοψίζονται ως εξής: α) τόνισε την ενδέκατη συλλαβή του στίχου (παροξυτονία), β) περιορίστηκε έτσι πάντα σε δώδεκα μόνο συλλαβές (δωδεκασύλλαβος), γ) εφάρμοζε πάντα τομή μετά την πέμπτη (πενθημιμερής) ή την έβδομη συλλαβή (εφθημιμερής), δ) απέφυγε τον τονισμό της έβδομης συλλαβής στην περίπτωση που ακολουθούσε τομή, και ε) απέφυγε τον διασκελισμό.¹⁰⁵

Έτσι γεννήθηκε ο βυζαντινός δωδεκασύλλαβος, το μέτρο που έγινε το πιο σύνθετο και το πιο δημοφιλές στη βυζαντινή ποίηση.¹⁰⁶ Οι πολιτικοί (μη προσωδιακοί) δωδεκασύλλαβοι που έχουν χρησιμοποιηθεί για τη σύνθεση γνωμικών, επιγραμμάτων, μύθων, θρησκευτικών ποιημάτων και επιγραφών μάς έχουν παραδοθεί ανώνυμα και συνιστούν μία λογοτεχνία χαμηλής κλάσης.¹⁰⁷

Συμπληρωματικά αναφέρουμε πως στον βυζαντινό δωδεκασύλλαβο «η τελευταία συλλαβή μπορεί να είναι μακρά ή βραχεία».¹⁰⁸ Στην αρχή μπορούσε είτε μια μακρά συλλαβή να αναλυθεί σε δύο βραχείες (ανάλυση)¹⁰⁹ είτε μία βραχεία να αντικατασταθεί σε ορισμένες θέσεις από δύο βραχείες (μερισμός),¹¹⁰ κάτι που είχε ως αποτέλεσμα να αποτελείται ενίοτε ο στίχος από δεκατρείς ή και δεκατέσσερις συλλαβές. Όμως στο πέρασμα του χρόνου, καθώς η διαφοροποίηση στην ποσότητα των φωνηέντων δεν ήταν αισθητή, σταμάτησαν οι αναλύσεις και οι μερισμοί κι έτσι ο

¹⁰¹ Wolfram Hörandner, *Η ποίηση στη βυζαντινή κοινωνία: Μορφή και λειτουργία*, Αθήνα, Εκδόσεις Κανάκη, 2017, σ. 52.

¹⁰² *Ο.π.*, σ. 53· Herbert Hunger, *ό.π.*, τόμ. Β', σ. 487.

¹⁰³ Δημήτριος Λυπουρλής, *Αρχαία ελληνική μετρική: Μία πρώτη προσέγγιση*, Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Επίκεντρο, χ.χ., σ. 47· Martin West, *Εισαγωγή στην αρχαία ελληνική μετρική*, μτφρ. Μ. Ξάνθου και Τ. Τυφλόπουλος, επιμ. Γ. Μ. Παράσολου, Θεσσαλονίκη, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη], 2004, σ. 38.

¹⁰⁴ Κωνσταντίνος Τρυπάνης, *ό.π.*, σ. 208· Wolfram Hörandner και Andreas Rhoby, «Metrics and Prose Rhythm», στο Stratis Papaioannou (επιμ.), *The Oxford Handbook of Byzantine Literature*, New York, Oxford University Press, 2021, σ. 411.

¹⁰⁵ Κωνσταντίνος Τρυπάνης, *ό.π.*, σ. 208. Πρβλ. Wolfram Hörandner και Andreas Rhoby, «Metrics...», *ό.π.*, σ. 411· Αθανάσιος Κομίνης, *ό.π.*, σ. 55.

¹⁰⁶ Wolfram Hörandner και Andreas Rhoby, «Metrics...», *ό.π.*, σ. 411.

¹⁰⁷ Marc Lauxtermann, *Οι απαρχές του ρυθμού: Ένα δοκίμιο για τον πολιτικό στίχο και άλλα βυζαντινά μέτρα*, Θεσσαλονίκη, μτφρ. Ελένη Καλτσογιάννη, επιμ. Σοφία Κοτζάμπαση, University Studio Press, 2007, σ. 57· Wolfram Hörandner και Andreas Rhoby, «Metrics...», *ό.π.*, σ. 413.

¹⁰⁸ Wolfram Hörandner, *Η ποίηση...*, *ό.π.*, σ. 53.

¹⁰⁹ *Ο.π.*, σ. 53· Δημήτριος Λυπουρλής, *ό.π.*, σ. 51.

¹¹⁰ Wolfram Hörandner, *Η ποίηση...*, *ό.π.*, σ. 53· Δημήτριος Λυπουρλής, *ό.π.*, σ. 53.

αριθμός των συλλαβών σταθεροποιήθηκε στις δώδεκα, εξού και ο όρος «βυζαντινός δωδεκασύλλαβος» που εισήγαγε ο Maas.¹¹¹ Σημειωτέον ότι οι Βυζαντινοί έκαναν λόγο για ιάμβους.¹¹²

Επιπροσθέτως, σχετικά με τον κανόνα της παροξυτονίας διευκρινίζεται ότι η κατάληξη του στίχου κατά κανόνα είναι παροξύτονη, σπάνια προπαροξύτονη και κατ' εξαίρεση οξύτονη.¹¹³ Όσον αφορά στη θέση του τόνου πριν από την πενθημιμερή τομή (B5) σημειώνεται πως η οξύτονη απόληξη (του ημιστίχου) είναι ο κανόνας, η παροξύτονη είναι σπάνια, ενώ η προπαροξύτονη αποτελεί εξαίρεση.¹¹⁴ Σχετικά δε με τη θέση του τόνου πριν από την εφθημιμερή τομή (B7) η προπαροξύτονη απόληξη (του ημιστίχου) είναι ο κανόνας, η παροξύτονη είναι σπάνια, ενώ η οξύτονη συνιστά εξαίρεση.¹¹⁵ Τέλος, η όγδοη συλλαβή που ακολουθεί την B7 συνήθως δεν τονίζεται.¹¹⁶ Όλη αυτή, λοιπόν, η κανονιστική ρύθμιση του τόνου διαφοροποιεί τον βυζαντινό δωδεκασύλλαβο από τον αρχαίο ιαμβικό τρίμετρο.

Όσον αφορά στη μετάφραση του Μανουήλ Φιλή πάνω στον Ακάθιστο παρατηρούμε ότι κατά τον σχηματισμό των ιαμβικών μέτρων τηρούνται οι κανόνες της προσωδίας με εξαίρεση τη δεύτερη συλλαβή του στίχου 32 και την έκτη συλλαβή του στίχου 140. Σε δύο μόνο περιπτώσεις κάποια μειοψηφία χειρογράφων δίνει εναλλακτικές γραφές που παραβιάζουν το μέτρο. Αυτό συμβαίνει στους στίχους 5 και 275 και αυτές οι περιπτώσεις θα αναλυθούν παρακάτω στο κεφάλαιο με τα σχόλια.

Πέραν της προσωδίας τηρείται και ο κανόνας των δώδεκα συλλαβών. Μόνο σε μία περίπτωση και συγκεκριμένα στον στίχο 269 ο κώδικας Parisinus gr. 2748 παραδίδει τον δεκατρισύλλαβο στίχο «σχίσας σὺν δὲ τὸν κώδικα τῶν δανεισμάτων», τη στιγμή που η συλλαβή «σὺν» δεν παραδίδεται από κανένα άλλο χειρόγραφο. Γενικά αναφέρουμε ότι δεν αποκλείεται η ύπαρξη δεκατρισύλλαβων στίχων μέσα στον βυζαντινό δωδεκασύλλαβο, οφειλομένων στην ανάλυση μακρῶν συλλαβών, όπως προαναφέρθηκε, αλλά και στην τυφλή μίμηση κλασικῶν στίχων, στην άγνοια των στιχουργῶν, στην κακή παράδοση ή στην κακή έκδοση ενός κειμένου.¹¹⁷ Εν προκειμένω ο δεκατρισύλλαβος στίχος προκύπτει προφανῶς από αντιγραφικό σφάλμα. Ο Τωμαδάκης δεν συμφωνεί πάντοτε με την αποκατάσταση των στίχων που δεν είναι δωδεκασύλλαβοι, καθῶς σε κάποιες περιπτώσεις μπορεί να συμβούν παρανοήσεις, διαστρέβλωση του νοήματος, αλλά και διότι δεν μπορεί να ήταν ανόητοι οι αντιγραφείς που μας παρουσίασαν στίχους ενδεκασύλλαβους, δεκασύλλαβους ή και δεκατρισύλλαβους.¹¹⁸

Ὡς προς την παροξυτονία ο Φιλής διατηρεῖ στη μετάφραση του Ακαθίστου ὡς ἐπὶ το πλείστον παροξύτονες ἀπολήξεις στους στίχους. Ὡστόσο χρησιμοποιεῖ και προπαροξύτονη ἀπόληξη στίχου σε συγκεκριμένα σημεία ἀνά οἶκο και ὄχι τυχαία. Ἐτσι, ἀν δὲν ἐφαρμόσουμε συνεχόμενη ἀρίθμηση παρατηροῦμε ὅτι οἱ οἴκοι με περιττὸ ἀριθμὸ ἔχουν σταθερὰ προπαροξύτονη ἀπόληξη στα ζεύγη των στίχων 8-9 και 14-15 με χρήση διαφόρων λέξεων, ἐνῶ οἱ οἴκοι με ἄρτιο ἀριθμὸ την ἔχουν στον

¹¹¹ Wolfram Hörandner, *Η ποίηση...*, ὁ.π., σ. 53· Wolfram Hörandner και Andreas Rhoby, «Metrics...», ὁ.π., σ. 411· Θεοχάρης Δετοράκης, *Βυζαντινὴ ὑμνογραφία (Πανεπιστημιακὲς παραδόσεις)*, Ἡράκλειο, χ.ό., 1997, (β' ἐκδ.), σ. 313. Ὡς βασικὴ μελέτη για τον βυζαντινὸ δωδεκασύλλαβο παραμένει αὐτὴ του Paul Maas, «Der byzantinische Zwölfsilber», *BZ*, τόμ. 12, 1903, σ. 278-323.

¹¹² Νικόλαος Τωμαδάκης, «Κριτικὴ ἀνεπιστασιῶν», *ΕΕΒΣ*, τόμ. 41, 1974, σ. 487-496· Νικόλαος Τωμαδάκης, «Ἰαμβοὶ και οὐχὶ δωδεκασύλλαβοι», *Ἀθηνά*, 72, 1971, σ. 352.

¹¹³ Ἀθανάσιος Κομίνης, ὁ.π., σ. 70· Wolfram Hörandner, *Η ποίηση...*, ὁ.π., σ. 54.

¹¹⁴ Ἀθανάσιος Κομίνης, ὁ.π., σ. 74.

¹¹⁵ Ὁ.π., σ. 77· Herbert Hunger, ὁ.π., τόμ. Β', σ. 488.

¹¹⁶ Herbert Hunger, ὁ.π., τόμ. Β', σ. 488.

¹¹⁷ Ἀθανάσιος Κομίνης, ὁ.π., σ. 55-56.

¹¹⁸ Νικόλαος Τωμαδάκης, «Κριτικὴ...», ὁ.π., σ. 488-489.

στίχο 6 με τη χρήση της λέξης «Άλληλούια» στο εφύμνιο. Σε ένα σύνολο επομένως 295 στίχων οι 235 έχουν παροξύτονη απόληξη, ενώ οι 60 έχουν προπαροξύτονη. Πρόκειται δηλαδή για ένα πρωτοφανές ποσοστό στίχων με προπαροξύτονη απόληξη της τάξεως του 20,33%.

Συγκεκριμένα πρόκειται για τους κάτωθι στίχους:

Οίκοι με περιττό αριθμό που φέρουν ζεύγη στίχων με προπαροξύτονη απόληξη		Οίκοι με άρτιο αριθμό που φέρουν στίχους με προπαροξύτονη απόληξη	
A	στ. 15 (έξανίσταται) – 16 (λύεται) στ. 21 (ήλιον) – 22 (σαρκώσεως)	B	στ. 31 (Άλληλούια)
Γ	στ. 39 (προοίμιον) – 40 (βέλτιον) στ. 45 (γεννήσασα) – 46 (διδάξασα)	Δ	στ. 55 (Άλληλούια)
E	στ. 63 (κύριον) – 64 (τίμιον) στ. 69 (θυμίαμα) – 70 (ίλαστήριον)	Z	στ. 79 (Άλληλούια)
H	στ. 87 (ἀμυντήριον) – 88 (ἀνοικτήριον) στ. 93 (πίστεως) – 94 (χάριτος)	Θ	στ. 103 (Άλληλούια)
I	στ. 111 (λύσασα) – 112 (τρανώσασα) στ. 117 (παύσασα) – 118 (ἀπαλλάξασα)	K	στ. 127 (Άλληλούια)
Λ	στ. 135 (πατήσασα) – 136 (φαυλίσασα) στ. 141 (διάδοχε) – 142 (διάκονε)	M	στ. 151 (Άλληλούια)
N	στ. 159 (προλάμψασα) – 160 (προδείξασα) στ. 165 (ἔκλυσις) – 166 (διάλυσις)	Ξ	στ. 175 (Άλληλούια)
O	στ. 183 (ἀμφίλογον) – 184 (ἀμφίβολος) στ. 189 (οἶχεται) – 190 (οἶγεται)	Π	στ. 199 (Άλληλούια)
P	στ. 207 (ἄφρονας) – 208 (παράφρονας) στ. 213 (ἐξάρασα) – 214 (πλουτίσασα)	Σ	στ. 223 (Άλληλούια)
T	στ. 231 (ἀναπλάσεως) – 232 (ἀντιλήψεως) στ. 237 (νυμφεύσεως) – 238 (συνδήσασα)	Υ	στ. 247 (Άλληλούια)
Φ	στ. 255 (αὐγάσασα) – 256 (καταπλήξασα) στ. 261 (κρύφια) – 262 (ἀγαλλίασιν)	X	στ. 271 (Άλληλούια)
Ψ	στ. 279 (πνεύματι) – 280 (ἀδάπανε) στ. 285 (νικητήρια) – 286 (καθαιρούμενοι)	Ω	στ. 295 (Άλληλούια)

Σύμφωνα με τον Maas, ο Φιλής αν δεν τελειώσει τους στίχους του με μια παροξύτονη λέξη, επιλέγει κατά κανόνα προπαροξύτονες εναλλακτικές (στους επιταφίους του η προπαροξύτονη απόληξη εμφανίζεται περίπου στο 1,1% του συνόλου των στίχων), αλλά αυτό είναι σαφώς ατομική προτίμηση και δεν είναι γενικός κανόνας.¹¹⁹ Σε σύνολο περίπου 21.100 δωδεκασύλλαβων του Μανουήλ Φιλή έχουν μετρηθεί από μαθητή του Hunger 516 στίχοι με προπαροξύτονη απόληξη, δηλαδή ένα ποσοστό γύρω στο 2,4%, ενώ στα ποιήματα μεγαλύτερης έκτασης (άνω των 50 στίχων) η επί τοις εκατό αναλογία των προπαροξύτωνων στίχων κυμαίνεται από 0 έως 12,7%.¹²⁰ Ο Τωμαδάκης διερευνώντας το συγκεκριμένο θέμα μέτρησε στο αποτελούμενο από 100 στίχους ιαμβείο ποίημα του Φιλή για τον αυτοκράτορα

¹¹⁹ Marc Lauxtermann, *Byzantine Poetry from Pisides to Geometres: Texts and Contexts*, τόμ. Β', Vienna, Austrian Academy of Sciences Press, 2019, σ. 322.

¹²⁰ Herbert Hunger, *ό.π.*, τόμ. Β', σ. 488, υποσ. 13.

Μιχαήλ Θ΄ Παλαιολόγο¹²¹ 8 προπαροξύτονους στίχους (6, 19, 24, 35, 39, 49, 70, 77), δηλαδή ένα ποσοστό 8%.¹²²

Σχετικά τώρα με τις τομές, σε ένα σύνολο 295 στίχων της μετάφρασης του Ακαθίστου από τον Φιλή εντοπίζονται 154 πενθημιμερείς τομές (B5) και 141 εφθημιμερείς τομές (B7). Η θέση του τόνου που προηγείται των προαναφερθέντων τομών απεικονίζεται στον παρακάτω πίνακα:

Πενθημιμερείς Τομές (B5)		Εφθημιμερείς Τομές (B7)	
	Σύνολο στίχων & ποσοστό επί τοις %		Σύνολο στίχων & ποσοστό επί τοις %
Οξύτονες (τόνος στην 5η συλλαβή του ημιστιχίου) [κατά κανόνα]	117 (39,7%)	Οξύτονες (τόνος στην 7η συλλαβή του ημιστιχίου) [κατ' εξαίρεση]	8 (2,7%)
Παροξύτονες (τόνος στην 4η συλλαβή του ημιστιχίου) [σπανίως]	32 (10,8%)	Παροξύτονες (τόνος στην 6η συλλαβή του ημιστιχίου) [σπανίως]	39 (13,2%)
Προπαροξύτονες (τόνος στην 3η συλλαβή του ημιστιχίου) [κατ' εξαίρεση]	5 (1,7%)	Προπαροξύτονες (τόνος στην 5η συλλαβή του ημιστιχίου) [κατά κανόνα]	94 (31,9%)
Γενικό Σύνολο	154	Γενικό Σύνολο	141

Κατά τον Maas δεν υπάρχει ρύθμιση του τόνου στην πενθημιμερή τομή (B5) μέχρι την εποχή του Μανουήλ Φιλή, όπου μόνο στην ποίησή του κυριαρχεί η οξύτονη απόληξη του ημιστιχίου στην B5.¹²³ Η προπαροξύτονη απόληξη του ημιστιχίου στην B5 δεν αποτελεί σε καμία περίπτωση εξαίρεση στους μεγάλους βυζαντινούς ποιητές, αλλά μόνο μετά το 1000 κάποιοι ποιητές όπως ο Νικόλαος Κερκύρας, ο Καλλικλής, ο Βαλσαμών, ο Μανουήλ Φιλής και άλλοι, σε καθαρά ατομική βάση, τείνουν να την αποφεύγουν εντελώς.¹²⁴

Σχετικά με τη ρύθμιση του τόνου μετά την πενθημιμερή τομή ο Maas έχει παρατηρήσει ότι ο Φιλής έχει προτίμηση για τονισμό στην όγδοη συλλαβή πριν από το τέλος του παροξύτονου στίχου και αν δεν έχει τόνο στην όγδοη συλλαβή, τότε τον τοποθετεί στην ένατη, ενώ μετά την εφθημιμερή τομή προτιμά σαφώς να έχει τόνο στην ένατη συλλαβή ή να μην έχουν καθόλου τόνο εκτός από τον υποχρεωτικό στο τέλος του στίχου.¹²⁵

Τέλος, στους στίχους της μετάφρασης του Φιλή πάνω στον Ακάθιστο παρατηρείται εξωτερική χασμωδία¹²⁶ στις παρακάτω περιπτώσεις:

¹²¹ Emmanuel Miller (επιμ.), *ό.π.*, τόμ. Α΄, σ. 415-419.

¹²² Νικόλαος Τωμαδάκης, «Κριτική...», *ό.π.*, σ. 488.

¹²³ Marc Lauxtermann, *Byzantine...*, *ό.π.*, σ. 326.

¹²⁴ *Ο.π.*, σ. 327.

¹²⁵ *Ο.π.*, σ. 339-340.

¹²⁶ Για την εσωτερική και εξωτερική χασμωδία βλ. Δημήτριος Λυπουρλής, *ό.π.*, σ. 20-23· Θρασύβουλος Σταύρου, *ό.π.*, σ. 25-27· Ιωάννης Παρίσης και Νικήτας Παρίσης, *ό.π.*, σ. 204·

Εξωτερική Χασμωδία	
Οίκοι	
Α	δι' ἧς (στ. 15)
Η	δι' ἧς (στ. 95-96)
Ο	δι' ἧς (στ. 189-190)
Σ	δι' ἡμᾶς (στ. 221)
Ψ	δι' ἧς (στ. 285)

Παρ' ότι οι βυζαντινοί ποιητές απέφευγαν γενικά στους στίχους τους τη χασμωδία, ωστόσο υπάρχουν κάποιες εξαιρέσεις μία εκ των οποίων αφορά και στον σύνδεσμο διά (= δι').¹²⁷ Η εξωτερική χασμωδία «δι' ἧς» απαντά πάντοτε ακριβώς πριν από πενθημιμερή τομή, ακολουθώντας τη φράση «ὦ χαῖρε» (στ. 15, 95, 96, 189, 190, 285). Αλλά και η εξωτερική χασμωδία «δι' ἡμᾶς» απαντά ακριβώς πριν από πενθημιμερή τομή, αλλά ακολουθεί τη λέξη «ἐπεὶ» (στ. 221).

4. Η χειρόγραφη παράδοση

α. Τα χειρόγραφα

Η μετάφραση των οίκων του Ακαθίστου από τον Μανουήλ Φιλή παραδίδεται από οκτώ κώδικες. Η παρουσίαση των κωδίκων παρακάτω θα γίνει με χρονολογική σειρά. Σημειώνεται πως ο μόνος κώδικας που δεν μελετήθηκε στο πλαίσιο της παρούσας έκδοσης είναι ο Chalcensis Hagiae Triados 65.

α₁. **C: Chalcensis Hagiae Triados 65** [χαρτί βομβύκινο, μέσα 14ου αι., φφ. 342, 230×155 mm, αρ. στίχων 24]

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ: Πρόκειται για ανάμικτο κώδικα. Περιλαμβάνει τον Ακάθιστο Ὑμνο, διάφορα στοιχεία γύρω από τον άγιο Αθανάσιο (ακολουθία, διήγηση του βίου, των διακρίσεων, των οικονομιών και των θαυμάτων, τυπικόν-κανονικόν, διατύπωση, κανόνα), κανόνα στον άγιο Δημήτριο, μετάφραση των οίκων της υπεραγίας Θεοτόκου σε ιαμβικούς στίχους από τον Μανουήλ Φιλή, κεφαλαιώδη επιτομή περί της κατά πνεύμα τελειότητας του αγίου Μακαρίου, κείμενα εκ της Βίβλου του αγίου Εφραίμ και τέλος έργο του αββά Αμμωνά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Αιμιλιανός Τσακόπουλος (Αρχιμ.), *Περιγραφικός κατάλογος των χειρογράφων της Βιβλιοθήκης του Οικουμενικού Πατριαρχείου, τόμ. Β': Αγίας Τριάδος Χάλκης*, Σταμπούλ, Εκ του Πατριαρχικού Τυπογραφείου, χ.χ., σ. 48-49.

α₂. **E: Escorialensis R. I. 19** [περγαμινή, 14ος αι., φφ. I+74, 246×183 mm]

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ: Ο κώδικας περιέχει το κοντάκιο του Ακαθίστου μαζί με τη μετάφρασή του από τον Φιλή, την ακολουθία της Ακαθίστου, την ακολουθία του Ευαγγελισμού, κανόνα παρακλητικό στην υπεραγία δέσποινα Θεοτόκο, τροπάρια που συνιστούν διάλογο της Παναγίας με τον Χριστό περιέχοντα δέηση και μεσιτεία

Γεράσιμος Μαρκαντωνάτος, *Λογοτεχνικοί και φιλολογικοί όροι: Βασική ορολογία και λέξεις-κλειδιά για την κατανόηση των κειμένων*, Αθήνα, Το Βήμα, 2013, σ. 354-355.

¹²⁷ Αθανάσιος Κομίνης, *ό.π.*, σ. 86-87.

αυτής, ωδάριο καταναυκτικό και αλφαβητικό (ποίημα ανακρεόντειο Λέοντος του βασιλέως και φιλοσόφου).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Alejo Revilla, *Catálogo de los códices griegos de la Biblioteca de El Escorial*, τόμ. Α΄, Madrid, Imprenta Helénica, 1936, σ. 68-70.

α₃. **P: Parisinus gr. 2748** [χαρτί βομβύκινο, 14ος αι., φφ. III+190+III, 269×195 mm, αρ. στίχων 31-35]

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ: Στον συγκεκριμένο κώδικα περιλαμβάνονται κείμενα του Φιλίππου Μονοτρόπου (*Διόπτρα*), Μιχαήλ Ψελλού (πρόλογο στη *Διόπτρα*), Γερμανού Β΄ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως (στίχοι πολιτικοί), Γρηγορίου Ναζιανζηνού (*Επη ηθικά*), Μανουήλ Φιλή (μετάφραση των οίκων του Ακαθίστου), Ιωάννου Δ΄ Νηστευτού (*Παραίνεσις*), Ευαγρίου Ποντικού (*Περί λογισμῶν*), Εφραίμ Σύρου, Βαρσανουφίου, Ιωάννου Κασσιανού (*Περί τῶν ὀκτῶ τῆς κακίας λογισμῶν*), Αωνόμου (ποίημα), Νικηφόρου Καλλίστου Β΄ Ξανθοπούλου (ποίημα), Ιωάννου Σταυρακίου (μία πρόταση από τον Βίο της αγίας Θεοδοσίας).

ΓΡΑΦΕΑΣ: Ολόκληρο το χειρόγραφο έχει αντιγράψει ο Γεώργιος Καλοειδής.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ: Στο συγκεκριμένο χειρόγραφο παρατηρούνται διορθώσεις όπως σημείωση της σωστής γραφής πάνω από τη λέξη (φ. 149r).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Henri Omont, *Inventaire Sommaire des Manuscrits Grecs de la Bibliothèque Nationale*, τόμ. Γ΄, Paris, Alphonse Picard Librairie, 1888, σ. 34.

α₄. **I: Athonensis Iberon 165** [χαρτί, 15ος αι., φφ. 233]

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ: Ο κώδικας περιέχει τα βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης Γωβίτ (μετ' αραίων σχολίων Πέτρου Λαοδικείας, Κυρίλλου Αλεξανδρείας και Απολλιναρίου), Ιώβ, Εσθήρ, Ιουδίθ, Α΄ Μακκαβαίων, Β΄ Μακκαβαίων, όπως επίσης έργα του Ιωσήπου (*Εἰς Μακκαβαίους*), Διονυσίου Αλικαρνασέως (*Ρωμαϊκῆς ἀρχαιολογίας Ἐκλογαὶ τοῦ πρώτου, πέμπτου, τρίτου λόγου* καθώς και ο *Λόγος δ΄*), Γεωργίου Λακαπηνού (*Ἐπιστολαὶ*), Ζαρίδου (*Ἐπιστολαὶ*), [Ἀχμέτ] (*Ὀνειροκριτικὸν κατὰ Πέρσας, Ἰνδοὺς καὶ Αἰγυπτίους*), Σχόλια ἀκέφαλα σε συγγραφέα του οποίου λείπει το κείμενο, [Ψευδοκαλλισθένους] (*Διήγησις περὶ Ἀλεξάνδρου*), Ἀδήλου (*Περί Πτολεμαίων καὶ Ἀντιόχου*), Νεοφύτου πρεσβυτέρου μοναχού και εγκλείστου (*Πρόλογος εἰς τὸ Ἄσμα τῶν ἀσμάτων, Ἀρχὴ σὺν Θεῷ συνοπτικῆς ἐρμηνείας του Ἄσματος των Ἀσμάτων*), Σολομώντος (*Ἄσμα ἀσμάτων* μετὰ παρασελιδίων σχολίων), Δαβίδ (*Ψαλμοὶ ζ΄-ρ΄* σε στίχους πολιτικούς κατὰ την παράφραση Μανουήλ του Φιλή), Σταματίου Κρητός (*Στίχοι*), Θεοδώρου Προδρόμου (*Κατὰ μακρογένους δοκοῦντος εἶναι διὰ τοῦτο σοφοῦ, Κατὰ φιλοπόρνον γραός*), Μανουήλ Φιλή (μετάφραση των οίκων του Ακαθίστου), Λιβανίου, Βασιλείου Μεγάλου (*Ἐπιστολαὶ ἄμοιβαῖαι τρεῖς*), Σχόλια στη Γραφή, Προφητῶν (*Ἀναγνώσματα*).

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ: Στο συγκεκριμένο χειρόγραφο παρατηρούνται διορθώσεις όπως σημείωση της σωστής γραφής πάνω από τη λέξη (φφ. 226v, 227v) ή διαγραφή γραμμάτων (φφ. 227r, 228r).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Σπυρίδων Λάμπρος, *Κατάλογος των εν ταις βιβλιοθήκαις του Αγίου Όρους ελληνικών κωδίκων*, τόμ. Β', Cambridge, Cambridge University Press, 1900, σ. 43-44.

α5. **L: Laurentianus Pluteus Graecus 32.19** [15ος αι., φφ. 300+III]

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ: Στον κώδικα περιέχονται 223 ποιήματα του Μανουήλ Φιλή μεταξύ των οποίων και η μετάφραση των οίκων του Ακαθίστου, όπως επίσης 8 έργα του Θεοδώρου Προδρόμου και 2 του Ευσταθίου Μακρεμβολίτου.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ: Στο συγκεκριμένο χειρόγραφο η μετάφραση του οίκου Μ έχει προστεθεί στο περιθώριο του φ. 34v.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: A. M. Bandinius, *Catalogus Codicum Manuscriptorum Bibliothecae Mediceae Laurentianae, Varia Continens Opera Graecorum Partum*, τόμ. Β', Florence, Florentiae Typis Regiis, 1768, στήλες 147-173.

α6. **Ib: Athonensis Iberon 388** [χαρτί, β' τέταρτο 16ου αι.,¹²⁸ φφ. 994]

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ: Ο κώδικας περιλαμβάνει έργα του Γενναδίου Σχολαρίου, Αδήλου, Συμεών Νέου Θεολόγου, Μανουήλ Φιλή (μετάφραση των οίκων της υπεραγίας Θεοτόκου), Νικηφόρου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, Λέοντος Σοφού του βασιλέως, Μεγάλου Αθανασίου, Γραμματική, Ιωσήφ (κανόνες), Γαληνού, Γρηγορίου Θεολόγου (ποιήματα), Αριστοτέλους, Θεοφάνους Ελεαβούλκου, Ιερεμίου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, Θεοδώρου Δούκα του Λάσκαρι, Μεγάλου Βασιλείου, Ιουστίνου Φιλοσόφου, Νικηφόρου Γρηγορά, Γρηγορίου Παλαμά, Διονυσίου Περιηγητού, Συμεών Θεσσαλονίκης, Νόννου Πανοπολίτου, Ιωάννου Χρυσοστόμου, αγίου Αναστασίου Σιναΐτου, Νείλου, Ιωάννου Δαμασκηνού, Διονυσίου Αρεοπαγίτου, Θεοφίλου Αλεξανδρείας, Ματθαίου μοναχού, Γρηγορίου Νύσσης, Θεοδωρήτου Κύρου, Ερμού Τρισεμέγιστου, αγίου Μαξίμου, Κυρίλλου Αλεξανδρείας, Νικήτα Στηθάτου, Βησσαρίωνος, Βαλσαμών πατριάρχου και άλλων.

ΓΡΑΦΕΑΣ: Ο κώδικας είναι αυτόγραφος του Θεοφάνους Ελεαβούλκου.¹²⁹

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ: Στο συγκεκριμένο χειρόγραφο παρατηρούνται διορθώσεις όπως διαγραφή λέξεων (φφ. 10r, 11r) ή σημείωση της σωστής γραφής πάνω από τη λέξη (φφ. 10v, 11v).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Σπυρίδων Λάμπρος, *Κατάλογος των εν ταις βιβλιοθήκαις του Αγίου Όρους ελληνικών κωδίκων*, τόμ. Β', Cambridge, Cambridge University Press, 1900, σ. 122-138.

¹²⁸ Την πληροφορία για την πιο λεπτομερή χρονολόγηση του συγκεκριμένου κώδικα είχε την ευγενή καλοσύνη να μου δώσει ο πατήρ Θεολόγος, υπεύθυνος των χειρογράφων της Ιεράς Μονής Ιβήρων.

¹²⁹ Την πληροφορία για τον γραφέα του συγκεκριμένου κώδικα είχε την ευγενή καλοσύνη να μου δώσει και πάλι ο πατήρ Θεολόγος, υπεύθυνος των χειρογράφων της Ιεράς Μονής Ιβήρων.

α7. **A: Atheniensis EBE 826** [χαρτί, έτος 1614 (α΄ τέταρτο 17ου αι.), φφ. 470, 150×110 mm]

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ: Στον κώδικα περιέχονται στιχηρά μαρτυρικά κατ' ήχον και άλλα τροπάρια, μετάφραση του Μανουήλ Φιλή διά στίχων ιάμβων στους οίκους του Ευαγγελισμού (δυστυχώς είναι ατελής και φθάνει μέχρι τους τέσσερεις πρώτους στίχους του οίκου Η), διάφορες ευχές, κάποια εκ του καλουμένου Πατερικού, ευχές ληφθείσες από του Θηκαρά, στιχηρά σταυροθεοτοκία, ακολουθία της αγίας μεταλήψεως, ερμηνεία ονομάτων και λέξεων που περιλαμβάνονται στις θείες Γραφές, Ιωάννου του Ζωναρά εξήγηση στο λόγιο των αναβαθμών του πλαγίου δ΄ ήχου: Αγίω πνεύματι ένοειδεί αίτια (ατελής), ιάμβους [του Φιλή] στα τέσσερα και θεία ιερά Ευαγγέλια, ωδάριο κατανυκτικό (ποίημα Λέοντος φιλοσόφου και βασιλέως) και τέλος κάποια άλλα τροπάρια.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ: Τουλάχιστον σε ό,τι αφορά τη μετάφραση του Ακαθίστου από τον Φιλή, η οποία βρίσκεται στα φφ. 32r-36v, αξίζει να σημειωθεί ότι λείπει κάθε φορά το αρχικό γράμμα του πρώτου στίχου από όλους τους οίκους που υπάρχουν στο χειρόγραφο (Α-Η), καθώς και τα αρχικά γράμματα τριών λέξεων που βρίσκονται στον τίτλο. Σύμφωνα με τον Groningen «στα πολυτελή χειρόγραφα τα αρχικά γράμματα γράφονται από το μικρογράφο συχνά μετά την αντιγραφή του όλου κειμένου. Αυτός είναι δυνατόν να τα λησμονήσει ή να κάνει λάθος».¹³⁰ Άλλοτε πάλι ο γραφέας δεν έγραφε το αρχικό γράμμα, για να γραφεί αυτό από τον ερυθρογράφο πιο διακοσμητικά με κόκκινο μελάνι, κάτι που αυτός συχνά παρέλειπε να κάνει.¹³¹ Επιπροσθέτως, στο συγκεκριμένο χειρόγραφο παρατηρούνται διορθώσεις όπως διαγραφή δύο στίχων (φ. 34v).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ιωάννης Σακκελίων και Αλκιβιάδης Σακκελίων, *Κατάλογος των χειρογράφων της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος*, Εν Αθήναις, Εκ του Εθνικού Τυπογραφείου και Λιθογραφείου, 1892, σ. 148-149.

α8. **M: Matritensis 17921** [έτος 1771 (γ΄ τέταρτο 18ου αι.), φφ. VI+155, 201×148 mm]

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ: Ο κώδικας περιλαμβάνει τον Ακάθιστο Ύμνο και τη μετάφρασή του από τον Μανουήλ Φιλή, την ακολουθία της Ακαθίστου, την ακολουθία του Ευαγγελισμού, κανόνα παρακλητικό του Θεοδώρου Δούκα Λασκάρεως στην υπεραγία δέσποινα Θεοτόκο, τροπάρια του Φιλοθέου Κοκκίνου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως σε μορφή διαλόγου ανάμεσα στην Παναγία και τον Χριστό.

ΓΡΑΦΕΑΣ: Τον κώδικα αντέγραψε ο Juan de Cuenca (†1795) έχοντας ως πρότυπο τον Escorialensis R. I. 19.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ: Ο παρών κώδικας συνιστά απόγραφο του Escorialensis R. I. 19, γι' αυτό και δεν ελήφθη υπ' όψιν στην παρούσα κριτική έκδοση σύμφωνα με τη

¹³⁰ B. A. van Groningen, *Πραγματεία περί της ιστορίας και της κριτικής των ελληνικών κειμένων*, Αθήνα, Ακαδημία Αθηνών-Κέντρον Εκδόσεως Έργων Ελλήνων Συγγραφέων, (Σειρά Βοηθητικών Έργων 3), 1980, σ. 92.

¹³¹ Martin West, *Κριτική των κειμένων και τεχνική των εκδόσεων*, Αθήνα, Δαίδαλος-Ι. Ζαχαρόπουλος, 1989, σ. 30.

θεμελιώδη κριτική αρχή της *eliminatio codicum descriptorum*.¹³² Εντοπίστηκαν αντιγραφικά λάθη γραμματικής φύσεως στα φφ. 42v, 44v, 47v, 49v, 50v, 51v, 52v, 53v, 54v, 56v, 60v, 61v, 62v, καθώς και λάθη στη σειρά ημιστιχίων (φ. 52v) και στίχων (φ. 56v). Εκτός των παραπάνω σημειώνεται πως το ελληνικό κείμενο συνοδεύει λατινική μετάφραση, ενώ απουσιάζει το ωδάριο καταλυτικό και αλφαβητικό (ποίημα ανακρεόντειο Λέοντος του βασιλέως και φιλοσόφου).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Gregorio de Andrés, *Catálogo de los códices griegos de la Biblioteca Nacional*, Madrid, Ministerio de Cultura-Dirección General del Libro y Bibliotecas, 1987, σ. 521-523.

β. Οι σχέσεις των χειρογράφων

Για να μπορέσουμε να διερευνήσουμε τις περιπτώσεις αλληλεξαρτήσεως των χειρογράφων που συμπεριελήφθησαν στην κριτική μας έκδοση, ώστε να καταρτίσουμε το στέμμα κωδίκων, θα μελετήσουμε τα ενδεικτικά σφάλματα που εμφανίζονται στη χειρόγραφη παράδοση είτε πρόκειται για συνδεδετικά και διαχωριστικά είτε για ιδιότυπα σφάλματα.

Κατ' αρχάς οι δύο παλαιότεροι σωζόμενοι κώδικες, ο E και ο P, παρουσιάζουν συνολικά τα εξής επτά συνδεδετικά σφάλματα: στ. 2 *εύχαριστήριον*, στ. 3 *έπινίκιον*, στ. 7 παράλειψη ολόκληρου του στίχου, στ. 12 *ταῦτα*, στ. 21 *νοῦ τὲ*, στ. 93 *ἔρισμα*, στ. 181 *χωρουμένη*. Αυτό σημαίνει πως προέρχονται από τον ίδιο κλάδο παράδοσης.

Ωστόσο και ο E και ο P εμφανίζουν ιδιότυπα σφάλματα, τα οποία οφείλονται στην απροσεξία του αντιγραφέα και γι' αυτό δεν λαμβάνονται υπ' όψιν κατά τη συγκρότηση του στέμματος.¹³³ Σ' αυτά ανήκουν σφάλματα ορθογραφικά, παραναγνώσεις κακογραμμένων λέξεων και γραμμάτων, γραμματικά σφάλματα (σφάλματα γύρω από τους χρόνους των ρημάτων ή των μετοχών, σφάλματα γύρω από τις καταλήξεις των λέξεων), παραλείψεις γραμμάτων, μίας ή περισσοτέρων λέξεων ή και ολόκληρων στίχων, σφάλματα διτογραφίας.¹³⁴

Ο E και ο P όμως εμφανίζουν και ιδιότυπα σφάλματα, που παραδίδουν δευτερογενείς γραφές, και δρουν ως διαχωριστικά σφάλματα μεταξύ των δύο αυτών κωδίκων. Τέτοιες περιπτώσεις διαχωριστικών σφαλμάτων του E έναντι του P είναι οι κάτωθι: στ. 53 *ὡς αὐτὸν ὀργάνωσεν*, στ. 58 *σεμνὸν*, στ. 76 *γὰρ*, στ. 77 *ἔγνωκε*, στ. 79 *πρεσβυτικῶς*, στ. 93 *πιστῶν*, στ. 119 *παρθένε*, στ. 161 *δένδρον*, στ. 167 *στολισμὲ τῆς*

¹³² Για την κριτική αρχή της *eliminatio* βλ. Paul Maas, *Κριτική των κειμένων*, μτφρ.-σχόλια Ν. Χιονίδης, Αθήνα, Εκδόσεις Δημ. Ν. Παπαδήμα, 1984, (β' έκδ.), σ. 2, 8, 69, 80· Αθηνά Παπαχρυσόστομου, *Συμβολή στην κριτική κειμένων: Υπομνήματα, ὄροι και συντομογραφίες*, Αθήνα, Ινστιτούτο του Βιβλίου-Καρδαμίτσα, 2017, σ. 19, 28.

¹³³ Για την επιλογή του υλικού βλ. Ιωάννης Συκουτρής, *Μελέται και άρθρα*, Αθήνα, Εκδόσεις του Αιγαίου, 1956, σ. 174-176.

¹³⁴ Τέτοιων ειδών σφάλματα που περιλαμβάνονται στον ο E είναι τα παρακάτω: στ. 20 *κτῆσιν*, στ. 32 *θέλουσαν*, στ. 44 *σκόλωψ*, στ. 61 *κλίμα*, στ. 67 παράλειψη ολόκληρου του στίχου, στ. 68 *λημῆν*, στ. 77 *ἤσχαλεν*, στ. 81 *οἶκον*, στ. 113 *τετυραννικότα*, στ. 120 παράλειψη ολόκληρου του στίχου, στ. 130 *πτύξαν*, στ. 132 *ἀπειράγαμον*, στ. 141 *διαδόχου*, στ. 143 *χαῖ*, στ. 146 *Σιμεῶνι*, στ. 151 *ἔψαλλον*, στ. 163 *ὀδηγῶν*, στ. 168 *αἰροῦσαν*, στ. 184 *ἀμφίβολον*, στ. 186 *καταγωγέω*, στ. 188 *ζεύξασαν*, στ. 219 *αὐτοπαγγέλτω*, στ. 222 *τὸ κατ' αὐτὸν*, στ. 226 *κατεσκεδάκε*, στ. 235 *κτείνης*, στ. 238 *πιστοῖς*, στ. 251 *ἀγάζων*, στ. 255 *ἀγάζουσα*, στ. 256 *πᾶσα*, στ. 258 *ἐκβλύξασα*, στ. 275 *σύμπαντα*, στ. 283 *στερὲ*. Αντίστοιχης κατηγορίας σφάλματα του P είναι τα εξής: στ. 57 *ἔσπευδεν*, στ. 63 *κῆσασα*, στ. 77 *ἤσχαλεν* (ἀνωθεν διορθώνεται ως ἤσχαλλεν), στ. 95 *πῶς*, στ. 129 *λέλυκας*, στ. 129 *ζόφου*, στ. 140 *τὲ*, στ. 141 *τὲ*, στ. 156 *παρεσκεάσε θαρσοῦντας*, στ. 163 *κῆσασα*, στ. 219 *αὐτοπαγγέλτω*, στ. 244 *προσφέροι*, στ. 250 *γὰρ* (παραλείπεται), στ. 251 *νοῦν*, στ. 256 *καταπλήξασασα*, στ. 262 *δεικνὺς*, στ. 269 *σχίσας σὺ δὲ* (διασαλεύεται το μέτρο), στ. 288 *δὲ* (παραλείπεται).

ψυχῶν, στ. 177 οὐκ ἀπὴν ὄλωσ, στ. 179 οὐδείς, στ. 194 πτήσασα, στ. 244 τοσαρίθμους, στ. 254 λαμπὰς τῆς, στ. 278 πάντων βελτίων, στ. 295 εὐσεβῶς. Οι αντίστοιχες περιπτώσεις διαχωριστικῶν σφαλμάτων του Ρ ἔναντι του Ε εἶναι οι ἐξῆς: στ. 85 ὦ μῆτερ ἀγνή, στ. 131 οἱ τῆς πλάνης δὲ κρείττονες δεδευμένοι, στ. 136 ἐλέγξασα, στ. 144 γάλακτι συμβαῖνον μέλι.

Απὸ την ἄλλη πλευρά ο Ι παρουσιάζει τα κάτωθι ἐπτὰ συνδεδετικά σφάλματα με τον Ρ, τα οποία λειτουργοῦν διαχωριστικά ἔναντι του Ε και του L: στ. 129 λέλυκας, στ. 131 οἱ τῆς πλάνης δὲ κρείττονες δεδευμένοι (τη μόνη διαφορά ἐδῶ ἀποτελεῖ ἡ λέξις δεδευμένοι που ἔχει διορθωθεῖ, καθὼς ο Ρ γράφει δεδευμένοι), στ. 140 τὲ, στ. 141 τὲ, στ. 144 γάλακτι συμβαῖνον μέλι, στ. 156 παρεσκεύασε θαρσοῦντας (τη μόνη διαφορά ἐδῶ ἀποτελεῖ ἡ λέξις θαρσοῦντας που ἔχει τονιστεῖ λανθασμένα ἀπὸ ἀπροσεξία), στ. 262 δεικνὺς. Ἐτσι, ἀποδεικνύεται ἡ σχέση του Ι με τον Ρ. Το συνδεδετικό σφάλμα ἀυγάζων (στ. 251) μεταξύ του Ι και του Ε συνιστᾶ ὀρθογραφικό λάθος που οφείλεται σε ἀπροσεξία και δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν.

Τα ιδιότυπα σφάλματα του Ι οφείλονται στην ἀβλεψία του ἀντιγραφέα και γι' αὐτό δὲν λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν στον καταρτισμό του στέμματος. Ἡ πλειοψηφία αὐτῶν ἀφορᾶ σε σφάλματα ὀρθογραφικά (στ. 8, 106, 123 [ἀνωθεν διορθώνεται], 150, 164, 167, 169, 174, 186, 218 [πιθ. σφάλμα ἀπὸ την προφορά], 220, 226 [ἀνωθεν διορθώνεται], 243, 246, 247, 257, 264, 266, 269, 271, 281, 284, 286 [ἀνωθεν διορθώνεται], 291), ἀλλὰ και σε γραμματικά (στ. 40, 220, 225, 235 [διπλό σφάλμα], 245), σε παραλείψεις μίας ἢ περισσοτέρων λέξεων (στ. 58, 121), σε ἀλλαγὴ της σειρᾶς των λέξεων (μετατόπιση) (στ. 239, 283), σε παρανάγνωση (στ. 92), σε προθήκες (στ. 157), σε ἀντικατάσταση λέξεων (στ. 82), σε σφάλματα τονικά και κατάληξης (στ. 168) και τέλος σε σφάλματα διττογραφίας (στ. 173). Αὐτά τα σφάλματα περιγράφονται ἀναλυτικά στο κριτικό ὑπόμνημα.

Ερχόμενοι στον κώδικα L παρατηροῦμε πῶς παρουσιάζει τέσσερα συνδεδετικά σφάλματα με τον κώδικα Ε, τα οποία λειτουργοῦν διαχωριστικά ἔναντι του Ρ και του Ι: στ. 126 ὡς λῆρον ἀφέντες, στ. 226 κατεσκευακέ, στ. 245 τῷ παμβασιλεῖ, στ. 278 πάντων βελτίων. Ο L ἐμφανίζει και ἓνα συνδεδετικό σφάλμα με τον Ρ (στ. 244 προσφέρου), που ἀφενὸς εἶναι λάθος γραμματικῆς φύσεως (και ἐν προκειμένῳ δὲν θα ληφθεῖ ὑπ' ὄψιν) και ἀφετέρου δὲν ἀρκεῖ ἀπὸ μόνο του, για να πιστοποιήσει την ἀλληλεξάρτηση των δύο αὐτῶν κωδίκων. Τοιοῦτοτρόπως ἀποδεικνύεται ὅτι ο L προέρχεται ἀπὸ τον κλάδο παράδοσης του Ε. Παρ' ὅλα αὐτά ο L ἐμφανίζει και δευτερογενεῖς γραφές που δὲν ἀπαντοῦν στους ὑπόλοιπους κώδικες που μελετοῦμε, κάτι που σημαίνει πῶς ο ἀντιγραφέας του συμβουλευόταν και κάποιο ἄλλο πρότυπο, το οποίο ἔχουμε ὀνομάσει γ. Πρόκειται ἐπομένως για το φαινόμενο του συμφυρμού.¹³⁵ Οι γραφές που οφείλονται σε συμφυρμό προερχόμενες πιθανῶς ἀπὸ το γ εἶναι οι κάτωθι: τίτλ. *Μεταφραστικοὶ εἰς τοὺς οἴκους τοῦ Ἀκαθίστου τοῦ αὐτοῦ κῆρ Μανουὴλ τοῦ Φιλῆ*, στ. 42 κλίμαξ πάλιν, στ. 55 ἐν τῷ, στ. 80 οἱ προβατεῖς ἀγγέλων, στ. 149 καὶ τὸ καινὸν, στ. 194 φύσις.

Τα ὑπόλοιπα ιδιότυπα σφάλματα του L οφείλονται στην ἀπροσεξία του ἀντιγραφέα και γι' αὐτό δὲν λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν κατὰ τη συγκρότηση του στέμματος. Σ' αὐτά ἀνήκουν ὡς ἐπὶ το πλείστον σφάλματα γραμματικά (στ. 165, 222, 246, 277), ἀλλὰ και ὀρθογραφικά (στ. 147, 186), σφάλματα ἀντικατάστασης και μετατόπισης (στ. 101), παρανάγνωσης (στ. 102) και τέλος σφάλματα που προέρχονται ἀπὸ τα συμφραζόμενα (στ. 141). Περιγράφονται δε ἀναλυτικά στο κριτικό ὑπόμνημα.

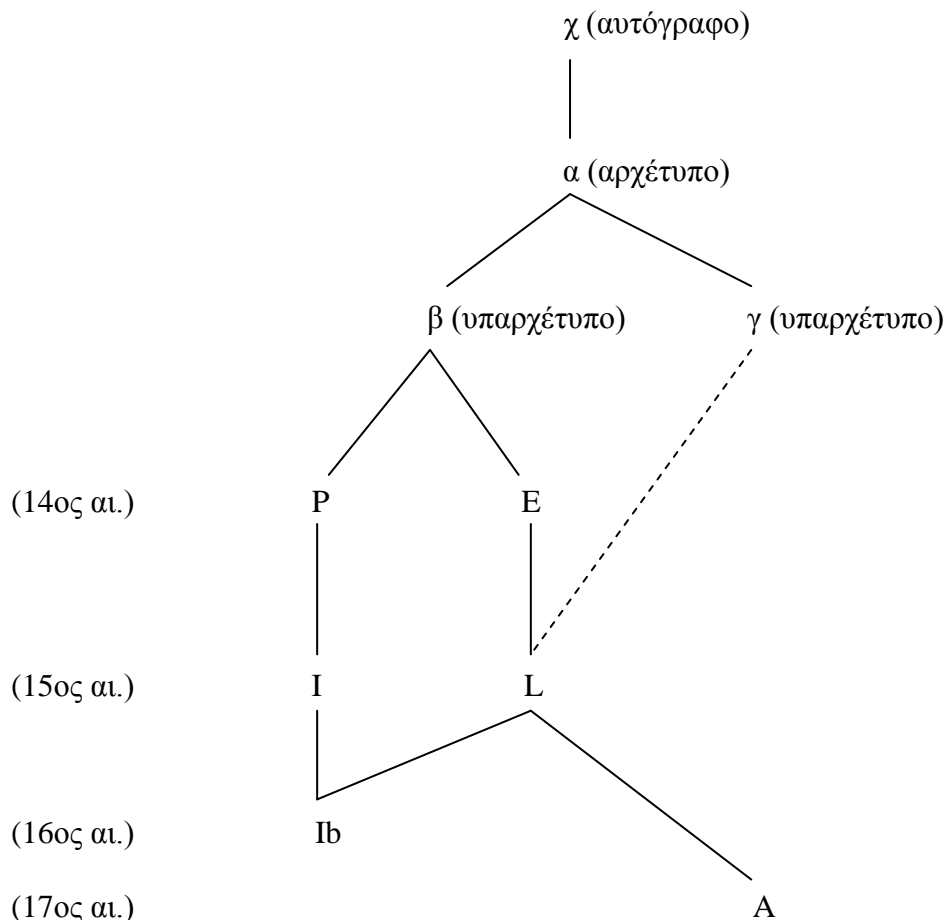
¹³⁵ Για τον συμφυρμό βλ. Martin West, ὁ.π., σ. 21-22· Paul Maas, *Κριτικὴ...*, ὁ.π., σ. 8-9· Ἰωάννης Συκουτρῆς, ὁ.π., σ. 176.

Ο κώδικας Ib εμφανίζει τέσσερα συνδεδετικά σφάλματα με τον I (στ. 129 *λέλυκας*, στ. 131 *οί τῆς πλάνης δὲ κρείττονες δεδειγμένοι*, στ. 144 *γάλακτι συμβαῖνον μέλι*, στ. 262 *δεικνὺς*) και ένα με τον L (στ. 42 *κλίμαξ πάλιν*). Πρόκειται επομένως για συμφωρμένο κώδικα. Ο Ib φαινομενικά παρουσιάζει και τρία συνδεδετικά σφάλματα με τον E, τα οποία μάλλον είναι συμπτωματικά. Το πιθανότερο είναι πως δεν προέρχονται από τον E και οφείλονται σε απροσεξία του αντιγραφέα κατά την αντιγραφή που πραγματοποίησε από τον κώδικα I. Τα δύο απ' αυτά είναι σφάλματα ορθογραφικά (στ. 8 *προτοστάτης*, στ. 214 *πλουτήσασα*) και το ένα σφάλμα παρανάγνωσης (στ. 173 *ἀμφιλόκομπος*).

Επιπροσθέτως, ο Ib παρουσιάζει ένα ιδιότυπο σφάλμα δευτερογενούς γραφής (στ. 295 *ἐκ ψυχῆς*), ενώ τα υπόλοιπα ιδιότυπα σφάλματά του είναι ορθογραφικά (στ. 116, 130 [άνωθεν διορθώνεται], 134, 242, 275 [άνωθεν διορθώνεται]), γραμματικά (στ. 27, 123, 128, 132, 222, 281) και σφάλματα κατάληξης (στ. 111). Περιγράφονται αναλυτικά στο κριτικό υπόμνημα και δεν λαμβάνονται υπ' όψιν για τον καθαρισμό του στέμματος.

Τέλος, ο κώδικας A παρουσιάζει τα παρακάτω τρία συνδεδετικά σφάλματα με τον L: στ. 42 *κλίμαξ πάλιν*, στ. 55 *ἐν τῷ*, στ. 80 *οἱ προβατεῖς ἀγγέλων* και απ' ό,τι φαίνεται προέρχεται από τον ίδιο κλάδο παράδοσης. Τα ιδιότυπα σφάλματα του A είναι διορθωτικά (τίτλ. <M>*ετάφρασις <M>ανουήλ τοῦ Φιλῆ δι' ἰάμβων <στ>ίχων εἰς τοὺς οἴκους τοῦ εὐαγγελισμοῦ*: στ. 5 *ἔχουσα*), ορθογραφικά (στ. 34 *γόνων*), σφάλματα παράλειψης (στ. 35 *πῶς*) και σφάλματα που προέρχονται από τα συμφραζόμενα (στ. 82 *αὐτὸν τὸν λόγον*).

Με βάση όλα τα παραπάνω η γραφική παράσταση του στέμματος κωδίκων έχει την εξής μορφή:

5. Οι μεταφράσεις του Ακαθίστου έως και τον 19ο αιώνα

Ο Ακάθιστος Ύμνος γνώρισε κατά καιρούς πολλές μεταφράσεις, δείγμα της επιρροής που μπόρεσε να ασκήσει ένα κείμενο με τόση ακτινοβολία. Μάλιστα μολονότι στη Δυτική Ευρώπη συνήθιζαν να πλουτίζουν τις ακολουθίες τους με μεταφράσεις ελληνικών ύμνων, ωστόσο ο Ακάθιστος ύμνος «είναι το μόνο μακρό κείμενο ορθόδοξης ελληνικής υμνογραφίας που μεταφράστηκε στα λατινικά».¹³⁶ Σ' αυτό το κεφάλαιο θα εξετάσουμε τις μεταφράσεις του Ύμνου, οι οποίες φτάνουν έως και τον 19ο αιώνα.

α) Ελληνικές

Η μετάφραση του Ακαθίστου από τον Μανουήλ Φιλή (13ος-14ος αι.) σε ιαμβικούς τριμέτρους είναι η πρώτη και η μόνη στη βυζαντινή λογοτεχνία¹³⁷ και εκδόθηκε για πρώτη φορά από τον E. Miller το 1857, βασιζόμενος στα χειρόγραφα Escorialensis R. I. 19 και Parisinus gr. 2748.¹³⁸ Τον παρέφρασε¹³⁹ επίσης ο Μελέτιος Καλλονάς ο Κρης σε δημώδη γλώσσα το 1613 και αυτή η παράφραση σώζεται στον Αθωνικό κώδικα Βατοπεδίου 596, φφ. 1β-56β.¹⁴⁰ Ο κώδικας Αμοργού αρ. 42, σ. 397-408 (17ος-18ος αι.) μας παρέχει τη μετάφραση του Γρηγορίου Μελισσηνού του Κρητός, η οποία εκδόθηκε από τον I. E. Στεφανή το 1988 και αργότερα από την Ελένη Κακουλίδου-Πάνου.¹⁴¹ Υπάρχει ακόμη μία ανέκδοτη παράφραση του Καισαρίου Δαπόντε στον Αγιορειτικό κώδικα Ξηροποτάμου 258, φ. 61β (18ος αι.).¹⁴²

Εξχωριστό ενδιαφέρον παρουσιάζει ένας λαϊκός κρητικός Ακάθιστος σύμφωνα με τον Μητσάκη¹⁴³ ή ένας δημώδης ελληνικός Ακάθιστος κατά τον Krumbacher,¹⁴⁴ αποτελούμενος από 23 δεκαπεντασύλλαβους στίχους¹⁴⁵ και παρουσιάζει θεματικά και μορφολογικά κάποιες ομοιότητες με τον Ακάθιστο χωρίς όμως να συνιστά μετάφραση του κοντακίου. Τον εξέδωσε αρχικά το 1967 κι έπειτα ξανά το 1969 ο Κ. Μητσάκης.¹⁴⁶ Αυτή η μετάφραση περιλαμβάνεται στον κώδικα Marcianus graecus C1. IX. 17 της Μαρκιανής Βιβλιοθήκης και χρονολογείται μέσα στο τελευταίο τέταρτο του 15ου αι.¹⁴⁷ Αποτελεί πιθανώς μετάφραση ενός παλαιότερου λατινικού

¹³⁶ Καριοφίλης Μητσάκης, «Ένας λαϊκός...», ό.π., σ. 35.

¹³⁷ Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ό.π., σ. 93. Πρβλ. Κωνσταντίνος Δρατσέλλας, *Η Θεοτόκος και ο Ακάθιστος Ύμνος*, Τρίκαλα, χ.ό., 1957, σ. 73.

¹³⁸ Emmanuel Miller (επιμ.), ό.π., τόμ. Β', σ. 317-333. Η έκδοση αυτή του Miller θεωρείται πολύ καλή για τα δεδομένα της εποχής που πραγματοποιήθηκε. Ωστόσο απαντούν σ' αυτήν ορισμένα λάθη μέσα στο κείμενο (όπως για παράδειγμα στον στ. 119 ο τύπος *εὐφροσύνης* αντί *εὐφροσύνη*), αλλά κυρίως στο κριτικό υπόμνημα (σ. 321, υποσ. 5· σ. 323, υποσ. 6· σ. 324, υποσ. 4· σ. 326, υποσ. 5· σ. 327, υποσ. 3, 4, 6· σ. 328, υποσ. 2, 4· σ. 331, υποσ. 4).

¹³⁹ Στον τίτλο της παράφρασης του Καλλονά αναφέρεται ο όρος «παραφραστικῶς» (βλ. Μελέτιος Καλλονάς ο Κρης (Μον.), *Οἱ κδ' Οἴκοι τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας παραφραστικῶς μετενεχθέντες εἰς τὴν τῶν Ῥωμαίων ἀπλήν γλῶσσαν*, Ἐνετίησιν, Παρὰ Νικολάῳ τῷ Σάρῳ, 1695, σ. 1).

¹⁴⁰ Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ό.π., σ. 94. Πρβλ. Κωνσταντίνος Δρατσέλλας, ό.π., σ. 73· Θεόδωρος Ξύδης, ό.π., σ. 188.

¹⁴¹ Θεοχάρης Δετοράκης, *Βυζαντινή φιλολογία: Τα πρόσωπα και τα κείμενα*, τόμ. Β', Ηράκλειο Κρήτης, χ.ό., 2003, σ. 375· Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ό.π., σ. 96.

¹⁴² Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ό.π., σ. 97.

¹⁴³ Καριοφίλης Μητσάκης, «Ένας λαϊκός κρητικός “Ακάθιστος” του ΙΕ' αιώνα», *Βυζαντινά*, τόμ. 1, 1969, σ. 25, 26-27, 29, 32-33, 35, 37.

¹⁴⁴ Karl Krumbacher, ό.π., τόμ. Γ', σ. 70.

¹⁴⁵ Καριοφίλης Μητσάκης, «Ένας λαϊκός...», ό.π., σ. 37.

¹⁴⁶ Ό.π., σ. 25-38.

¹⁴⁷ Ό.π., σ. 25, 27.

ύμνου και αν αυτό αποδειχθεί, τότε θα έχουμε την ενδιαφέρουσα φιλολογική περίπτωση της διασταύρωσης στην Κρήτη δύο παραδόσεων, της βυζαντινής και της βυζαντινολατινικής,¹⁴⁸ όπως χρησιμοποιεί τον όρο ο εν λόγω μελετητής.

β) Λατινικές

Ο Ακάθιστος επέδρασε στη Μαριανή υμνογραφία και ποίηση και αναφέρεται ως το θεμέλιο της Μαριολογίας, ενώ οι λατινικές εκδοχές του ύμνου εντοπίζονται στον 9ο αιώνα.¹⁴⁹ Η διάδοση του Ακαθίστου προς τη Δύση συνδέθηκε με τον θαυμασμό που προκάλεσαν οι οίκοι του, τους οποίους μετέφρασε για πρώτη φορά στη λατινική ο επίσκοπος Βενετίας Χριστόφορος Α΄ γύρω στο 800 και πιο συγκεκριμένα μεταξύ των ετών 787 και 813.¹⁵⁰ Το 810 κατά τη διάρκεια πολιτικών συμφορών ο Χριστόφορος χρειάστηκε να δραπετεύσει από τη Βενετία και αναζήτησε καταφύγιο στο βενεδικτίνικο μοναστήρι *Abbey of Reichenau* που βρίσκεται στο νησί Reichenau στη λίμνη της Κωνσταντίας, όπου πιθανώς άφησε τη λατινική μετάφραση του Ακαθίστου.¹⁵¹ Από εκεί ηγούμενοι ή ίσως και ο ίδιος ο Χριστόφορος μετέφεραν αντίγραφα στο Saint Gallen και στο Παρίσι.¹⁵²

Επίσης μία λατινική μετάφραση, πιθανώς του Μάρκου Μουσούρου του Κρητός (1470-1517), έχει συμπεριληφθεί στην πρώτη έντυπη έκδοση του Ακαθίστου το 1502 στη Βενετία από τον Άλδο Μανούτιο, η οποία έγινε για φιλολογικούς σκοπούς.¹⁵³ Ο επίσκοπος Μάρκος Μουσούρος ο Κρης, επιμελητής και επόπτης των πρώτων εκδόσεων αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων που πραγματοποιήθηκαν στην Ιταλία, συνεργαζόταν ως διορθωτής με τον κλεινό φιλόλογο, εκδότη, τυπογράφο και λόγιο της Αναγέννησης Άλδο Μανούτιο, ο οποίος ίδρυσε στη Βενετία την πρώτη φιλολογική Ακαδημία.¹⁵⁴

Μία ακόμη λατινική μετάφραση εκπόνησε στην Ιταλία ο Κωνσταντίνος Λάσκαρης (1434-1503), την οποία και εξέδωσε παράλληλα με το ελληνικό κείμενο.¹⁵⁵ Έχει συμπεριληφθεί στην έκδοση του Ακαθίστου από τον καρδινάλιο J. B.

¹⁴⁸ *Ο.π.*, σ. 33-35.

¹⁴⁹ Leena Mari Peltomaa, *The Image of the Virgin Mary in the Akathistos Hymn*, (The Medieval Mediterranean 35), Leiden-Boston-Köln, Brill, 2001, σ. 23.

¹⁵⁰ Aleksandra Jakóbczyk-Gola, «The Akathist Hymn to the Blessed Virgin Mary and Polish Marian Songs in Context of Performative Practices in Litany Tradition», *Roczniki Humanistyczne*, τόμ. 67, τεύχ. 1, 2019, σ. 146· Franz Karl Prassl, «Die lateinischen Marienhymnen des Mittelalters und ihr Bezug zu Byzantinischen Quellen», στο Peter Leander Hofrichter (επιμ.), *Auf der Suche nach der Seele Europas: Marienfrömmigkeit in Ost und West*, (Pro Oriente XXX), Innsbruck-Wien, Tyrolia-Verlag, 2007, σ. 110· Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ό.π., σ. 56, 59, 98· Θεοχάρης Δετοράκης, *Βυζαντινή υμνογραφία...*, ό.π., σ. 65· Θεοχάρης Δετοράκης, *Βυζαντινή φιλολογία...*, ό.π., τόμ. Β΄, σ. 374· Νικόλαος Τωμαδάκης, *Σύλλαβιον...*, ό.π., σ. 16· Θεόκλητος Σετάκης (Αρχιμ.), ό.π., σ. 37. Γενικά για τις λατινικές μεταφράσεις του Ακαθίστου και τις επιδράσεις που άσκησε στη Δύση βλ. Gilles Gérard Meersseman, *Der Hymnos Akathistos im Abendland*, 2 τόμ., Universitätsverlag Freiburg Schweiz, 1958 και Michel Huglo, «L'ancienne version latine de l'Hymne Acatiste», *Le Muséon*, τόμ. 64, 1951, σ. 27-61.

¹⁵¹ Aleksandra Jakóbczyk-Gola, ό.π., σ. 146· Franz Prassl, ό.π., σ. 110.

¹⁵² Aleksandra Jakóbczyk-Gola, ό.π., σ. 146· Franz Prassl, ό.π., σ. 110.

¹⁵³ Νικόλαος Τωμαδάκης, *Σύλλαβος βυζαντινών μελετών και κειμένων*, Εν Αθήναις, Τυπογραφείον Μηνά Μυρτίδη, 1961, σ. 114-115· Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ό.π., σ. 85, 98· Νικόλαος Τωμαδάκης, *Σύλλαβιον...*, ό.π., σ. 15.

¹⁵⁴ Νικόλαος Τωμαδάκης, *Σύλλαβος...*, ό.π., σ. 114· Νίκος Βαρδιάμπασης (επιμ.), *Ιστορία των Ελλήνων*, τόμ. Κ΄: *Ιστορικό λεξικό*, Αθήνα, Εκδόσεις Δομή, 2006, (β΄ έκδ.), σ. 414, 460.

¹⁵⁵ Άννα Κόλτσιου-Νικήτα, «Δεδομένα και προβληματισμοί από την ιστορία της “χριστιανικής” μετάφρασης», *Εκκλησία*, τεύχ. 5, Μάιος 2012, σ. 288· Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ό.π., σ. 98.

Pitra το 1876.¹⁵⁶ Τέλος, έχει συνταχθεί λατινική μετάφραση του Ύμνου κατά το πρώτο ήμισυ του 17ου αι. από τον Ρεθύμνιο λόγιο Ευστάθιο Πατελάρο, η οποία παραμένει ανέκδοτη και βρίσκεται στο χειρόγραφο Messinensis gr. 39 (Codices preesistenti) της βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου της Μεσσήνης.¹⁵⁷

γ) Σλαβονικές

Η πρώτη μετάφραση του Ακαθίστου στην παλαιά εκκλησιαστική σλαβική γλώσσα έγινε γύρω στον 10ο αι.¹⁵⁸ ή προς το τέλος του 9ου αι.¹⁵⁹ Η δεύτερη μετάφραση του Ύμνου δεν συντάχθηκε στο Κίεβο στα τέλη του 11ου αι., όπως υποστηρίζει η βιβλιογραφία, αλλά νωρίτερα (πιθανώς τον 10ο αι.) στο Ανατολικό Βουλγαρικό Κράτος και από εκεί μεταφέρθηκε στους ανατολικούς Σλάβους.¹⁶⁰

δ) Πολωνική

Ο Ακάθιστος Ύμνος στην πολωνική κουλτούρα επέδρασε στη Μαριανή λογοτεχνία και η υποδοχή του εκεί έχει πολύ μεγάλη παράδοση.¹⁶¹ Ξεκίνησε με τον Bernardines, ο οποίος πιθανώς έφερε τη λατινική μετάφραση αυτού του ύμνου στην Πολωνία.¹⁶² Η παρουσία του Ακαθίστου έχει επίσης εντοπισθεί τον 17ο αι., όταν το 1648 ο Symeon Rołocki έκανε μια μετάφραση αυτού του κειμένου στα πολωνικά, εμπνευσμένη από την ποιητική γλώσσα του Jan Kochanowski.¹⁶³ Μπορούμε επίσης να δούμε την επιρροή αυτού του ορθόδοξου ύμνου σε πολλά Μαριανά θρησκευτικά καθολικά κείμενα, ειδικά σε πολωνικά τραγούδια προς τη Μητέρα του Θεού.¹⁶⁴

ε) Ιταλική

Υφίσταται μία ανώνυμη μετάφραση του 18ου αι. στα Ιταλικά.¹⁶⁵

¹⁵⁶ Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ό.π., σ. 98· Θεοχάρης Δετοράκης, *Βυζαντινή υμνογραφία...*, ό.π., σ. 65.

¹⁵⁷ Karl Krumbacher, ό.π., τόμ. Β', σ. 556· Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ό.π., σ. 98· Κωνσταντίνος Δρατσέλλας, ό.π., σ. 73· Θεόδωρος Ξύδης, ό.π., σ. 188.

¹⁵⁸ Aleksandra Jakóbczyk-Gola, ό.π., σ. 146.

¹⁵⁹ Τατιάνα Μπορίσοβα, *Ο Ακάθιστος Ύμνος και η μετάφρασή του στην εκκλησιαστική σλαβική γλώσσα*, (διδασκαρική διατριβή), Ρέθυμνο, 2007, σ. 7.

¹⁶⁰ Ό.π., σ. 9. Πρβλ. Antonina Filonov Gove, *The Slavic Akathistos Hymn: Poetic Elements of the Byzantine Text and Its Old Church Slavonic Translation*, (Slavistische Beiträge 224), München, Verlag Otto Sagner, 1988, σ. 75-81.

¹⁶¹ Aleksandra Jakóbczyk-Gola, ό.π., σ. 155.

¹⁶² Ό.π., σ. 155.

¹⁶³ Ό.π., σ. 155.

¹⁶⁴ Ό.π., σ. 155.

¹⁶⁵ Panagiotis Ifantis, «L'Ακάθιστος Ύμνος in una traduzione italiana del XVIII secolo», *Ιταλοελληνικά: Rivista di cultura greco-moderna*, τόμ. 4, 1991-1993, σ. 135-147. Πρβλ. Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ό.π., σ. 98.

6. Η μετάφραση και η παράφραση στην αρχαιότητα και στο Βυζάντιο

Από την αρχαιότητα, η ετικέτα «μετάφραση» τείνει να είναι ένας γενικός όρος καλύπτοντας τη μεταγραφή κειμένων στην ίδια, και μερικές φορές διαφορετική, γλώσσα από το πρωτότυπο.¹⁶⁶ Αυτή η διαδικασία είναι βαθιά ριζωμένη στο βυζαντινό ανώτερο εκπαιδευτικό σύστημα και κατ' επέκταση στη λογοτεχνία του.¹⁶⁷

Η παράφραση ήδη από την αρχαιότητα συνιστούσε στοιχείο ρητορικής εκπαίδευσης και τα πρώτα σαφή στοιχεία προέρχονται από το *De Oratore* του Κικέρωνα (1.154), όπου ο Λικίνος Κράσος μιλάει κριτικά για το πώς στα νιάτα του συνήθιζε να αναδιατυπώνει τα σπουδαιότερα κομμάτια της λογοτεχνίας με δικά του λόγια.¹⁶⁸ Η έννοια της μετάφρασης βρίσκεται επίσης πίσω από το «επώνυμο» του διάσημου και πιο παραγωγικού μεταγραφέα, του λογοθέτη του 10ου αιώνα Συμεών Μεταφραστή.¹⁶⁹

Η μετάφραση δεν είναι λογοτεχνικό είδος, είναι τεχνική.¹⁷⁰ Στα βυζαντινά σχολεία οι τρεις τύποι προγυμνασμάτων (μύθος, χρεία και γνώμη) αποτελούσαν βασική άσκηση γραφής με σκοπό τη διασκευή ιστοριών και τη μεταγραφή τους από ένα υφολογικό ιδίωμα σε ένα άλλο, από τον πεζό λόγο στον έμμετρο (και αντιστρόφως), από το βάθος στο πάθος (και αντιστρόφως), από το απλό στο στολισμένο και το φλύαρο (και αντιστρόφως).¹⁷¹ Δεδομένου ότι η μετάφραση θα μπορούσε να αναφέρεται τόσο σε μεταφράσεις από άλλες γλώσσες όσο και σε μεταγραφές, μπορεί κανείς δίκαια να μιλήσει για τις τελευταίες ως ενδογλωσσικές μεταφράσεις, σύμφωνα με τον ορισμό που χρησιμοποιεί ο Roman Jakobson.¹⁷²

Η μετάφραση δεν διακρίνεται σαφώς από την παράφραση.¹⁷³ Πράγματι, και οι δύο όροι μπορεί να είχαν την ίδια σημασία.¹⁷⁴ Ο ορισμός του Ιωάννου Σάρδεων (9ος αι. μ.Χ.) για τη μετάφραση και την παράφραση δεν τις διαφοροποιεί, θεωρώντας και τις δύο ως ρητορικό σχήμα που στοχεύει στην ποικιλία της έκφρασης:¹⁷⁵ «παράφρασις δέ ἐστὶν ἐρμηνείας ἀλλοιώσις τὴν αὐτὴν διάνοιαν φυλάττουσα. τὸ αὐτὸ δὲ καὶ μετάφρασις προσαγορεύεται· δεῖ γὰρ ἡμᾶς οὕτω ταύτην προφέρειν, οὔτε τοῦ λεχθέντος ἢ πραχθέντος ἀφισταμένους οὔτε ἐπ' αὐτῶν ἀκριβῶς τῶν λέξεων μένοντας».¹⁷⁶

Σύμφωνα με τον Lauxtermann η μεταγραφή καλείται και παράφραση και μετάφραση στην ελληνική γλώσσα χωρίς να υπάρχει διάκριση μεταξύ των δύο όρων.¹⁷⁷ Αν υπάρχει διαφορά, αφορά απλώς στη χρήση των όρων σε διαφορετικές

¹⁶⁶ Anne Alwis, Martin Hinterberger, Elisabeth Schiffer, «Introduction», στο Anne Alwis, Martin Hinterberger, Elisabeth Schiffer (επιμ.), *Metaphrasis in Byzantine Literature*, Turnhout, Brepols Publishers, 2021, σ. 9.

¹⁶⁷ *Ο.π.*, σ. 9-10.

¹⁶⁸ Daria Resh, «Toward a Byzantine Definition of Metaphrasis», *GRBS*, τόμ. 55, τεύχ. 3, 2015, σ. 758.

¹⁶⁹ Christian Høgel, «Symeon Metaphrastes and the Metaphrastic Movement», στο Stephanos Efthymiadis (επιμ.), *The Ashgate Research Companion to Byzantine Hagiography*, τόμ. Β': *Genres and Contexts*, Farnham-Burlington, Ashgate Publishing, 2014, σ. 181.

¹⁷⁰ Marc Lauxtermann, *Byzantine...*, *ό.π.*, σ. 227.

¹⁷¹ *Ο.π.*, σ. 226. Πρβλ. Anne Alwis, Martin Hinterberger, Elisabeth Schiffer, *ό.π.*, σ. 10· Daria Resh, *ό.π.*, σ. 758.

¹⁷² Christian Høgel, *ό.π.*, σ. 182.

¹⁷³ Anne Alwis, Martin Hinterberger, Elisabeth Schiffer, *ό.π.*, σ. 10.

¹⁷⁴ *Ο.π.*, σ. 10.

¹⁷⁵ Daria Resh, *ό.π.*, σ. 757-758.

¹⁷⁶ Hugo Rabe (επιμ.), *Ioannis Sardiani Commentarium in Aphthonii Progymnasmata*, Leipzig, B. G. Teubner, 1928, σ. 64-65.

¹⁷⁷ Marc Lauxtermann, *Byzantine...*, *ό.π.*, σ. 226.

χρονολογικά περιόδους: σε τίτλους λογοτεχνικών έργων ο όρος *παράφραση* είναι πιο συνηθισμένος στην αρχαιότητα απ' ό,τι στο Βυζάντιο, που τείνει περισσότερο να χρησιμοποιεί τον όρο *μετάφραση*.¹⁷⁸ Ο Høgel πάλι διατείνεται πως η *μετάφραση* είναι η μόνη λέξη που βρίσκεται σε βυζαντινούς τίτλους για να υποδηλώσει ένα μεταγραμμένο κείμενο, αλλά δεν χρησιμοποιείται ποτέ για να υποδείξει τη διαδικασία.¹⁷⁹ Ο Lehrs και αργότερα ο Roberts έδειξαν ότι στη σχολική πρακτική και στους τίτλους των λογοτεχνικών έργων η *μετάφραση* και η *παράφραση* είναι εξίσου κοινές για όλα τα είδη μεταγραφής.¹⁸⁰

Αμφότεροι οι όροι συνέχισαν να χρησιμοποιούνται σε όλη τη βυζαντινή εποχή, αν και αυτός της *μετάφρασης* χρησιμοποιήθηκε ίσως πιο συχνά.¹⁸¹ Πρέπει να γίνει σαφές ότι στις σύγχρονες γλώσσες ο όρος *παράφραση* χρησιμοποιείται συχνά για διάφορα βυζαντινά είδη μεταγραφής, ενώ ο όρος *μετάφραση* είναι περισσότερο ή λιγότερο άγνωστος.¹⁸²

Η ομάδα υφολογικών αλλαγών του Genette, την οποία ονομάζει με μία λέξη «μετα-υφοποιήσεις» (*transtylizations*), χωρίζεται σε τρεις υποομάδες: α) *μετα-υφοποίηση* (*transtylization*): αλλαγή ύφους που αφορά στη μεταγραφή ενός υπάρχοντος κειμένου στο νέο (προσωπικό) ύφος του συγγραφέα χωρίς να το εξυψώνει ή να το χαμηλώνει υφολογικά, β) *υφοποίηση* (*stylization*): μετατροπή από ένα χαμηλότερο σε ένα υψηλότερο ύφος και γ) *απο-υφοποίηση* (*destylization*): η αντίθετη διαδικασία της υφοποίησης, δηλαδή η μετατροπή από ένα υψηλότερο σε ένα χαμηλότερο ύφος.¹⁸³ Οι μετα-υφοποιήσεις είναι οι πιο κοινές τεχνικές μεταγραφής στη βυζαντινή λογοτεχνία και υπάρχουν τουλάχιστον τέσσερις γενικοί ελληνικοί όροι που χρησιμοποιούνται για να ορίσουν και τις τρεις διαδικασίες μετα-υφοποίησης: «μετάφραση», «παράφραση», «μεταποίηση» και «μεταβολή», με πιο συνηθισμένους όρους τη «μετάφραση» και την «παράφραση».¹⁸⁴

Ο Lehrs κάνει μία κύρια διάκριση μεταξύ ρητορικών και γραμματικών παραφράσεων, εννοώντας με τις πρώτες όλες εκείνες που γίνονταν για υφολογικούς σκοπούς και δεν προορίζονταν να διαβαστούν δίπλα στο κείμενο του ποιητή.¹⁸⁵ Η παράφραση ποιητών ήταν μια συνηθισμένη άσκηση στις σχολές της ρητορικής.¹⁸⁶

Σύμφωνα με τον Αίλιο Θέωνα (1ος αι. μ.Χ.) «η παράφραση αποτελείται από την αλλαγή στη μορφή της έκφρασης διατηρώντας παράλληλα τις σκέψεις· λέγεται και μετάφραση. Υπάρχουν τέσσερα κύρια είδη: παραλλαγή στη σύνταξη, με προσθήκη, με αφαίρεση και με αντικατάσταση, συν συνδυασμούς αυτών.

Συντακτική παράφραση: κρατάμε τις ίδιες λέξεις, αλλά αλληλομεταθέτουμε τα μέρη, κάτι που προσφέρει πολυάριθμες δυνατότητες.

Με προσθήκη: κρατάμε τις πρωτότυπες λέξεις και προσθέτουμε σ' αυτές. [...]

Με αφαίρεση: μιλώντας με ημιτελή τρόπο, παραλείπουμε πολλά από τα στοιχεία του πρωτοτύπου. [...]

¹⁷⁸ *Ο.π.*, σ. 227.

¹⁷⁹ Christian Høgel, *ό.π.*, σ. 181.

¹⁸⁰ Daria Resh, *ό.π.*, σ. 758, υποσ. 13.

¹⁸¹ Anne Alwis, Martin Hinterberger, Elisabeth Schiffer, *ό.π.*, σ. 10.

¹⁸² *Ο.π.*, σ. 10.

¹⁸³ Stavroula Constantinou, «Metaphrasis: Mapping Premodern Rewriting», στο Stavroula Constantinou and Christian Høgel (επιμ.), *Metaphrasis: A Byzantine Concept of Rewriting and Its Hagiographical Products*, (The Medieval Mediterranean 125), Leiden-Boston, Brill, 2021, σ. 22.

¹⁸⁴ *Ο.π.*, σ. 22.

¹⁸⁵ Karl Lehrs, *Die Pindarscholien: Eine kritische Untersuchung zur philologischen Quellenkunde – Nebst einem Anhang über den falschen Hesychius Milesius und den falschen Philemon*, Leipzig, Verlag Von S. Hirzel, 1873, σ. 49-50.

¹⁸⁶ *Ο.π.*, σ. 50.

Με αντικατάσταση: αντικαθιστούμε την πρωτότυπη λέξη με κάποια άλλη [...] ή την κατάλληλη λέξη αντί για μία μεταφορά ή μία μεταφορά αντί για την κατάλληλη λέξη ή πολλές λέξεις αντί για μία ή μία αντί για πολλές».¹⁸⁷

Με το όρο *συντακτική παράφραση* ο Θέων έχει κατά νου περισσότερο την αναδιάταξη της σειράς των λέξεων παρά τις πραγματικές αλλαγές στη σύνταξη.¹⁸⁸ Τέτοιες συντακτικές παραφράσεις όπως η αλλαγή ενός όρου σε γενική απόλυτη μετοχή θα υπάγονταν ίσως στην *αντικατάσταση*.¹⁸⁹

Ο Γεώργιος Χοιροβοσκός (περ. 750-800; μ.Χ.) ορίζει τη μετάφραση και την παράφραση ως εξής: «μετάφρασις δὲ ἢ ἐναλλαγή τῶν λέξεων κατὰ τὸ ποσὸν ἢ πλειόνων ἢ ἐλαττόνων μετὰ ῥητορικοῦ κάλλους γινομένη, ὡς ὁ Μεταφραστής ἡμῖν δείκνυσιν ἐν ταῖς μεταφράσεσι· παράφρασις δὲ ἢ ἐναλλαγή τῶν λέξεων κατὰ τὸ ποσὸν τῶν αὐτῶν, ὡς τὸ *μῆνιν ἄειδε θεά*, παραφράζων εἶπε, *τὴν ὄργην εἶπε ὧ Μοῦσα*».¹⁹⁰ Ορίζει επίσης την περίφραση λέγοντας ότι «περίφρασις ἐστὶ περισσὴ φράσις διὰ πλειόνων λέξεων ἐν τι σημαίνουσα, ὡς ὅταν ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν μὰ τὸν θεὸν εἶπη τις μὰ τὴν φοβερὰν ἡμέραν τοῦ θεοῦ. οὐδὲ γὰρ πλέον τι ἐσήμαινε διὰ τῶν πολλῶν τούτων λέξεων εἰ μὴ τὸν θεόν».¹⁹¹

Ὅπως βλέπουμε ο Θέων και ο Χοιροβοσκός συμφωνοῦν βασικά ως προς τις τεχνικές της παράφρασης/μετάφρασης ὅτι εἶναι ἓνα μείγμα παραλλαγῆς, διεύρυνσης και σύντμησης.¹⁹² Η παραλλαγή συνίσταται στην αλλαγή της σειράς των λέξεων, του υφολογικοῦ ιδιώματος και του λεξιλογίου· διεύρυνση σημαίνει χρήση περισσότερων λέξεων και προσθήκη ρητορικής ἀνθησης· και η σύντμηση καταλήγει σε λιγότερες λέξεις για περισσότερο αντίκτυπο.¹⁹³

Ο Μανουήλ Φιλῆς στη μετάφραση του Ακαθίστου ἔχει χρησιμοποιήσει ὅλες τις παραπάνω παραμέτρους της μετάφρασης (παραλλαγή στη σύνταξη, προσθήκη, αφαίρεση, αντικατάσταση), κάτι που περιγράφηκε ἤδη στο υποκεφάλαιο για την τακτική της παρούσας μετάφρασης και το οποίο θα πραγματευτοῦμε πιο αναλυτικά παρακάτω στο κεφάλαιο των σχολίων.

¹⁸⁷ George Kennedy, *Progymnasmata: Greek Textbooks of Prose Composition and Rhetoric*, Atlanta, Society of Biblical Literature, 2003, σ. 70. Το πρωτότυπο κείμενο ἔχει σωθεῖ στην αρμενική μετάφραση και περιλαμβάνεται στο Michel Patillon και Giancarlo Bolognesi (επιμ.), *Aelius Théon Progymnasmata*, Paris, Les Belles Lettres, 1997, σ. 107–109.

¹⁸⁸ George Kennedy, *ὁ.π.*, σ. 70, υποσ. 208.

¹⁸⁹ *Ὀ.π.*, σ. 70, υποσ. 208.

¹⁹⁰ Γεώργιος Χοιροβοσκός, «Περὶ τρόπων ποιητικῶν», στο Leonardus Spengel (επιμ.), *Rhetores Graeci*, τόμ. Γ', Leipzig, B. G. Teubner, 1856, σ. 251.

¹⁹¹ *Ὀ.π.*, σ. 251.

¹⁹² Marc Lauxtermann, *Byzantine...*, *ὁ.π.*, σ. 227.

¹⁹³ *Ὀ.π.*, σ. 227.

B. ΤΟΥ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΦΙΛΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ ΤΩΝ ΟΙΚΩΝ ΤΗΣ ΥΠΕΡΑΓΙΑΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ. ΚΟΝΤΑΚΙΟΝ.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ – ΣΧΟΛΙΑ

1. Sigla

i. Codices

A	Atheniensis EBE 826, s. XVII in., ff. 32r-36v
E	Escorialensis R. I. 19, s. XIV, ff. 31r-39r ¹⁹⁴
I	Athonensis Iberon 165, s. XV, ff. 225v-228r
Ib	Athonensis Iberon 388, s. XVI, ff. 10r-11v ¹⁹⁵
L	Laurentianus Pluteus Graecus 32.19, s. XV, ff. 31r-37v
P	Parisinus gr. 2748, s. XIV, ff. 148v-151v

ii. Editio princeps

Miller	Emmanuel Miller (επιμ.), <i>Manuelis Philae Carmina, ex Codicibus Escorialensibus, Florentinis, Parisinis et Vaticanis</i> , τόμ. Β', Paris, 1857, σ. 317-333.
--------	--

iii. Cetera

Acath.	Hymnus Acahistus
Anast.	Anastasimus
Bibl.	Myriobiblon sive <i>Bibliotheca</i>
Can.	Canon
cf.	confer
ci.	coniecit
Cosm. Mel.	Cosmas Melodus
Cor. II	Epistola Pauli ad Corinthios II
Dec.	December
def.	defendit
Dem. Ev.	Demonstratio Evangelica
Enc.	Encomium in Dormitionem celebratissima <i>gloriosissimaque</i> ac benedictae Dominae Dei Genitricis semperque Virginis Mariae
Es.	Esaias
Eus.	Eusebius Pamphili Caesariensis Episcopus
Ex.	Exodus
fort.	fortasse
Ger. I	Germanus I Patriarcha Constantinopolitanus
Heirm.	Heirmus
i. m.	in margine
In Ingr.	In Ingressum Sanctissimae Deiparae Sermo

¹⁹⁴ Ο κώδικας Escorialensis R. I. 19 φέρει διπλή αρίθμηση. Εμείς ακολουθούμε την αρίθμηση που έχει υιοθετήσει σήμερα η Βασιλική Βιβλιοθήκη του Escorial. Ωστόσο στη βιβλιογραφία η αρίθμηση της μετάφρασης του Φιλί στους οίκους του Ακαθίστου είναι ff. 33r-41r.

¹⁹⁵ Ακολουθείται η νέα αρίθμηση του κώδικα Athonensis Iberon 388. Στην παλιά αρίθμηση η μετάφραση του Φιλί στους οίκους του Ακαθίστου ήταν ff. 11r-12v.

Ioann.	Evangelium Secundum Ioannem
Ioann. D.	Ioannes Damascenus
Jos.	Josephus Hymnographus
Cass.	Cassiane
leg.	legit
Luc.	Evangelium Secundum Lucam
Mar.	Evangelium Secundum Marcum
Mat.	Evangelium Secundum Mattheum
Nic.	Nicetas David Paphlagonius
Od.	Ode
om.	omisit
Par.	Paraphrasis Carminum Arcanorum S. Gregorii Naz.
Paul.	Paulus
Phot.	Photius Patriarcha Constantinopolitanus
Ps.	Psalmi
Sal.	Sapientia Salomonis
tit.	titulus
Transf.	Transfigurationis
Trop.	Troparium
v. / vv.	versus / versus (πληθ.)

2. Κριτική έκδοση και μετάφραση

*Τοῦ σοφωτάτου Φιλῆ μετάφρασις τῶν οἴκων
τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου. Κοντάκιον.*

Σοὶ τῆ στρατηγῶ τῶν βροτῶν ὑπερμάχῳ
τὸν ἐκνικητήριον, ἀγνή Παρθένε,
εἶτουν χαριστήριον ὡς δοῦλος πλέκῳ,
ῥυσθεὶς διὰ σοῦ τῶν κακῶν τῶν ἐν βίῳ·
5 τὸ γοῦν ἀπροσμάχητον ἀρχοῦσα κράτος
πολυτρόπων αὐθίς με κινδύνων ῥύου,
ἵνα βοῶ σοί· χαῖρε, νύμφη πλὴν γάμου.

tit. <M>ετάφρασις <M>ανουήλ τοῦ Φιλῆ δι' ἰάμβων <στ>ίχων εἰς τοὺς οἴκους τοῦ
εὐαγγελισμοῦ A: sine titulo I: Μεταφραστικοὶ εἰς τοὺς οἴκους τοῦ Ἀκαθίστου τοῦ
αὐτοῦ κῦρ Μανουήλ τοῦ Φιλῆ L: In codicem P supra titulum legitur ψυχὴ θύοιτο
μᾶλλον ἢ τὸ πᾶν Θεῶ· ὃ τίς φυλάξῃ ταῦτα καὶ σωθήσεται; 2 εὐχαριστήριον EIP 3
ἐπινίκιον EIP 5 ἔχουσα A 7 ἵνα βοῶ σοί· Χαῖρε, νύμφη πλὴν γάμου om. EP et
Miller

*Του σοφωτάτου Φιλῆ μετάφραση των οἴκων
της υπεραγίας Θεοτόκου. Κοντάκιο.*

Μετάφραση

Σ' εσένα την υπέρμαχο στρατηγό των ανθρώπων
τον νικητήριο προς όλους (ύμνο), αγνή Παρθένε,
είτε αλλιώς τον ευχαριστήριο (ύμνο) ως δούλος συνθέτω,
επειδή λυτρώθηκα από σένα από τις συμφορές μέσα στη ζωή·
5 αλήθεια επειδή ακριβώς έχεις καύχημα την ακαταμάχητη δύναμή σου,
από τους κάθε είδους κινδύνους πάλι ελευθέρωσέ με,
για να σε υμνώ αναφωνώντας: Χαίρε, νύφη χωρίς γάμο.

Ἄνωθεν ἐλθὼν ἄγγελος πρωτοστάτης,
 τὸ Χαῖρε φησὶ τῇ Θεοῦ λοχευτρίᾳ·
 10 ὁμοῦ δὲ φωνῇ μὴ σεσωματωμένη
 σεσωματωμένον σε τὸν Λόγον βλέπων,
 ἐκστατικῶς ἴστατο κραυγάζων τάδε·
 «ὦ χαῖρε, καὶ γὰρ τῆς χαρᾶς τὸ φῶς βλύσεις·
 ὦ χαῖρε, καὶ γὰρ τῆς ἀρᾶς τὸ πῦρ σβέσεις·
 15 ὦ χαῖρε, δι' ἧς Ἀδὰμ ἐξανίσταται
 καὶ τῶν ὀδυρμῶν ἡ σύννοικος λύεται·
 ὕψος δυσανάβατον ἀνθρώπων γένει,
 βάθος δυσεξάγγελτον ἀγγέλων φύσει,
 ναι χαῖρε, ναι καθέδρα τοῦ βασιλέως
 20 φέρουσα τὸν φέροντα χειρὶ τὴν κτίσιν,
 ἀστήρ νοητὴ δεικνύων τὸν ἥλιον,
 γαστήρ ἀπαθῆς ἐνθέου σαρκώσεως·
 ὦ χαῖρε, καὶ γὰρ σὺ νεουργεῖς τὴν φύσιν,
 ἢ νῦν διὰ σοῦ προσκυνεῖ τὸν δεσπότην·
 25 ὦ χαῖρε, νύμφη γαμικῶν ἔργων δίχα».

8 Ἄγγελος πρωτοστάτης i. m. E πρωτοστάτης E1b: πρωτοστάτης I 12 ταῦτα EP:
 τάδε A1bL: τάδε Miller 20 κτῆσιν E 21 νοῦ τὲ EP: νεουργέ ci. Miller

11 Ioann. 1.1 Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ
 Λόγος: Ioann.1.14 Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο

Μετάφραση

Από ψηλά αφού ήλθε ἄγγελος πρωτοστάτης,
 το «Χαίρε» λέει σ' αυτήν που τον Θεό γέννησε
 10 και μαζί με την φωνή (του) που από σώμα δεν βγαίνει
 βλέποντας Εσένα τον Λόγο να έχεις λάβει σώμα
 σε έκσταση στεκόταν, αναφωνώντας τα εξής:
 «χαίρε, διότι πράγματι της χαράς το φως θα αναβλύσεις·
 χαίρε, διότι πράγματι της κατάρας τη φωτιά θα σβήσεις·
 15 χαίρε, γιατί από σένα ο Αδάμ ανασταίνεται
 και η σύντροφός του (ενν. η Εύα) απελευθερώνεται από τους θρήνους·
 ύψος δυσανάβατο για το γένος των ανθρώπων,
 βάθος που δύσκολα ανακοινώνεται από τη φύση των αγγέλων,
 ναι χαίρε, ναι θρόνε του βασιλέως
 20 που σηκώνεις αυτόν που σηκώνει στο χέρι (του) την κτίση,
 αστέρα νοητή που δείχνεις τον ήλιο,
 χωρίς πάθη κοιλία της θείας ενσάρκωσης·
 ω χαίρε, διότι πράγματι εσύ ανακαινίζεις τη φύση,
 η οποία τώρα μέσω εσένα προσκυνάει τον Κύριο·
 25 ω χαίρε, νύμφη δίχως πράξεις γάμου».

Βρύουσα καλοῖς παρθενικοῖς ἡ κόρη
τῷ Γαβριήλ ἔφασκε θαρρόντως τάδε·
«τὸ παράδοξον ὧν ἔφης μηνυμάτων
30 δυσπαράδεκτον ἐστὶ μου τῇ καρδίᾳ·
συλλήψεως γὰρ τὴν κύησιν ἀσπόρου
κράζων προκατήγγειλας· Ἀλληλούϊα».

26 Βλέπουσα ἡ ἁγία i. m. E **27** ταδί Ib

Μετάφραση

Αναβλύζοντας παρθενικές ομορφιές η παρθένος
έλεγε στον Γαβριήλ με θάρρος τα εξής:
«το παράδοξο των μηνυμάτων που είπες
30 είναι δύσκολο να το παραδεχτεί η καρδιά μου,
διότι την κύηση από σύλληψη άνευ σποράς
προανήγγειλες, κράζοντας: Ἀλληλούϊα».

Γνωῖναι θέλουσα γνωῖσιν οὐκ ἐγνωσμένην
 ἢ Μαριάμ ἔφασκε τῷ πρωταγγέλῳ·
 35 «ἐξ ἀσπόρων, βέλτιστε, λαγόνων γόνον
 οἶόν τε μοι πῶς ἐστι τεχθῆναι φράσον»·
 πρὸς ἣν ἐκεῖνος εἶπεν αἰδοῖ καὶ τρόμῳ·
 «ὦ χαῖρε, βουλής μυστικῆς μύστις ξένη·
 ὦ χαῖρε, σιγῆς ἐνδεῶν πίστις μόνη·
 40 ὦ τῶν Ἰησοῦ θαυμάτων προοίμιον·
 ὦ τῶν κατ' αὐτὸν δογμάτων τὸ βέλτιον·
 γέφυρα πορθμεύουσα τοὺς βροτοὺς ἄνω,
 ἄλλη κλίμαξ φέρουσα τὸν Θεὸν κάτω·
 ὦ καὶ πολυθρύλλητον ἀγγέλων τέρας·
 ὦ καὶ πολυθρήνητε δαιμόνων σκόλοψ·
 45 ὦ φῶς τὸ θεῖον ἀσπόρως γεννήσασα
 καὶ πῶς τὸ καινὸν μηδόλως διδάξασα·
 ὦ χαῖρε, τοῦ νοῦ τῶν σοφῶν ὑπερτέρα·
 ὦ χαῖρε, πιστῶν ἀγλαΐζουσα φρένας·
 ὦ χαῖρε, νύμφη γαμικῶν ἔργων δίχα».

32 Γνωῖσιν ἄγνωστον i. m. E θέλουσαν E 34 γόνων A 35 πῶς om. A οἶον τέ
 AEΠbLP 37 μύστ... (desunt sex litterae) Ib 40 αὐτῶν I βέλτιον deest Ib 41 Ex
 metaphrasi fort. v. 41 post 42 ponendus est 42 κλίμαξ πάλιν AIBL: κλίμαξ EIP 43
 τέρας deest Ib 44 σκόλοψ E 46 μηδό... (desunt undecim litterae) Ib 49 ἔργων
 δίχα desunt Ib

41 Jos. Can. Acath. Od. 4 Trop. 2 ἢ γέφυρα ὄντως ἢ μετάγουσα 42 Jos. Can. Acath.
 Od. 4 Trop 2 χαῖρε κλίμαξ 44 Paul. Cor. II 12.7 ἐδόθη μοι σκόλοψ τῆ σαρκί,
 ἄγγελος σατᾶν, ἵνα με κολαφίζῃ ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι

Μετάφραση

Θέλοντας να αποκτήσει γνώση που δεν μαθαίνεται,
 ἡ Μαριάμ εἶπε στον ἀρχάγγελο:
 35 «ἀπὸ παρθενικό κόλπο, καλέ μου, γέννα
 πῶς εἶναι δυνατόν να γεννηθεῖ, ἐξήγησέ μου»·
 πρὸς αὐτήν ἐκεῖνος εἶπε με σεβασμὸ καὶ τρόμο:
 «ὦ χαῖρε, στη μυστικὴ βουλή παράδοξα μνημένη,
 ὦ χαῖρε, μοναδικὴ πίστη των πραγμάτων που ἔχουν ἀνάγκη σιγῆς·
 ὦ των θαυμάτων του Ἰησοῦ το ξεκίνημα·
 40 ὦ των δογμάτων που σχετίζονται με αὐτὸν το πιο σημαντικό·
 γέφυρα που περνᾶς ἀπέναντι τους ἀνθρώπους πάνω (στον οὐρανό)
 με ἄλλη ἐννοια σκάλα που μετέφερες τον Θεὸ κάτω (στη γη)·
 ὦ συνάμα περιλάλητο για τους ἀγγέλους θαύμα·
 ὦ συνάμα πολυθρήνητο για τους δαίμονες ἀγκάθι·
 45 ὦ ἐσύ που γέννησες το θεῖο φως ἀνευ σποράς
 καὶ καθόλου το καινοφανές με κανένα τρόπο δεν ἐξήγησες·
 ὦ χαῖρε, ἀπὸ τον νοῦ των σοφῶν ὑπέρτερη·
 ὦ χαῖρε, ἐσύ που φως γεμίζεις τις διάνοιες των πιστῶν·
 ὦ χαῖρε, νύμφη δίχως πράξεις γάμου».

- 50 Δύναμις ἦλθεν ὑπόθεν τῆ Παρθένω
 πρὸς τὴν ξένην σύλληψιν αὐτῆς ἐκτάδην·
 νηδὺν δὲ τὴν ἔγκαρπον αὐτῆς εὐθέως
 ὡς ἡδὺν ὑπέδειξεν ἀγρὸν ἐν θέρει
 τοῖς τὸν στάχυν τέμνουσι τῆς σωτηρίας,
 55 ἐκ τοῦ βοᾶν τὸν ὕμνον· Ἀλληλούϊα.

50 Δύναμις τοῦ ὑψίστου i. m. E 52 αὐ... (desunt novem litterae) Ib 53 ὡς αὐτὸν
 ὀργάνωσεν E 55 ἐν τῷ AL Ἀλληλούϊα deest Ib

54 Jos. Can. Acath. Od. 3 Trop. 1 Στάχυν ἢ βλαστήσασα τον θεῖον

Μετάφραση

- 50 Δύναμη ἦλθε και κάλυψε ἀπὸ ψηλά την Παρθένο
 για την παράδοξη σύλληψη μέσα της·
 και την μεστή ἀπὸ καρπὸ κοιλία αὐτῆς ἀμέσως
 υπέδειξε σαν χωράφι ευχάριστο κατὰ το θέρος
 γι' αὐτοὺς που κόβουν το στάχυ της σωτηρίας
 55 με το να αναφωνοῦν τον ὕμνο: Ἀλληλούϊα.

Ἔχουσα μήτραν ἢ κόρη θεοτρόφον
 ἔσπευσεν ἔλθειν ἄχρι τῆς Ἑλισάβετ,
 ἧς τὸ ξένον φίλημα συνὲν τὸ βρέφος
 ἄλμασιν ὡς ἄσμασιν εὐθύς ἐκρότει
 60 καὶ τερφθὲν ἐψέλλιζε πρὸς τὴν Παρθένον·
 «ὦ χαῖρε, φυῆς κλῆμα τῆς ζωηφόρου·
 ὦ χαῖρε, καρποῦ κτήμα τοῦ κοσμοτρόφου·
 ὦ καὶ γεωργὸν ἢ κύουσα κύριον·
 ὦ καὶ φυτουργὸν ἢ φύουσα τίμιον·
 65 ἄρουρα βλαστάνουσα μακροθυμίαν,
 τράπεζα βαστάζουσα φιλανθρωπίαν·
 ὦ χαῖρε, λειμῶν τῆς τρυφῆς τῆς ἐνθέου·
 ὦ χαῖρε, λιμὴν τῶν ψυχῶν τῶν ἐν ζάλῃ·
 ὦ χαῖρε, δεκτὸν ἰκέτου θυμίαμα·
 70 ὦ χαῖρε, κόσμου παντὸς ἰλαστήριον·
 ὦ χαῖρε, Χριστοῦ πρὸς βροτοὺς εὐστοργία·
 ὦ χαῖρε, θνητῶν πρὸς Θεὸν παρρησία·
 ὦ χαῖρε, νύμφη γαμικῶν ἔργων δίχα».

56 Ἔχουσα θεοδόχον i. m. E 57 ἔσπευδεν P 58 σεμνὸν E συνὲν om. I: συνὲν τὸ βρέφος desunt Ib 61 κλίμα E ζω (desunt sex litterae) Ib 63 κηῖσασα P 64 τίμι... (desunt duae litterae) Ib 67 v. om. E: τῆς ἐνθέου desunt Ib 68 λιμὴν E 70 ἰλ... (desunt octo litterae) Ib 73 ἔργων δίχα desunt Ib

Μετάφραση

Ἔχοντας μήτρα ἢ παρθένο που ανατρέφει τὸν Θεὸ
 βιάστηκε νὰ πάει μέχρι τὴν Ἑλισάβετ,
 τῆς ὁποίας τὸ βρέφος μόλις ἐνίωσε τὸ παράξενο (για τὰ ἀνθρώπινα) φιλί (τῆς)
 με σκιρτήματα σαν νὰ τραγουδοῦσε εὐθύς ἀμέσως πανηγύριζε
 60 καὶ ὅλο χαρὰ ψέλλιζε πρὸς τὴν Παρθένο:
 «ὦ χαῖρε, κλήμα τῆς ζωηφόρου φύτρας·
 ὦ χαῖρε, κτήμα τοῦ καρποῦ που τρέφει ὅλο τὸν κόσμον·
 ὦ που ἐσύ μαζί κυοφορεῖς γεωργὸ τὸν κυρίαρχο·
 καὶ μαζί γεννᾷς τὸν πολῦτιμο δημιουργό·
 65 γῆ που βλαστάνεις μεγαλοψυχία,
 τραπέζι γεμάτο πάνω τοῦ φιλανθρωπία·
 ὦ χαῖρε, λιβάδι τῆς θεόπνευστης ἀπόλαυσης·
 ὦ χαῖρε, λιμᾶνι τῶν τρικυμισμένων ψυχῶν·
 ὦ χαῖρε, δεκτό (ἀπὸ τὸν Θεό) θυμίαμα τοῦ ἰκέτη·
 70 ὦ χαῖρε, ἐξιλέωση ὅλου τοῦ κόσμου·
 ὦ χαῖρε, ἐσύ γεμάτη ἀπὸ τὴ θερμὴ στοργή τοῦ Χριστοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους·
 ὦ χαῖρε, παρρησία τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸν Θεό·
 ὦ χαῖρε, νύμφη δίχως πράξεις γάμου».

75 **Ζ**άλης λογισμῶν ἔνδον ἀστάτων γέμων
δεινήν ταραχήν εἶχεν ὁ μνήστωρ τέως·
κλεψίγαμον δὲ τὴν ἄγαμόν σε κρίνων
ἤσχαλλεν· ὡς δ' ἔμαθε τουτὶ τὸ ξένον
ἐξ Ἁγίου Πνεύματος ἐν σοὶ τυγχάνειν,
μετὰ δέους ἔψαλλεν· Ἀλληλούϊα.

74 Ζάλην ἔνδοθεν ἔχων i. m. E **76** γὰρ E κρίνων deest Ib **77** ἤσχαλεν E:
ἤσχαλεν et supra ἤσχαλλεν P ἔγνωκε E **79** πρεσβυτικῶς E Ἀλ... (desunt septem
litterae) Ib

Μετάφραση

75 Γεμάτος μέσα του από τρικυμία αβέβαιων λογισμῶν,
εἶχε ως τότε φοβερὴ ταραχὴ ὁ μνήστωρ (ενν. ὁ Ἰωσήφ)·
κρίνοντας λοιπὸν μοιχαλίδα ἐσένα τὴν ἄγαμον
θλιβόταν· ὅταν ὅμως ἔμαθε αὐτὸ ἐδῶ τὸ παράδοξο,
ὅτι ὑπάρχει μέσα σου (ὁ καρπός) ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα,
με φόβο ἔψαλλε: Ἀλληλούϊα.

80 Ἦκουσαν ᾠδῆς ἀγγέλων οἱ ποιμένες,
οἱ καὶ δραμεῖν σπεύσαντες ὡς πρὸς ποιμένα
ἄμωμον αὐτὸν εἶδον ἀμνὸν τὸν Λόγον,
ἐν γαστρὶ βοσκηθέντα σεμνῆς Παρθένου
καὶ τὸ ξένον μέλποντες εὐθὺς ἐκρότουν·
85 «ὦ μήτερ, ἀμνοῦ τοῦ Λόγου καὶ ποιμένος·
ὦ χαῖρε, σηκὲ τῶν λογικῶν θρεμμάτων·
ὦ καὶ νοητοῦ θηρὸς ἀμυντήριον
καὶ παραδείσου πτυχὸς ἀνοικτήριον·
ὦ χαῖρε, φαιδρὸν οὐρανοῦ καὶ γῆς τέρας·
90 ὦ χαῖρε, λαμπρὸν γῆς τε καὶ πόλου γέρας,
ὁ μὴ σιωπῶν τῶν Ἀποστόλων τόμος,
ὁ μαρτυρικὸς κατὰ τῆς πλάνης τόνος,
ἔρεισμα σεπτὸν τῆς ἀμώμου πίστεως,
γνώρισμα καινὸν τῆς ἀπείρου χάριτος·
95 ὦ χαῖρε, δι' ἧς πᾶς ἐγυμνώθη τάφος·
ὦ χαῖρε, δι' ἧς ἐνδεδύμεθα κλέος·
ὦ χαῖρε, νύμφη γαμικῶν ἔργων δίχα».

80 Ἦκουσαν οἱ ποιμένες i. m. E οἱ προβατεῖς ἀγγέλων AL 81 οἶκον E Post 80
versus deest ut apparet ex verbis metaphrasis 82 αὐτὸν τὸν Λόγον A: καὶ Λόγον I
85 ὦ μήτερ ἀγνή P 92 τόμος I 93 ἔρισμα EP πιστῶν E 95 πῶς P

82 Ioann. 1.1, 14 85 Ioann. 1.1, 14 87 Nic. Par. (PG 38, 781) νοητοῦ θηρὸς ἢ
διαβόλου 91 Es. 8.1 λάβε σεαυτῶ τόμον καινοῦ μεγάλου καὶ γράψον εἰς αὐτὸν
γραφίδι ἀνθρώπου: Jos. Can. Acath. Od. 7 Trop. 4 Χαῖρε, ὁ τόμος, ἐν ᾧ δακτύλῳ
ἐγγέγραπται Πατρὸς ὁ Λόγος, Ἀγνή

Μετάφραση

80 Ἄκουσαν ᾠδὴ ἀγγέλων οἱ ποιμένες,
αυτοὶ που ἐνώ ἐσπευσαν νὰ τρέξουν σ' Αὐτὸν ὅπως σε ἓνα ποιμένα,
σαν ἓνα ἀκακο ἀμνὸ εἶδαν τὸν Λόγο τὸν ἴδιο,
θρεμμένο στὴν κοιλιά τῆς σεμνῆς Παρθένου
καὶ τὸ παράδοξο τραγουδώντας εὐθὺς ἀμέσως φώναζαν με χαρά:
85 «ὦ μητέρα, ἀμνοῦ, τοῦ Λόγου καὶ ποιμένος μαζί,
ὦ χαίρε, μάνδρα τῶν λογικῶν προβάτων·
ὦ συνάμα ἔργο ἀμυντικὸ ἀπέναντι στο νοητὸ θηρίο
καὶ ἀνοιγμα στὸν περίβολο τοῦ παραδείσου·
ὦ χαίρε, λαμπρὸ οὐρανοῦ καὶ γῆς θαῦμα·
90 ὦ χαίρε, καὶ γῆς καὶ οὐρανοῦ δῶρο,
ὁ ἀσίγητος τόμος τῶν Ἀποστόλων,
ἡ ἀντίσταση τῶν μαρτύρων κατὰ τῆς πλάνης,
στήριγμα σεβάσιμο τῆς ἀγνῆς πίστεως,
γνώρισμα πρωτοφανές τῆς ἀπέραντης χάριτος·
95 ὦ χαίρε, ἐσύ μέσω τῆς ὁποίας γυμνώθηκε κάθε τάφος·
ὦ χαίρε, ἐσύ μέσω τῆς ὁποίας ντυθήκαμε (οὐράνια) δόξα·
ὦ χαίρε, νύμφη δίχως πράξεις γάμου».

100 **Θ**εοδρόμου τυχόντες ἀστέρος μάγοι
εἶποντο καὶ κρατοῦντες αὐτὸν ὡς λύχνον
βασιλέα κράτιστον ἠρεύνων τότε·
φθάντες δὲ τὴν ἄφθαστον ἀσμένως φύσιν
καὶ τοῦτο σαφῶς ἐκπλαγέντες τὸ ξένον
ὁμοφρόνως ἔψαλλον· Ἀλληλούϊα.

98 Θεοδρόμον ἀστέρα i. m. E 101 καὶ φθάντες L 102 εἰς σφᾶς L

Μετάφραση

100 Ὄταν βρήκαν οἱ μάγοι τὸ ἀστέρι στὸν δρόμο τοῦ Θεοῦ,
το ἀκολούθησαν καὶ κρατώντας το σαν λυχνάρι
τον ισχυρότερο βασιλιά ἀναζητούσαν τότε·
κι ἀφοῦ ἐφθασαν μετὰ χαράς τὴν ἀφθαστὴ φύση,
καὶ ολοφάνερα ἐκπλαγέντες ἀπ' αὐτὸ τὸ παράδοξο
ἔψαλλαν ὁμοφρόνως: Ἀλληλούϊα.

105 Ἴδόντες αὐτὸν ἐν χεροῖν τῆς Παρθένου,
 τὸν δημιουργήσαντα χειρὶ τὴν φύσιν,
 ἄνακτα κεκρίκασι Χαλδαίων γόνοι,
 δώροις δὲ τιμήσαντες αὐτὸν ἐκρότουν,
 κἂν δουλικὴν εἴληφε μορφήν ἀσπόρως·
 110 «ὦ χαῖρε, μήτηρ οὐ δύνοντος ἀστέρος·
 ὦ χαῖρε, λαμπὰς τῆς νοητῆς ἡμέρας·
 ὦ τῆς ἀπάτης τὴν κάμινον λύσασα
 καὶ τῆς Τριάδος τὴν χάριν τρανώσασα·
 ἐξήλασας γὰρ τὸν τετυραννηκότα
 καὶ δεσπότην εὐσπλαγχνον εἰσηῆξας μόνη,
 115 θρησκευμάτων ἔλεγχε παντὸς βαρβάρου
 καὶ πρακτέων λύτρωσις οἰκτρῶν βορβόρου·
 ὦ χαῖρε, πυρὸς προσκύνησιν παύσασα·
 ὦ χαῖρε, παθῶν πυρὸς ἀπαλλάξασα·
 πιστῶν ὁδηγὲ σωφροσύνης ἐνθέου,
 120 φυλῶν ἀπασῶν εὐφροσύνη παρθένε·
 ὦ χαῖρε, νύμφη γαμικῶν ἔργων δίχα».

104 Ἴδον παῖδες Χαλδαίων i. m. E 106 κ(αι)κρίκασι I 107 Ex metaphrasi fort. v.
 107 post 108 ponendus est 111 λύσασαν Ib 113 τετυραννηκότα E 116 λύτρωσης
 Ib 119 παρθένε E 120 v. om. E εὐφροσύνης Miller 121 ἔργων δίχα om. I

Μετάφραση

105 Βλέποντας αὐτὸν στα δυο χέρια τῆς Παρθένου,
 αὐτὸν που δημιούργησε με τὸ χέρι του τὴ φύση,
 τὸν νόμισαν βασιλιά οἱ γιοὶ τῶν Χαλδαίων
 καὶ αφοῦ με δώρα τὸν τίμησαν, ἀνυμνοῦσαν με χαρά,
 ἀκόμη κι ἂν εἶχε λάβει (ανθρώπινη) μορφή δούλου ἀνευ σποράς·
 110 «ὦ χαίρε, μητέρα τοῦ “αβασίλευτου” ἀστεριού·
 ὦ χαίρε, ἥλιε τῆς νοητῆς ἡμέρας·
 ὦ εσύ που διέλυσες τῆς πλάνης τὸ καμίσι
 καὶ τῆς Τριάδος τὴν χάρι ἐνδυνάμωσες·
 διότι ἐκδίωξες τὸν τύραννο
 κι εσύ (μας) ἔφερες τὸν μόνον εὐσπλαχνικό Θεό,
 115 ἀπόδειξε τοῦ ψεύτικου γιὰ τὰ θρησκευτάματα κάθε βαρβάρου
 καὶ ἀπολύτρωση ἀπὸ τὸν βόρβορο ἐλεεινῶν πρακτέων·
 ὦ χαίρε, εσύ που ἐπαύσες τὴ λατρεία τοῦ πυρός·
 ὦ χαίρε, εσύ που μας ἀπελευθέρωσες ἀπὸ τὸ πυρ τῶν παθῶν·
 ὁδηγὲ θεόπνευστης σωφροσύνης τῶν πιστῶν,
 120 παρθενικὴ ἀγαλλίαση ὅλων τῶν φυλῶν·
 ὦ χαίρε, νύμφη δίχως πράξεις γάμου».

125 **Κ**ήρυκες οἱ βλέψαντες ὀφθέντες μάγοι,
ἤκουσιν εἰς γῆν τῆς Βαβυλῶνος πάλιν
κατὰ τὸ χρησμῶδημα καὶ πρόσταγμά σου
καὶ πανταχοῦ τρανοῦντες ἀγγέλλουσί σε,
τὸν Ἡρώδη ἀφέντες ὡς λῆρον, Λόγε,
ψάλλειν γὰρ οὐκ ἔμαθεν· Ἀλληλούϊα.

122 Κήρυκες θεοφόροι i. m. E κή... (desunt quinque litterae) Ib **123** ἤκουσαν et
supra ἤκουσιν I: ἤκουσαν Ib **125** καὶ deest Ib ἀγγέλουσί EILP **126** ὡς λῆρον
ἀφέντες EL

Μετάφραση

125 Αφού αναδείχθηκαν κήρυκες οι μάγοι που είδαν,
ήλθαν στη γη της Βαβυλώνας πάλι
σύμφωνα με τον χρησμό και το πρόσταγμά σου
και παντού αναγγέλουν διατρανώνοντάς σε,
έχοντας αφήσει τον Ηρώδη ως ανόητο, Λόγε,
διότι δεν έμαθε να ψάλλει: Αλληλούϊα.

- Λάμπας ἰλασμοῦ φῶς ἐν Αἰγύπτῳ ξένον
 τὸν τῆς πλάνης ἔλυσας, ὦ Σῶτερ, ζόφον·
 130 πέπτωκε δὲ πτῆξάν σε πᾶν ταύτης βρέτας·
 ὅσοι δ' ἀπηλλάγησαν ἀπλῶς τῆς πλάνης,
 πρὸς τὴν ἀπειρόγαμον ἐκρότου τὰδε·
 «ὦ χαῖρε, παγκόσμιος ἀνθρώπων στάσις·
 ὦ χαῖρε, φιλάγαθε δαιμόνων κλίσις·
 135 ὦ τῆς ἀπάτης τὸ κράτος πατήσασα
 καὶ τῶν ζοάνων τὸν δόλον φαυλίσασα,
 θάλασσα ποντίσασα κρυπτοῦς τριστάτας,
 ζωῆς πέτρα βλύσασα τῇ φύσει δρόσον
 καὶ στύλε πυρὸς ἰθύνων τοὺς ἐν σκότει·
 140 σκέπη δὲ κόσμου νεφέλης πλατυτέρα,
 τροφή δὲ μάννα τοῦ πάλαι διάδοχε,
 τρυφῆς δὲ πάλιν ἀγίας διάκονε·
 ἐπαγγελίας, χαῖρε, γῆ τρισολβία,
 ἐξ ἧς ῥέει μέλιτι συμβαῖνον γάλα·
 145 ὦ χαῖρε, νύμφη γαμικῶν ἔργων δίχα».

128 Λάμπας ἐν τῇ Αἰγύπτῳ i. m. E ... (desunt duae litterae) μψας Ib ἰλασμοῖς Ib **129** λέλυκας ΠbP ζόφου P **130** πτύξαν E βρέφος et supra βρέτας Ib **131** οἱ τῆς πλάνης δὲ κρείττονες δεδεγμένοι P: οἱ τῆς πλάνης δὲ κρείττονες δεδειγμένοι I: ... (desunt quattuor litterae) ς πλάνης δὲ κρείττονες δεδειγμένοι Ib **132** ἀπειράγαμον E ταδί Ib **134** ... (desunt duae litterae) αἶρε Ib κλίσης Ib **136** ἐλέγξασα P **137** ... (desunt duae litterae) λασσα Ib **140** ... (desunt tres litterae) πη Ib τὲ IP **141** τὲ IP τοῦ μάννα L διαδόχου E **143** ... (desunt duae litterae) ἀγγελίας Ib χαῖ (sic) E **144** γάλακτι συμβαῖνον μέλι ΠbP

137 Ex. 15.4 ἐπιλέκτους ἀναβάτας τριστάτας κατεπόντισεν: Ioann. D. *Can. Anast.* Od. 1 Heirm. Τριστάτας κραταιοὺς [...] καταπόντισον δέομαι: Cosm. Mel. *Can. Transf.* Od. 1 Heirm. Χοροὶ Ἰσραὴλ [...] ἀναβάτας τριστάτας

Μετάφραση

- Αφού έκανες να λάμπει στην Αίγυπτο το παράδοξο φως του ελέους (σου),
 το σκότος διέλυσες, ω Σωτήρα, της πλάνης·
 130 και κατέπεσε κάθε είδωλό της από φόβο για Εσένα·
 όσοι δε απελευθερώθηκαν εντελώς από την πλάνη,
 αντιλαλούσαν προς την απειρόγαμο τα εξής:
 «ω χαίρε, παγκόσμια όρθια στάση των ανθρώπων·
 ω χαίρε, φιλάγαθη υποβάθμιση των δαιμόνων·
 135 ω εσύ που πάτησες την εξουσία της απάτης
 και εκμηδένισες τον δόλο των ειδώλων,
 θάλασσα που βύθισες κρυμμένους υπασπιστές,
 πέτρα ζωής που ανέβλυσες στη φύση δροσερό νερό
 και στύλε πυρός που οδηγείς όσους βρίσκονται στο σκοτάδι·
 140 σκέπη δε του κόσμου πλατύτερη από τα σύννεφα
 και τροφή που διαδέχτηκες το μάννα της ιστορίας της παλαιάς,
 διάκονε δε πάλι αγίας απόλαυσης·
 χαίρε, τρισευτυχισμένη γη της επαγγελίας
 εκ της οποίας ῥέει γάλα μαζί με μέλι·
 145 ω χαίρε, νύμφη δίχως πράξεις γάμου».

Μέλλοντι Συμεῶνι τὸ πνεῦμα ζέον
τοῦ νῦν ἀπατεῶνος αἰῶνος λύειν,
ἐκὼν προσαχθεῖς, ἐβραβεύθης ὡς βρέφος·
150 Θεὸν δέ σε γνοὺς ἐντελῆ καὶ θαυμάσας
καὶ τὴν ἀνυπέβλητον ἐκπλαγεῖς χάριν
πρεσβυτικῶς ἔψαλλεν· Ἀλληλούια.

146 Μέλλοντος Συμεῶνος i. m. E ... (desunt tres litterae) λοντι Ib Συμεῶνι E 147
ἀπαταιῶνος L λύ... (desunt tres litterae) L 149 ... (desunt tres litterae) ν δέ σε Ib
καὶ τὸ καινὸν θαυμά... (desunt tres litterae) L 150 ἀνυπέβλυτον I 151 ἔψαλλον E

Μετάφραση

Στον Συμεών που επρόκειτο σαν ατμό το πνεύμα
της παρούσας απατηλής ζωής να παραδώσει,
αφού σε έφεραν με τη θέλησή σου, ευλογήθηκες σαν βρέφος·
150 αντιλήφθηκε δε ότι είσαι Θεός τέλειος και γι' αυτό θαύμασε
και έκπληκτος από την ανυπέβλητη χάρη
όπως πρέπει σε γέροντα έψαλλε: Αλληλούια.

Νέαν κτίσιν δέδειχεν ἡμῖν ὁ κτίσας
 νῦν τοῖς ὑπ' αὐτοῦ πρὸς τὸ φῶς παρηγγεμένοις·
 γαστρὸς γὰρ αὐτὸς ἐκφυεῖς τῆς ἀσπόρου
 155 κάντεῦθεν αὐτὴν ὡσπερ ἦν δεῖξας πάλιν,
 πάντας παρεσκεύασεν ἀθροῦντας λέγειν·
 «άνθος τὸ λαμπρὸν, χαῖρε, τῆς ἀφθαρσίας,
 στέφος τὸ σεπτὸν, χαῖρε, τῆς ἀσιτίας,
 160 ἐγέρσεως τὸν τύπον ἢ προλάμψασα,
 τῶν ἀγγέλων τὸν βίον ἢ προδείξασα,
 ἀγλαόκαρπον ξύλον εἰς πιστῶν τρύγην,
 εὐσκιόφυλλον δένδρον εἰς πολλῶν σκέπην,
 ὁδηγὸν ἢ κύουσα τῶν πλανωμένων,
 165 σωστικὸν ἢ τίκτουσα τῶν κατασχέτων,
 κριτοῦ δικαίου πρὸς τὸ λυπεῖν ἔκλυσις,
 καὶ παντοδαπῶν σφαλμάτων διάλυσις·
 χαῖρε, στολὴ μὲν τῆς ψιλῶν παρρησίας,
 στοργὴ δὲ θερμὴ πᾶσαν αἰροῦσα σχέσιν·
 ὦ χαῖρε, νύμφη γαμικῶν ἔργων δίχα».

152 Νέαν ἔδειξε κτίσιν i. m. E ... (desunt duae litterae) αν κτίσιν Ib 153
 παρηγγεμέν... (desunt tres litterae) L 155 ... (desunt tres litterae) τεῦθεν Ib 156
 παρεσκεύασε θαρσοῦντας P: παρεσκεύασε θαρσοῦντας I 157 χαῖρε τῆς παρθεν
 ἀφθαρσίας I 158 ... (desunt quattuor litterae) ος Ib 161 ... (desunt quattuor
 litterae) ὀκαρπον Ib δένδρον E 162 σκέπ... (desunt duae litterae) L 163 ὁδηγῶν
 E κύησασα P 164 σωστικῶν I: ... (desunt sex litterae) ὄν Ib 165 ἔκλυσιν L
 166 διάλυ... (desunt tres litterae) I 167 χαῖρε deest Ib στολισμὲ τῆς ψυχῶν E
 ψιλῶν I 168 πάσα I αἰροῦσαν E 169 γαμικὸν I

Μετάφραση

Νέα δημιουργία ἔχει φανερώσει ὁ δημιουργὸς σ' εμάς
 τώρα, που ἔχουμε παραχθεῖ ἀπ' αὐτόν πρὸς τὸ φῶς,
 καθὼς ὁ ἴδιος γεννήθηκε ἀπὸ κοιλία ἀνευ σποράς
 155 κι ἀμέσως μετὰ φανέρωσε αὐτὴν ἔτσι ὅπως ἦταν πάλι,
 ὅλους μας προετοίμασε νὰ λέμε βλέποντας (τὸ θαῦμα):
 «άνθος τὸ λαμπρὸ, χαῖρε, τῆς ἀφθαρσίας,
 στεφάνι τὸ σεβάσμιο, χαῖρε, τῆς νηστείας,
 ἐσύ που ἀκτινοβόλησες ἀπὸ πρὶν τὸ σύμβολο τῆς ἀνάστασης,
 160 ἐσύ που μας υπέδειξες πρώτη τὸν βίον τῶν ἀγγέλων,
 δέντρο που φέρεις λαμπροὺς καρπούς, γιὰ νὰ κόψουν οἱ πιστοί,
 δέντρο με ὁμορφὴ σκιά στα φύλλα γιὰ νὰ σκεπάσεις τοὺς πολλοὺς,
 ἐσύ που κυοφόρησες ὁδηγὸ γιὰ τοὺς πλανεμένους,
 165 ἐσύ που γεννᾷς αὐτόν που σώζει τοὺς αἰχμαλωτισμένους,
 τοῦ δίκαιου δικαστῆ ἢ ἀπολύτρωση ἀπὸ τὴ λύπη
 καὶ ἢ ἀπελευθέρωση ἀπὸ παντοειδῆ ἀμαρτήματα·
 χαῖρε, στολὴ ἀπὸ τὴ μια που με θάρρος ντύνεις τὴ γύμνια,
 στοργὴ ἀπὸ τὴν ἄλλη γεμάτη θερμὴ που ξεπερνᾷ κάθε σχέση·
 ὦ χαῖρε, νύμφη δίχως πράξεις γάμου».

- 170 **Ξ**ένον τόκον βλέψαντες ἐκ τῆς Παρθένου
 τοῦ μὴ καθαροῦ νῦν ξενωθῶμεν βίου,
 τὰς καρδίας ἄραντες ἐκ γῆς πρὸς πόλον·
 ὁ γὰρ ἀφιλόκομπος εἰς γῆν ἐκ πόλου
 ὑψηλὸς ὢν χθὲς καὶ ταπεινὸς προσφάτως
 175 ὑψοῖ δὲ τοὺς βοῶντας· Ἀλληλοῦϊα.

170 Ξένον τόκον ἰδόντες i. m. E **172** καρδί... (desunt duae litterae) (deest una littera) ραν... (desunt tres litterae) Ib πόλον deest Ib **173** ἀμφιλόκομπος EIb ἐκ ἐκ I **174** ὑψηλὸς I

171 Nic. Par. (PG 38, 780) ὁ τε γὰρ βίος, ἀκάθαρτος ὢν, καὶ μιαρὸς

Μετάφραση

- 170 Ἐχοντας δεῖ την παράδοξη γέννα ἀπὸ την Παρθένο,
 ας γίνουμε τώρα ξένοι με την ἀκάθαρτη ζωή,
 ανυψώνοντας τις καρδιές μας ἀπὸ τη γη πρὸς τον ουρανὸ·
 διότι αὐτὸς που δεν αγαπά την καύχηση (κατέβηκε) στη γη ἀπὸ τον ουρανὸ,
 ο Ων χθες ὑψηλὸς και ταπεινὸς πρόσφατα
 175 υψώνει ἀπὸ την ἄλλη ὅσους αναφωνοῦν: Ἀλληλοῦϊα.

Όλος παρῆν ἄνωθεν ὁ κτίστης κάτω
 και τῶν ἄνω δήπουθεν ἀπῆν οὐδόλως·
 τῇ γὰρ θεϊκῇ συγκαταβάσει τότε
 μεταβατικὸς οὐ προσῆν ὅλως τόπος
 180 εἰς Παρθένου σύλληψιν ἀκροωμένης·
 «ὦ χαῖρε, σεμνὴ χώρα μὴ χωρουμένου·
 ὦ χαῖρε, σεπτοῦ μυστικοῦ θύρα ξένη,
 ἄκουσμα δύσνοις καθάπαξ ἀμφίλογον,
 185 καύχησις εὔνοις οὐδόλως ἀμφίβολος,
 τοῦ τῶν Χερουβιμ ἀρματηλάτου θρόνε,
 τοῦ τῶν Σεραφίμ καταγωγέως δόμε,
 εἰς ταυτὸν ἢ σπείσασα και τάναντία
 και τῷ τόκῳ ζεύξασα τὴν ἀνανδρίαν·
 ὦ χαῖρε, δι' ἧς παράβασις οἴχεται·
 190 ὦ χαῖρε, δι' ἧς παράδεισος οἴγεται·
 ὦ χαῖρε, και κλεις τῆς Θεοῦ κραταρχίας
 και πάλιν ἐλπίς τῶν καλῶν τῶν ἀφθόρων·
 ὦ χαῖρε, νύμφη γαμικῶν ἔργων δίχα».

176 Ὅλος ἦν ἐν τοῖς κάτω i. m. E **177** οὐκ ἀπῆν ὅλως E **179** οὐδεὶς E **181**
 χωρουμένη EP et Miller **184** ἀμφίβολον E: ἀμφί... (desunt quinque litterae) Ib
186 καταγωγέω E: καταγογέως I: καταγωγέος L **188** ζεύξασαν E **193** δίχα deest Ib

Μετάφραση

Από τον ουρανό στη γη ολόκληρος ήταν παρών ο δημιουργός
 και από οπουδήποτε στους ουραμούς ουδόλως απουσίαζε,
 διότι με τη θεϊκή συγκατάβαση τότε
 δεν υπήρχε καθόλου μεταβατικός τόπος
 180 για την σύλληψη από την Παρθένο καθώς άκουγε:
 «ω χαίρε, αγία χώρα του αχώρητου (Θεού)·
 ω χαίρε, για το ιερό μυστικό πόρτα παράξενη,
 άκουσμα εντελώς αμφιλεγόμενο για τους αντιπάλους,
 καύχημα ουδόλως αμφίβολο από τους ευνοϊκά διακειμένους,
 185 θρόνε του αρματηλάτη των Χερουβίμ,
 οικία αυτού που αναπαύεται στα Σεραφίμ,
 εσύ που συνάρμοσες και τα αντίθετα σε κάτι εντελώς ίδιο
 κι εσύ που ένωσες με τον τοκετό την απουσία άνδρα·
 ω χαίρε, εσύ μέσω της οποίας αφανίζεται η παράβαση (του Αδάμ)·
 190 ω χαίρε, εσύ μέσω της οποίας ανοίγεται ο παράδεισος·
 ω χαίρε και κλειδί της αυτοκρατορίας του Θεού
 και πάλι ελπίδα των αιώνιων αρετών·
 ω χαίρε, νύμφη δίχως πράξεις γάμου».

195 Πᾶσα κτίσις φρίξασα καὶ τῶν ἀγγέλων
κατεπλάγη τὸ θαῦμα καὶ συνεστάλη·
καὶ γὰρ τὸν ἀπρόσιτον ὡς Θεὸν μόνον
προσιτὸν ὡς ἄνθρωπον ἡμῖν ἐσκόπουν,
συνόντα μὲν τοῖς πᾶσιν ἐκ μετουσίας,
ψάλλειν δὲ δόντα σφίσιν· Ἀλληλουΐα.

194 Πᾶσα κτίσις ἀγγέλων i. m. E φύσις L πτήσασα E

Μετάφραση

195 Κάθε δημιουργία γέμισε τρόμο – ακόμη και αγγελική,
κατεπλάγη από το αξιοθαύμαστο γεγονός και ζάρωσε (από φόβο)·
γιατί πράγματι εσένα που είσαι απρόσιτος ως μοναδικός Θεός,
(σε) έβλεπαν ως (έναν) άνθρωπο προσιτό από εμάς,
καθώς συμβιώνεις μεν με όλους έχοντας την (ανθρώπινη) φύση τους,
τους κάνεις δε να ψάλλουν: Αλληλουΐα.

- 200 Ῥήτωρ σιγᾶ πᾶς ὡσπερ ἰχθὺς ἐνθάδε·
οὐ δύναται γὰρ ὑπὸ τῆς τέχνης λέγειν
πῶς καὶ μένεις, ἄχραντε, σεμνὴ παρθένος
καὶ φρικτὸν ἐξήνεγκας ἀνθρώποις τόκον·
ἡμεῖς δὲ φαμὲν ἐκπλαγέντες τὸ ξένον·
- 205 «Θεοῦ σοφίας, χαῖρε, νυμφὸν Παρθένε
καὶ τῆς προνοίας τοῦδε ταμεῖον μέγα·
καὶ γὰρ σοφοὺς ἔδειξας εὐθύς ἄφρονας
καὶ τεχνικοὺς ἤλεγξας ὡς παράφρονας·
κατήσχυνας δὲ τῶν φυσικῶν τοὺς λόγους,
- 210 δεινὸν μαρασμὸν ἐμβαλοῦσα τοῖς μύθοις·
ὦ χαῖρε, καὶ γὰρ Ἀττικὰς πλοκάς λύεις,
τὰ δίκτυα πληροῦσα τῶν ἀλιέων·
ὦ χαῖρε, βυθοῦ κακίας ἐξάρασα·
ὦ χαῖρε, πολλοὺς τὴν χάριν πλουτίσασα·
- 215 ὦ χαῖρε, πορθμῖς τῶν θελότων εὖ πλέειν·
ὦ χαῖρε, λιμὴν τῶν πλεόντων ἐν βίῳ·
ὦ χαῖρε, νύμφη γαμικῶν ἔργων δίχα».

200 Ῥήτορας πολυφθόγγους i. m. E 202 παρ... (desunt quinque litterae) Ib 208
παράφρο... (desunt tres litterae) Ib 211 πλο... (desunt tres litterae) Ib λύεις deest
Ib 214 πλουτίσασα EIb πλουτίσα... (desunt duae litterae) Ib 217 δίχα deest Ib

211-212 cf. Cass. Trop. (Incipit: Ὑπὲρ τὴν τῶν Ἑλλήνων παιδείαν) νν. 3-4 τὰς βίβλους
τῶν ῥητόρων καταλείψαντες / καὶ ταῖς τῶν ἀλιέων ἐνδιαπρέψαντες

Μετάφραση

- 200 Κάθε ῥήτορας σωπαίνει σαν ἰχθὺς σ' αὐτὸ το γεγονός μπροστά,
διότι δεν μπορεῖ με τους κανόνες της (ρητορικής) τέχνης να περιγράψει
πῶς και παραμένεις, ἀσπιλη, αγία παρθένος
και μια φοβερή (για τη λογική) ἔφερες για τους ἀνθρώπους γέννα·
εμεῖς πάλι λέμε ὄντας κατὰπληκτοι για το παράδοξο:
- 205 «χαίρε, Παρθένε, νυφικό δωμάτιο της σοφίας του Θεοῦ
και μέγα θησαυροφυλάκιο της πρόνοιᾶς του της ἰδίας·
διότι ὄντως τους σοφοὺς κατέδειξες εὐθύς ἀμέσως ἀνόητους
και τους ρητοροδιδασκάλους φανέρωσες παράφρονες·
ντρόπιασες δε τη λογική των φυσικῶν (σοφῶν),
- 210 προκαλώντας τρομερό μαρασμό για τους μύθους·
ω χαίρε, διότι και τις κατασκευές των Ἀττικῶν διαλύεις,
γεμίζοντας τα δίχτυα των ψαράδων·
ω χαίρε, εσύ που μας τραβάς ἀπὸ τον βυθὸ της φαυλότητος·
ω χαίρε, εσύ που πλουτίζεις πολλοὺς με θεία χάρη·
- 215 ω χαίρε, καράβι αὐτῶν που θέλουν να πλέουν με καλὸ ταξίδι·
ω χαίρε, λιμάνι αὐτῶν που πλέουν στο πέλαγος του βίου·
ω χαίρε, νύμφη δίχως πράξεις γάμου».

220 Σῶσαι θέλων τὸν κόσμον ὁ κτίστης Λόγος
ἤκει πρὸς αὐτὸν αὐτεπαγγέλτῳ σχέσει·
ποιμὴν δὲ καὶ πρόβατον ἡμῖν εὐρέθη,
ἐπεὶ δι' ἡμᾶς καὶ καθ' ἡμᾶς ὠράθη·
τὸ γὰρ ὅμοιον τῷ κατ' αὐτὸ καλέσας
ὡς δεσπότης ἤκουσεν· Ἀλληλούια.

218 Σῶσαι θέλων τὸν κόσμον i. m. E σώσε I **219** αὐτοπαγγέλτῳ E:
αὐτοεπαγγέλτῳ P **220** προβάτων I εὐρέθει I **222** τῷ γὰρ L τὸ κατ' αὐτὸν E:
κατ' αὐτῷ Ib

Μετάφραση

220 Θέλοντας να σώσει τον κόσμο ο δημιουργός Λόγος
έχει έρθει προς αυτόν με εθελούσια διάθεση κι απόφαση·
έγινε ποιμὴν δε και πρόβατο μαζί για μας,
όταν για χάρη μας και σαν εμάς εμφανίστηκε·
καθώς λοιπόν ονόμασε το όμοιο με το όμοιό του
ως Θεός άκουσε: Ἀλληλούια.

Τείχος σὺ πανύμνητε καὶ τῶν παρθένων
 225 καὶ τῶν ἐπὶ σὲ καταφευγόντων, κόρη·
 Θεὸς γὰρ ἡμῖν εὖ κατασκεύασέ σε,
 ὁ δημιουργὸς οὐρανοῦ καὶ γῆς ὁ μόνος,
 σὴν μήτραν ἐνδὺς καὶ βοᾷν πάντας θέλων·
 «ὦ χαῖρε, σεμνή, σὺ γὰρ ἀγνείας τύπος
 230 καὶ καταγωγὴ καὶ πύλη σωτηρίας,
 ἀρχηγὴ τῆς ἄνωθεν ἀναπλάσεως,
 χορηγὴ τῆς ἐκεῖθεν ἀντιλήψεως·
 ὦ χαῖρε, νουθετοῦσα τοὺς ἀσυνέτους,
 ὡς ἀναγεννήσασα τοὺς κακοσπόρους·
 235 ὦ χαῖρε, καὶ γὰρ τῶν φρενῶν κτείνεις φθόρον,
 ἐπεὶ γεωργὸν πᾶσιν ἀγνείας κύεις·
 ὦ χαῖρε, παστὰς ἀσπόρου νυμφεύσεως·
 ὦ χαῖρε, πιστοὺς κυρίῳ συνδήσασα·
 ὦ χαῖρε, καλὴ παρθένων κουροτρόφε
 240 καὶ τῶν καθαρῶν πνευμάτων νυμφοστόλε·
 ὦ χαῖρε, νύμφη γαμικῶν ἔργων δίχα».

224 Τείχος εἶ τῶν παρθένων i. m. E **225** σοὶ I **226** κατασκευάκέ EL: κατασκευάσε
 et supra κατασκευάκέ I σε deest Ib **235** τὸν I κτείνης E: κτείνας I φθ... (desunt
 quattuor litterae) Ib **238** πιστοῖς E **239** κουροτρόφε παρθένων I **241** δί... (desunt
 duae litterae) Ib

240 Sal. 7.23 πνευμάτων νοερῶν καθαρῶν λεπτοτάτων: Eus. Dem. Ev. IV.1 (PG 22,
 252B) ἄυλά τε καὶ πάντη καθαρὰ πνεύματα

Μετάφραση

Τείχος εσύ πανύμνητη και των παρθένων
 225 και αυτών που καταφεύγουν σ' εσένα, κόρη·
 διότι ο Θεός για χάρη μας όμορφα σε κατασκεύασε,
 ο μοναδικός δημιουργός του ουρανού και της γης,
 αφού εισήλθε στη μήτρα σου και θέλει όλοι να ανυμνούν:
 «ω χαίρε, αγία, καθώς εσύ είσαι το σύμβολο της αγνότητας
 230 και προέλευση και πύλη της σωτηρίας·
 πρωταίτια της αναδημιουργίας των θεϊκών πραγμάτων,
 χορηγέ της ανταπόκρισης από εκείνον τον κόσμο (τον ουρανό)·
 ω χαίρε, εσύ που νουθετείς όσους δεν έχουν σύνεση,
 διότι εσύ αναγέννησες αυτούς που γεννήθηκαν από το κακό (την πτώση)·
 235 ω χαίρε, διότι και του μυαλού μας σκοτώνεις τον φθοροποιό,
 επειδή κυοφορείς για όλους τον γεωργό της αγνότητας·
 ω χαίρε, νυφική κάμαρα γάμου άνευ σποράς·
 ω χαίρε, εσύ που συνέδεσες τους πιστούς με τον Κύριο·
 ω χαίρε, όμορφα που ανατρέφεις τις παρθένες κοπέλες
 240 κι εσύ που στολίζεις με νυφική στολή τα αγνά πνεύματα·
 ω χαίρε, νύμφη δίχως πράξεις γάμου».

Ὑμνος νικᾶται πᾶς τις ἀμίλλη τρέχων
πρὸς τὴν ἀγαθότητα τὴν σὴν τὴν χύδην
κἂν γὰρ ἰσαρίθμους τις ᾠδὰς προσφέρει,
245 σοὶ, παμβασιλεῦ, τί φράσει κατ' ἀξίαν
ὧν αὐτὸς ἐβράβευσας ἐξ εὐσπλαχνίας
τοῖς ἐκθύμωψ ψάλλουσιν· Ἀλληλούϊα.

242 Ὑμνος ἅπας ἠττᾶται i. m. E τρέχων Ib 243 ἀγαθότητα I 244 τοσαρίθμους E
προσφέρει LP: προσφ... (desunt quattuor litterae) Ib 245 τῷ παμβασιλεῖ EL
φράσει I 246 ἐβράβευσεν L εὐσπλαχνίας I 247 ἐκθύμος I

Μετάφραση

Κάθε ὕμνος νικιέται που τρέχει να ανταγωνιστεῖ
την χωρὶς ὅρια ἀγαθότητά σου,
διότι ἀκόμη κι αν κάποιος προσφέρει ἰσάριθμες ᾠδές
245 σ' ἐσένα, Βασιλέα των πάντων, τι θα εκφράσει σε ἀνάξια
σ' αὐτά που ἐσύ ο ἴδιος μας ἀντάμειψες ἀπὸ εὐσπλαχνία
σε ὅσους με ὅλη την ψυχὴ τους ψάλλουν: Ἀλληλούϊα.

Φωτὸς θεϊκοῦ λυχνίαν τοῖς ἐν σκότει
 τὴν ἀγίαν δέδορκεν ἢ γῆ Παρθένον·
 250 τὸ πῦρ γὰρ ἀνάπτουσα τῆς αὐλίας
 πρὸς φῶς ὀδηγεῖ νοῦ μὲν ἀυγάζον σκότος,
 οὔτω δὲ τιμᾶν πείθον αὐτῆς τὸν τόκον·
 «ὦ χαῖρε, παστὰς τοῦ νοητοῦ φωσφόρου·
 255 ὦ χαῖρε, λαμπτήρ τοῦ φθορᾶς ἄτερ φάους,
 ὡς ἀστραπὴ μὲν τὰς ψυχὰς ἀυγάσασα,
 ἐχθρὸν δὲ βροντὴ πάντα καταπλήξασα·
 φωτισμὸν ἀνίσχουσα τῆς εὐσπλαχνίας,
 ποταμὸν ἐκβλύζουσα τῆς ἀφθαρσίας,
 260 δεικνῦσα τὸν πρὶν τῆς κολυμβήθρας τύπον·
 ὦ χαῖρε, λουτήρ ἐκπλύνων τὰ κρύφια·
 ὦ χαῖρε, κρατῆρ μιγνὺς ἀγαλλίασιν,
 ὁσμὴ τε Χριστοῦ τῆς φίλης εὐωδίας,
 ζωῆς δὲ σεμνὴ μυστικῆς εὐωχία·
 265 ὦ χαῖρε, νύμφη γαμικῶν ἔργων δίχα».

248 Φωτοδόχον λαμπάδα i. m. E σκότ... (desunt duae litterae) Ib **250** γὰρ om. P **251**
 νοῦν P ἀυγάζων EI **253** φωσφό... (desunt tres litterae) Ib **254** λαμπὰς τῆς E **255**
 ἀυγάζουσα E **256** πᾶσα E καταπλήξασασα (sic) P **257** εὐσπλαχνίας I **258** ἐκβλύζασα
 E **259** κολυμφή... (desunt quattuor litterae) Ib τύπον deest Ib **262** δεικνὺς IbP **264**
 μυστικῆς I

248 Ex. 25.30-37: Mat. 5.15 ἐπὶ τὴν λυχνίαν, καὶ λάμπει πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ: cf. Mar. 4.21;
 Luc. 8.16; 11.33: Jos. Can. Acath. Od. 4 Trop. 1 χαῖρε, λυχνία **253** Ger. I In Ingr. (PG 98,
 305C) παστὰς τοῦ νοητοῦ νυμφίου: Ps. 18.6 καὶ αὐτὸς ὡς νυμφίος ἐκπορευόμενος ἐκ παστοῦ
 αὐτοῦ: Jos. Can. Acath. Od. 6 Trop. 1 Παστὰς τοῦ Λόγου

Μετάφραση

Σαν λυχνάρι φωτὸς θεϊκοῦ για ὅσους εἶναι στο σκοτάδι
 βλέπει καθαρὰ ἢ οικουμένη τὴν ἀγία Παρθένο·
 250 διότι τὸ πῦρ ἀνάβοντας τὸ αὐλο
 ὀδηγεῖ πρὸς τοῦ νοῦ τὸ φῶς που ἀκτινοβολεῖ στο σκοτάδι,
 κι ἔτσι πείθει νὰ τιμοῦν τὸν Υἱὸ τῆς·
 «ὦ χαίρε, νυφικὴ κάμαρα τοῦ ἡλίου που φέρνει τὸ νοητὸ φῶς·
 ὦ χαίρε, λαμπάδα τοῦ ἀφθόρου φωτὸς,
 255 ἐσύ που σαν ἀστραπὴ μὲν ἀκτινοβόλησες τὶς ψυχές,
 καὶ σαν βροντὴ κάθε ἐχθρὸ τρομοκράτησες·
 ἐσύ που ἀνατέλλεις τὸ φῶς τῆς εὐσπλαχνίας,
 ἐσύ που πηγάζεις τὸν ποταμὸ τῆς ἀφθαρσίας,
 φανερώνοντας τὸν συμβολισμό πρὶν ἀπὸ τὴν κολυμβήθρα,
 260 ἐσύ που καθαρίζεις τὸν φοβερὸ ρύπο τῆς πλάνης·
 ὦ χαίρε, λουτρό που πλένεις καὶ καθαρίζεις τὰ ἀδηλα·
 ὦ χαίρε, φιάλη που ἀναμειγνύεις τὴν ἀγαλλίαση
 καὶ ἀρωμα τῆς ἀγαπημένης εὐωδίας τοῦ Χριστοῦ
 καὶ ἀγιο συμπόσιο τῆς μυστικῆς ζωῆς·
 265 ὦ χαίρε, νύμφη δίχως πράξεις γάμου».

Χάριν παλαιῶν παρέχων ὀφλημάτων
ὁ τῶν ἀπάντων δεσπότης εὐεργέτης,
αὐτὸς πρὸς ἡμᾶς ἦλθε τοὺς ἀπωσμένους·
σχίσας δὲ τὸν κώδικα τῶν δανεισμάτων
270 ἤκουσεν εὐθὺς παρὰ τῶν ἐλευθέρων
ὡς δεσπότης εὐσπλαγχνος· Ἀλληλούϊα.

266 Χάριν δοῦναι θελήσας i. m. E ὀφλημάτων I **269** σχίσας σὺ δὲ contra metrum
P τῶν κόνδυκα Ib δανισμάτων I **271** εὐσπλαγχνος I

270-271 Ioann. D. *Enc.* (PG 96, 704C) τὸν ἀμαρτίας ἐλεύθερον, ἀνέλαβες, δέσποτα,
διὰ τὰ σπλάγχνα ἐλέους

Μετάφραση

Παρέχοντας χάρη απ' τα παλαιά τα χρέη
ο Θεός ο κυβερνήτης, ο ευεργέτης όλων
ἦλθε ο ἴδιος πρὸς εμᾶς τοὺς εκδιωγμένους·
και καθὼς ἔσκισε το χειρόγραφο με τα χρέη μας,
270 ἄκουσε ευθύς ἀμέσως ἀπὸ τοὺς ἐλεύθερους
ὡς Θεός ευσπλαχνικός: Ἀλληλούϊα.

Ψάλλοντες ὄν δέδωκας ἀνθρώποις τόκον,
 ὡς ἔμψυχον ναόν σε τιμῶμεν μόνην·
 ἐν γαστρὶ γὰρ ὄκησε τῇ σῆ, Παρθένε,
 275 ὁ χειρὶ τὰ ξύμπαντα κατέχων Λόγος,
 πάντας δὲ καθήγγισε διδάξας λέγειν·
 «ἡ καταγωγή τοῦ Θεοῦ, χαίροις, κόρη·
 ναὶ χαῖρε, μείζων καθάπαξ τῶν ἁγίων,
 280 κιβωτὲ χρυσοθεῖσα Θείῳ Πνεύματι,
 θησαυρὲ τοῦ ζῆν κρειττόνως ἀδάπανε,
 βασιλέων κόσμησις εὐσεβεστάτων,
 θηηπόλων καύχησις εὐλαβεστάτων·
 ὦ στερῆρὲ πύργε, χαῖρε, τῆς ἐκκλησίας
 285 καὶ χαράκωμα τῆς κάτω κραταρχίας·
 ὦ χαῖρε, δι' ἧς καὶ τὰ νικητήρια
 καὶ δυσμενεῖς πίπτουσι καθαιρούμενοι·
 ὦ χαῖρε, τοῦμοῦ δυσπαθοῦς ἄκος φάους,
 ψυχῆς δὲ θερμῆ τῆς ἐμῆς προστασία·
 ὦ χαῖρε, νύμφη γαμικῶν ἔργων δίχα».

272 Ψάλλοντές σου τὸν τόκον i. m. E 275 σύμπαντα E: σύμπαντα et supra
 ξύμπαντα Ib 277 χαῖρε L 278 πάντων βελτίων EL 280 ἀδάπα... (desunt duae
 litterae) Ib 281 βασιλέως Ib κόσμησις I 283 στερεὲ E ὦ χαῖρε στερῆρὲ πύργε I
 284 καταρχίας I 286 καθορούμενοι et supra καθαιρούμενοι I 288 δὲ om. P

275 Ioann. 1.1, 14

Μετάφραση

Ψάλλοντας αὐτόν τον Υἱό που προσέφερες στους ἀνθρώπους,
 σαν ἔμψυχο ναὸ τιμοῦμε εσένα μόνο·
 275 διότι στην κοιλία τη δική σου κατοίκησε, Παρθένε,
 ὁ ἴδιος ὁ Λόγος που με το χέρι του κρατᾶ τα σύμπαντα
 καὶ ὅλους τους αγίασε διδάσκοντας να λένε:
 «χαῖρε, παρθένε εσύ που εἶσαι τὸ κατάλυμα τοῦ Θεοῦ·
 ναὶ χαῖρε, εσύ που εἶσαι διὰ παντός ἀνώτερη ἀπὸ τους ἁγίους,
 280 κιβωτὲ που χρυσώθηκες ἀπὸ τὸ Θεῖο Πνεῦμα,
 ανεξάντλητε θησαυρὲ τῆς ἀληθινῆς ζωῆς,
 στολισμέ ευσεβέστατων βασιλέων,
 καύχημα εὐλαβέστατων ιερῶν·
 ὦ χαῖρε, ἰσχυρὲ πύργε τῆς Ἐκκλησίας
 καὶ οχύρωμα τῆς γήινης αυτοκρατορίας·
 285 ὦ χαῖρε, εσύ μέσω τῆς ὁποίας (ανεγείρονται) καὶ τα βραβεῖα νίκης
 καὶ ἐχθροὶ πέφτουν κάτω σκοτωμένοι·
 ὦ χαῖρε, θεραπεία τοῦ ευαίσθητου στην πάθηση φωτὸς τῶν ματιῶν μου
 καὶ θερμὴ προστασία τῆς ψυχῆς μου·
 ὦ χαῖρε, νύμφη δίχως πράξεις γάμου».

290 Ὡ μητερ, ἡ τεκοῦσα σεμνή Παρθένος
τὸν τῶν ἁγίων ἁγιώτατον Λόγον,
τὴν νῦν παρ' ἡμῶν προσφορὰν δεδεγμένη,
ἅπαντας ἡμᾶς συμφορᾶς πάσης ρύου
καὶ τῆς ἐκεῖσε τοῦ πυρὸς τιμωρίας
295 τοὺς τῷ Θεῷ βοῶντας· Ἀλληλούϊα.

290 Ὡ πανύμνητε μήτηρ (leg. μητερ) i. m. E ... (desunt duae litterae) ep Ib 291
ἁγιώτατων I 295 εὐσεβῶς E: ἐκ ψυχῆς Ib

294 Phot. *Bibl.* (PG 103, 805A) τῆς διὰ πυρὸς τιμωρίας οὐκ ἀπολυόμενος

Μετάφραση

290 Ω μητέρα, η αγία Παρθένος που γέννησες
από κάθε άγιο τον αγιώτατο Λόγο,
αφού δεχθείς από εμάς την τωρινή προσφορά,
σώσε όλους εμάς από κάθε συμφορά
και από την τιμωρία της φωτιάς στον άλλο κόσμο
295 εμάς που ψάλλουμε στον Θεό: Αλληλούϊα.

3. Σχόλια

➤ Προοίμιο

Στ. 3 ως δοῦλος πλέκω: Το ρήμα «ἀναγράφω» που υπάρχει στο πρωτότυπο κείμενο του Ακαθίστου προκαλεί δυσχέρειες στη μετάφραση. Κυριολεκτικά σημαίνει εγχαράσσω συνθήκες, νόμους και δημόσιες πράξεις πάνω σε πλάκα που είναι τοποθετημένη σε δημόσια θέση¹⁹⁶ και θυμίζει τις επί στηλών αναγραφές ψηφισμάτων κατά τους κλασικούς χρόνους.¹⁹⁷ Η προσωποποιημένη Πόλη αναγράφει όχι μέσω ευχαριστηρίου ψηφίσματος, αλλά μέσω ύμνου προς τη Θεοτόκο.¹⁹⁸ Ο ποιητής λοιπόν του Ακαθίστου επιθυμεί με αυτό το ρήμα να αποδώσει είτε τη σημασία «αναφέρω»¹⁹⁹ είτε «αφιερώνω»²⁰⁰ ή «αποδίδω τη νίκη» (όπου σ' αυτή την περίπτωση το πιο δόκιμο ρήμα θα ήταν το «ἀνατίθημι») είτε τη σημασία «προσφέρω ευχαριστήρια εγκώμια», που θα μπορούσε να αποδοθεί πιο δόκιμα με το ρήμα «ἀναμέλπω».²⁰¹ Εάν ο ποιητής με το ρήμα «ἀναγράφω» εννοεί «σχεδιάζω/συνθέτω ύμνο»,²⁰² άποψη όχι από όλους αποδεκτή,²⁰³ εντούτοις σ' αυτή την περίπτωση Φιλής έχει ερμηνεύσει σωστά το νόημα του ρήματος «ἀναγράφω» με το ρήμα «πλέκω» που χρησιμοποιεί. Επιπροσθέτως η γραφή «ὡς δοῦλος» αφήνει ανοιχτό το ενδεχόμενο η γραφή που υπήρχε στο πρότυπο του Φιλή να ήταν «ὡς λυτρωθείς ἐκ τῶν δεινῶν ... ἀναγράφω σοι ὁ δοῦλος σου, Θεοτόκε».²⁰⁴ Η γραφή «δοῦλος» εμφανίζεται και σε μεταγενέστερα της εποχής του Φιλή χειρόγραφα, όπως στο χειρόγραφο Garrett 13 (φ. 1v) της Πανεπιστημιακής Βιβλιοθήκης του Princeton (αρχές 17ου αι.), και «σημαίνει ότι η δημιουργία του χειρογράφου συνδέεται με κάποιο προσωπικό γεγονός σωτηρίας από σοβαρό κίνδυνο που διέτρεξε είτε ο γραφέας είτε ο παραλήπτης του».²⁰⁵

Στ. 4 ῥυσθείς [...] κακῶν: Ο Φιλής μεταχειρίζεται τις συνώνυμες λέξεις *ῥυσθείς, κακῶν*, για να αντικαταστήσει στη μετάφρασή του τις αντίστοιχες του πρωτοτύπου *λυτρωθείσα, δεινῶν*. Η χρήση της μετοχής *ῥυσθείς* που είναι αρσενικού γένους στη θέση της μετοχής θηλυκού γένους *λυτρωθείσα*, που υπάρχει στο πρωτότυπο κείμενο του Ακαθίστου, ίσως σχετίζεται με το πιθανό πρότυπο που είχε υπ' ὄψιν του ο Φιλής: «ὡς λυτρωθείς ἐκ τῶν δεινῶν ... ἀναγράφω σοι ὁ δοῦλος σου, Θεοτόκε».²⁰⁶ Σημειώνεται πως η προαναφερθείσα εντός των εισαγωγικών γραφή απαντά στη μεταγενέστερη παράφραση του Μελετίου Καλλονά κατά το 1613.²⁰⁷

¹⁹⁶ Henry Liddell & Robert Scott, *Μέγα λεξικόν της ελληνικής γλώσσης*, τόμ. Α', μφρ. Ξενοφών Μόσχος και Μιχάλης Κωνσταντινίδης, Αθήναι, Εκδόσεις «Ιωάννης Σιδέρης», 1907 (Ανατύπωση, Αθήναι, Εκδόσεις «Ιωάννης Σιδέρης», 2001, σ. 163).

¹⁹⁷ Νικόλαος Τωμαδάκης, *Συλλάβιον...*, ὁ.π., σ. 5.

¹⁹⁸ *Ο.π.*, σ. 5.

¹⁹⁹ Δημήτριος Δημητράκος, ὁ.π., τόμ. Α', σ. 377.

²⁰⁰ Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ὁ.π., σ. 34· Βασίλειος Σαρρής, «Η ποιητική του Ακαθίστου Ύμνου», *Βυζαντιακά*, τόμ. 20, 2000, σ. 145.

²⁰¹ Βασίλειος Σαρρής, ὁ.π., σ. 145.

²⁰² *Ο.π.*, σ. 145.

²⁰³ Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ὁ.π., σ. 34.

²⁰⁴ Γρηγόριος Παπαγιάννης, *Ακάθιστος Ύμνος: Αγνώστες πτυχές ενός πολύ γνωστού κειμένου*, Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Βάνιας, 2006, σ. 39.

²⁰⁵ Μαρία Ασπρά-Βαρδαβάκη, *Οι μικρογραφίες του Ακαθίστου στον κώδικα Garrett 13, Princeton*, Αθήναι, Βιβλιοθήκη της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας αρ. 113, 1992, σ. 133, βλ. και πίν. 35.

²⁰⁶ Γρηγόριος Παπαγιάννης, ὁ.π., σ. 39.

²⁰⁷ Μελέτιος Καλλονάς ο Κρησ (Μον.), ὁ.π., σ. 18.

Στ. 5 ἀρχοῦσα: Μόνο ο κώδικας Atheniensis EBE 826 παραδίδει την όμοια με το πρωτότυπο κείμενο του Ακαθίστου λέξη ἔχουσα αντί της λέξης ἀρχοῦσα. Η όδοση όμως συλλαβή του ιαμβικού τριμέτρου πρέπει να είναι μακρά, κάτι που καλύπτεται εν προκειμένω από τη δίφθογγο «αῦ» και όχι από το φωνήεν «έ». Παρ' όλα αυτά η λέξη ἀρχοῦσα δεν αποδίδει απολύτως σωστά το νόημα του πρωτότυπου κειμένου.

Στ. 6-7 πολυτρόπων [...] ῥύου / βοῶ [...] νύμφη πλὴν γάμου: Εδώ ο Φιλής μετέρχεται τις συνώνυμες λέξεις *πολυτρόπων*, ῥύου, βοῶ στη θέση των αντίστοιχων παντοίων, ἐλευθέρωσον, κράζω του πρωτοτύπου. Ενώ στη θέση της αντονομασίας²⁰⁸ νύμφη ἀνύμφευτε αξιοποιείται η φράση νύμφη πλὴν γάμου. Ο στίχος «ἴνα βοῶ σοί· Χαῖρε, νύμφη πλὴν γάμου» απουσιάζει εντελώς από τους κώδικες ΕΡ, αλλά τον παραδίδουν οι ΑΠβL.

➤ Οίκος Α

Στ. 8 Ἄνωθεν ἐλθὼν ἄγγελος: Το επίρρημα οὐρανόθεν του πρωτοτύπου αποδίδεται με το επίρρημα Ἄνωθεν, το δε ρήμα ἐπέμφθη με τη μετοχή ἐλθὼν. Ακόμη ο Φιλής ξεκινά τον στίχο με τη λέξη Ἄνωθεν και όχι με τη λέξη Ἄγγελος, όπως συμβαίνει στο πρωτότυπο, κι αυτό για μετρικούς λόγους.

Στ. 9 φησὶ τῇ Θεοῦ λοχευτρία: Χρησιμοποιείται το ρήμα φησὶ αντί για το απαρέμφατο εἶπειν του πρωτοτύπου, ενώ τη λέξη «θεοτόκω» του πρωτοτύπου αποδίδει η περίφραση «Θεοῦ λοχευτρία».

Στ. 10 μὴ σεσωματωμένη: Και πάλι μία λέξη του πρωτοτύπου, εν προκειμένω η λέξη «ἀσωμάτω», αποδίδεται περιφραστικά ως «μὴ σεσωματωμένη».

Στ. 11 σε τὸν Λόγον βλέπων: Η λέξη «κύριε» του πρωτοτύπου μεταφράζεται «σε τὸν Λόγον». Ο όρος Λόγος είναι δανεισμένος από το Κατά Ιωάννην Ευαγγέλιον (Ιωάνν. α' 1, 14), όπως θα συμβεί και παρακάτω στους στίχους 82 και 275. Ενώ στη θέση της μετοχής θεωρῶν ο Φιλής αξιοποιεί τη συνώνυμη μετοχή βλέπων.

Στ. 12 ἐκστατικῶς ἴστατο [...] τάδε: Σ' αυτόν το στίχο ο Φιλής μετατρέπει το ρήμα ἐξίστατο, που υπάρχει στο πρωτότυπο κείμενο του Ακαθίστου, στο επίρρημα ἐκστατικῶς. Από την άλλη μεριά οι κώδικες ΕΡ παραδίδουν τη γραφή ταῦτα, ενώ οι ΑΠβL τη γραφή τάδε, η οποία και προτιμήθηκε. Την τελευταία είχε υποστηρίξει και ο Miller, ενώ είχε υπ' όψιν του μόνο τους κώδικες ΕΡ. Η γραφή τάδε σχετίζεται καλύτερα με το πρωτότυπο κείμενο του Ακαθίστου, όπου η γραφή είναι τοιαῦτα (τέτοια) και όχι ταῦτα (αυτά). Κι αυτό διότι δεν γίνεται λόγος στο Ευαγγέλιο ότι αυτά τα λόγια τα εἶπε ο ἄγγελος προς τη Θεοτόκο, αλλά ο ποιητής αναλύει το «Χαῖρε» του αγγέλου και θεωρεῖ πως εννοούνται σ' αυτό όλα όσα αναφέρει στη συνέχεια.²⁰⁹

Στ. 13-14 τὸ φῶς βλύσεις / τὸ πῦρ σβέσεις: Τα ρήματα «ἐκλάμψει» και «ἐκλείψει» του πρωτοτύπου κειμένου του Ακαθίστου μεταφράζονται περιφραστικά με τις φράσεις «τὸ φῶς βλύσεις» και «τὸ πῦρ σβέσεις» αντιστοίχως. Τα δε υπόλοιπα γλωσσικά συμφοραζόμενα αλλάζουν και γίνεται μετατροπή του γ' ενικού ρηματικού προσώπου στο β' ενικό.

²⁰⁸ Καριοφίλης Μητσάκης, *Το εμψυχούν...*, ό.π., σ. 85.

²⁰⁹ Κωνσταντίνος Γανωτής, *Μαθήματα λειτουργικής γλώσσας: Ο Ακάθιστος ὕμνος εις την υπεραγίαν Θεοτόκον*, Αθήνα, Εκδόσεις Παρησία, 2011, (β' έκδ.), σ. 41.

Στ. 15 ἐξανίσταται: Εδώ κάποιες εκδόσεις του πρωτοτύπου δίνουν ως προσδιορισμό της Θεοτόκου τον όρο *ἀνάστασις*,²¹⁰ ενώ άλλες τον όρο *ἀνάκλησις*.²¹¹ Η μετάφραση του Φιλή με το ρήμα *ἐξανίσταται*, τοποθετημένο φυσικά μέσα σε άλλα γλωσσικά συμφραζόμενα, είναι πιο κοντά στην πρώτη εκδοχή, η οποία ταιριάζει και καλύτερα αφού καθιστά σαφέστερη την αντίθεση με τη μετοχή *πεσόντος* του πρωτοτύπου.²¹² Ωστόσο και ο όρος *ἀνάκλησις* δεν μπορεί να θεωρηθεί λανθασμένος, δεδομένου ότι ο Αδάμ ανακαλείται, καθώς έχει απομακρυνθεί από τον Θεό λόγω της πτώσης.²¹³

Στ. 16 ἡ σύνοικος: Σ' αυτόν το στίχο παραλείπεται το *χαῖρε* και η *Εὐα* μεταφράζεται με την αντονομασία *ἡ σύνοικος*.

Στ. 17-18: Στη μετάφραση του Φιλή παραλείπεται και από τους δύο αυτούς στίχους το *χαῖρε*.

Στ. 20 φέρουσα τὸν φέροντα χειρὶ τὴν κτίσιν: Ο Φιλής σ' αυτό το σημείο παραλείπει αφενός το *χαῖρε* και αφετέρου κάνει μια ερμηνευτική μετάφραση στην πρόταση του πρωτοτύπου «χαῖρε, ὅτι βαστάζεις τὸν βαστάζοντα πάντα».

Στ. 21 ἀστήρ νοητὲ δεικνύων: Κατ' αρχάς παραλείπεται το *χαῖρε* στη μετάφραση του Φιλή. Αντί της φράσης *νοῦ τε* που παραδίδουν οι κώδικες EP, ο Miller είχε εικάσει τη λέξη *νεουργέ*, ενώ ο Παπαγιάννης είχε προτείνει τη διόρθωση με τη λέξη *νοητέ*, η οποία επιβεβαιώνεται από τους κώδικες AΠbL. Στο πρωτότυπο κείμενο ο όρος *ἀστήρ* δεν συνοδεύεται από κάποιον προσδιορισμό. Η δε μετοχή *ἐμφαίνων* του πρωτοτύπου μεταφράζεται με τη συνώνυμή της *δεικνύων*.

Στ. 22: Παραλείπεται το *χαῖρε* στη μετάφραση του Φιλή.

Στ. 23 σὺ νεουργεῖς τὴν φύσιν: Τα γλωσσικά συμφραζόμενα του πρωτοτύπου αλλάζουν και γίνεται μετατροπή του γ' ενικού ρηματικού προσώπου στο β' ενικό, ενώ το ουσιαστικό *κτίσις* μεταφράζεται σε *φύσιν*.

Στ. 24 προσκυνεῖ τὸν δεσπότην: Παραλείπεται το *χαῖρε* στη μετάφραση, ενώ η σύνταξη του πρωτοτύπου από παθητική μετατρέπεται σε ενεργητική. Εδώ ο Φιλής επιλέγει τη γραφή *προσκυνεῖ*, η οποία συμφωνεί με ορισμένες εκδόσεις του πρωτοτύπου που υποστηρίζουν τη γραφή *προσυνεῖται*,²¹⁴ ενώ άλλες τη γραφή *βρεφουργεῖται*.²¹⁵ Εν προκειμένω η επιλογή ανάμεσα σε κάποια από τις δύο γραφές επαφίεται στην κρίση του εκδότη.²¹⁶ Τέλος, ο *πλάστης* ή *κτίστης*, αναλόγως την εκάστοτε πρωτότυπη έκδοση, μεταφράζεται με τον όρο *δεσπότην*.

²¹⁰ Σωφρόνιος Ευστρατιάδης, «Ρωμανός ο Μελωδός και η Ακάθιστος», *Γρηγόριος Παλαμάς*, τόμ. Α', τεύχ. Α', 1917, σ. 10.

²¹¹ Constantine Trypanis, *Fourteen Early Byzantine Cantica*, (Wiener Byzantinistische Studien V), Wien, Hermann Böhlhaus Nachfolger, 1968, σ. 30· Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ό.π., σ. 168.

²¹² Γρηγόριος Παπαγιάννης, ό.π., σ. 41.

²¹³ Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ό.π., σ. 139.

²¹⁴ Σωφρόνιος Ευστρατιάδης, «Ρωμανός...», ό.π., σ. 822· Constantine Trypanis, *Fourteen...*, ό.π., σ. 30.

²¹⁵ Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ό.π., σ. 168.

²¹⁶ Ό.π., σ. 141.

Στ. 25 νόμφη γαμικῶν ἔργων δίχα: Η αντονομασία²¹⁷ *νόμφη ἀνόμφευτε* μεταφράζεται με τη φράση *νόμφη γαμικῶν ἔργων δίχα*.

➤ Οἶκος Β

Στ. 26 βρύουσα: Η μετοχή *βλέπουσα* του πρωτοτύπου αποδίδεται με τη μετοχή *βρύουσα*.

Στ. 28 τὸ παράδοξον ὧν ἔφης μηνυμάτων: Σ' αυτόν το στίχο ο Φιλῆς ερμηνεύει τη φράση «τὸ παράδοξόν σου τῆς φωνῆς» με τη φράση «τὸ παράδοξον ὧν ἔφης μηνυμάτων», απλοποιώντας έτσι το νόημα.

Στ. 29 ἐστί μου τῆ καρδία: Η φράση του πρωτοτύπου «... μου τῆ ψυχῆ φαίνεται» μεταφράζεται με τη φράση «ἐστί μου τῆ καρδία».

Στ. 31 προκατήγγειλας: Κάποιες εκδόσεις του πρωτοτύπου υιοθετούν τη γραφή «πῶς λέγεις»,²¹⁸ ενώ άλλες τη γραφή «προλέγεις».²¹⁹ Η μετάφραση του Φιλῆ συμφωνεί με τη δεύτερη περίπτωση, αφού χρησιμοποιεί το ρήμα «προκατήγγειλας».

➤ Οἶκος Γ

Στ. 32 Γνώναι θέλουσα γνώσιν οὐκ ἐγνωσμένην: Παρ' ότι ο Φιλῆς ξεκινά τον στίχο με τον όρο *γνώναι* και όχι με τον όρο *γνώσιν*, όπως συμβαίνει στο πρωτότυπο, ωστόσο και πάλι δεν τηρείται το μέτρο, καθώς η δεύτερη συλλαβή «-ναι» εν προκειμένω λογαριάζεται βραχύχρονη και όχι μακρόχρονη, όπως απαιτεί το μέτρο. Αλλά και με τη λέξη *γνώσιν* να ξεκινούσε τον στίχο και πάλι δεν θα τηρούσαν το μέτρο, αφού έπεται η λέξη *θέλουσα*. Το δε επίθετο *ἄγνωστον* του πρωτοτύπου αποδίδεται περιφραστικά ως «οὐκ ἐγνωσμένην».

Στ. 33 Μαριάμ [...] τῷ πρωταγγέλῳ: Η λέξη *παρθένος* μεταφράζεται ως *Μαριάμ*, ενώ ο τύπος *λειτουργοῦντα* ερμηνεύεται με τον τύπο *πρωταγγέλῳ*. Τους ταξιάρχες Γαβριήλ και Μιχαήλ τα Μηναία και μετά απ' αυτά οι επιγραμματοποιοί και ποιητές, όπως ο Μανουήλ Φιλῆς, ονομάζουν και *πρωταγγέλους* ή *αγγελιάρχους*, ως των όλων αγγέλων τους πρώτους.²²⁰ Τον όρο *πρωταγγέλῳ* ο Φιλῆς χρησιμοποιεί και στο ποίημά του «Ἐπιτάφιοι ἐπὶ θανόντι παιδί τοῦ Ἀτζύμου κυροῦ Θεοδώρου».²²¹

Στ. 34 ἀσπόρων [...] γόνον: Οι λέξεις *ἀγνῶν* και *υἶδν* που υπάρχουν στο πρωτότυπο μεταφράζονται με τις λέξεις *ἀσπόρων* και *γόνον* αντίστοιχα. Ο Παπαγιάννης εικάζει ότι το πρότυπο του Φιλῆ ίσως έδινε την παρήχηση *λαγόνων ἀγόνων*, την οποία αυτός δεν μπόρεσε αυτός να διατηρήσει αυτούσια στη

²¹⁷ Καριοφίλης Μητσάκης, *Το εμψυχόν...*, ό.π., σ. 85.

²¹⁸ Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ό.π., σ. 169. Για τη διχογνωμία ως προς το αν είναι σωστή ή όχι η γραφή «πῶς λέγεις» βλ. Γρηγόριος Παπαγιάννης, *ό.π.*, σ. 48 και Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ό.π., σ. 142.

²¹⁹ Σωφρόνιος Ευστρατιάδης, «*Ρωμανός...*», ό.π., σ. 822· Constantine Trypanis, *Fourteen...*, ό.π., σ. 30.

²²⁰ Νικόλαος Τωμαδάκης, «Βυζαντινά γλωσσικά και φιλολογικά: I. Αρχαγγέλων επίθετα, II. Γεωργικοί όροι εκ κρητικών ενετικών εγγράφων, III. Εις κείμενα Λουκά επισκόπου Βοός (Bona)», στο *Τμητικός τόμος Στυλιανού Καψωμένου*, Θεσσαλονίκη, 1975, σ. 421.

²²¹ Emidio Martini (επιμ.), *Manuelis Philae...*, ό.π., σ. 60 (50.6).

μετάφραση.²²² Ωστόσο, η άποψη αυτή δεν είναι σωστή εξ επόψεως λογικής και θεολογικής.²²³

Στ. 35 οἶόν τε [...] πῶς ἔστι: Η φράση «πῶς ἔστι [...] δυνατόν» μεταφράζεται με το «οἶόν τε [...] πῶς ἔστι».

Στ. 36 αἰδοῖ καὶ τρόμφ: Τη φράση αυτή χρησιμοποιεί ο Φιλής και στο εκδεδωμένο από τον Miller ποίημά του «Εἰς τὸν ἐπιτάφιον»,²²⁴ το οποίο επανεξέδωσε συμπληρωμένο ο Martini με τον τίτλο «Εἰς τὸν ἐπιτάφιον ἀπὸ τοῦ Τετραγωνίτου».²²⁵

Στ. 37 μυστικῆς μύστις ξένη: Το επίθετο *ἀπορρήτου* μεταφράζεται με το συνώνυμο *μυστικῆς*. Επιπλέον ο Φιλής μετέρχεται και τον προσδιορισμό *ξένη* που δεν υπάρχει στο πρωτότυπο, για να προσδιορίσει τον χαρακτηρισμό της Παναγίας ως μύστιδος. Παρακάτω τη λέξη αυτή αξιοποιεί ο ποιητής αρκετά συχνά ως ερμηνευτική προσθήκη μέσα στη μετάφρασή του με τη σημασία «παράδοξος» (στ. 58, 51, 77, 84, 102, 128, 182, 204), επιδιώκοντας να ερμηνεύσει κάθε φορά τα ανεξήγητα και θαυμαστά έργα του Θεού. Εξαιρείται η χρήση της λέξης «ξένον» στον στίχο 170 (*Ξένον τόκον*) της μετάφρασης του Φιλή, καθώς εν προκειμένω προέρχεται απευθείας από το πρωτότυπο.

Στ. 38 σιγῆς ἐνδεῶν πίστις μόνη: Ο Φιλής επιλέγει στη μετάφρασή του τον τύπο *σιγῆς* αντί *σιγῆ* που υιοθετούν αρκετές εκδόσεις.²²⁶ Ο τύπος αυτός έχει προκαλέσει πολλές συζητήσεις. Είναι η Θεοτόκος η πίστη αυτών που προσεύχονται με σιγή (*σιγῆ δεομένων πίστις*) ή η πίστη των πραγμάτων που έχουν ανάγκη σιγῆς, δηλαδή η προσωποποίηση της πίστης σε θαυμαστά πράγματα που προσεγγίζονται όχι με τη λογική αλλά με ταπείνωση και σιγή (*σιγῆς δεομένων πίστις*); Οι απόψεις των μελετητῶν σ' αυτό το σημείο δίστανται.²²⁷ Από την άλλη πλευρά η μετοχή *δεομένων* του πρωτοτύπου, η οποία δηλώνει είτε αυτούς που έχουν ανάγκη είτε αυτούς που προσεύχονται, ερμηνεύεται από τον Φιλή με το επίθετο *ἐνδεῶν* και σημαίνει αυτούς που έχουν ανάγκη ενός πράγματος, γι' αυτό και συνηγορεί ο ποιητής υπέρ της γραφῆς *σιγῆς*. Ο Δετοράκης βέβαια εικάζει ότι η λέξη *ἐνδεῶν* που χρησιμοποιεί ο Φιλής ίσως και να δηλώνει τους πτωχούς, τους ταπεινούς.²²⁸ Όμως σ' αυτό το ενδεχόμενο το νόημα θα ήταν ότι η Θεοτόκος είναι η πίστη της σιγῆς των πτωχών, κάτι που δεν συνάδει και τόσο με τις ερμηνευτικές προοπτικές του πρωτοτύπου κειμένου, εκτός κι αν το πρότυπο που είχε υπ' όψιν του ο Φιλής του ἔδινε αυτή τη δυνατότητα. Τέλος, η λέξη *πίστις* συνοδεύεται από τον προσδιορισμό *μόνη*, ο οποίος απουσιάζει από το πρωτότυπο.

²²² Γρηγόριος Παπαγιάννης, *ό.π.*, σ. 50-51, υποσ. 44.

²²³ Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, *ό.π.*, σ. 143.

²²⁴ Emmanuel Miller (επιμ.), *ό.π.*, τόμ. Α', σ. 131 (CCLX.4).

²²⁵ Emidio Martini (επιμ.), *Manuelis Philae...*, *ό.π.*, σ. 91 (69.4).

²²⁶ Σωφρόνιος Ευστρατιάδης, «*Ρωμανός...*», *ό.π.*, σ. 822· Constantine Trypanis, *Fourteen...*, *ό.π.*, σ. 31· Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, *ό.π.*, σ. 170. Για τα χειρόγραφα και τις εκδόσεις που υιοθετούν ανάλογα τη γραφή *σιγῆ* ή *σιγῆς* βλ. Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, *ό.π.*, σ. 143-144.

²²⁷ Για περισσότερα βλ. Επιφάνιος Θεοδωρόπουλος (Αρχιμ.), *Ο Ακάθιστος Ὕμνος μετὰ ἐρμηνείας*, Τροιζήνα, Ἐκδόσις Ἱερῶν Ἡσυχαστηρίων Κεχαριτωμένης Θεοτόκου Τροιζήνης, 1969, σ. 172-173· Γρηγόριος Παπαγιάννης, *ό.π.*, σ. 55-56· Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, *ό.π.*, σ. 143-144.

²²⁸ Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, *ό.π.*, σ. 144.

Στ. 39 Ἰησοῦ: Παραλείπεται το *χαῖρε* στη μετάφραση. Εδώ άλλες εκδόσεις εισηγούνται τη γραφή *Χριστοῦ*²²⁹ και άλλες τη γραφή *αὐτοῦ*.²³⁰ Η μετάφραση του Φιλῆ με τον τύπο *Ἰησοῦ* βρίσκεται πιο κοντά στην πρώτη εκδοχή και οφείλεται προφανώς σε μετρικούς λόγους.

Στ. 40 κατ' αὐτὸν [...] τὸ βέλτιον: Κατά τη μετάφραση παραλείπεται το *χαῖρε*, ενώ φράση του πρωτοτύπου «αὐτοῦ τὸ κεφάλαιον» μεταφράζεται με τη φράση «κατ' αὐτὸν [...] τὸ βέλτιον».

Στ. 41 πορθμεύουσα τοὺς βροτοὺς ἄνω: Παραλείπεται το *χαῖρε* στη μετάφραση. Η μετοχή *μετάγουσα* μεταφράζεται με τη συνώνυμη *πορθμεύουσα*. Επίσης, ο έναρθρος εμπρόθετος προσδιορισμός «τοὺς ἐκ γῆς» μεταφράζεται πιο απλά με τον ὄρο «τοὺς βροτοὺς», ενώ ο εμπρόθετος προσδιορισμός «πρὸς οὐρανόν» μονολεκτικά με το επίρρημα «ἄνω».

Στ. 42 ἄλλη κλίμαξ φέρουσα τὸν Θεὸν κάτω: Κατά τη μετάφραση παραλείπεται το *χαῖρε*. Το επίθετο *ἐπουράνιε* του πρωτοτύπου αποδίδεται ελεύθερα με το επίθετο /αόριστη αντωνυμία *ἄλλη*, ενώ το ρήμα *κατέβη* μεταφράζεται με την περίφραση «φέρουσα [...] κάτω». Εδώ σημειώνεται πως στη μετάφραση του Φιλῆ οι στίχοι 41-42 αποδίδονται με αντίστροφη σειρά σε σχέση με το πρωτότυπο κείμενο του Ακαθίστου και το λάθος αυτό οφείλεται είτε στο πρότυπο που είχε υπ' ὄψιν του ο ποιητής είτε πιο πιθανώς στη χειρόγραφη παράδοση.²³¹ Το ίδιο φαινόμενο θα συναντήσουμε παρακάτω στους στίχους 107-108.

Στ. 43 τέρας: Παραλείπεται το *χαῖρε* στη μετάφραση, ενώ ὄρος *θαῦμα* αποδίδεται με τον συνώνυμο ὄρο *τέρας*.

Στ. 44 σκόλοψ: Παραλείπεται το *χαῖρε* στη μετάφραση, ενώ η λέξη *τραῦμα* μεταφράζεται με τη λέξη *σκόλοψ*, αξιοποιώντας έτσι το σχῆμα λόγου της συνεκδοχῆς²³² αφού χρησιμοποιείται εκείνο που παράγει αντί για εκείνο που παράγεται από αυτό.

Στ. 45 φῶς τὸ θεῖον ἀσπόρως: Κατά τη μετάφραση παραλείπεται το *χαῖρε*, ενώ η λέξη *φῶς* συνοδεύεται από τον προσδιορισμό *θεῖον*, ο οποίος απουσιάζει από το πρωτότυπο. Η δε ελεύθερη μετάφραση του επιρρήματος *ἀρρήτως* με το *ἀσπόρως* ἴσως οφείλεται σε μετρικούς λόγους.²³³

Στ. 46 τὸ καινὸν: Παραλείπεται το *χαῖρε* στη μετάφραση, ενώ «τὸ πῶς» αποδίδεται με «τὸ καινὸν».

Στ. 48 ἀγλαΐζουσα: Η μετοχή *καταναγάζουσα* μεταφράζεται με τη συνώνυμή της *ἀγλαΐζουσα*.

²²⁹ Constantine Trypanis, *Fourteen...*, ὁ.π., σ. 31· Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ὁ.π., σ. 170.

²³⁰ Σωφρόνιος Ευστρατιάδης, «*Ρωμανός...*», ὁ.π., σ. 822.

²³¹ Γρηγόριος Παπαγιάννης, ὁ.π., σ. 58-59.

²³² Για τη συνεκδοχή βλ Δημήτρης Τομπαΐδης (επιμ.), *Συντακτικό της νέας ελληνικής*, Αθήνα, Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, 1995, σ. 178-179· Αχιλλέας Τζάρτζανος, ὁ.π., σ. 308-309.

²³³ Γρηγόριος Παπαγιάννης, ὁ.π., σ. 59.

➤ Οίκος Δ

Στ. 50-51 ἤλθεν [...] τῆ Παρθένω / ξένην σύλληψιν αὐτῆς ἐκτάδην: Το ρήμα «ἐπεσκίασε» που υπάρχει στο πρωτότυπο αποδίδεται ελεύθερα και περιφραστικά με τη φράση «ἤλθεν [...] ἐκτάδην». Ο όρος «ἀπειρογάμω» ως χαρακτηρισμός της Θεοτόκου μεταφράζεται με τον συνώνυμο «Παρθένω», ενώ η σύλληψή της συνοδεύεται από τον προσδιορισμό «ξένην» που δεν υπάρχει στο πρωτότυπο.

Στ. 52-53 ἔγκαρπον / ὑπέδειξεν ἀγρὸν ἐν θέρει: Τα χειρόγραφα εδώ παραδίδουν τις γραφές *εὔκαρπον*, *ἔγκαρπον*, *ἄκαρπον* και οι διάφοροι εκδότες έχουν επιλέξει κατά καιρούς μια εκ των τριών.²³⁴ Η λέξη *ἔγκαρπον* που μετέρχεται ο Φιλής για την κοιλία της Παναγίας δηλώνει αυτήν που φέρει καρπό, την καρποφόρο, την ήδη εγκυμονούσα. Παρ' όλα αυτά η δύναμη του Θεού επισκίασε την Παρθένο για την άσπορη σύλληψη. Άρα ο όρος *εὔκαρπον* που δηλώνει τη δύναμη γόνιμη μήτρα θεωρείται πιο σωστός.²³⁵ Επιπροσθέτως, στα χειρόγραφα παραδίδεται ποικιλοτρόπως η έκφραση *ἔδειξεν*, *ἀνέδειξεν*, *ἀπέδειξεν*, *ὑπέδειξεν*.²³⁶ Οι διάφοροι εκδότες έχουν επιλέξει μεταξύ των γραφών *ἀπέδειξεν* και *ὑπέδειξεν*.²³⁷ Ίσως η γραφή *ὑπέδειξεν* να θεωρείται πιο σωστή²³⁸ και με αυτή συμφωνεί και ο Φιλής.

Στ. 54 τοῖς τὸν στάχυν τέμνουσι τῆς σωτηρίας: Σ' αυτόν το στίχο ο Φιλής προσθέτει τη λέξη «στάχυν», για να ερμηνεύσει τον στίχο του πρωτοτύπου «τοῖς θέλουσι θερίζειν σωτηρίαν». Με τη λέξη *στάχυν* ο Φιλής εννοεί τον Χριστό, ο οποίος γεννήθηκε από την καρποφόρα κοιλία της Θεοτόκου ως πνευματική τροφή προσφερόμενη σε όλους θέλοντας να τη θερίσουν, δηλαδή να δεχτούν τη θεία χάρι Του κι έτσι να καρπωθούν την παρεχόμενη ψυχική και αιώνια σωτηρία που παρέχεται απ' Αυτόν.²³⁹ Τοιουτοτρόπως, ο Φιλής επιθυμεί να καταστήσει πιο σαφές το νόημα του πρωτοτύπου στίχου, ο οποίος έχει ως στόχο να αναδείξει σωτηριολογική προοπτική της ενανθρωπήσεως του Χριστού. Η λέξη *στάχυν* ως συμβολισμός του Χριστού υπάρχει στο α' τροπάριο της γ' ωδῆς του Κανόνα του Ακαθίστου (*Στάχυν ἡ βλαστήσασα τὸν θεῖον*), του οποίου τα τροπάρια είναι γραμμένα από τον Ιωσήφ Υμνογράφο, απ' όπου πιθανώς τη δανείζεται ο Φιλής. Ενδεικτικά σημειώνεται ότι οι ειρμοί του προαναφερθέντος κανόνα ανήκουν στον Ιωάννη Δαμασκηνό.²⁴⁰

Στ. 55 βοᾶν: Το απαρέμφατο *ψάλλειν* αποδίδεται με το απαρέμφατο *βοᾶν*. Παρακάτω στους στίχους 103 και 247 θα συμβεί το αντίστροφο.

➤ Οίκος Ε

Στ. 56 ἡ κόρη θεοτρόφον: Η λέξη *παρθένος* του πρωτοτύπου μεταφράζεται με τη συνώνυμή της *κόρη*. Στη θέση της λέξης *θεοδόχον* μεταχειρίζεται τη λέξη *θεοτρόφον*

²³⁴ Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ό.π., σ. 144.

²³⁵ Γρηγόριος Παπαγιάννης, ό.π., σ. 61. Πρβλ. Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ό.π., σ. 144.

²³⁶ Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ό.π., σ. 145.

²³⁷ *Ο.π.*, σ. 145.

²³⁸ *Ο.π.*, σ. 145.

²³⁹ Κωνσταντίνος Δρατσέλλας, ό.π., σ. 110.

²⁴⁰ Νικόλαος Τωμαδάκης, *Συλλάβιον...*, ό.π., σ. 16· Θεοχάρης Δετοράκης, *Βυζαντινή φιλολογία...*, ό.π., τόμ. Β', σ. 497· Παναγιώτης Τρεμπέλας, *Εκλογή ελληνικής ορθόδοξου υμνογραφίας*, Αθήναι, Αδελφότης Θεολόγων «Ο Σωτήρ», 1978, [β' έκδ.], σ. 386· Εμμανουήλ Μαλαθράκης, *Ο Ακάθιστος Ύμνος (Χαιρετισμοί) και ο Κανόνας του*, Κίσσαμος, χ.ό., 2013, σ. 131-132· Κωνσταντίνος Γανωτής, ό.π., σ. 7.

και για μετρικούς λόγους²⁴¹ αλλά και για ποιητικούς, μιμούμενος τις ποιητικές λέξεις²⁴² που απαντούν στο πρωτότυπο κείμενο όπως *κουροτρόφε* (Τ 16).

Στ. 57-58 ἔσπευσεν / ξένον φίλημα συνέν: Το ρήμα *ἀνέδραμε* και η μετοχή *ἐπιγνοῦν*²⁴³/*ἐπιγνόν*²⁴⁴ του πρωτοτύπου μεταφράζονται με τα συνώνυμα *ἔσπευσεν* και *συνέν* αντίστοιχα. Το δε ουσιαστικό *ἀσπασμόν*, που εδώ έχει περισσότερο τη σημασία του χαιρετισμού και λιγότερο του φιλήματος, αποδίδεται ως *φίλημα* και επιπλέον προσδιορίζεται ως *ξένον*.

Στ. 59 ἄλμασιν ὡς ἕσμασιν εὐθύς ἐκρότει: Η φράση του πρωτοτύπου «ἄλμασιν ὡς ἕσμασιν» συμπληρώνεται ερμηνευτικά από τον Φιλί με τη φράση «εὐθύς ἐκρότει». Παρακάτω το ρήμα κροτέω (-ῶ) με τον τύπο *ἐκρότουν* αξιοποιείται άλλες τρεις φορές από τον Φιλί (στ. 84, 107, 132 ως απόδοση των ρημάτων του πρωτοτύπου *εἶπον* [H 5], *βοῆσαι* [I 5], *ἀνεβόων* [Λ 5]).

Στ. 60 καὶ τερφθὲν ἐψέλλιξε πρὸς τὴν Παρθένον: Το ρήμα *ἔχαιρε* του πρωτοτύπου αποδίδεται με τη μετοχή *τερφθὲν*, το ρήμα *ἐβόα* με το ρήμα *ἐψέλλιξε* και ο όρος *θεοτόκον* αποδίδεται με την αντονομασία *τὴν Παρθένον*. Το ρήμα *ἐψέλλιξε* ίσως ταιριάζει ακόμη καλύτερα για ένα βρέφος.

Στ. 61 φυῆς [...] τῆς ζωηφόρου: Οι λέξεις *βλαστοῦ* και *ἀμαράντου* του πρωτοτύπου μεταφράζονται ελεύθερα ως *φυῆς* και *ζωηφόρου* αντιστοίχως.

Στ. 62 κοσμοτρόφου: Εδώ άλλες εκδόσεις του πρωτοτύπου υποστηρίζουν τη γραφή *ἀθανάτου*²⁴⁵ και άλλες τη γραφή *ἀκηράτου*.²⁴⁶ Η απόδοση του Φιλί με τη λέξη *κοσμοτρόφου* δεν μας διαφωτίζει ως προς το δίλημμα αυτό.²⁴⁷

Στ. 63 ἡ κύουσα κύριον: Παραλείπεται το *χαῖρε* στη μετάφραση. Επίσης, ο Φιλίς αποδίδει τη μετοχή *γεωργοῦσα* του πρωτοτύπου με τη μετοχή *κύουσα*. Άλλοι ερμηνεύουν τη μετοχή *γεωργοῦσα* με τη σημασία αυτή που γέννησε και ανέθρεψε²⁴⁸ και άλλοι ως αυτή που κυοφορεῖ.²⁴⁹ Η μετάφραση του Φιλί συμφωνεί με τη δεύτερη εκδοχή. Επιπλέον ο Φιλίς τη λέξη *φιλόνητρον* αποδίδει με τη λέξη *κύριον*.

Στ. 64 τίμιον: Κατά τη μετάφραση παραλείπεται το *χαῖρε*. Από την άλλη πλευρά ο Φιλίς προσθέτει τη λέξη *τίμιον*, αναφερόμενος στον Χριστό, πιθανώς για να δημιουργήσει συνήχηση και ομοιοκατάληκτο με τη παραπάνω λέξη *κύριον*.

²⁴¹ Γρηγόριος Παπαγιάννης, *ό.π.*, σ. 63.

²⁴² Κarioφίλης Μητσάκης, *Το εμψυχόν...*, *ό.π.*, σ. 89.

²⁴³ Σωφρόνιος Ευστρατιάδης, «*Ρωμανός...*», *ό.π.*, σ. 823· Constantine Trypanis, *Fourteen...*, *ό.π.*, σ. 31.

²⁴⁴ Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, *ό.π.*, σ. 172.

²⁴⁵ Σωφρόνιος Ευστρατιάδης, «*Ρωμανός...*», *ό.π.*, σ. 823· Constantine Trypanis, *Fourteen...*, *ό.π.*, σ. 31.

²⁴⁶ Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, *ό.π.*, σ. 172.

²⁴⁷ Γρηγόριος Παπαγιάννης, *ό.π.*, σ. 65.

²⁴⁸ Κωνσταντίνος Δρατσέλλας, *ό.π.*, σ. 112· Πλάτων Σταματάκης, *Εκκλησιαστική ή βυζαντινή υμνογραφία και αναλυτική ερμηνεία του Ακαθίστου Ύμνου*, Εν Αθήναις, χ.ό., 1940, (β' έκδ.), σ. 69· Ιωάννης Μαρτίνος (Αρχιμ.), *Ερμηνεία εις τον Ακάθιστον Ύμνον*, Αθήνησιν, Εκ του Τυπογραφείου Νομικής, 1898, σ. 46.

²⁴⁹ Επιφάνιος Θεοδωρόπουλος (Αρχιμ.), *ό.π.*, σ. 107· Ελένη Δάκη-Καλαμαρά, *Η ακολουθία του Ακαθίστου Ύμνου με απόδοση στη νεοελληνική γλώσσα*, Αθήνα, Εκδόσεις Άθως, 2022, σ. 99· Ιωάννης Χατζηφώτης, *Ο Ακάθιστος ύμνος: Εισαγωγή – Μετάφραση – Σημειώσεις*, Αθήνα, Αλκυών, 1994, σ. 40.

Στ. 65 μακροθυμίαν: Παραλείπεται το *χαῖρε* στη μετάφραση, ενώ η φράση «εὐφορία οἰκτιρμῶν» του πρωτοτύπου αποδίδεται μονολεκτικά ως «μακροθυμίαν».

Στ. 66 φιλανθρωπίαν: Κατά τη μετάφραση παραλείπεται το *χαῖρε*, ενώ η φράση του πρωτοτύπου «εὐθυμίαν ἰλασμῶν» αποδίδεται μονολεκτικά ως «φιλανθρωπίαν».

Στ. 67-68 λειμῶν τῆς τρυφῆς τῆς ἐνθέου / λιμὴν τῶν ψυχῶν τῶν ἐν ζάλῃ: Παρ' ὅτι οι φράσεις του πρωτοτύπου «λειμῶνα τῆς τρυφῆς» και «λιμένα τῶν ψυχῶν» αναφέρονται στον Χριστό,²⁵⁰ εντούτοις ο Φιλῆς με τις φράσεις «λειμῶν τῆς τρυφῆς» και «λιμὴν τῶν ψυχῶν» αναφέρεται στην Παναγία. Οι φράσεις «τῆς ἐνθέου» και «τῶν ἐν ζάλῃ» αποτελούν ερμηνευτικές προσθήκες του Φιλῆ και λειτουργούν ως προσδιορισμοί. Ο εμπρόθετος προσδιορισμός «ἐν ζάλῃ» επιθετοποιείται μέσω του ἄρθρου *τῶν* κι έτσι ισοδυναμεί ως προσδιορισμός με το επίθετο *ἐνθέου*.

Στ. 69-70 ἱκέτου θυμίαμα / κόσμου [...] ἰλαστήριον: Σ' αυτό το σημείο ο Φιλῆς μεταφράζει τις φράσεις του πρωτοτύπου «πρεσβείας θυμίαμα» και «κόσμου ἐξίλασμα» ως «ἱκέτου θυμίαμα» και «κόσμου ἰλαστήριον».

Στ. 71 Χριστοῦ πρὸς βροτοὺς εὐστοργία: Τη χρήση των λέξεων *Χριστοῦ*, *βροτοὺς*, *εὐστοργία* υπαγορεύουν και μετρικοί λόγοι και με αυτές αποδίδονται οι συνώνυμες λέξεις *θεοῦ*, *θνητοὺς* και *εὐδοκία* του πρωτοτύπου.

➤ Οἶκος Ζ

Στ. 74 ἔνδον ἀστάτων γέμων: Στο πρωτότυπο κείμενο του Ακαθίστου παρατηρείται σύγχυση ως προς την κατεύθυνση του επιρρήματος, καθώς γίνεται χρήση του *ἐνδοθεν* αντί του *ἐνδον*²⁵¹ που μετέρχεται ο Φιλῆς. Σημειώνεται όμως ότι στο πρωτότυπο δεν ισχύει η ανάλογη σύγχυση στην περίπτωση του επιρρήματος *οὐρανόθεν* (Α 1).²⁵² Από την άλλη το επίθετο *ἀμφιβόλων* του πρωτοτύπου αποδίδεται με το συνώνυμο *ἀστάτων* και η μετοχή *ἔχων* ως *γέμων*.

Στ. 75 δεινὴν ταραχὴν εἶχεν ὁ μνήστωρ: Το ρήμα *ἐταράχθη* του πρωτοτύπου αποδίδεται περιφραστικά ως «ταραχὴν εἶχεν» και συνοδεύεται και από τον προσδιορισμό *δεινήν*. Ο δε *Ἰωσήφ* μεταφράζεται με την αντονομασία *ὁ μνήστωρ*, δηλαδή μνηστήρας,²⁵³ σημασία που αποκτά η λέξη αυτή κατά τα μεσαιωνικά χρόνια, καθότι κατά την αρχαιότητα η σημασία της ήταν αυτός που σκέφτεται για κάποιον ή κάτι.²⁵⁴

Στ. 76 κρίνων: Η μετοχή *θεωρῶν* αποδίδεται με τη μετοχή *κρίνων*.

Στ. 77-78 ὡς δ' ἔμαθε τουτὶ τὸ ξένον / ἐν σοὶ τυγχάνειν: Η χρονική μετοχή «μαθὼν» του πρωτοτύπου αναλύεται στη δευτερεύουσα χρονική πρόταση «ὡς δ'

²⁵⁰ Δημήτριος Αθανασίου (π.), *Ῥόδον τὸ ἀμάραντον, Χαῖρε!· Ιστορική, ποιητική και θεολογική προσέγγιση του Ακαθίστου Ὑμνου*, Αθήνα, Εκδόσεις Αθως, 2022, σ. 263· Αθανάσιος Λυμπερόπουλος (Αρχιμ.), *Ερμηνεία του Ακαθίστου Ὑμνου των κδ' (24) Οἰκων (Χαιρετισμῶν) της υπεραγίας Θεοτόκου*, Εν Αθήναις, χ.ό., 1956, σ. 21· Κωνσταντῖνος Δρατσέλλας, *ό.π.*, σ. 114· Εμμανουήλ Μαλαθράκης, *ό.π.*, σ. 54.

²⁵¹ Καριοφίλης Μητσάκης, *Το εμψυχόν...*, *ό.π.*, σ. 84.

²⁵² *Ο.π.*, σ. 84.

²⁵³ Δημήτριος Δημητράκος, *ό.π.*, τόμ. Θ', σ. 4720.

²⁵⁴ Henry Liddell & Robert Scott, *ό.π.*, τόμ. Γ', σ. 176.

ἔμαθε». Η δε φράση «σου τὴν σύλληψιν» αποδίδεται ως «τουτὶ τὸ ξένον [...] ἐν σοὶ τυγχάνειν».

Στ. 79 ἔψαλλεν: Το ρήμα *ἔφη* αποδίδεται με το *ἔψαλλεν*.

➤ Οἶκος Η

Στ. 80 ὠδῆς ἀγγέλων: Η φράση «ἀγγέλων ὑμνούντων» αποδίδεται ως «ὠδῆς ἀγγέλων».

Στ. 81 δραμεῖν: Η μετοχή *δραμόντες* μετατρέπεται στο αντίστοιχο απαρέμφατο *δραμεῖν*, συνοδευόμενο από τη μετοχή *σπεύσαντες*, κάτι που υποδηλώνει ότι στο πρότυπο του Φιλῆ υπήρχε η λέξη *ταχύ*.²⁵⁵ Αξίζει να σημειωθεί ότι ο στίχος του πρωτότυπου κειμένου «τὴν ἔνσαρκον Χριστοῦ παρουσίαν» παραλείπεται στη μετάφραση από τον Φιλῆ!

Στ. 83 σεμνῆς Παρθένου: Η λέξη *Μαρίας* του πρωτοτύπου αποδίδεται με την αντονομασία *σεμνῆς Παρθένου*.

Στ. 84 τὸ ξένον μέλποντες [...] ἐκρότουν: Ο ὅρος *ξένον* αποτελεί ερμηνευτική προσθήκη του Φιλῆ. Με τη μετοχή *μέλποντες* και το ρήμα *ἐκρότουν* ο ποιητής αποδίδει αντιστοίχως τη μετοχή *ὑμνοῦντες* και το ρήμα *εἶπον* του πρωτοτύπου.

Στ. 85 μῆτερ [...] τοῦ Λόγου: Κατά τη μετάφραση παραλείπεται το *χαῖρε*. Επίσης, σ' αυτόν το στίχο γίνεται χρήση τη κλητικής *μῆτερ* που συμφωνεί με κάποιες εκδόσεις,²⁵⁶ ενώ με κάποιες άλλες όχι.²⁵⁷ Στον Ακάθιστο Ὑμνο πολύ συχνά χρησιμοποιείται η ονομαστική αντί της κλητικής,²⁵⁸ παρ' ὅτι δεν συμφωνούν πάντα οι εκδότες ως προς την υιοθέτηση αυτού του τύπου (μήτηρ: Η 6, Ι 6, Ω 1 / σωτήρ: Λ 3). Ο Φιλῆς μεταχειρίζεται σταθερά την κλητική *μῆτερ* (στ. 85, 109, 290). Στους στίχους 85 και 290 ο τύπος *μῆτερ* επιλέγεται από τον Φιλῆ για μετρικούς λόγους.

Στ. 86 σηκῆ [...] θρεμμάτων: Ο Φιλῆς αξιοποιεί τις λέξεις *σηκῆ* και *θρεμμάτων* για την απόδοση των αντίστοιχων συνωνύμων *αὐλή* και *προβάτων* που υφίστανται στο πρωτότυπο.

Στ. 87-88 νοητοῦ θηρὸς / πτυχὸς: Στους δύο αυτούς στίχους παραλείπεται το *χαῖρε* κατά τη μετάφραση του Φιλῆ. Επιπλέον, οι λέξεις *νοητοῦ* και *πτυχὸς* συναποτελούν ελεύθερη απόδοση των λέξεων του πρωτοτύπου *ἀοράτων* και *θυρῶν* αντιστοίχως. Η χρήση του ενικού αριθμού (*θηρὸς-πτυχὸς*), εν αντιθέσει με το πρωτότυπο (*θηρῶν-θυρῶν*), υπαγορεύεται από τις ανάγκες του μέτρου. Παράλληλα η λέξη *θηρὸς* που επιλέγει ο Φιλῆς συμφωνεί με πολλές από τις εκδόσεις του πρωτότυπου κειμένου, οι οποίες υιοθετοῦν τον τύπο *θηρῶν*,²⁵⁹ ενώ σε κάποιο

²⁵⁵ Γρηγόριος Παπαγιάννης, *ὁ.π.*, σ. 74.

²⁵⁶ Σωφρόνιος Ευστρατιάδης, «*Ρωμανός...*», *ὁ.π.*, σ. 824.

²⁵⁷ Constantine Trypanis, *Fourteen...*, *ὁ.π.*, σ. 32· Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, *ὁ.π.*, σ. 174.

²⁵⁸ Καριοφίλης Μητσάκης, *Το εμψυχόν...*, *ὁ.π.*, σ. 83· Γρηγόριος Παπαγιάννης, *ὁ.π.*, σ. 76.

²⁵⁹ Σωφρόνιος Ευστρατιάδης, «*Ρωμανός...*», *ὁ.π.*, σ. 824· Constantine Trypanis, *Fourteen...*, *ὁ.π.*, σ. 32· Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, *ὁ.π.*, σ. 174.

χειρόγραφο παραδίδεται ο τύπος *ἐχθρῶν*.²⁶⁰ Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Φιλῆς τη φράση «νοητοῦ θηρὸς» πιθανῶς τη δανείζεται από την παράφραση-ερμηνεία που πραγματοποίησε ο Νικήτας Δαβίδ Παφλαγῶν²⁶¹ στο *ΛΑ΄ Ηθικό Έπος* του Γρηγορίου Θεολόγου.²⁶² Εκεί εντοπίζεται η φράση «νοητοῦ θηρὸς ἢ διαβόλου»²⁶³ στην προσπάθεια του Παφλαγόνος να ερμηνεύσει τη λέξη «θηρὸς»²⁶⁴ που αναφέρει ο Γρηγόριος.

Στ. 89-90 φαιδρὸν οὐρανοῦ καὶ γῆς τέρας / λαμπρὸν γῆς τε καὶ πόλου γέρας: Σ' αυτό το σημείο έχουμε ελεύθερη απόδοση του νοήματος του πρωτοτύπου «ὄτι τὰ οὐράνια ... οὐρανοῖς». Συν τοις ἄλλοις κι εδώ οι εκδότες υιοθετούν διαφορετική γραφή «ἐπίγεια συγχορεύει οὐρανοῖς»²⁶⁵ είτε «ἐπίγεια συγχορεύουσι πιστοῖς».²⁶⁶ Η επιλογή λοιπὸν ἀπὸ τον Φιλῆ της ἀπόδοσης «γῆς τε καὶ πόλου γέρας», που ἐμπεριέχει το δίπολο *γῆς-πόλου*, συνηγορεῖ υπέρ της πρώτης εκδοχῆς του πρωτοτύπου.²⁶⁷

Στ. 91 ὁ μὴ σιωπῶν [...] τόμος: Παραλείπεται το *χαῖρε* στη μετάφραση. Το επίθετο «ἀσίγητον» του πρωτοτύπου μεταφράζεται περιφραστικά ως «μὴ σιωπῶν». Για την ἀπόδοση της λέξης *στόμα* ο Φιλῆς δανείζεται τη λέξη *τόμος* πιθανῶς ἀπὸ το δ' τροπάριο της ζ' ὠδῆς που υπάρχει στον Κανόνα του Ακαθίστου, ὅπου η Θεοτόκος ονομάζεται ἀπὸ τον Ιωσήφ Ὑμνογράφο «τόμος, ἐν ᾧ δακτύλῳ ἐγγέγραπται Πατὴρ ὁ Λόγος». Η λέξη ἀπαντᾷ ἤδη στον Ησαΐα, ὅπου ο Θεὸς του δίνει την ἐντολή «λάβε σεαυτῷ τόμον καινοῦ μεγάλου καὶ γράψον εἰς αὐτὸν γραφίδι ἀνθρώπου» (Ησ. η' 1).

Στ. 92 ὁ μαρτυρικὸς κατὰ τῆς πλάνης τόνος: Κατὰ τη μετάφραση παραλείπεται το *χαῖρε*. Ο Φιλῆς προβαίνει σε μια ἐρμηνεία του πρωτοτύπου στίχου «χαῖρε, τῶν ἀθλοφόρων τὸ ἀνίκητον θάρσος», θέλοντας να καταδείξει ὅτι η Παναγία ἀποτελεῖ την πνευματικὴ δύναμη των μαρτύρων ὅταν αυτοὶ «αἰρουν τον σταυρὸ τους καταγωνιζόμενοι τις σκοτεινὲς δυνάμεις του ἐχθροῦ».²⁶⁸

Στ. 93-94 τῆς ἀμώμου πίστεως / τῆς ἀπείρου χάριτος: Παραλείπεται το *χαῖρε* στη μετάφραση. Τα ουσιαστικά *πίστεως* και *χάριτος* συνοδεύονται ἀπὸ τους προσδιορισμοὺς *ἀμώμου* και *ἀπείρου* ἀντίστοιχα, κάτι που δεν συμβαίνει στο πρωτότυπο.

²⁶⁰ Constantine Trypanis, *Fourteen...*, ὁ.π., σ. 32· Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ὁ.π., σ. 174.

²⁶¹ Νικήτας Δαβίδ Παφλαγῶν, *Ἐξήγησις εἰς τὴν γνωμολογίαν τοῦ ἔπους τοῦ μεγάλου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ἧς ἡ ἀκροστιχὶς αὕτη: Γνωμαὶ Γρηγορίου, δίστιχος εὐεπίη, Ἐσθλὸν ἄθυρμα νέοις καὶ χάρις ἐξοδίη*, PG 38, 777-788. Για την ἐξήγηση που πραγματοποίησε ο Νικήτας Δαβίδ Παφλαγῶν πάνω σε ἔργα του Γρηγορίου Θεολόγου βλ. Συμεὼν Πασχαλίδης, *Νικήτας Δαβίδ Παφλαγῶν: Το πρόσωπο και το ἔργο του – Συμβολὴ στη μελέτη της προσωπογραφίας και της αγιολογικῆς γραμματείας της προμεταφραστικῆς περιόδου*, (Βυζαντινά Κείμενα και Μελέται 28), Θεσσαλονίκη, Κέντρο Βυζαντινῶν Ἐρευνῶν, 1999, σ. 247-252.

²⁶² Γρηγόριος Θεολόγος, *Ἐπη ἠθικά: ΛΑ΄ Γνωμαὶ δίστιχοι*, PG 37, 910A-915A.

²⁶³ Νικήτας Δαβίδ Παφλαγῶν, ὁ.π., PG 38, 781.

²⁶⁴ Γρηγόριος Θεολόγος, ὁ.π., PG 37, 912A.

²⁶⁵ Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ὁ.π., σ. 146, 174.

²⁶⁶ Σωφρόνιος Ευστρατιάδης, *«Ρωμανός...»*, ὁ.π., σ. 824· Constantine Trypanis, *Fourteen...*, ὁ.π., σ. 32.

²⁶⁷ Γρηγόριος Παπαγιάννης, ὁ.π., σ. 78.

²⁶⁸ Ανδρέας Θεοδώρου, *Χαῖρε νύμφη, ἀνύμφεντε: Ο Ακάθιστος Ὑμνος στην ὀρθόδοξη πίστη και ευσέβεια*, Αθήνα, Αποστολικὴ Διακονία, 2020, (γ' ἐκδ.), σ. 147.

Στ. 95-96 πᾶς [...] τάφος / κλέος: Η λέξη *ἄδης* του πρωτοτύπου αποδίδεται ως τάφος και συνοδεύεται από τον προσδιορισμό *πᾶς*, ενώ η λέξη *δόξαν* μεταφράζεται με τη συνώνυμη *κλέος*.

➤ Οἶκος Θ

Στ. 98 Θεοδρόμου τυχόντες ἀστέρος: Η μετοχή *θεωρήσαντες* του πρωτοτύπου αποδίδεται με τη μετοχή *τυχόντες* κι έτσι το αντικείμενό της *ἀστέρος* μαζί με τον προσδιορισμό του *Θεοδρόμου* τρέπονται σε γενική για μετρικούς λόγους.

Στ. 99-100 εἶποντο / βασιλέα: Το ρήμα *ἠκολούθησαν* και το ουσιαστικό *ἄνακτα* του πρωτοτύπου αποδίδονται με τα συνώνυμα *εἶποντο* και *βασιλέα*.

Στ. 101 τὴν ἄφθαστον [...] φύσιν: Ο τύπος *ἄφθαστον* του πρωτοτύπου αποδίδεται περιφραστικά ως «τὴν ἄφθαστον [...] φύσιν».

Στ. 102-103 τοῦτο [...] ἐκπλαγέντες τὸ ξένον / ἔψαλλον: Ο Φιλῆς αποδίδει ελεύθερα το ρήμα *ἐχάρησαν* με τη μετοχή *ἐκπλαγέντες* και τη μετοχή *βοῶντες* με το ρήμα *ἔψαλλον*. Παράλληλα με τη φράση «τοῦτο [...] τὸ ξένον» προσπαθεί ίσως να ερμηνεύσει το οξύμωρο σχῆμα²⁶⁹ του πρωτοτύπου «φθάσαντες τὸν ἄφθαστον» που δηλώνει ότι ο Θεός είναι ἀπειρος και ἀφθαστος²⁷⁰ και παρ' όλα αυτά οι μάγοι τον ἔφτασαν σωματικά, ενώ ὄντας ἀναρχος και προαιώνιος είναι ἀφθαστος.²⁷¹ Η θεϊκή του φύση κρυβόταν μέσα στη σωματική του.²⁷²

➤ Οἶκος Ι

Στ. 104 Ἰδόντες [...] ἐν χεροῖν: Το ρήμα *Ἰδον* του πρωτοτύπου μετατρέπεται στη μετοχή *Ἰδόντες*, ενώ αντί για τον τύπο *χεροῖ* που απαντά στο πρωτότυπο επιλέγεται ο δυικός αριθμός *χεροῖν* για τις ανάγκες του μέτρου.

Στ. 105 δημιουργήσαντα [...] τὴν φύσιν: Η μετοχή *πλάσαντα* αποδίδεται ως *δημιουργήσαντα* και η φράση *τοὺς ἀνθρώπους* αποδίδεται πιο γενικά με τη φράση *τὴν φύσιν*.

Στ. 106 ἄνακτα κεκρίκασι [...] γόννοι: Τα ουσιαστικά *δεσπότην* και *παῖδες* που υπάρχουν στο πρωτότυπο αποδίδονται με τα αντίστοιχα *ἄνακτα* και *γόννοι*. Η δε μετοχή *νοοῦντες* αποδίδεται με το ρήμα *κεκρίκασι*.

Στ. 107 τιμήσαντες [...] ἐκρότουν: Τα απαρέμφατα *θεραπεῦσαι* και *βοῆσαι* αποδίδονται με τη μετοχή *τιμήσαντες* και το ρήμα *ἐκρότουν* αντιστοίχως.

Στ. 108 κᾶν [...] ἀσπόρως: Η φράση *εἰ και* αποδίδεται μονολεκτικά με την κράση *κᾶν*, ενώ το επίρρημα *ἀσπόρως* απουσιάζει από το πρωτότυπο. Επιπροσθέτως,

²⁶⁹ Ναυκράτιος Τσουλκανάκης (Αρχιμ.), *Ο Ακάθιστος Ὕμνος και οι Χαιρετισμοί της Θεοτόκου: Ποίηση – Θεολογία – Θεια Λατρεία*, Θεσσαλονίκη, χ.ό., 1997, σ. 151· Κωνσταντίνος Γανωτής, *ό.π.*, σ. 60.

²⁷⁰ Κωνσταντίνος Δρατσέλλας, *ό.π.*, σ. 123.

²⁷¹ Κωνσταντίνος Γανωτής, *ό.π.*, σ. 60.

²⁷² *Ο.π.*, σ. 60.

οι στίχοι 107-108 βρίσκονται σε αντίστροφη σειρά εν συγκρίσει με το πρωτότυπο κείμενο. Το ίδιο φαινόμενο είδαμε και προηγουμένως στους στίχους 41-42.

Στ. 109 μήτηρ οὐ δύνοντος: Γίνεται από τον Φιλί χρήση της κλητικής *μήτηρ* αντί για την ονομαστική *μήτηρ*, που υποστηρίζεται από κάποιες εκδόσεις του πρωτοτύπου²⁷³ ενώ από άλλες όχι.²⁷⁴ Το φαινόμενο αυτό έχει ήδη σχολιαστεί στον στίχο 85. Το επίθετο «ἀδύτου» αποδίδεται περιφραστικά ως «οὐ δύνοντος».

Στ. 110 λαμπὰς τῆς νοητῆς ἡμέρας: Η φράση «αὐγὴ μυστικῆς ἡμέρας» αποδίδεται ως «λαμπὰς τῆς νοητῆς ἡμέρας». Το επίθετο *νοητός*, -ή, -όν ως μεταφραστική απόπειρα του Φιλί το έχουμε ξανασυναντήσει στον στίχο 87. Εδώ ο ποιητής προσπαθεί να ερμηνεύσει ως «νοητῆς ἡμέρας» τη φράση του πρωτοτύπου «μυστικῆς ἡμέρας», η οποία δηλώνει την αιώνια βασιλεία του Θεού,²⁷⁵ την καινὴ κτίσι,²⁷⁶ δηλαδή τη νέα πνευματικὴ κατάσταση που εγκαινιάζεται με τη ἔλευση του Χριστοῦ στη γη και αναδεικνύεται με την ἀνάστασή Του.²⁷⁷ Είναι η λεγομένη «ογδόη ἡμέρα» της δημιουργίας, ὅπως λένε οι Πατέρες και οι δάσκαλοι της Εκκλησίας,²⁷⁸ «ἦτοι ἀπὸ την ἀνάσταση του Κυρίου μέχρι την Παρουσία του κατὰ τα ἔσχατα».²⁷⁹ Ἀπὸ την ἄλλη πλευρὰ η λέξη *αὐγὴ* που δηλώνει το ξημέρωμα²⁸⁰ ἀλλὰ και το φανέρωμα μιας αρχῆς²⁸¹ αποδίδεται με τη λέξη *λαμπὰς*.

Στ. 111 λύσσα: Παραλείπεται το *χαῖρε* στη μετάφραση του Φιλί. Στο δε πρωτότυπο ἄλλες εκδόσεις υιοθετοῦν τη μετοχή *σβέσσα*²⁸² και ἄλλες τη μετοχή *παύσσα*.²⁸³ Ο Φιλίς την αποδίδει ως *λύσσα*. Ο Παπαγιάννης εικάζει ὅτι ο ποιητὴς εἶχε υπ' ὄψιν του τη γραφή *σβέσσα* και την ἄλλαξε χάριν του μέτρου, διότι αν εἶχε τη γραφή *παύσσα* θα μπορούσε να τη διατηρήσει,²⁸⁴ ὅπως πράττει στον στίχο 117.

Στ. 112 χάριν τρανώσσα: Κατὰ τη μετάφραση παραλείπεται το *χαῖρε*. Ο ὅρος *μύστας* αποδίδεται με τον ὄρο *χάριν*. Στον ἴδιο στίχο κάποιες εκδόσεις του πρωτοτύπου μετὰ το *μύστας* υιοθετοῦν τη γραφή *φυλάττουσα*,²⁸⁵ ενώ ἄλλες τη γραφή *φωτίζουσα*.²⁸⁶ Ὅλος ο οἶκος σχετίζεται με ἔννοιες και «χρήσεις» του φωτός και της φωτιάς και πιθανόν η γραφή *φωτίζουσα* να εἶναι η γνήσια.²⁸⁷ Παρ' ὅλα αυτά η μετάφραση του Φιλί παραμένει ελεύθερη και δεν μας διαφωτίζει ιδιαίτερα.

²⁷³ Constantine Trypanis, *Fourteen...*, ὁ.π., σ. 33· Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ὁ.π., σ. 176.

²⁷⁴ Σωφρόνιος Ευστρατιάδης, *«Ρωμανός...»*, ὁ.π., σ. 825.

²⁷⁵ Επιφάνιος Θεοδωρόπουλος (Αρχιμ.), ὁ.π., σ. 113· Ελένη Δάκη-Καλαμαρά, ὁ.π., σ. 145.

²⁷⁶ Κωνσταντῖνος Δρατσέλλας, ὁ.π., σ. 125.

²⁷⁷ Ὁ.π., σ. 125· Ανδρέας Θεοδώρου, ὁ.π., σ. 154.

²⁷⁸ Δημήτριος Αθανασίου (π.), ὁ.π., σ. 312· Ανδρέας Θεοδώρου, ὁ.π., σ. 154.

²⁷⁹ Βλάσιος Φειδάς, *Εκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, τόμ. Α', Αθήναι, χ.ό., 1994, (β' ἔκδ.), σ. 272.

²⁸⁰ Δημήτριος Αθανασίου (π.), ὁ.π., σ. 312· Ελένη Δάκη-Καλαμαρά, ὁ.π., σ. 145· Κωνσταντῖνος Δρατσέλλας, ὁ.π., σ. 125.

²⁸¹ Κωνσταντῖνος Δρατσέλλας, ὁ.π., σ. 125· Δημήτριος Αθανασίου (π.), ὁ.π., σ. 312.

²⁸² Σωφρόνιος Ευστρατιάδης, *«Ρωμανός...»*, ὁ.π., σ. 825· Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ὁ.π., σ. 176.

²⁸³ Constantine Trypanis, *Fourteen...*, ὁ.π., σ. 33.

²⁸⁴ Γρηγόριος Παπαγιάννης, ὁ.π., σ. 84.

²⁸⁵ Σωφρόνιος Ευστρατιάδης, *«Ρωμανός...»*, ὁ.π., σ. 825· Constantine Trypanis, *Fourteen...*, ὁ.π., σ. 33.

²⁸⁶ Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ὁ.π., σ. 176.

²⁸⁷ Γρηγόριος Παπαγιάννης, ὁ.π., σ. 86.

Στ. 113 ἐξήλασας γὰρ τὸν τετυραννηκότα: Παραλείπεται το *χαῖρε* στη μετάφραση του Φιλίη. Η μετοχή *ἐκβαλοῦσα* αποδίδεται με το ρήμα *ἐξήλασας*, ενώ το ουσιαστικό *τύραννον* με τη μετοχή *τετυραννηκότα*.

Στ. 114 δεσπότην εὔσπλαγγνον εἰσηῖξας μόνη: Κατά τη μετάφραση παραλείπεται το *χαῖρε*. Η λέξη *κύριον* αποδίδεται με τη λέξη *δεσπότην*, το επίθετο *φιλόανθρωπον* με το επίθετο *εὔσπλαγγνον* και η μετοχή *επιδείξασα* με το ρήμα *εἰσηῖξας*.

Στ. 115-116 ἔλεγχε / πρακτέων λύτρωσις οἰκτρῶν: Κατά τη μετάφραση παραλείπεται το *χαῖρε*. Τις μετοχές *λυτρομένη* και *ῥυομένη* του πρωτοτύπου αποδίδουν τα ουσιαστικά *ἔλεγχε* (εδώ τὸ ἔλεγχος) και *λύτρωσις*, ενώ το ουσιαστικό *ἔργων* αποδίδεται με το ρηματικό επίθετο *πρακτέων* συνοδευόμενο από τον προσδιορισμό *οἰκτρῶν*. Η επιλογή της λέξης *πρακτέων* είναι μάλλον ατυχής και στη θέση της θα μπορούσε να αξιοποιηθεί η λέξη *πράξεων*, χωρίς να διασαλευθεί το μέτρο, η οποία όμως δεν παραδίδεται από τα χειρόγραφα.

Στ. 117-118 παύσασα / παθῶν πυρὸς: Στις εκδόσεις του πρωτότυπου κειμένου του Ακαθίστου υιοθετείται είτε η γραφή *παύσασα*²⁸⁸ είτε η γραφή *σβέσασα*.²⁸⁹ Η μετάφραση του Φιλίη συμφωνεί με την πρώτη εκδοχή. Η δε φράση «φλογὸς παθῶν» αποδίδεται ως «παθῶν πυρὸς» και όχι «πυρὸς παθῶν» χάριν του μέτρου.

Στ. 119 πιστῶν [...] σωφροσύνης ἐνθέου: Παραλείπεται το *χαῖρε* στη μετάφραση του Φιλίη. Κάποιες εκδόσεις του πρωτοτύπου υιοθετούν τον τύπο *Περσῶν*,²⁹⁰ ενώ άλλες τον τύπο *πιστῶν*.²⁹¹ Ο Φιλίης στη μετάφρασή του χρησιμοποιεί τη γραφή *πιστῶν*. Ο όρος *σωφροσύνης* συνοδεύεται από τον προσδιορισμό *ἐνθέου* που απουσιάζει από το πρωτότυπο.

Στ. 120 φυλῶν [...] εὐφροσύνη παρθένε: Κατά τη μετάφραση παραλείπεται το *χαῖρε*. Η λέξη *γενεῶν* αποδίδεται με τη λέξη *φυλῶν* και η λέξη *εὐφροσύνη* συνοδεύεται από τον προσδιορισμό *παρθένε* (εδώ ως επίθ.) που απουσιάζει από το πρωτότυπο.

➤ Οἶκος Κ

Στ. 125 τρανοῦντες ἀγγέλλουσί σε: Με το ρήμα *ἀγγέλλουσί σε* φορτισμένο νοηματικά από τη μετοχή *τρανοῦντες* αποδίδεται η μετοχή *κηρύξαντές σε* του πρωτοτύπου.

Στ. 127 οὐκ ἔμαθεν: Με το ρήμα *ἔμαθεν* αποδίδεται η μετοχή *εἰδότα* του πρωτότυπου κειμένου. Το ρήμα *μανθάνω* στο αόριστο ἔχει τη σημασία του γνωρίζω.²⁹²

²⁸⁸ Σωφρόνιος Ευστρατιάδης, «Ρωμανός...», ό.π., σ. 825· Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ό.π., σ. 176.

²⁸⁹ Constantine Trypanis, *Fourteen...*, ό.π., σ. 33.

²⁹⁰ Σωφρόνιος Ευστρατιάδης, «Ρωμανός...», ό.π., σ. 825· Constantine Trypanis, *Fourteen...*, ό.π., σ. 33.

²⁹¹ Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ό.π., σ. 176.

²⁹² Henry Liddell & Robert Scott, ό.π., τόμ. Γ', σ. 85.

➤ Οίκος Λ

Στ. 128 ίλασμοῦ φῶς ξένον: Ο Φιλής με τη φράση «ίλασμοῦ φῶς ξένον» ερμηνεύει τη φράση του πρωτοτύπου «φωτισμὸν ἀληθείας».

Στ. 129 τῆς πλάνης [...] ζόφον: Η λέξη *ψεύδους* του πρωτοτύπου μεταφράζεται με τη λέξη *πλάνης*, ενώ το *σκότος* με τη συνώνυμη λέξη *ζόφον*.

Στ. 130 πτῆξάν σε [...] βρέτας: Η φράση «μὴ ἐνέγκαντά σου τὴν ἰσχὺν» μεταφράζεται με τη φράση «πτῆξάν σε» και ο όρος «εἶδωλα» με τον συνώνυμο όρο «βρέτας» σε ενικό αριθμό.

Στ. 131-132 ἀπηλλάγησαν / τὴν ἀπειρόγαμον ἐκρότουν: Με το ρήμα *ἀπηλλάγησαν* αποδίδεται η μετοχή *ρύσθεντες* που υπάρχει στο πρωτότυπο, ενώ η λέξη *θεοτόκον* αποδίδεται με την αντονομασία²⁹³ *τὴν ἀπειρόγαμον*. Ως προς το ρήμα του πρωτοτύπου, που άλλες εκδόσεις υιοθετούν τον τύπο *ἐβόων*²⁹⁴ και άλλες τον τύπο *ἀνεβόων*,²⁹⁵ ο Φιλής το αποδίδει με το ρήμα *ἐκρότουν*, για το οποίο έχει γίνει λόγος στον στίχο 59.

Στ. 133-134 παγκόσμιος [...] στάσις / φιλάγαθε [...] κλίσις: Τα ουσιαστικά *ἀνόρθωσις* και *κατάπτωσις* μεταφράζονται με τα συνώνυμα *στάσις* και *κλίσις* αντίστοιχα. Συνοδεύονται δε από τους προσδιορισμούς *παγκόσμιος* και *φιλάγαθε*, οι οποίοι απουσιάζουν από το πρωτότυπο.

Στ. 135 τῆς ἀπάτης τὸ κράτος πατήσασα: Παραλείπεται το *χαῖρε* στη μετάφραση του Φιλή. Σημειώνεται ότι σ' αυτό το σημείο άλλες εκδόσεις υιοθετούν τη γραφή «τῆς ἀπάτης τὴν πλάνην»²⁹⁶ και άλλες «ἢ τῆς πλάνης τὸ κράτος».²⁹⁷ Επομένως, συμβαίνουν δύο ενδεχόμενα. Αν το πρότυπο του Φιλή τού ἔδινε την πρώτη γραφή τότε αυτός απέδωσε τον όρο *πλάνην* ως *κράτος* καθώς νοηματικά ταιριάζει σωστά με τη μετοχή *πατήσασα*²⁹⁸ (κοινή και στο πρωτότυπο). Αν πάλι το πρότυπο του Φιλή τού ἔδινε τη δεύτερη γραφή τότε αυτός μετέφρασε τον όρο *πλάνης* με το συνώνυμο όρο *ἀπάτης*. Η έκφραση «τῆς ἀπάτης τὴν πλάνην» του πρωτοτύπου αποτελεί πλεονασμό λόγω της συνωνυμίας των δύο λέξεων.²⁹⁹

Στ. 136 τῶν ξοάνων [...] φαυλίσασα: Κατά τη μετάφραση παραλείπεται το *χαῖρε*. Το ουσιαστικό *εἰδώλων* μεταφράζεται με το συνώνυμο *ξοάνων*, ενώ η μετοχή *ἐλέγξασα* ερμηνεύεται με τη μετοχή *φαυλίσασα*.

Στ. 137 κρυπτοὺς τριστάτας: Παραλείπεται το *χαῖρε* στη μετάφραση. Η φράση «Φαραῶ τὸν νοητόν» που υπάρχει στο πρωτότυπο ερμηνεύεται από τον Φιλή με τη

²⁹³ Καριοφίλης Μητσάκης, *Το εμψυχόν...*, ό.π., σ. 85.

²⁹⁴ Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ό.π., σ. 178. Παραδόξως ο Ευστρατιάδης επιλέγει τον τύπο *ἐβόον* (βλ. Σωφρόνιος Ευστρατιάδης, «Ρωμανός...», ό.π., σ. 826).

²⁹⁵ Constantine Trypanis, *Fourteen...*, ό.π., σ. 34.

²⁹⁶ Ό.π., σ. 34· Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ό.π., σ. 178·

²⁹⁷ Σωφρόνιος Ευστρατιάδης, «Ρωμανός...», ό.π., σ. 826.

²⁹⁸ Γρηγόριος Παπαγιάννης, ό.π., σ. 95.

²⁹⁹ Ό.π., σ. 96.

φράση «κρυπτοὺς τριστάτας». Ως νοητός Φαραώ εννοείται ο διάβολος,³⁰⁰ ενώ ο όρος *τριστάτας* που χρησιμοποιεί ο Φιλής είναι δάνειο από το βιβλίο της Εξόδου (Εξ. ιε´ 4). Εκεί γίνεται λόγος για το γεγονός της σωτηρίας των Ισραηλιτών από τον τυραννικό Φαραώ της Αιγύπτου που τους καταδίωξε σκληρά. Ο Θεός όμως διά μεγάλου θαύματος καταπόντισε τον στρατό του Φαραώ και τις άμαξες με το κύμα της Ερυθράς Θάλασσας, με αποτέλεσμα να πνιγεί και ο ίδιος και ο στρατός του ολόκληρος. Με τον όρο *τριστάτας* στο βιβλίο της Εξόδου εννοούνται τα στρατεύματα του Φαραώ και στη χρήση του από τον Φιλή εννοούνται τα στρατεύματα του διαβόλου, οι λεγόμενοι δαίμονες.³⁰¹ Τη λέξη *τριστάτας* μετέρχεται και ο Ιωάννης Δαμασκηνός στον ειρμό της α΄ ωδής του Αναστάσιμου Κανόνα («Τριστάτας κραταιοὺς [...] καταπόντισον δέομαι»)³⁰² και ο Κοσμάς Μελωδός στον ειρμό της α΄ ωδής του Κανόνα στη Μεταμόρφωση («Χοροὶ Ἰσραὴλ [...] ἀναβάτας τριστάτας»)³⁰³. Την ταύτιση της έννοιας του νοητού-νοερού με το κρυπτό ο Φιλής πιθανώς την προσπορίζεται ξανά από τον Νικήτα Δαβίδ Παφλαγόνα, ο οποίος αναφέρει «νοεροῖς ὄμμασι ἤγουν κρυπταῖς θεωρίας».³⁰⁴

Στ. 138 βλύσσασα τῆ φύσει δρόσον: Κατά τη μετάφραση παραλείπεται το *χαῖρε*. Η φράση του πρωτοτύπου «ποτίσσασα τοὺς διψῶντας» αποδίδεται ελεύθερα ως «βλύσσασα τῆ φύσει δρόσον».

Στ. 139 ἰθύνων: Παραλείπεται το *χαῖρε* στη μετάφραση του Φιλή. Η δε μετοχή *ὀδηγῶν* μεταφράζεται με τη συνώνυμή της *ἰθύνων*.

Στ. 140 νεφέλης πλατυτέρα: Κατά τη μετάφραση παραλείπεται το *χαῖρε*. Κι ενώ στο πρωτότυπο η σειρά λέξεων είναι «πλατυτέρα νεφέλης» ο Φιλής την αντιστρέφει σε «νεφέλης πλατυτέρα». Εδώ καμιά σειρά λέξεων δεν είναι συνεπής μετρικά. Η σειρά «νεφέλης πλατυτέρα» αφενός έχει ως έκτη συλλαβή τη «νε-» που κανονικά θα έπρεπε να είναι μακρά και αφετέρου η σειρά «πλατυτέρα νεφέλης», αν χρησιμοποιούνταν, θα είχε ως όγδοη και δέκατη συλλαβή την «τέ-» και «νε-» αντιστοίχως, οι οποίες επίσης θα έπρεπε να είναι μακρές βάσει μέτρου.

Στ. 143 γῆ τρισολβία: Κατά την προσφιλή του συνήθεια ο Φιλής αποδίδει έναν προσδιορισμό σε μια λέξη, ο οποίος απουσιάζει από το πρωτότυπο. Εν προκειμένω πρόκειται για τον όρο *τρिसολβία* που λειτουργεί ως προσδιορισμός του ουσιαστικού *γῆ*.

➤ Οἶκος Μ

Στ. 146-147 Μέλλοντι Συμεῶνι τὸ πνεῦμα ζέον / νῦν [...] λύειν: Εδώ ο Φιλής δεν χρησιμοποιεί τη φράση του πρωτοτύπου «Μέλλοντος Συμεῶνος», αλλά τη φράση «Μέλλοντι Συμεῶνι» για μετρικούς λόγους. Εκτός των άλλων η μετοχή «Μέλλοντος» του πρωτοτύπου κειμένου είναι γενική απόλυτος αλλά κατά πλεονασμόν, κι αυτό

³⁰⁰ Ιωάννης Μαρτίνος (Αρχιμ.), *ὁ.π.*, σ. 64· Κωνσταντίνος Δρατσέλλας, *ὁ.π.*, σ. 133· Αθανάσιος Λυμπερόπουλος, *ὁ.π.*, σ. 36· Επιφάνιος Θεοδωρόπουλος (Αρχιμ.), *ὁ.π.*, σ. 117· Δημήτριος Αθανασίου (π.), *ὁ.π.*, σ. 333.

³⁰¹ Αθανάσιος Λυμπερόπουλος, *ὁ.π.*, σ. 36.

³⁰² Σωφρόνιος Ευστρατιάδης και Σπυρίδων Λαυριώτης (Μον.) (επιμ.), *Ειρμολόγιον*, (Αγιορειτική Βιβλιοθήκη 9), Chennevieres-sur-Marne (Seine & Oise), χ.ό., 1932, σ. 95.

³⁰³ *Ὁ.π.*, σ. 102.

³⁰⁴ Νικήτας Δαβίδ Παφλαγών, *ὁ.π.*, PG 38, 781.

διότι το υποκείμενο της γενικής απολύτου κανονικά δεν πρέπει να είναι και άλλος όρος της πρότασης αλλά αποκλειστικά και μόνον υποκείμενο της μετοχής, κάτι που δεν συμβαίνει στο πρωτότυπο κείμενο του Ακαθίστου.³⁰⁵ Όπως διατείνεται ο Γανωτής, αν και στο πρωτότυπο κείμενο η σωστή συντακτική διατύπωση θα ήταν «Μέλλοντι Συμεῶνι», ωστόσο η κατάχρηση της γενικής απολύτου αποτελεί φαινόμενο που απαντά όχι σπάνια στη χριστιανική και προχριστιανική γραμματεία.³⁰⁶ Συν τοις άλλοις ο Φιλής προσπαθεί να ερμηνεύσει το νόημα του πρωτοτύπου απλοποιώντας το με τη φράση «τὸ πνεῦμα ζέον». Η μετοχή *παρόντος* αποδίδεται με το επίρρημα *νῦν* και το απαρέμφατο *μεθίστασθαι* με το απαρέμφατο *λύειν*.

Στ. 148-149 έβραβεύθης / γνοῦς: Με το ρήμα *έβραβεύθης* αποδίδεται το ρήμα *έπεδόθης* του πρωτοτύπου. Η δε μετοχή *γνοῦς* αποδίδει το ρήμα *έγνώσθης*, με μετατροπή της σύνταξης από παθητική σε ενεργητική.

Στ. 150 άνυπέβλητον έκπλαγείς χάριν: Το ρήμα *έξεπλάγη* του πρωτοτύπου μετατρέπεται στη μετοχή *έκπλαγείς*. Οι εκδόσεις επιπλέον υιοθετούν είτε τη γραφή «ἄρρητον σοφίαν»³⁰⁷ είτε τη γραφή «ἄπειρον σοφίαν»³⁰⁸ και η ελεύθερη απόδοση του Φιλή «άνυπέβλητον [...] χάριν» βρίσκεται πιο κοντά στη δεύτερη εκδοχή.

Στ. 151 πρεσβυτικῶς έψαλλεν: Η μετοχή *κράζων* του πρωτοτύπου αποδίδεται με το ρήμα *έψαλλεν* συνοδευόμενο από το επίρρημα *πρεσβυτικῶς*.

➤ Οίκος Ν

Στ. 152-153 κτίσας / πρὸς τὸ φῶς παρηγγέμενοις: Το ουσιαστικό *κτίστης* του πρωτοτύπου μετατρέπεται στη μετοχή *κτίσας*, ενώ η φράση «πρὸς τὸ φῶς παρηγγέμενοις» συνιστά ερμηνευτική εκδοχή της μετοχής *γενομένοις* του πρωτοτύπου.

Στ. 154 έκφουείς: Η μετοχή *βλαστήσας* που υπάρχει στο πρωτότυπο αποδίδεται με τη συνώνυμή της *έκφουείς*.

Στ. 156 άθροῦντας λέγειν: Η μετοχή *βλέποντες* του πρωτοτύπου αποδίδεται ερμηνευτικά με τη μετοχή *άθροῦντας*, ενώ η μετοχή *βοῶντες* με το απαρέμφατο *λέγειν*. Σύμφωνα με τον Παπαγιάννη τα ρήματα «κραυγάζω» και «βοῶ» στο πλαίσιο της υμνογραφίας δεν σημαίνουν κυριολεκτικά «φωνάζω δυνατά» αλλά «λέγω».³⁰⁹

Στ. 157 άνθος τὸ λαμπρόν, χαῖρε: Το *χαῖρε* τοποθετείται στο μέσον του στίχου ακριβῶς πριν από την εφθήμερη τομή. Το άνθος συνοδεύεται από τον προσδιορισμό *λαμπρόν* που απουσιάζει από το πρωτότυπο.

Στ. 158 στέφος τὸ σεπτὸν, χαῖρε, τῆς άιτιίας: Το *χαῖρε* τοποθετείται στο μέσον του στίχου ακριβῶς πριν από την εφθήμερη τομή. Σ' αυτό το σημείο άλλες

³⁰⁵ Κωνσταντίνος Γανωτής, *ό.π.*, σ. 67.

³⁰⁶ *Ο.π.*, σ. 67.

³⁰⁷ Σωφρόνιος Ευστρατιάδης, «*Ρωμανός...*», *ό.π.*, σ. 826· Constantine Trypanis, *Fourteen...*, *ό.π.*, σ. 34.

³⁰⁸ Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, *ό.π.*, σ. 179.

³⁰⁹ Γρηγόριος Παπαγιάννης, *ό.π.*, σ. 53.

εκδόσεις του Ακαθίστου υποστηρίζουν τον όρο *στέμμα*³¹⁰ και άλλες τον όρο *στέφος*,³¹¹ ο οποίος αντιστοιχεί τελειότερα προς το *ἄνθος* του προηγούμενου στίχου.³¹² Η μετάφραση του Φιλί συμφωνεί με τη δεύτερη εκδοχή και μάλιστα ο όρος συνοδεύεται από τον προσδιορισμό *σεπτὸν* που απουσιάζει από το πρωτότυπο. Η λέξη *ἐγκρατείας* αποδίδεται ως *ἀσιτίας*.

Στ. 159-160 ἐγέρσεως ἢ προλάμψασα / ἢ προδείξασα: Και στους δύο στίχους παραλείπεται το *χαῖρε* κατά τη μετάφραση του Φιλί. Οι όροι *ἀναστάσεως* και *ἐκλάμπουσα* του πρωτοτύπου αποδίδονται με τους συνώνυμους *ἐγέρσεως* και *προλάμψασα* αντιστοίχως. Η δε μετοχή *ἐμφαίνουσα* αποδίδεται με τη μετοχή *προδείξασα*.

Στ. 161-162 ἀγλαόκαρπον ξύλον [...] τρύγην / εὐσκιόφυλλον δένδρον [...]
σκέπη: Και στους δύο στίχους παραλείπεται το *χαῖρε* κατά τη μετάφραση. Επιπλέον σ' αυτούς τους στίχους ο Φιλίς αποδίδει αντίστροφα με το πρωτότυπο το *δένδρον* ως *ξύλον* και το *ξύλον* ως *δένδρον*. Το δε ρήμα *τρέφονται* αποδίδεται με το ουσιαστικό *τρύγην*, ενώ το ρήμα *σκέπονται* μετατρέπεται στο αντίστοιχο ουσιαστικό *σκέπη*.

Στ. 163-164 ὄδηγὸν ἢ κύουσα τῶν πλανωμένων / σωστικὸν ἢ τίκτουσα τῶν κατασχέτων: Και στους δύο στίχους παραλείπεται το *χαῖρε* κατά τη μετάφραση. Σ' αυτό το ζεύγος χαιρετισμῶν άλλες εκδόσεις υιοθετοῦν πρώτα τη φράση «λυτρωτὴν αἰχμαλώτοις» κι έπειτα τη φράση «ὄδηγὸν πλανωμένους»,³¹³ ενώ άλλες υιοθετοῦν την αντίστροφη σειρά.³¹⁴ Με τη δεύτερη εκδοχή ταυτίζεται η μετάφραση του Φιλί. Οι μετοχές *κυφοροῦσα* και *ἀπογεννώσα* του πρωτοτύπου αποδίδονται με τις συνώνυμες τους *κύουσα* και *τίκτουσα* αντίστοιχα. Η δε φράση «λυτρωτὴν αἰχμαλώτοις» αποδίδεται με την ισοδύναμή της «σωστικὸν [...] τῶν κατασχέτων».

Στ. 165 πρὸς τὸ λυπεῖν ἔκλυσις: Παραλείπεται το *χαῖρε* στη μετάφραση. Για τη λέξη *δυσώπησις* (= ικεσία) του πρωτοτύπου ο Φιλίς χρησιμοποιεί τη φράση «πρὸς τὸ λυπεῖν ἔκλυσις», η οποία αποτελεί ερμηνευτική προέκταση της ικεσίας της Παναγίας προς τον Υἱό της, εφόσον δηλώνει το αποτέλεσμά αυτής της ενέργειας που είναι η απολύτρωση από τη λύπη.

Στ. 166 παντοδαπῶν σφαλμάτων διάλυσις: Κατά τη μετάφραση παραλείπεται το *χαῖρε*. Εδώ άλλες εκδόσεις υιοθετοῦν τον όρο *παισμάτων*³¹⁵ και άλλες τον όρο *παιόντων*.³¹⁶ Η μετάφραση του Φιλί συμφωνεί με την πρώτη εκδοχή. Επίσης, οι λέξεις του πρωτοτύπου *πολλῶν* και *συγχώρησις* αποδίδονται με τις λέξεις *παντοδαπῶν* και *διάλυσις*.

³¹⁰ Σωφρόνιος Ευστρατιάδης, «Ρωμανός...», ό.π., σ. 827· Constantine Trypanis, *Fourteen...*, ό.π., σ. 35.

³¹¹ Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ό.π., σ. 180.

³¹² Γρηγόριος Παπαγιάννης, ό.π., σ. 105· Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ό.π., σ. 150.

³¹³ Σωφρόνιος Ευστρατιάδης, «Ρωμανός...», ό.π., σ. 827· Constantine Trypanis, *Fourteen...*, ό.π., σ. 35.

³¹⁴ Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ό.π., σ. 180.

³¹⁵ Σωφρόνιος Ευστρατιάδης, «Ρωμανός...», ό.π., σ. 827· Constantine Trypanis, *Fourteen...*, ό.π., σ. 35.

³¹⁶ Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ό.π., σ. 180. Για τη διχογνωμία ανάμεσα σ' αυτές τις δύο φράσεις βλ. Γρηγόριος Παπαγιάννης, ό.π., σ. 109 και Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ό.π., σ. 151.

Στ. 167 ψιλῶν: Ο όρος *γυμνῶν* αποδίδεται με τον συνώνυμο όρο *ψιλῶν*.

Στ. 168: στοργή δὲ θερμὴ πᾶσαν αἰροῦσα σχέσιν: Παραλείπεται το *χαῖρε* στη μετάφραση του Φιλῆ. Η φράση του πρωτοτύπου «πάντα πόθον νικῶσα» αποδίδεται με τη φράση «πᾶσαν αἰροῦσα σχέσιν», ενώ η λέξη *στοργή* συνοδεύεται από τον προσδιορισμό *θερμὴ* που απουσιάζει από το πρωτότυπο.

➤ Οίκος Ξ

Στ. 171 τοῦ μὴ καθαροῦ νῦν ξενωθῶμεν βίου: Σ' αυτό το σημείο ο Φιλῆς προσφέρει μία ερμηνεία στη φράση «ξενωθῶμεν τοῦ κόσμου» με τη φράση «τοῦ μὴ καθαροῦ νῦν ξενωθῶμεν βίου». Η φράση «καθαροῦ βίου» απαντά σε πολλούς συγγραφείς όπως τον Φίλωνα Ιουδαίο, τον Ιουστίνo Φιλόσοφο και Μάρτυρα, τον Γρηγόριο Νύσσης, τον Ωριγένη, τον Ιωάννη Χρυσόστομο, τον Ιωάννη Δαμασκηνό και άλλους. Ωστόσο εκτιμούμε ότι ο Φιλῆς πιθανῶς ἀρύεται την έννοια του μη καθαροῦ βίου και πάλι από τον Νικήτα Δαβίδ Παφλαγόνα, ο οποίος ερμηνεύει τη φράση του Γρηγορίου Θεολόγου «βίος [...] ἀλιτρός»³¹⁷ ως εξής: «ὃ τε γὰρ βίος, ἀκάθαρτος ὢν, καὶ μιαρὸς καὶ μένων ἀδιόρθωτος, εἰς ἀπωλείας αἱρέσεις καὶ λόγους ἐναγεῖς καὶ βλασφήμους ὑπολισθεῖ τὸν ἀμαρτάνοντα».³¹⁸

Στ. 172 τὰς καρδίας ἄραντες [...] πρὸς πόλον: Το ουσιαστικό *νοῦν* μεταφράζεται με το ουσιαστικό *καρδίας* και η μετοχή *μεταθέντες* με τη μετοχή *ἄραντες*. Παράλληλα σε άλλες εκδόσεις υπάρχει ο ενικός *οὐρανὸν*³¹⁹ και σε άλλες ο πληθυντικός *οὐρανοῦς*.³²⁰ Η μετάφραση του Φιλῆ *πόλον* ταυτίζεται με την πρώτη εκδοχή.

Στ. 173-174 ἀφιλόκομπος / ὑψηλὸς: Άλλες εκδόσεις εισηγούνται τη γραφή *ὕψηλὸς*³²¹ και άλλες τη γραφή *ὕψηλὸς θεὸς*.³²² Τον προσδιοριζόμενο όρο *θεὸς* παραλείπει και ο Φιλῆς στη μετάφρασή του.

Στ. 175 ὑψοῖ: Η φράση «βουλόμενος ἐλκύσαι πρὸς τὸ ὕψος» αποδίδεται μονολεκτικά με το ρήμα «ὕψοῖ».

➤ Οίκος Ο

Στ. 180 ἀκροωμένης: Η μετοχή *ἀκουούσης* μεταφράζεται με τη συνώνυμη μετοχή *ἀκροωμένης*, ενώ ο *τόκος* μεταφράζεται ως *σύλληψιν*. Σημειώνεται εδώ ότι ο προσδιορισμός *θεολήπτου* που λέγεται στο πρωτότυπο για την Παρθένο απουσιάζει από τη μετάφραση του Φιλῆ, σε αντίθεση με τις περισσότερες φορές που η χρήση των προσδιορισμών από τον Φιλῆ πλεονάζουν σε σχέση με το πρωτότυπο (πρβλ. σχόλιο στ. 281).

³¹⁷ Γρηγόριος Θεολόγος, *ό.π.*, PG 37, 911A.

³¹⁸ Νικήτας Δαβίδ Παφλαγών, *ό.π.*, PG 38, 780.

³¹⁹ Σωφρόνιος Ευστρατιάδης, «Ρωμανός...», *ό.π.*, σ. 827· Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, *ό.π.*, σ. 181.

³²⁰ Constantine Trypanis, *Fourteen...*, *ό.π.*, σ. 35.

³²¹ Σωφρόνιος Ευστρατιάδης, «Ρωμανός...», *ό.π.*, σ. 827· Constantine Trypanis, *Fourteen...*, *ό.π.*, σ. 35.

³²² Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, *ό.π.*, σ. 181.

Στ. 181 σεμνή χώρα μὴ χωρουμένου: Η λέξη «ἀχωρήτου» αποδίδεται περιφραστικά ως «μὴ χωρουμένου», ενώ η λέξη «χώρα» συνοδεύεται από τον προσδιορισμό «σεμνή» που απουσιάζει από το πρωτότυπο.

Στ. 182 μυστικοῦ θύρα ξένη: Ο όρος *μυστηρίου* αποδίδεται με τον συνώνυμο όρο *μυστικοῦ*, ενώ ο όρος *θύρα* συνοδεύεται από τον προσδιορισμό *ξένη* που απουσιάζει από το πρωτότυπο.

Στ. 183 δύσνοις καθάπαξ ἀμφίλογον: Παραλείπεται το *χαῖρε* στη μετάφραση του Φιλῆ. Τα επίθετα *ἀπίστων* και *ἀμφίβολον* του πρωτοτύπου αποδίδονται με τα επίθετα *δύσνοις* και *ἀμφίλογον* αντιστοίχως.

Στ. 184 εὔνοις οὐδόλως ἀμφίβολος: Κατά τη μετάφραση παραλείπεται το *χαῖρε*. Το επίθετο *πιστῶν* αποδίδεται με το επίθετο *εὔνοις*, ενώ το επίθετο *ἀναμφίβολον* αποδίδεται περιφραστικά ως «οὐδόλως ἀμφίβολος».

Στ. 185-186 θρόνε / δόμε: Και στους δύο αυτούς στίχους παραλείπεται το *χαῖρε* κατά τη μετάφραση του Φιλῆ. Τα ουσιαστικά *ὄχημα* και *οἴκημα* του πρωτοτύπου αποδίδονται με τα ουσιαστικά *θρόνε* και το συνώνυμο *δόμε* αντίστοιχα.

Στ. 187-188 σπείσασα / τόκῳ [...] τὴν ἀνανδρίαν: Στους δύο αυτούς στίχους παραλείπεται το *χαῖρε* κατά τη μετάφραση. Η μετοχή του πρωτοτύπου *ἀγαγοῦσα* αποδίδεται με τη μετοχή *σπείσασα*. Τα ουσιαστικά *παρθενίαν* και *λοχείαν* αποδίδονται με τα συνώνυμα *ἀνανδρίαν* και *τόκῳ* αντίστοιχα.

Στ. 189-190 οἶχεται / οἶγεται: Τα ρήματα *ἐλύθη* και *ἠνοίχθη* που υπάρχουν στο πρωτότυπο μεταφράζονται με τα συνώνυμα *οἶχεται* και *οἶγεται* αντιστοίχως. Το δίστιχο αυτό είναι από τα πιο επεξεργασμένα σημεία της μετάφρασης, καθώς διατηρείται η παραλληλία των στίχων του πρωτοτύπου, η οποία επιτείνεται από την παρονομασία *οἶχεται-οἶγεται*.³²³

Στ. 191 Θεοῦ κραταρχίας: Η φράση «Χριστοῦ βασιλείας» αποδίδεται ως «Θεοῦ κραταρχίας».

Στ. 192 τῶν καλῶν τῶν ἀφθόρων: Παραλείπεται το *χαῖρε* στη μετάφραση του Φιλῆ. Η λέξη *ἀγαθῶν* του πρωτοτύπου αποδίδεται με τη λέξη *καλῶν*. Εκ παραλλήλου την έννοια που περικλείει ο όρος *αἰωνίων*, ο Φιλῆς την αποδίδει με τον όρο *ἀφθόρων*, θέλοντας έτσι να δηλώσει ότι αυτό που δεν φθείρεται παραμένει αιώνιο και διαχρονικό.

➤ Οἶκος Π

Στ. 196 Θεὸν μόνον: Ο όρος *Θεὸν* συνοδεύεται από τον προσδιορισμό *μόνον*, ο οποίος απουσιάζει από το πρωτότυπο.

Στ. 197 ἐσκόπουν: Εδώ άλλες εκδόσεις του πρωτοτύπου εισηγούνται τη γραφή *ἐθεώρουν*³²⁴ και άλλες τη γραφή *ἐθεώρει*.³²⁵ Η μετάφραση του Φιλῆ συμφωνεί με την

³²³ Γρηγόριος Παπαγιάννης, *ό.π.*, σ. 118.

³²⁴ Σωφρόνιος Ευστρατιάδης, «*Ρωμανός...*», *ό.π.*, σ. 828.

πρώτη εκδοχή. Η γραφή *έθεώρων* κατά τον Δετοράκη θα μπορούσε να ερμηνευθεί ως σχήμα κατά το νοούμενον.³²⁶

Στ. 198 συνόντα μὲν τοῖς πᾶσιν ἐκ μετουσίας: Η μετοχή *συνδιάγοντα* του πρωτοτύπου μεταφράζεται με τη συνώνυμη *συνόντα*, η οποία συμπληρώνεται ερμηνευτικά με τη φράση «μὲν τοῖς πᾶσιν ἐκ μετουσίας».

➤ Οἶκος P

Στ. 200 Ῥήτωρ: Ο ὀρος *Ῥήτορας* του πρωτοτύπου μετατρέπεται στον ενικό αριθμό *Ῥήτωρ* χάριν του μέτρου.

Στ. 201 οὐ δύναται γὰρ ὑπὸ τῆς τέχνης: Το ρήμα «ἀποροῦσι» αποδίδεται με την περίφραση «οὐ δύναται» συμπληρωμένη ερμηνευτικά με τη φράση «ὑπὸ τῆς τέχνης».

Στ. 202-203 σεμνή παρθένος / φρικτὸν [...] τόκον: Τη λέξη *παρθένος* συνοδεύει ο προσδιορισμός *σεμνή*, ο οποίος απουσιάζει από το πρωτότυπο. Το δε απαρέμφατο *τεκεῖν* αποδίδεται με το ουσιαστικό *τόκον*, συνοδευόμενο από τον προσδιορισμό *φρικτὸν*.

Στ. 204 φαμὲν ἐκπλαγέντες τὸ ξένον: Η λέξη *μυστήριον* αποδίδεται με τη λέξη *ξένον* (βλ. σχόλιο στ. 37). Η μετοχή *θαυμάζοντες* αποδίδεται με τη μετοχή *ἐκπλαγέντες* και το ρήμα *βοῶμεν* με το ρήμα *φαμὲν* (βλ. σχόλιο στ. 156).

Στ. 205 Θεοῦ σοφίας, χαῖρε, νυμφῶν: Η φράση «χαῖρε, σοφίας θεοῦ» αποδίδεται με τη σειρά «Θεοῦ σοφίας, χαῖρε» για μετρικούς λόγους. Το ουσιαστικό *δοχεῖον* αποδίδεται ως *νυμφῶν*.

Στ. 206 τοῦδε ταμεῖον μέγα: Κατά τη μετάφραση παραλείπεται το *χαῖρε*. Η επαναληπτική αντωνυμία αὐτοῦ μεταφράζεται με τη δεικτική αντωνυμία *τοῦδε* για μετρικούς λόγους. Η λέξη *ταμεῖον* συνοδεύεται από τον προσδιορισμό *μέγα*, ο οποίος δεν υπάρχει στο πρωτότυπο.

Στ. 207 σοφοὺς ἔδειξας [...] ἄφρονας: Παραλείπεται το *χαῖρε* στη μετάφραση του Φιλῆ. Ο ὀρος *φιλοσόφους* αποδίδεται με τον ὀρο *σοφοὺς*. Κανονικά οι δύο αυτοὶ ὀροι αντιδιαστέλλονται. Ο ὀρος φιλόσοφος δηλώνει τον ζητητὴ της ἀλήθειας, ενώ ο σοφὸς τον κάτοχό της.³²⁷ Το επίθετο *ἀσόφους* του πρωτοτύπου αποδίδεται ως *ἄφρονας*, ενώ η μετοχή *δεικνύουσα* μετατρέπεται στο ρήμα *ἔδειξας*.

Στ. 208 τεχνικοὺς ἤλεγξας ὡς παράφρονας: Κατά τη μετάφραση παραλείπεται το *χαῖρε*. Ο ὀρος *τεχνολόγους* μεταφράζεται με τον συνώνυμο *τεχνικοὺς*. Η μετοχή *ἐλέγχουσα* μετατρέπεται στο ρήμα *ἤλεγξας*, και το επίθετο *ἀλόγους* αποδίδεται με το επίθετο *παράφρονας*.

³²⁵ Constantine Trypanis, *Fourteen...*, ὀ.π., σ. 36· Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ὀ.π., σ. 183.

³²⁶ Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ὀ.π., σ. 153. Για τη διχογνωμία ως προς το αν είναι σωστή ἢ ὄχι η γραφή *έθεώρων* ἢ *έθεώρει* βλ. Γρηγόριος Παπαγιάννης, ὀ.π., σ. 119 και Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ὀ.π., σ. 153.

³²⁷ Ιωάννης Συκουτρὴς, ὀ.π., σ. 534-535.

Στ. 211 Ἀττικὰς [...] λύεις: Η λέξη *Ἀθηναίων* του πρωτοτύπου αποδίδεται με τη σχεδόν συνώνυμη λέξη *Ἀττικὰς* και η μετοχή *διασπῶσα* αποδίδεται με το ρήμα *λύεις*, που έχει την ίδια σημασία.

Στ. 212 δίκτυα: Παραλείπεται το *χαῖρε* στη μετάφραση του Φιλῆ. Το δε ουσιαστικό *σαγήνας* μεταφράζεται με το συνώνυμο *δίκτυα*.

Στ. 213-214 κακίας ἐξάρασα / χάριν πλουτίσασα: Η φράση «ἀγνοίας ἐξέλεκουσα» αποδίδεται με τη φράση «κακίας ἐξάρασα», ενώ το ουσιαστικό *γνώσει* αποδίδεται ως *χάριν*. Επίσης κάποια χειρόγραφα του πρωτότυπου κειμένου του Ακαθίστου παραδίδουν τη μετοχή *πλουτίζουσα* αντί *φωτίζουσα*.³²⁸ Τη γραφή *πλουτίζουσα* φαίνεται να γνώριζε ο Φιλῆς.³²⁹

Στ. 215 πορθμῖς [...] εὖ πλέειν / πλεόντων: Το ουσιαστικό *ὀλκὰς* μεταφράζεται με το συνώνυμο *πορθμῖς*, ενώ το απαρέμφατο *σωθῆναι* αποδίδεται ελεύθερα με τη φράση «εὖ πλέειν». Ο όρος *πλωτήρων* (εδῶ ὁ πλωτήρ = ὁ πλέων)³³⁰ αποδίδεται με τη συνώνυμη μετοχή *πλεόντων*.

➤ Οἶκος Σ

Στ. 218 ὁ κτίστης Λόγος: Η φράση του πρωτοτύπου «ὁ τῶν ὄλων κοσμήτωρ» αποδίδεται με τη φράση «ὁ κτίστης Λόγος».

Στ. 219 ἦκει πρὸς αὐτὸν: Το ρήμα *ἦλθε* μεταφράζεται με το συνώνυμο ἦκει. Επιπλέον άλλες εκδόσεις υποστηρίζουν τη γραφή «πρὸς τοῦτον»,³³¹ άλλες τη γραφή «εἰς τοῦτο»³³² και κάποια χειρόγραφα παραδίδουν τη γραφή «πρὸς τοῦτο».³³³ Η μετάφραση του Φιλῆ βρίσκεται πιο κοντά στην πρώτη εκδοχή από τις τρεις.

Στ. 220-221 ποιμῖν δὲ καὶ πρόβατον / ὠράθη: Σ' αὐτὸν το στίχο άλλες εκδόσεις επιλέγουν τη γραφή «καθ' ἡμᾶς ἄνθρωπος»,³³⁴ άλλες «καθ' ἡμᾶς ὅμοιος»,³³⁵ ενώ κάποια χειρόγραφα παραδίδουν τη γραφή «καθ' ἡμᾶς πρόβατον».³³⁶ Απ' ὅ,τι φαίνεται ο Φιλῆς γνωρίζει την τρίτη εκδοχή. Το δε ρήμα *ἐφάνη* μεταφράζεται με το συνώνυμο *ὠράθη*.

Στ. 222-223 τῷ κατ' αὐτὸ / δεσπότης: Η λέξη *ὀμοίω* αποδίδεται περιφραστικά με τη φράση «τῷ κατ' αὐτὸ», ενώ η λέξη *θεὸς* αποδίδεται ως *δεσπότης*.

³²⁸ Constantine Trypanis, *Fourteen...*, ὁ.π., σ. 37· Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ὁ.π., σ. 184.

³²⁹ Γρηγόριος Παπαγιάννης, ὁ.π., σ. 122.

³³⁰ Δημήτριος Δημητράκος, ὁ.π., τόμ. ΙΑ', σ. 5898.

³³¹ Σωφρόνιος Ευστρατιάδης, «*Ρωμανός...*», ὁ.π., σ. 829· Constantine Trypanis, *Fourteen...*, ὁ.π., σ. 37.

³³² Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ὁ.π., σ. 185.

³³³ Γρηγόριος Παπαγιάννης, ὁ.π., σ. 123· Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ὁ.π., σ. 185.

³³⁴ Σωφρόνιος Ευστρατιάδης, «*Ρωμανός...*», ὁ.π., σ. 829· Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ὁ.π., σ. 185.

³³⁵ Constantine Trypanis, *Fourteen...*, ὁ.π., σ. 37.

³³⁶ Σωφρόνιος Ευστρατιάδης, «*Ρωμανός...*», ὁ.π., σ. 829· Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ὁ.π., σ. 185· Constantine Trypanis, *Fourteen...*, ὁ.π., σ. 37.

➤ Οίκος T

Στ. 225 καταφευγόντων: Άλλες εκδόσεις υποστηρίζουν τη γραφή *προσφευγόντων*³³⁷ και άλλες τη γραφή *προστρεχόντων*.³³⁸ Το πρότυπο του Φιλί έδινε πιθανώς την πρώτη εκδοχή, την οποία μετέτρεψε σε *καταφευγόντων* για μετρικούς λόγους.³³⁹

Στ. 227 δημιουργός [...] μόνος: Το ουσιαστικό *ποιητής* αποδίδεται ως *δημιουργός* και συνοδεύεται από τον προσδιορισμό *μόνος* που απουσιάζει από το πρωτότυπο.

Στ. 228 σήν [...] ένδς και βοᾶν [...] θέλων: Ο άτονος τύπος της γενικής ενικού της προσωπικής αντωνυμίας *σου*, η οποία εν προκειμένω λειτουργεί ως κτητικό επίθετο,³⁴⁰ αποδίδεται με την κτητική αντωνυμία *σήν*, προσδίδοντας τρόπον τινά μια λεπτή διαφορά στο ύφος. Το ίδιο πράττει ο Φιλής και στον στίχο 243. Η μετοχή *οίκησας* αποδίδεται με τη μετοχή *ένδς* και το απαρέμφατο *προσφωνεῖν* με το απαρέμφατο *βοᾶν*. Συν τοις άλλοις άλλες εκδόσεις εισηγούνται τη μετοχή *δείξας*³⁴¹ και άλλες τη μετοχή *διδάξας*.³⁴² Η χρήση της μετοχής *θέλων* από τον Φιλί δεν συνηγορεί υπέρ της μιας ή της άλλης γραφής.

Στ. 231-232 τῆς ἄνωθεν / τῆς ἐκεῖθεν ἀντιλήψεως: Και από τους δύο στίχους παραλείπεται το *χαῖρε* κατά τη μετάφραση. Ο Φιλής εδώ επιθετοποιεί μέσω του άρθρου τα επιρρήματα *ἄνωθεν* και *ἐκεῖθεν*, για να αποδώσει τα επίθετα του πρωτοτύπου *νοητής* και *θεικῆς* αντιστοίχως. Από την άλλη αποδίδει το ουσιαστικό *ἀγαθότητος* του πρωτοτύπου με το ουσιαστικό *ἀντιλήψεως*. Τώρα αντί της λέξης *νοητής* άλλα χειρόγραφα παραδίδουν τη γραφή «γηγενῶν» και άλλα τη γραφή «τῆς Ἀδάμ». ³⁴³ Η μετάφραση του Φιλί βρίσκεται πιο κοντά στη γραφή *νοητής*.³⁴⁴

Στ. 233 νουθετοῦσα τοὺς ἀσυνέτους: Το ρήμα *ένουθέτησας* του πρωτοτύπου μετατρέπεται στη μετοχή *νουθετοῦσα*. Η δε φράση «συληθέντας τὸν νοῦν» αποδίδεται μονολεκτικά με το επίθετο *ἀσυνέτους*.

Στ. 234 ἀναγεννήσασα τοὺς κακοσπόρους: Παραλείπεται το *χαῖρε* στη μετάφραση του Φιλί. Το ρήμα *ἀνεγέννησας* του πρωτοτύπου μετατρέπεται στη μετοχή *ἀναγεννήσασα*. Η δε φράση «συλληθέντας αἰσχυρῶς» αποδίδεται μονολεκτικά με τη λέξη *κακοσπόρους*. Η μεταφραστική λογική είναι όμοια λοιπόν με τον παραπάνω στίχο. Σ' αυτό το σημείο σημειώνεται ότι η σειρά των στίχων 233-234 είναι σύμφωνη με την έκδοση του πρωτοτύπου κειμένου του Ακαθίστου από τον

³³⁷ Σωφρόνιος Ευστρατιάδης, «Ρωμανός...», ό.π., σ. 829· Constantine Trypanis, *Fourteen...*, ό.π., σ. 37.

³³⁸ Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ό.π., σ. 186.

³³⁹ Γρηγόριος Παπαγιάννης, ό.π., σ. 128.

³⁴⁰ Αθανάσιος Φλώρος, *Ιστορικό και συγκριτικό συντακτικό αρχαίας, νέας ελληνικής και λατινικής*, Αθήνα, Εκδόσεις Ήβος, 1988, σ. 364.

³⁴¹ Σωφρόνιος Ευστρατιάδης, «Ρωμανός...», ό.π., σ. 829· Constantine Trypanis, *Fourteen...*, ό.π., σ. 37.

³⁴² Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ό.π., σ. 186.

³⁴³ Constantine Trypanis, *Fourteen...*, ό.π., σ. 37· Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ό.π., σ. 186· Γρηγόριος Παπαγιάννης, ό.π., σ. 131.

³⁴⁴ Γρηγόριος Παπαγιάννης, ό.π., σ. 132.

Ευστρατιάδη,³⁴⁵ εν αντιθέσει με τις εκδόσεις του Τρυπάνη και του Δετοράκη που την τοποθετούν αντίστροφα.³⁴⁶

Στ. 235 κτείνεις: Η μετοχή *καταργοῦσα* αποδίδεται με το ρήμα *κτείνεις*.

Στ. 236 γεωργὸν [...] κύεις: Κατά τη μετάφραση παραλείπεται το *χαῖρε*. Ο όρος *σπορέα* αποδίδεται με τον όρο *γεωργὸν*, ενώ η μετοχή *τεκοῦσα* αποδίδεται με το ρήμα *κύεις*.

Στ. 238 συνδήσασα: Η μετοχή του πρωτότυπου *ἀρμόζουσα* αποδίδεται με τη μετοχή *συνδήσασα*, η οποία είναι πολύ κοντά νοηματικά.

Στ. 240 καθαρῶν πνευμάτων: Παραλείπεται το *χαῖρε* στη μετάφραση του Φιλή. Η φράση του πρωτοτύπου «*ψυχῶν [...] ἁγίων*» αποδίδεται με τη φράση «*καθαρῶν πνευμάτων*», η οποία απαντά στη Σοφία Σολομώντος (Σολ. ζ' 23: «*πνευμάτων νοερῶν καθαρῶν λεπτοτάτων*»), αλλά και στο έργο του Ευσέβιου Καισαρείας «*Εὐαγγελικὴ ἀπόδειξις*»³⁴⁷ (Ευαγγ. Απ. Δ' 1: «*ἀυλά τε καὶ πάντη καθαρὰ πνεύματα*»). Το πιο πιθανό είναι ο Φιλής να τη δανείζεται από τον Ευσέβιο Καισαρείας.

➤ Οίκος Υ

Στ. 242 νικᾶται [...] ἀμίλλη τρέχων: Το ρήμα *ἠττᾶται* μεταφράζεται με το συνώνυμο *νικᾶται*. Το απαρέμφατο *συνεκτείνεσθαι* αποδίδεται με το ουσιαστικό *ἀμίλλη* και η μετοχή *σπεύδων* με τη συνώνυμη μετοχή *τρέχων*.

Στ. 243 ἀγαθότητα [...] τὴν σὴν τὴν χύδην: Το ουσιαστικό *οἰκτιρμῶν* του πρωτοτύπου αποδίδεται με το ουσιαστικό *ἀγαθότητα*. Ο άτονος τύπος της γενικής ενικού της προσωπικής αντωνυμίας *σου*, η οποία λειτουργεί εν προκειμένω ως κτητικό επίθετο,³⁴⁸ αποδίδεται με την κτητική αντωνυμία *σὴν*, προσδίδοντας έτσι μια λεπτή διαφορά ύφους. Το ίδιο πράττει ο Φιλής και στον στίχο 228. Τέλος, το επίθετο *πολλῶν* αποδίδεται με το επίρρημα *χύδην*, το οποίο ο Φιλής επιθετοποιεί μέσω του άρθρου.

Στ. 244 κᾶν γὰρ ἰσαριθμούς τις ῥδᾶς: Σ' αυτό το σημείο άλλες εκδόσεις υιοθετούν τη γραφή «*γὰρ ψάμμω ῥδᾶς*»,³⁴⁹ ενώ άλλες τη γραφή «*ψαλμοὺς καὶ ῥδᾶς*».³⁵⁰ Πιο σωστή μπορεί να θεωρηθεί η πρώτη.³⁵¹ Η απουσία των λέξεων *ψάμμω* και *ψαλμοὺς* από τη μετάφραση του Φιλή μάς αναγκάζει να αναζητήσουμε τον άλλo όρο σύγκρισης στο πλήθος των οικτιρμῶν του Θεού,³⁵² κάτι που όμως ως

³⁴⁵ Σωφρόνιος Ευστρατιάδης, «*Ρωμανός...*», ό.π., σ. 830.

³⁴⁶ Constantine Trypanis, *Fourteen...*, ό.π., σ. 37· Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ό.π., σ. 186.

³⁴⁷ Ευσέβιος Καισαρείας, *Εὐαγγελικὴ ἀπόδειξις, βιβλίον Δ', PG 22, 252B*.

³⁴⁸ Αθανάσιος Φλώρος, ό.π., σ. 364.

³⁴⁹ Σωφρόνιος Ευστρατιάδης, «*Ρωμανός...*», ό.π., σ. 830· Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ό.π., σ. 187.

³⁵⁰ Constantine Trypanis, *Fourteen...*, ό.π., σ. 38.

³⁵¹ Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ό.π., σ. 155-156· Γρηγόριος Παπαγιάννης, ό.π., σ. 136-137.

³⁵² Γρηγόριος Παπαγιάννης, ό.π., σ. 136.

συλλογισμός δεν είναι ικανοποιητικός.³⁵³ Επιπλέον, η χρήση των λέξεων *κάν* και *γάρ* στη μετάφραση του Φιλή μάς βοηθά να πιθανολογήσουμε την ύπαρξή τους και στο αρχικό κείμενο ή στο πρότυπο που είχε ο ποιητής διαθέσιμο.³⁵⁴ Ο δε σύνδεσμος *γάρ* προάγει την καλύτερη σύνδεση³⁵⁵ των στίχων 242-243 και 244-247.

Στ. 245-246 φράσει / έβράβευσας έξ εύσπλαγχνίας: Στη θέση του ρήματος *τελοῦμεν* ο Φιλής χρησιμοποιεί το ρήμα *φράσει*, αντικαθιστώντας την έννοια της πράξης με την έννοια της έκφρασης. Το δε ρήμα *δέδωκας* ερμηνεύεται με το ρήμα *έβράβευσας*, συνοδευόμενο από τον εμπρόθετο προσδιορισμό «έξ εύσπλαγχνίας».

Στ. 247 έκθύμως ψάλλουσιν: Το ρήμα *βοῶσιν* του πρωτοτύπου αποδίδεται με το ρήμα *ψάλλουσιν*, το οποίο προσδιορίζεται και από το επίρρημα *έκθύμως*.

➤ Οίκος Φ

Στ. 248-249 Φωτὸς θεϊκοῦ λυχνίαν / δέδορκεν ή γή: Η φράση «Φωτοδόχον λαμπάδα» ερμηνεύεται επιτυχημένα ως «Φωτὸς θεϊκοῦ λυχνίαν». Τη λέξη *λυχνίαν* ο Φιλής πιθανώς δανείζεται από το Βιβλίο της Εξόδου (κε' 30-37),³⁵⁶ από τα Ευαγγέλια (Ματθ. ε' 15· Μάρκ. δ' 21· Λουκ. η' 16, ια' 33) και από τον Ιωσήφ Υμνογράφο όπου στο α' τροπάριο της δ' ωδής του Κανόνα του Ακαθίστου αποκαλεί τη Θεοτόκο *λυχνία*. Στη μετάφραση του Φιλή η Θεοτόκος παρομοιάζεται με λυχνία, επάνω στην οποία στηρίζεται ο λύχνος, δηλαδή το θεϊκό φως που είναι ο Χριστός. Από την άλλη πλευρά το ρήμα *όρῶμεν* αποδίδεται με το συνώνυμο *δέδορκεν*, τοποθετημένο όμως στο γ' ενικό πρόσωπο. Κι αυτό διότι ο ποιητής το εννοούμενο υποκείμενο του πρωτοτύπου *ήμεϊς* (δηλ. οι άνθρωποι) το αποδίδει με τη μετωνυμία³⁵⁷ «ή γή» που χρησιμοποιείται ως υποκείμενο του ρήματος *δέδορκεν*.

Στ. 250 πῦρ [...] άνάπτουσα: Εδώ άλλα χειρόγραφα του πρωτοτύπου παραδίδουν τη γραφή «άπτουσα φῶς» και άλλα τη γραφή «άπτουσα πῦρ».³⁵⁸ Το πιθανότερο ήταν ότι το πρότυπο του Φιλή έδινε τη γραφή *πῦρ*, την οποία και διατήρησε στη μετάφρασή του.

Στ. 251 φῶς: Για τη φράση *γνῶσιν θεϊκὴν* ο Φιλής κάνει χρήση της λέξης *φῶς* και δεν αποκλείεται να διάβαζε στο πρότυπό του «φῶς τὸ θεϊκόν».³⁵⁹

Στ. 252 οὔτω δὲ τιμᾶν πείθον αὐτῆς τὸν τόκον: Άλλες εκδόσεις του πρωτοτύπου υιοθετούν τον τύπο *ταύτη*³⁶⁰ και άλλες τον τύπο *ταῦτα*.³⁶¹ Το επίρρημα

³⁵³ Ο.π., σ. 136-137· Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ό.π., σ. 156.

³⁵⁴ Γρηγόριος Παπαγιάννης, ό.π., σ. 138.

³⁵⁵ Ο.π., σ. 138.

³⁵⁶ Ο όρο *λυχνία* στο Βιβλίο της Εξόδου αποτελεί προτύπωση της Παναγίας που είχε σαν Λύχνο πάμφωτο τον Χριστό (βλ. Επιφάνιος Θεοδωρόπουλος [Αρχιμ.], ό.π., σ. 160-161· Δημήτριος Αθανασίου [π.], ό.π., σ. 154-155).

³⁵⁷ Για τη μετωνυμία βλ. Δημήτρης Τομπαΐδης (επιμ.), ό.π., σ. 179· Αχιλλέας Τζάρτζανος, ό.π., σ. 309-310·

³⁵⁸ Σωφρόνιος Ευστρατιάδης, «Ρωμανός...», ό.π., σ. 830· Constantine Trypanis, *Fourteen...*, ό.π., σ. 38· Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ό.π., σ. 188. Για περισσότερα σχόλια ως προς τις δύο αυτές εκφράσεις βλ. Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ό.π., σ. 156.

³⁵⁹ Γρηγόριος Παπαγιάννης, ό.π., σ. 141.

³⁶⁰ Σωφρόνιος Ευστρατιάδης, «Ρωμανός...», ό.π., σ. 830· Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ό.π., σ. 188. Για περισσότερα ως προς τις δύο γραφές *ταύτη* και *ταῦτα* βλ. Γρηγόριος Παπαγιάννης, ό.π., σ. 141· Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ό.π., σ. 156.

οὕτω του Φιλῆ δεν προσφέρει ένδειξη υπέρ κάποιας από τις δύο γραφές.³⁶² Η μετοχή *τιμωμένη* μετατρέπεται στο απαρέμφατο *τιμᾶν*. Από την άλλη μεριά η φράση «πειθον αὐτῆς τὸν τόκον» συνιστά μια ερμηνευτική προσθήκη για τη φράση «ἄϋλον [...] φῶς» του πρωτοτύπου κειμένου. Τα ἄυλο αυτό φως είναι το ἄκτιστο φως του Χριστού, το φως της θείας αλήθειας.³⁶³ Η Θεοτόκος ἄναψε το ἄυλο φως γεννώντας τον Χριστό που είναι το φως του κόσμου (Ιωάνν. η΄ 12) και φωτίζει ολόκληρο το ανθρώπινο γένος,³⁶⁴ οδηγώντας το στη σωτηρία.

Στ. 253 παστὰς τοῦ νοητοῦ φωσφόρου: Ο Φιλῆς αποδίδει τη φράση του πρωτοτύπου «ἄκτις νοητοῦ ἡλίου» με τη φράση «παστὰς τοῦ νοητοῦ φωσφόρου». Τη φράση δανείζεται πιθανῶς ο ποιητής από τον πατριάρχη Γερμανό Α΄, ο οποίος στον Α΄ Λόγο του για τα Εισόδια της Θεοτόκου χρησιμοποιεῖ τη φράση «παστὰς τοῦ νοητοῦ νυμφίου».³⁶⁵ Εναλλακτικά θα μπορούσε να ἔχει επηρεαστεί και από τον Ψαλμό η΄ 6 «καὶ αὐτὸς ὡς νυμφίος ἐκπορευόμενος ἐκ παστοῦ αὐτοῦ»³⁶⁶ είτε από τον Ιωσήφ Υμνογράφο ὅπου στο α΄ τροπάριο της ζ΄ ὠδῆς του Κανόνα του Ακαθίστου η Παναγία αποκαλεῖται «Παστὰς τοῦ Λόγου».

Στ. 254 λαμπτήρ τοῦ φθορᾶς ἄτερ φάους: Πολλές από τις εκδόσεις του πρωτοτύπου επιλέγουν τη γραφή *λαμπτήρ*,³⁶⁷ ενώ άλλες τη γραφή *βολις*,³⁶⁸ την οποία παραδίδουν ορισμένα χειρόγραφα.³⁶⁹ Η μετάφραση του Φιλῆ συμφωνεῖ με την πρώτη εκδοχή. Παρακάτω ο Φιλῆς μεταφράζει το επίθετο *ἀδύτου* περιφραστικά με τον εμπρόθετο προσδιορισμό *φθορᾶς ἄτερ*, τον οποίο επιθετοποιεῖ μέσω του ἄρθρου *τοῦ*. Το δε ουσιαστικό *φέγγους* αποδίδεται με το συνώνυμο ουσιαστικό *φάους*. Εδώ ο Φιλῆς φαίνεται να δυσκολεύει τα νοήματα σε σχέση με το πρωτότυπο κείμενο μέσω της σύνταξης (χρήση υπερβατοῦ) και ταυτόχρονα του ποιητικού λεξιλογίου (*ἄτερ*) (πρβλ. σχόλιο στ. 287).

Στ. 255-256 ἀνγάσσα / ἐχθρόν [...] πάντα καταπλήξασα: Και στους δύο στίχους παραλείπεται το *χαῖρε* κατά τη μετάφραση. Η μετοχή *καταλάμπουσα* αποδίδεται με τη μετοχή *ἀνγάσσα*, ενώ η λέξη *ἐχθροὺς* μετατρέπεται σε ενικό αριθμό και συνοδεύεται από το προσδιορισμό «ἐχθρόν [...] πάντα». Η μετατροπή σε ενικό αριθμό οφείλεται σε μετρικούς λόγους, διότι εναλλακτικά η χρήση του τύπου *πάντας* ἀντί *πάντα* θα διασάλευε το μέτρο. Χάριν του μέτρου γίνεται και η αλλαγή στον χρόνο της μετοχῆς του πρωτοτύπου από ενεστώτα *καταπλήττουσα* σε ἀόριστο *καταπλήξασα*.

Στ. 257 φωτισμὸν ἀνίσχουσα τῆς εὐσπλαγχνίας: Παραλείπεται το *χαῖρε* στη μετάφραση του Φιλῆ. Η φράση του πρωτοτύπου «πολύφωτον [...] φωτισμόν», η

³⁶¹ Constantine Trypanis, *Fourteen...*, ὁ.π., σ. 38.

³⁶² Γρηγόριος Παπαγιάννης, ὁ.π., σ. 141.

³⁶³ Ανδρέας Θεοδώρου, ὁ.π., σ. 239· Κωνσταντῖνος Γανωτής, ὁ.π., σ. 85· Ναυκράτιος Τσουλκανάκης (Αρχιμ.), ὁ.π., σ. 217.

³⁶⁴ Επιφάνιος Θεοδωρόπουλος (Αρχιμ.), ὁ.π., σ. 131· Κωνσταντῖνος Δρατσέλλας, ὁ.π., σ. 171· Δημήτριος Αθανασίου (π.), ὁ.π., σ. 415· Αθανάσιος Λυμπερόπουλος, ὁ.π., σ. 62.

³⁶⁵ Γερμανός Α΄ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, *Εἰς τὴν εἴσοδον τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου: Λόγος Α΄*, PG 98, 305C.

³⁶⁶ Γρηγόριος Παπαγιάννης, ὁ.π., σ. 142.

³⁶⁷ Σωφρόνιος Ευστρατιάδης, «*Ρωμανός...*», ὁ.π., σ. 830· Constantine Trypanis, *Fourteen...*, ὁ.π., σ.

38· Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ὁ.π., σ. 188.

³⁶⁸ Γρηγόριος Παπαγιάννης, ὁ.π., σ. 142.

³⁶⁹ Σωφρόνιος Ευστρατιάδης, «*Ρωμανός...*», ὁ.π., σ. 830.

οποία υποδηλώνει τον Χριστό,³⁷⁰ ερμηνεύεται με τη φράση «φωτισμὸν [...] τῆς εὐσπλαγχνίας». Παράλληλα το ρήμα *ἀνατέλλεις* αποδίδεται με τη μετοχή *ἀνίσχουσα*.

Στ. 258 ποταμὸν ἐκβλύζουσα τῆς ἀφθαρσίας: Κατά τη μετάφραση παραλείπεται το *χαῖρε*. Η φράση του πρωτοτύπου «πολύρρυτον ποταμὸν» αποδίδεται με τη φράση «ποταμὸν [...] τῆς ἀφθαρσίας». Το ρήμα *ἀναβλύζεις* μετατρέπεται στη μετοχή *ἐκβλύζουσα*.

Στ. 259 δεικνῦσα [...] πρὶν τῆς κολυμβήθρας: Παραλείπεται το *χαῖρε* στη μετάφραση του Φιλῆ. Η μετοχή *ζωγραφοῦσα* αποδίδεται με τη μετοχή *δεικνῦσα*. Ωστόσο δεν είναι απολύτως κατανοητό γιατί ο Φιλῆς χρησιμοποιεί τη λέξη *πρὶν* στη μετάφρασή του. Στο πρωτότυπο κείμενο του Ακαθίστου ο στίχος «χαῖρε, τῆς κολυμβήθρας ζωγραφοῦσα τὸν τύπον» δηλώνει ότι η Παναγία είναι αυτή που απεικονίζει την κολυμβήθρα μέσω της οποίας αναγεννιόμαστε.³⁷¹ Ο Φιλῆς ερμηνεύει τον στίχο πιθανώς με την ιδέα ότι η Παναγία είναι η προτύπωση του αγίου χριστιανικού βαπτίσματος, καθώς σ' αυτήν «κολύμπησε» πρώτα ο Χριστός, ενώνοντας τη θεϊκή και την ανθρώπινη φύση του³⁷² και δεχόμενος τη δεύτερη γέννησή του, την ανθρώπινη.³⁷³ Ἐτσι και οι χριστιανοί στην κολυμβήθρα του βαπτίσματος δέχονται τη δεύτερη γέννησή τους, την πνευματική.³⁷⁴

Στ. 260 τὸν δεινὸν ἐκτρίβουσα τῆς πλάνης ῥύπον: Κατά τη μετάφραση παραλείπεται το *χαῖρε*. Η μετοχή *ἀναιροῦσα* αποδίδεται με τη μετοχή *ἐκτρίβουσα*, ενώ το ουσιαστικό *ἀμαρτίας* αποδίδεται με τον ὄρο *πλάνης*. Επίσης η λέξη *ῥύπον* συνοδεύεται από τον προσδιορισμό *δεινὸν*, ο οποίος απουσιάζει από το πρωτότυπο.

Στ. 261-262 τὰ κρύφια / μινῶς: Ο ὄρος *συνείδησιν* του πρωτοτύπου αποδίδεται με τον ὄρο *κρύφια*. Η δε μετοχή *κιρνῶν* αποδίδεται με τη μετοχή *μινῶς*. Το ρήμα *κιρνῶ* στα αρχαία ελληνικά είχε τη σημασία του αναμειγνύω,³⁷⁵ ενώ κατά τον Μεσαίωνα έλαβε τη σημασία του προσφέρω, κερνώ.³⁷⁶ Ο Φιλῆς χρησιμοποιώντας τη μετοχή του ρήματος *μίννυμι* φαίνεται ότι το αντιλαμβάνεται με την αρχαιοελληνική σημασία.

Στ. 263-264 τῆς φίλης εὐωδίας / ζωῆς δὲ σεμνὴ μυστικῆς εὐωχία: Και στους δύο στίχους παραλείπεται το *χαῖρε* κατά τη μετάφραση. Το ουσιαστικό *εὐωδίας* συνοδεύεται από τον προσδιορισμό *φίλης*, ο οποίος δεν υπάρχει στο πρωτότυπο. Παρακάτω άλλες εκδόσεις υιοθετούν τη γραφή «ζωῆς μυστικῆς εὐωχία»,³⁷⁷ άλλες τη

³⁷⁰ Επιφάνιος Θεοδωρόπουλος (Αρχμ.), *ὁ.π.*, σ. 131· Κωνσταντῖνος Δρατσέλλας, *ὁ.π.*, σ. 174· Ανδρέας Θεοδώρου, *ὁ.π.*, σ. 242· Αθανάσιος Λυμπερόπουλος, *ὁ.π.*, σ. 64· Πλάτων Σταματάκης, *ὁ.π.*, σ. 174.

³⁷¹ Επιφάνιος Θεοδωρόπουλος (Αρχμ.), *ὁ.π.*, σ. 131· Ανδρέας Θεοδώρου, *ὁ.π.*, σ. 244.

³⁷² Αθανάσιος Λυμπερόπουλος, *ὁ.π.*, σ. 64.

³⁷³ Σύμφωνα με την Αγία Γραφή και την ερμηνεία των Πατέρων και διδασκάλων της Εκκλησίας, διακρίνονται ὄχι μία ἀλλὰ τρεῖς γεννήσεις του Χριστοῦ: ἡ ἄχρονη και αἰδία γέννησή του ἀπὸ τον Πατέρα, ἡ ἐν χρόνῳ ἐνανθρώπησή του ἀπὸ την Παρθένο Μαρία και ἡ ἐν Πνεύματι Αγίῳ γέννησή του στη ζωὴ των ἀναγεννημένων πιστῶν (βλ. Στέργιος Σάκκος, *Ὁ Θεὸς στη γῆ μας*, Θεσσαλονίκη, Ὁρθόδοξος Χριστιανικὴ Ἀδελφότης ΑΠΟΛΥΤΡΩΣΙΣ, 2016, [ε' ἐκδ.], σ. 108-130). Πρβλ. Αυγουστίνος Καντιώτης (Μητρ.), «Οἱ τρεῖς γεννήσεις του Χριστοῦ», Ὁμιλία στον Ἱερό Ναό Γεννήσεως του Χριστοῦ (Χριστοκοπίδου) Αθηνῶν στις 25/12/1961, (<https://www.augoustinos-kantiotis.gr/?p=7535>).

³⁷⁴ Ανδρέας Θεοδώρου, *ὁ.π.*, σ. 244.

³⁷⁵ Henry Liddell & Robert Scott, *ὁ.π.*, τόμ. Β', σ. 722.

³⁷⁶ Δημήτριος Δημητράκος, *ὁ.π.*, τόμ. Η', σ. 3913.

³⁷⁷ Σωφρόνιος Ευστρατιάδης, «*Ρωμανός...*», *ὁ.π.*, σ. 831.

γραφή «ζωή μυστικῆς εὐωχίας».³⁷⁸ Ανάλογα με τη γραφή η φράση αυτή μπορεί να δεχτεί διάφορες ερμηνείες.³⁷⁹ Η μετάφραση του Φιλί πάντως συμφωνεί με την πρώτη εκδοχή. Σημειώνεται ακόμη ότι η πρώτη έκδοση του Ακαθίστου υποστήριξε τη γραφή «ζωή, μυστική εὐωχία».³⁸⁰ Τέλος, ο όρος *εὐωχία* συνοδεύεται στη μετάφραση του Φιλί από τον προσδιορισμό *σεμνή*, ο οποίος δεν υπάρχει στο πρωτότυπο.

➤ Οίκος Χ

Στ. 266 παλαιῶν παρέχων: Το απαρέμφοτο *δοῦναι* του πρωτοτύπου αποδίδεται με τη μετοχή *παρέχων*, ενώ το επίθετο *ἀρχαίων* με το επίθετο *παλαιῶν*.

Στ. 267 δεσπότης εὐεργέτης: Η φράση «χρεωλύτης ἀνθρώπων» αποδίδεται με τη φράση «δεσπότης εὐεργέτης».

Στ. 268 αὐτὸς πρὸς ἡμᾶς ἦλθε τοὺς ἀπωσμένους: Σ' αυτό το σημείο ο Φιλίς απλοποιεί με εκλαϊκευτικό τρόπο το νόημα του πρωτοτύπου. Η δε λέξη *ἀποδήμους* αποδίδεται ως *ἀπωσμένους*.

Στ. 269 κώδικα τῶν δανεισμάτων: Για τη λέξη *χειρόγραφον* ο Φιλίς αξιοποιεί τη συνώνυμη *κώδικα*, την οποία ερμηνεύει επιπλέον με τον προσδιορισμό «τῶν δανεισμάτων» ως γενική του περιεχομένου.

Στ. 270-271 τῶν ἐλευθέρων / ὡς δεσπότης εὐσπλαγχνος: Ο όρος *πάντων* αποδίδεται καθαρά ερμηνευτικά ως *τῶν ἐλευθέρων*, εφόσον ο Ιησούς σκίζοντας το χειρόγραφο της αμαρτιῶν μας (Κολ. β' 14) μάς απελευθέρωσε από τα δεσμά τους. Η δε φράση «ὡς δεσπότης εὐσπλαγχνος» είτε αποτελεί προσθήκη του Φιλί είτε οφείλεται στο πρότυπό του και ουσιαστικά πλεονάζει σε σχέση με τον στ. 267. Δεν αποκλείεται βέβαια το λεξιλόγιο που χρησιμοποιεί εδώ ο Φιλί να έχει δεχθεί επίδραση από τον Ιωάννη Δαμασκηνό, ο οποίος σε ένα από τα έργα του αναφέρεται μεταξύ άλλων και στο πώς εξοφλήθηκε το προπατορικό χρέος: «Ὅλον γὰρ τὸν πρῶτον Ἀδὰμ τὸν πρὸ τῆς παραβάσεως, τὸν ἀμαρτίας ἐλεύθερον, ἀνέλαβες, δέσποτα, διὰ τὰ σπλάγχνα ἐλέους σου σῶμα, ψυχὴν, νοῦν καὶ τὰ τούτων φυσικὰ ιδιώματα, ἴν' ὄλω μοι τὴν σωτηρίαν χαρίσις»³⁸¹ [η υπογράμμιση δική μας].

➤ Οίκος Ψ

Στ. 272 ὄν δέδωκας ἀνθρώποις: Ο Φιλίς για λόγους απλοποίησης των νοημάτων συμπληρώνει ερμηνευτικά τον στίχο του πρωτοτύπου με τη δευτερεύουσα αναφορική πρόταση «ὄν δέδωκας ἀνθρώποις».

Στ. 273 σε τιμῶμεν μόνην: Εδώ άλλες εκδόσεις του πρωτοτύπου επιλέγουν τη γραφή *εὐφημοῦμέν*³⁸²/*εὐφημοῦμεν*³⁸³ και άλλες τη γραφή *ἀνυμνοῦμεν*.³⁸⁴ Η χρήση του

³⁷⁸ Constantine Trypanis, *Fourteen...*, ό.π., σ. 38· Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ό.π., σ. 188.

³⁷⁹ Για περισσότερα βλ. Επιφάνιος Θεοδωρόπουλος (Αρχιμ.), ό.π., σ. 184· Γρηγόριος Παπαγιάννης, ό.π., σ. 146· Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ό.π., σ. 157.

³⁸⁰ Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ό.π., σ. 157.

³⁸¹ Ιωάννης Δαμασκηνός, *Ἐγκόμιον εἰς τὴν κοίμησιν τῆς παννυμῆτου, καὶ ὑπερενδόξου εὐλογημένης Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας: Λόγος Α΄*, PG 96, 704C.

³⁸² Σωφρόνιος Ευστρατιάδης, «*Ρωμανός...*», ό.π., σ. 831.

³⁸³ Constantine Trypanis, *Fourteen...*, ό.π., σ. 39.

ρήματος *τιμῶμεν* από τον Φιλί βρίσκεται πιο κοντά στην πρώτη εκδοχή όντας συνώνυμο. Παράλληλα προστίθεται και ο χαρακτηρισμός *μόνην* για την Θεοτόκο, ο οποίος απουσιάζει από το πρωτότυπο.

Στ. 274 ὤκησε [...] Παρθένε: Η μετοχή *οίκησας* του πρωτοτύπου μετατρέπεται στο ρήμα *ὤκησε*, ενώ στη θέση του χαρακτηρισμού *θεοτόκε* για την Παναγία αξιοποιείται ο χαρακτηρισμός *Παρθένε*.

Στ. 275 τὰ ξύμπαντα Λόγος: Αντί για τη λέξη *πάντα* ο Φιλής κάνει χρήση της λέξης *ξύμπαντα*. Σ' αυτόν το στίχο ο κώδικας Escorialensis R. I. 19 παραδίδει τη γραφή *τὰ σύμπαντα*, όπως και ο κώδικας Ιβήρων 388, ο οποίος όμως τη διορθώνει πάνω από τον αττικό τύπο *ξύμπαντα*. Ο τύπος *ξύμπαντα* παραδίδεται άλλωστε και από όλα τα υπόλοιπα χειρόγραφα. Καθώς η τέταρτη συλλαβή του ιαμβικού τριμέτρου πρέπει να είναι μακρά, και στη συγκεκριμένη περίπτωση πρόκειται για τη συλλαβή «τὰ», ο τύπος *ξύμπαντα* που ακολουθεί τη μετατρέπει σε θέσει μακρόχρονη κι έτσι αποκαθίσταται η προσωδία του στίχου. Τέλος, ο όρος *κύριος* αποδίδεται με τον όρο *Λόγος*.

Στ. 276 καθήγγισε διδάξας λέγειν: Το ρήμα *ἠγίασεν* αποδίδεται με το συνώνυμο ρήμα *καθήγγισε*. Το δε ρήμα *ἐδίδαξε* μετατρέπεται στη μετοχή *διδάξας* και το απαρέμφατο *βοᾶν* αποδίδεται με το απαρέμφατο *λέγειν*.

Στ. 277 καταγωγή [...] χαίροις: Το ουσιαστικό *σκηνή* αποδίδεται με το συνώνυμο *καταγωγή*, ενώ για μετρικούς λόγους χρησιμοποιείται ο τύπος *χαίροις* αντί *χαῖρε*.

Στ. 279 Θεῖω Πνεύματι: Παραλείπεται το *χαῖρε* στη μετάφραση του Φιλί. Ο όρος *Πνεύματι* συνοδεύεται από τον προσδιορισμό *Θεῖω* που απουσιάζει από το πρωτότυπο. Όπως έχουμε δει, αυτό το συνηθίζει πολύ συχνά ο Φιλής στο πλαίσιο της παρούσας μετάφρασης.

Στ. 280 τοῦ ζῆν κραιττόνως ἀδάπανε: Κατά τη μετάφραση παραλείπεται το *χαῖρε*. Το ουσιαστικό *ζωῆς* αποδίδεται με το απαρέμφατο *ζῆν*, το οποίο ουσιαστικοποιείται με το άρθρο *τοῦ*. Το επίθετο *ἀδαπάνητε* αποδίδεται ως *ἀδάπανε* και συνοδεύεται από το επίρρημα *κραιττόνως*.

Στ. 281 κόσμησις εὐσεβεστάτων: Παραλείπεται το *χαῖρε* στη μετάφραση του Φιλί. Το ουσιαστικό *διάδημα* αποδίδεται ως *κόσμησις*, ενώ ο προσδιορισμός *τίμιον* που υπάρχει στο πρωτότυπο απουσιάζει από τη μετάφραση του Φιλί (πρβλ. σχόλιο στ. 180). Το επίθετο *εὐσεβῶν* τοποθετείται στον υπερθετικό βαθμό *εὐσεβεστάτων*, προφανώς για να καλυφθούν οι υπολειπόμενες δύο συλλαβές του στίχου.

Στ. 282 θυηπόλων καύχησις εὐλαβεστάτων: Κατά τη μετάφραση παραλείπεται το *χαῖρε*. Το ουσιαστικό *ιερῶν* αποδίδεται με το συνώνυμο *θυηπόλων* (εδώ ως ουσ.) και το επίθετο *εὐλαβῶν* τοποθετείται στον υπερθετικό βαθμό *εὐλαβεστάτων*, προφανώς για να καλυφθούν οι υπολειπόμενες δύο συλλαβές του στίχου, όπως ακριβώς είδαμε και στον παραπάνω στίχο.

³⁸⁴ Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ό.π., σ. 190.

Στ. 283 στεῖρῆ: Παραλείπεται το *χαῖρε* στη μετάφραση του Φιλή. Το επίθετο *ἀσάλευτος* αποδίδεται με το επίθετο *στεῖρῆ*. Στο πρωτότυπο αξιοποιείται η ονομαστική πτώση, ενώ ο Φιλής αξιοποιεί την κλητική. Για περισσότερα βλ. σχόλιο στ. 85.

Στ. 284 χαράκωμα τῆς κάτω κραταρχίας: Κατά τη μετάφραση παραλείπεται το *χαῖρε*. Η λέξη *βασιλείας* του πρωτοτύπου που δηλώνει τη χριστιανική πολιτεία,³⁸⁵ ὅλη την επικράτεια του βυζαντινού κράτους,³⁸⁶ ερμηνεύεται σωστά από τον Φιλή με την περίφραση «κάτω κραταρχίας». Δεν φαίνεται εδώ ο ποιητής του Ακαθίστου να εννοεί τη βασιλεία του Θεού, καθότι κάτι τέτοιο θα ήταν «έξω από το πνεύμα του προηγούμενου χαιρετισμού, του οποίου ο παρών αποτελεί προέκταση και επεξήγηση».³⁸⁷ Ο δε ὅρος *τειχος* αποδίδεται με τον συνώνυμο ὅρο *χαράκωμα*.

Στ. 285 νικητήρια: Η λέξη *τρόπαια* αποδίδεται με τη λέξη *νικητήρια*, δηλώνοντας τις πνευματικές³⁸⁸ και στρατιωτικές νίκες³⁸⁹ αλλά και τις νίκες κατά των αιρέσεων.³⁹⁰ Συνελόντι ειπεῖν δηλώνει τις νίκες κατά των ορατών και των αοράτων εχθρών.³⁹¹

Στ. 286 δυσμενεῖς [...] καθαιρούμενοι: Παραλείπεται το *χαῖρε* στη μετάφραση του Φιλή. Το ουσιαστικό *ἐχθροὶ* αποδίδεται με τη συνώνυμη λέξη *δυσμενεῖς* (εδώ ως ουσ.), συνοδευόμενη από τον χαρακτηρισμό *καθαιρούμενοι*, ο οποίος απουσιάζει από το πρωτότυπο.

Στ. 287 τοῦμοῦ δυσπαθοῦς ἄκος φάους: Η φράση «τοῦ ἐμοῦ» αποδίδεται μονολεκτικά με κράση ως «τοῦμοῦ». Ο αττικός συνηρημένος τύπος *φωτὸς* αποδίδεται με τον τύπο *φάους* και συνοδεύεται από τον προσδιορισμό *δυσπαθοῦς* που απουσιάζει από το πρωτότυπο. Και σ' αυτό το σημείο, ὅπως προηγουμένως στον στίχο 254, ο Φιλής φαίνεται να δυσκολεύει τα νοήματα σε σχέση με το πρωτότυπο κείμενο μέσω της σύνταξης (χρήση υπερβατού) και ταυτόχρονα του ποιητικού λεξιλογίου (*ἄκος*). Ο Παπαγιάννης εικάζει ότι λόγω της συγκεκριμένης διατύπωσης του Φιλή ενδέχεται ο ποιητής του Ακαθίστου να μην αναφέρεται στο πνευματικό φως, αλλά σε πάθηση των ματιών από την οποία ταλανιζόταν και ήλπιζε να λυτρωθεί με τη χάρη της Θεοτόκου.³⁹² Τέλος, θα συμπληρώναμε ότι το ουσιαστικό *θεραπεία* αποδίδεται με το συνώνυμο *ἄκος*.

Στ. 288 θερμὴ [...] προστασία: Κατά τη μετάφραση παραλείπεται το *χαῖρε*. Εδώ άλλες εκδόσεις εισηγούνται τη γραφή *προστασία*³⁹³ και άλλες τη γραφή *σωτηρία*.³⁹⁴ Η μετάφραση του Φιλή συμφωνεί με την πρώτη εκδοχή και μάλιστα συνοδεύει τη λέξη *προστασία* με τον προσδιορισμό *θερμὴ* που δεν υπάρχει στο πρωτότυπο.

³⁸⁵ Κωνσταντῖνος Δρατσέλλας, *ὁ.π.*, σ. 183· Επιφάνιος Θεοδωρόπουλος (Αρχιμ.), *ὁ.π.*, σ. 135.

³⁸⁶ Ναυκράτιος Τσουλκανάκης (Αρχιμ.), *ὁ.π.*, σ. 226· Κωνσταντῖνος Γανωτής, *ὁ.π.*, σ. 89.

³⁸⁷ Ανδρέας Θεοδώρου, *ὁ.π.*, σ. 259.

³⁸⁸ Ανδρέας Θεοδώρου, *ὁ.π.*, σ. 260· Δημήτριος Αθανασίου (π.), *ὁ.π.*, σ. 439· Αθανάσιος Λυμπερόπουλος, *ὁ.π.*, σ. 69· Ναυκράτιος Τσουλκανάκης (Αρχιμ.), *ὁ.π.*, σ. 226.

³⁸⁹ Ναυκράτιος Τσουλκανάκης (Αρχιμ.), *ὁ.π.*, σ. 226· Αθανάσιος Λυμπερόπουλος, *ὁ.π.*, σ. 69· Δημήτριος Αθανασίου (π.), *ὁ.π.*, σ. 440-443.

³⁹⁰ Αθανάσιος Λυμπερόπουλος, *ὁ.π.*, σ. 69.

³⁹¹ Δημήτριος Αθανασίου (π.), *ὁ.π.*, σ. 440.

³⁹² Γρηγόριος Παπαγιάννης, *ὁ.π.*, σ. 149-150.

³⁹³ Σωφρόνιος Ευστρατιάδης, *«Ρωμανός...»*, *ὁ.π.*, σ. 831· Constantine Trypanis, *Fourteen...*, *ὁ.π.*, σ. 39.

³⁹⁴ Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, *ὁ.π.*, σ. 190.

➤ Οίκος Ω

Στ. 290 μήτερ [...] σεμνή Παρθένος: Άλλες εκδόσεις υιοθετούν τη γραφή *μήτερ*³⁹⁵ και άλλες τη γραφή *μήτηρ*.³⁹⁶ Ο Φιλής επιλέγει όπως και τις άλλες φορές τη γραφή *μήτερ* (βλ. σχόλιο στ. 85). Παράλληλα χρησιμοποιεί την παρονομασία «σεμνή Παρθένος», για να δηλωθεί καθαρά το πρόσωπο της Παναγίας.

Στ. 294 τῆς ἐκεῖσε τοῦ πυρός τιμωρίας: Η μετοχή *μελλούσης* ερμηνεύεται με το επίρρημα *ἐκεῖσε*, το οποίο επιθετοποιείται μέσω του άρθρου *τῆς*. Ο όρος *κολάσεως* του πρωτοτύπου έχει την έννοια της τιμωρίας.³⁹⁷ Με αυτή την έννοια εμφανίζεται δύο φορές στην Καινή Διαθήκη (Ματθ. κε' 46· Α' Ιωάνν. δ' 18) κι έτσι τον ερμηνεύει και ο Φιλής. Παράλληλα η έννοια του πυρός στην Καινή Διαθήκη χρησιμοποιείται όχι μόνο για κρίση αλλά και προς δοκιμή,³⁹⁸ ώστε να φανερωθεί το έργο του καθενός (Α' Κορ. γ' 12-15). Η δε φράση «πυρός τιμωρίας» υπάρχει στα κείμενα διάφορων συγγραφέων όπως του Δίδυμου Τυφλού, του Αστέριου Αμασειάς, του Θεοδώρητου Κύρου, του Λέοντος ΣΤ' του Σοφού και άλλων. Ο Φιλής πιθανώς τη δανείζεται από τον Φώτιο, ο οποίος στη *Βιβλιοθήκη* επιχειρεί να ερμηνεύσει το παραπάνω χωρίο από την Α' προς Κορινθίους επιστολή του Αποστόλου Παύλου, καταλήγοντας στη φράση «τῆς διὰ πυρός τιμωρίας οὐκ ἀπολυόμενος».³⁹⁹

Στ. 295 τοὺς τῷ Θεῷ βοῶντας: Εδώ άλλες εκδόσεις υποστηρίζουν τη γραφή «σοὶ βοῶντας»⁴⁰⁰ και άλλες τη γραφή «συμβοῶντας».⁴⁰¹ Πιο σωστή θεωρείται η γραφή «συμβοῶντας», δεδομένου ότι το εφύμνιο *Ἀλληλοῦια* απευθύνεται στο πρόσωπο του Θεού-Χριστού και όχι στη Θεοτόκο.⁴⁰² Αντί για την ουδέτερη γραφή της μετάφρασης του Φιλῆ «τοὺς εὐσεβῶς βοῶντας» ή «ἐκ ψυχῆς» που παραδίδουν οι κώδικες E και Ib αντίστοιχα, επιλέξαμε τη γραφή «τοὺς τῷ Θεῷ βοῶντας», η οποία ομόφωνα παραδίδεται από τους κώδικες A1LP και διασαφηνίζει πλήρως το νόημα.

³⁹⁵ Σωφρόνιος Ευστρατιάδης, «*Ρωμανός...*», ό.π., σ. 831· Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ό.π., σ. 190.

³⁹⁶ Constantine Trypanis, *Fourteen...*, ό.π., σ. 39.

³⁹⁷ Henry Liddell & Robert Scott, ό.π., τόμ. Β', σ. 745· Επιφάνιος Θεοδωρόπουλος (Αρχιμ.), ό.π., σ. 137· Ελένη Δάκη-Καλαμαρά, ό.π., σ. 181· Πλάτων Σταματάκης, ό.π., σ. 194· Εμμανουήλ Μαλαθράκης, ό.π., σ. 117.

³⁹⁸ Γεώργιος Κωνσταντινίδης, *Νέον εγκυκλοπαιδικόν λεξικόν της Αγίας Γραφής*, Αθήναι, Εκδοτικός Οίκος «Ο Λόγος», 1976, σ. 765.

³⁹⁹ Φώτιος πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, *Μυριόβιβλον ή Βιβλιοθήκη: Ιωβίου μοναχοῦ λόγοι θ' (ΣΚΒ')*, PG 103, 805A.

⁴⁰⁰ Σωφρόνιος Ευστρατιάδης, «*Ρωμανός...*», ό.π., σ. 832· Constantine Trypanis, *Fourteen...*, ό.π., σ. 39.

⁴⁰¹ Θεοχάρης Δετοράκης, *Ο Ακάθιστος...*, ό.π., σ. 190.

⁴⁰² Ό.π., σ. 157· Γρηγόριος Παπαγιάννης, ό.π., σ. 151.

INDICES

1. Index nominum

Ἀδάμ 15	Λόγος 11; 82; 85; 126; 218; 275; 291
Αἴγυπτος 128	Μαριάμ 33
Ἀπόστολοι 91	Παρθένος 2; 50; 60; 83; 104; 170; 180; 205; 249; 274; 290
Ἀττικός 211	Πνεῦμα Ἅγιον 78; Πνεῦμα Θεῖον 279
Βαβυλῶν 123	Σεραφίμ 186
Γαβριήλ 27	Συμεών 146
Ἑλισάβετ 57	Σωτήρ 129
Ἡρώδης 126	Τριάς 112
Θεός 9; 42; 72; 149; 191; 196; 205; 226; 277; 295	Χαλδαῖοι 106
Ἰησοῦς 39	Χερουβίμ 185
	Χριστός 71; 263

2. Index locorum

a) Sacra Scriptura

Epistola Pauli ad Corinthios II 12.7: 44	Evangelium Secundum Marcum 4.21: 248
Esaias 8.1: 91	Evangelium Secundum Mattheum 5.15: 248
Evangelium Secundum Ioannem 1.1, 14: 11; 82; 85; 275	Exodus 15.4: 137; 25.30-37: 248
Evangelium Secundum Lucam 8.16; 11.33: 248	Psalmi 18.6: 253
	Sapientia Salomonis 7.23: 240

b) Alii auctores

Eusebius Pamphili Caesariensis Episcopus <i>Demonstratio Evangelica</i> IV.1 (PG 22, 252B): 240	Josephus Hymnographus <i>Canon Hymni Acahisti</i> Ode 4 Troparium 2: 41; 42 Ode 3 Troparium 1: 54 Ode 7 Troparium 4: 91 Ode 4 Troparium 1: 248 Ode 6 Troparium 1: 253
Germanus I Patriarcha Constantinopolitanus <i>In Ingressum Sanctissimae Deiparae Sermo</i> PG 98, 305C: 253	Cassiane Cass. Trop. (Incipit: Ὑπὲρ τὴν τῶν Ἑλλήνων παιδείαν) vv. 3-4: 211-212
Cosmas Melodus <i>Canon Transfigurationis</i> Ode 1 Heirmus: 137	Nicetas David Paphlagonius <i>Paraphrasis Carminum Arcanorum S. Gregorii Naz.</i> PG 38, 781: 87 PG 38, 780: 171
Ioannes Damascenus <i>Canon Anastasimus</i> Ode 1 Heirmus: 137 <i>Encomium in Dormitionem celebratissima gloriosissimaque ac benedictae Dominae Dei Genitricis semperque Virginis Mariae</i> PG 96, 704C: 270-271	Photius Patriarcha Constantinopolitanus <i>Myriobiblon sive Bibliotheca</i> PG 103, 805A: 294

3. Index verborum notabilium

- ἀγαθότητα 243
ἀγαλλίασις 262
ἄγαμος 76
ἄγγελος 8; 18; 43; 80; 160; 194
ἄγγέλω 125
ἄγιος 78; 142; 249; 278; 291 (bis)
ἀγιώτατος 291
ἀγλαΐζω 48
ἀγλαόκαρπος 161
ἀγνεία 229; 236
ἀγρός 53
ἀδάπανος 280
αἰδώς 36
αἰών 147
ἄκος 287
ἄκουσμα 183
ἀκούω 80; 223; 270
ἀλιεύς 212
ἀλληλουΐα 31; 55; 79; 103; 127; 151;
175; 199; 223; 247; 271; 295
ἄλμα 59
ἄμιλλα 242
ἀμνός 82; 85
ἀμυντήριον 87
ἀμφίβολος 184
ἀμφίλογος 183
ἄμωμος 82; 93
ἄμωμος 82; 93
ἀναγεννάω 234
ἀνανδρία 188
ἄναξ 106
ἀνάπλασις 231
ἀνάπτω 250
ἄνθος 157
ἄνθρωπος 17; 133; 197; 203; 272
ἀνίσχω 257
ἀνοικτήριον 88
ἀντίληψις 232
ἀνυπέρβλητος 150
ἄνω 41; 177
ἄνωθεν 8; 176; 231
ἀξία 245
ἀπαθής 22
ἀπατεών 147
ἀπάτη 111; 135
ἀπειρόγαμος 132
ἀπρόσιτος 196
ἀπροσμάχητος 5
ἀπωθέω 268
ἄρά 14
ἀρματηλάτης 185
ἄρουρα 65
ἀρχηγός 231
ἀσιτία 158
ἄσμα 59
ἄσπορος 30; 34; 154; 237
ἀσπώρας 45; 108
ἄστατος 74
ἀστήρ 21; 98; 109
ἀστραπή 255
ἀσύνετος 233
ἀσχάλλω 77
αὐγάζω 251; 255
αὐλία 250
αὐτεπάγγελτος 219
ἀφθαρσία 157; 258
ἄφθαστος 101
ἄφθορος 192
ἀφιλόκομπος 173
ἄφρων 207
ἄχραντος 202
βάθος 18
βάρβαρος 115
βασιλεύς 19; 100; 281
βίος 4; 160; 171; 216
βλέπω 11; 122; 170
βλύζω 13; 138
βοάω 7; 55; 175; 228; 295
βόρβορος 116
βόσκω 83
βουλή 37
βραβεύω 148; 246
βρέτας 130
βρέφος 58; 148
βροντή 256
βροτός 1; 41; 71;
βρύω 26
βυθός 213
γάλα 144
γαμικός 25; 49; 73; 97; 121; 145; 169;
193; 217; 241; 265; 289
γάμος 7
γαστήρ 22; 83; 154; 274
γεννάω 45

γέφυρα 41
 γεωργός 63; 236
 γῆ 89-90; 123; 143; 172-173; 227; 249
 γινώσκω 32; 32; 149
 γνῶσις 32
 γόνος 34; 106

δαίμων 44; 134
 δάνεισμα 269
 δείκνυμι 21; 152; 155; 207; 259
 δεινός 75; 210; 260
 δένδρον 162
 δέος 79
 δέρκομαι 249
 δεσπότης 24; 114; 223; 267; 271
 δέχομαι 292
 δημιουργέω 105
 δημιουργός 227
 διάδοχος 141
 διάκονος 142
 διδάσκω 46; 276
 δίκαιος 165
 δίκτυον 212
 δόγμα 40
 δόλος 136
 δόμος 186
 δουλικός 108
 δοῦλος 3
 δρόσος 138
 δύναμις 50
 δυσανάβατος 17
 δυσεξάγγελτος 18
 δυσμενής 286
 δύσνους 183
 δυσπαθής 287
 δυσπαράδεκτος 29
 δῶρον 107

ἔγερσις 159
 ἔγκαρπος 52
 ἐκβλύζω 258
 ἐκεῖθεν 232
 ἐκεῖσε 294
 ἐκθύμως 247
 ἐκκλησία 283
 ἔκλυσις 165
 ἐκνικητήριος 2
 ἐκπλήσσω 102; 150; 204
 ἐκπλύνω 261
 ἐκστατικῶς 12

ἐκτάδην 51
 ἐκτριβῶ 260
 ἐκφύω 154
 ἐλεύθερος 270
 ἐλπὶς 192
 ἔμψυχος 273
 ἐνδεής 38
 ἐνδύω 228
 ἔνθεος 22; 67; 119
 ἐξανίσταμαι 15
 ἐξελαύνω 113
 ἐπαγγελία 143
 ἔργον 25; 49; 73; 97; 121; 145; 169;
 193; 217; 241; 265; 289
 ἔρχομαι 8; 50; 57; 268
 εὐεργέτης 267
 εὐλαβής 282
 εὖνους 184
 εὐσεβής 281
 εὐσκιόφυλλος 162
 εὐσπλαγχνία 246; 257
 εὐσπλαγχνος 114; 271
 εὐστοργία 70
 εὐφροσύνη 120
 εὐωδία 263
 εὐωχία 264
 ἐχθρός 256

ζάλη 68; 74
 ζάω 280
 ζεύγνυμι 188
 ζέω 146
 ζόφος 129
 ζωή 138; 264
 ζωηφόρος 61

ἡδύς 53
 ἥλιος 21

θάλασσα 137
 θαῦμα 39; 195
 θαυμάζω 149
 θεϊκός 178; 248
 θεῖος 45; 279
 θεοδρόμος 98
 θεοτρόφος 56
 θερμός 168; 288
 θέρος 53
 θήρ 87
 θησαυρός 280

θνητός 72
θρέμμα 86
θρήσκευμα 115
θρόνος 185
θυηπόλος 282
θυμίαμα 74
θύρα 182

ιθύνω 139
ικέτης 74
ίλασμός 128
ίλαστήριον 70
ισάριθμος 244
ιχθύς 200

καθαγνίζω 276
καθαιρέω 286
καθαρός 171; 240
καθέδρα 19
καινόν 46; 94
κακία 213
κακόσπορος 234
καλέω 222
καλός 26; 192; 239
κάμινος 111
καρδία 29; 172
καρπός 62
καταγωγεύς 186
καταγωγή 230; 277
καταισχύνω 209
καταπλήσσω 195; 256
κατάσχετος 164
καταφεύγω 225
κάτω 42; 176; 284
καύχησις 184; 282
κῆρυξ 122
κιβωτός 279
κίνδυνος 6
κλείς 191
κλέος 96
κλεψίγαμος 76
κλῆμα 61
κλιμαξ 42
κλίσις 134
κολυμβήθρα 259
κόρη 26; 56; 225; 277
κόσμησις 281
κόσμος 70; 140; 218
κοσμοτρόφος 62
κουροτρόφος 239

κράζω 31
κραταρχία 191; 284
κρατήρ 262
κράτος 5; 135
κραυγάζω 12
κρίνω 76; 106
κριτής 165
κροτέω 59; 84; 107; 132
κρυπτός 137
κρύφιος 261
κτείνω 235
κτῆμα 62
κτίζω 152
κτίσις 20; 152; 194
κτίστης 176; 218
κύησις 30
κύριος 63; 238
κύω 63; 163; 236
κῶδιξ 269

λαγών 34
λαμπάς 110
λαμπρός 90; 157
λαμπτήρ 254
λάμπω 128
λέγω 156; 201; 276
λειμών 67
λήρος 126
λιμήν 68; 216
λογικός 86
λογισμός 74
λόγος 209
λουτήρ 261
λοχεύτρια 9
λύτρωσις 116
λυχνία 248
λύχνος 99

μάγος 98; 122
μακροθυμία 65
μάννα 141
μαρασμός 210
μαρτυρικός 92
μέλι 144
μέλλω 146
μέλπω 84
μεταβατικός 179
μετουσία 198
μήνυμα 28
μήτηρ 85; 109; 290

μήτρα 56; 228
 μνήστωρ 75
 μόνος 38; 114; 196; 227; 273
 μορφή 108
 μῦθος 210
 μυστικός 37; 182; 264
 μύστις 37

 ναός 273
 νεουργέω 23
 νεφέλη 140
 νηδύς 52
 νικάω 242
 νικητήριος 285
 νοητός 21; 87; 110; 253
 νουθετέω 233
 νοῦς 47; 251
 νύμφευσις 237
 νύμφη 7; 25; 49; 73; 97; 121; 145; 169;
 193; 217; 241; 265; 289
 νυμφοστόλος 240
 νυμφών 205

 ξένος (= φιλοξενούμενος) 37; ξένος (= παράδοξος) 51; 77; 84; 102; 128;
 182; 204; ξένος (= ξένος) 58
 ξενόω 171
 ξόανον 136
 ξύλον 161
 ξύμπας 275

 ὀδηγέω 251
 ὀδηγός 119; 163
 οἶγω 190
 οἰκέω 274
 οἶχομαι 189
 ὅμοιος 222
 ὀσμὴ 263
 οὐρανός 89; 227
 ὄφλημα 266

 πάθος 118
 παλαιός 266
 παμβασιλεύς 245
 πανύμνητος 224
 παράβασις 189
 παράδεισος 88; 190
 παράδοξος 28
 παράφρων 208
 παρέχω 266

 παρθενικός 26
 παρθένος (επίθ.) 120; παρθένος (ουσ.)
 202; 224; 239
 παρρησία 72; 167
 παστάς 237; 253
 πατέω 135
 πείθω 252
 πέτρα 138
 πίπτω 130; 286
 πίστις 38; 93
 πιστός 48; 119; 161; 238
 πλανάω 163
 πλάνη 92; 129; 131; 260
 πλατύς 140
 πλέω 215; 216
 πληρόω 212
 πλοκή 211
 πλουτίζω 214
 πνεῦμα 78; 146; 240; 279
 ποιμὴν 80; 81; 85; 220
 πόλος 90; 172-173
 πολυθρύλητος 43
 πολύτροπος 6
 πορθμεύω 41
 πορθμὶς 215
 ποταμός 258
 πρεσβυτικῶς 151
 πρόβατον 220
 προδείκνυμι 160
 προκαταγγέλω 31
 προλάμπω 159
 πρόνοια 206
 προοίμιον 39
 προσιτός 197
 προσκυνέω 24
 προσκύνησις 117
 πρόσταγμα 124
 προστασία 288
 προσφέρω 244
 προσφορά 292
 πρωτάγγελος 33
 πρωτοστάτης 8
 πύλη 230
 πῦρ 14; 117-118; 139; 250; 294
 πύργος 283

 ῥέω 144
 ῥήτωρ 200
 ῥύομαι 4; 6; 293
 ῥύπος 260

σάρκωσις 22
 σεμνός 83; 181; 202; 229; 264; 290
 σεπτός 93; 158; 182
 σεσωματωμένος 10; 11
 σηκός 86
 σιγή 38
 σκέπη 140; 162
 σκόλοψ 44
 σκότος 139; 248; 251
 σοφία 205
 σοφός 47; 207
 σπένδω 187
 στάσις 133
 στάχυς 54
 στερρός 283
 στέφος 158
 στολή 167
 στοργή 168
 στρατηγός 1
 στύλος 139
 συγκατάβασις 178
 σύλληψις 30; 51; 180
 συμφορά 293
 συνδέω 238
 σύνειμι 198
 συνίημι 58
 σύνοικος 16
 σφάλμα 166
 σχέσις 168; 219
 σχίζω 269
 σῶζω 218
 σωστικός 164
 σωτηρία 54; 230
 σωφροσύνη 119

ταμιεῖον 206
 ταπεινός 174
 ταραχή 75
 τάφος 95
 τεῖχος 224
 τέμνω 54
 τέρας 43; 89
 τέχνη 201
 τεχνικός 208
 τίκτω 35; 164; 290
 τιμάω 252; 273
 τιμωρία 294
 τόκος 170; 188; 203; 252; 272
 τόμος 91
 τόνος 92

τόπος 179
 τρανώω 113; 125
 τρέχω 81; 242
 τρισόλβιος 143
 τριστάτης 137
 τρόμος 36
 τροφή 141
 τρύγη 161
 τρυφή 67; 142
 τύπος 159; 229; 259
 τυραννεύω 113

ὕμνος 55; 242
 ὑποδείκνυμι 53
 ὑψηλός 174
 ὑπόθεν 50
 ὕψος 17
 ὑψόω 175

φάος 254; 287; φῶς 13; 45; 128; 153;
 248; 251
 φάσκω 27; 33
 φέρω 20 bis; 42
 φημί 9; 28; 204
 φθορά 254
 φθόρος 235
 φιλάγαθος 134
 φιλανθρωπία 66
 φίλημα 58
 φίλος 263
 φράζω 35, 245
 φρήν 48; 235
 φρικτός 203
 φρίσσω 194
 φυλή 120
 φυσικός 209
 φύσις 18; 23; 101; 105; 138
 φυτουργός 64
 φύω 64
 φωσφόρος 253
 φωτισμός 257

χαῖρε 7; 9; 13-15; 19; 23; 25; 37-38;
 47-49; 61-62; 67-73; 86; 89-90; 95-
 97; 109-110; 117-118; 121; 133-134;
 143; 145; 157-158; 167; 169; 181-
 182; 189-191; 193; 205; 211; 213-
 217; 229; 233; 235; 237-239; 241;

253-254; 261-262; 265; 277-278; 283;
285; 287; 289
χαράκωμα 284
χάρις 94; 112; 150; 214; 266
χαριστήριος 3
χείρ 20; 104; 105; 275
χορηγός 232
χρησμάδημα 124
χρυσόω 279
χύδην 243
χώρα 181

χωρέω 181
ψάλλω 79; 103; 127; 151; 199; 247;
272
ψελλίζω 60
ψιλός 167
ψυχή 68; 255; 288
ώδη 80; 244

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

α. Έργα του Μανουήλ Φιλή

Τσολάκης Εύδοξος, «Το χειρόγραφο αρ. 31 της Δημοτικής Βιβλιοθήκης Κοζάνης: Κωδικολογικά – Το περιεχόμενο – Ανέκδοτα ποιήματα του Μανουήλ Φιλή», *Ελληνικά*, τόμ. 24, τεύχ. 2, 1971, σ. 321-336, κείμενο σ. 335-336.

Braounou-Pietsch Efthymia, *Beseelte Bilder: Epigramme des Manuel Philes auf bildliche Darstellungen*, Wien, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2010, κείμενο σ. 57-199.

Lehrs F. S. και Dübner Fr. (επιμ.), *Poetae Bucolici et Didactici*, μέρος Γ', Paris, Ambrosio Firmin Didot, 1846, κείμενο σ. 3-68.

Martini Emidio (επιμ.), «A proposito d'una poesia inedita di Manuel File», *Reale Istituto Lombardo di Scienze e Lettere, Rendiconti*, σειρά 2, τόμ. 29, 1896, σ. 460-471, κείμενο σ. 465-471.

Martini Emidio (επιμ.), *Manuelis Philae Carmina inedita, ex Cod. C VII 7 Bibliothecae Nationalis Taurinensis et Cod. 160 Bibliothecae Publicae Cremonensis*, Neapoli, Typis Academicis, 1900.

Miller Emmanuel (επιμ.), *Manuelis Philae Carmina, ex Codicibus Escorialensibus, Florentinis, Parisinis et Vaticanis*, τόμ. Α'-Β', Paris, 1855-1857.

Stark C. B. (επιμ.), «Eine Tragödie des Manuel Philes», *Archiv für Philologie und Pädagogik*, τόμ. 14, 1848, σ. 444-461, κείμενο σ. 448-461.

Stickler Günter, *Manuel Philes und seine Psalmenmetaphrase*, (Dissertationen der Universität Wien 229), Wien, VWGÖ, 1992, κείμενο σ. 169-194.

β. Εκδόσεις του Ακαθίστου Ύμνου

Δετοράκης Θεοχάρης, *Ο Ακάθιστος Ύμνος: Έκδοση κριτική*, Ηράκλειο, Έκδοσις Ιεράς Μητροπόλεως Ρεθύμνης και Αυλοποτάμου, 2021, κείμενο σ. 167-190.

Ευστρατιάδης Σωφρόνιος, «Ρωμανός ο Μελωδός και η Ακάθιστος», *Γρηγόριος Παλαμάς*, τόμ. Α', τεύχ. Α', 1917, σ. 817-832, κείμενο σ. 820-832.

Trypanis Constantine, *Fourteen Early Byzantine Cantica*, (Wiener Byzantinistische Studien V), Wien, Hermann Böhlhaus Nachfolger, 1968, σ. 17-39, κείμενο σ. 29-39.

γ. Λοιπά κείμενα

Γερμανός Α' πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, *Εἰς τὴν εἴσοδον τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου: Λόγος Α'*, PG 98, 292C-309B.

Γρηγόριος Θεολόγος, *Ἐπι ἠθικά: ΑΑ' Γνωμαὶ δίστιχοι*, PG 37, 910A-915A.

Ευσέβιος Καισαρείας, *Εὐαγγελικὴ ἀπόδειξις, βιβλίον Δ'*, PG 22, 247C-333A.

Ιωάννης Δαμασκηνός, *Ἐγκώμιον εἰς τὴν κοίμησιν τῆς πανυμνήτου, καὶ ὑπερενδόξου ἐλόγημένης Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ Ἄειπαρθένου Μαρίας: Λόγος Α'*, PG 96, 700A-721B.

- Καλλονάς Μελέτιος ο Κρης (Μον.), *Οἱ κδ' Οἴκοι τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας παραφραστικῶς μετενεχθέντες εἰς τὴν τῶν Ρωμαίων ἀπλὴν γλῶσσαν*, Ἐνετίησιν, Παρὰ Νικολάῳ τῷ Σάρῳ, 1695.
- Μητσάκης Καριοφίλης, «Ἐνας λαϊκὸς κρητικὸς “Ακάθιστος” τοῦ ΙΕ' αἰῶνα», *Βυζαντινά*, τόμ. 1, 1969, σ. 25–38, κείμενο σ. 38.
- Νικήτας Δαβίδ Παφλαγῶν, *Ἐξήγησις εἰς τὴν γνωμολογίαν τοῦ ἔπους τοῦ μεγάλου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ἧς ἡ ἀκροστιχὶς αὕτη: Γνώμαι Γρηγορίου, δίστιχος εὐεπίη, Ἐσθλὸν ἄθυρμα νέοις καὶ χάρις ἐξοδίη*, PG 38, 777-788.
- Φώτιος πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, *Μυριόβιβλον ἢ Βιβλιοθήκη: Ἰωβίου μοναχοῦ λόγοι θ' (ΣΚΒ')*, PG 103, 736A-829B.
- Χοιροβοσκὸς Γεώργιος, «Περὶ τρόπων ποιητικῶν», στο Leonardus Spengel (επιμ.), *Rhetores Graeci*, τόμ. Γ', Leipzig, B .G. Teubner, 1856, σ. 244-256.
- Patillon Michel καὶ Bolognesi Giancarlo (επιμ.), *Aelius Théon Progymnasmata*, Paris, Les Belles Lettres, 1997.
- Rabe Hugo (επιμ.), *Ioannis Sardiani Commentarium in Aphthonii Progymnasmata*, Leipzig, B .G. Teubner, 1928.

2. ΠΗΓΕΣ

α. Ελληνόγλωσσες

- Αγαπητὸς Παναγιώτης καὶ Hinterberger Martin (ανθολ.-μτφρ.-σχολ.), *Εικόν καὶ λόγος: Ἐξι βυζαντινὲς περιγραφὲς ἔργων τέχνης*, εἰσαγωγικὸ δοκίμιο Ευτέρπη Μήτση καὶ Παναγιώτης Αγαπητὸς, Αθήνα, Εκδόσεις Ἄγρα, 2006.
- Αγγελέτος Γεώργιος, *Μανουήλ Φιλὴ διάλογος ἀνθρώπου καὶ ψυχῆς σε ἀλφαβητικὴ ἀκροστιχίδα: Εἰσαγωγή, κριτικὴ ἐκδοση, νεοελληνικὴ ἀπόδοση, σχόλια*, (μεταπτυχιακὴ διπλωματικὴ ἐργασία), Ρέθυμνο, 2022.
- Αθανασίου Δημήτριος (π.), *Ρόδον τὸ ἀμάραντον, Χαῖρε!: Ἱστορικὴ, ποιητικὴ καὶ θεολογικὴ προσέγγιση τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου*, Αθήνα, Εκδόσεις Ἄθως, 2022.
- Ἀσπρά-Βαρδαβάκη Μαρία, *Οἱ μικρογραφίαι τοῦ Ἀκαθίστου στον κώδικα Garrett 13, Princeton*, Αθήνα, Βιβλιοθήκη τῆς ἐν Αθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας αρ. 113, 1992.
- Βαρδιάμπασης Νίκος (επιμ.), *Ἱστορία τῶν Ἑλλήνων, τόμ. Κ': Ἱστορικὸ λεξικόν*, Αθήνα, Εκδόσεις Δομή, 2006, (β' ἐκδ.).
- Γανωτὴς Κωνσταντίνος, *Μαθήματα λειτουργικῆς γλώσσας: Ὁ Ἀκάθιστος Ὑμνος εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον*, Αθήνα, Εκδόσεις Παρρησία, 2011, (β' ἐκδ.).
- Γεδεὼν Μανουήλ, «Μανουήλ τοῦ Φιλὴ ἱστορικὰ ποιήματα», *Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια*, ἔτος Γ', 6 Ὀκτωβρίου 1882-27 Σεπτεμβρίου 1883, σ. 215-220, 244-250, 652-659.
- Δάκη-Καλαμαρά Ελένη, *Ἡ ἀκολουθία τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου με ἀπόδοση στὴ νεοελληνικὴ γλῶσσα*, Αθήνα, Εκδόσεις Ἄθως, 2022.
- Δετοράκης Θεοχάρης, *Βυζαντινὴ ὑμνογραφία (Πανεπιστημιακὲς παραδόσεις)*, Ἡράκλειο, χ.ό., 1997, (β' ἐκδ.).
- Δετοράκης Θεοχάρης, *Βυζαντινὴ φιλολογία: Τα πρόσωπα καὶ τα κείμενα*, τόμ. Β', Ἡράκλειο Κρήτης, χ.ό., 2003.
- Δρατσέλλας Κωνσταντίνος, *Ἡ Θεοτόκος καὶ ὁ Ἀκάθιστος Ὑμνος*, Τρίκαλα, χ.ό., 1957.
- Ευστρατιάδης Σωφρόνιος καὶ Λαυριώτης Σπυρίδων (Μον.) (επιμ.), *Εἰρμολόγιον*, (Ἀγιορειτικὴ Βιβλιοθήκη 9), Chennevieres-sur-Marne (Seine & Oise), χ.ό., 1932.
- Θεοδωρόπουλος Επιφάνιος (Ἀρχιμ.), *Ὁ Ἀκάθιστος Ὑμνος μετὰ ἐρμηνείας*, Τροιζήνα, Ἐκδοσις Ἱεροῦ Ἡσυχαστηρίου Κεχαριτωμένης Θεοτόκου Τροιζήνου, 1969.

- Θεοδώρου Ανδρέας, *Χαίρε νόμφη, ανύμφευτε: Ο Ακάθιστος Ύμνος στην ορθόδοξη πίστη και ευσέβεια*, Αθήνα, Αποστολική Διακονία, 2020, (γ' έκδ.).
- Καντιώτης Αυγουστίνος (Μητρ.), «Οι τρεις γεννήσεις του Χριστού», Ομιλία στον Ιερό Ναό Γεννήσεως του Χριστού (Χριστοκοπίδου) Αθηνών στις 25/12/1961, (<https://www.augoustinios-kantiotis.gr/?p=7535>).
- Κόλτσιου-Νικήτα Άννα, «Δεδομένα και προβληματισμοί από την ιστορία της “χριστιανικής” μετάφρασης», *Εκκλησία*, τεύχ. 5, Μάιος 2012, σ. 275-289.
- Κομίνης Αθανάσιος, *Το βυζαντινόν ιερόν επίγραμμα και οι επιγραμματοποιοί*, («Αθηνά», Σύγγραμμα περιοδικόν της εν Αθήναις Επιστημονικής Εταιρείας, Σειρά διατριβών και μελετημάτων 3), Εν Αθήναις, Τυπογραφείον Αδελφών Μυρτίδη, 1966.
- Κοτζάμπαση Σοφία, «Εμμετρες μεταφράσεις του Μανουήλ Φιλή», *Ελληνικά*, τόμ. 45, τεύχ. 2, 1995, σ. 359-362.
- Κωνσταντινίδης Γεώργιος, *Νέον εγκυκλοπαιδικόν λεξικόν της Αγίας Γραφής*, Αθήναι, Εκδοτικός Οίκος “Ο Λόγος”, 1976.
- Λαμπάκης Στυλιανός, *Γεώργιος Παχυμέρης, Πρωτέκδικος και Δικαιοφύλαξ: Εισαγωγικό δοκίμιο*, Αθήνα, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών-Ινστιτούτο Βυζαντινών Ερευνών, (Μονογραφίες 5), 2004.
- Λαμπάκης Στυλιανός, «Πνευματικός βίος και πολιτισμός Υστεροβυζαντινής περιόδου (1071-1453)», στο Νίκος Βαρδιάμπασης και Σωτήρης Ριζάς (επιμ.), *Ιστορία των Ελλήνων*, τόμ. Θ', Αθήνα, Εκδόσεις Δομή, σ. 393-459.
- Λάμπρος Σπυρίδων, *Κατάλογος των εν ταις βιβλιοθήκαις του Αγίου Όρους ελληνικών κωδίκων*, τόμ. Β', Cambridge, Cambridge University Press, 1900.
- Λάμπρος Σπυρίδων, *Μικταί σελίδες μετ' εικόνων και εννέα παρενθέτων πινάκων: Α'. Λόγοι (1902-1905) – Β. Επιστολαί (1899-1903) – Γ. Μελέται (1874-1905)*, Εν Αθήναις, Τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου, 1905.
- Λυμπερόπουλος Αθανάσιος (Αρχιμ.), *Ερμηνεία του Ακαθίστου Ύμνου των κδ' (24) Οίκων (Χαιρετισμών) της υπεραγίας Θεοτόκου*, Εν Αθήναις, χ.ό., 1956.
- Λυπουρλής Δημήτριος, *Αρχαία ελληνική μετρική: Μία πρώτη προσέγγιση*, Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Επίκεντρο, χ.χ.
- Μαλαθράκης Εμμανουήλ, *Ο Ακάθιστος Ύμνος (Χαιρετισμοί) και ο Κανόνας του*, Κίσσαμος, χ.ό., 2013.
- Μαρτίνος Ιωάννης (Αρχιμ.), *Ερμηνεία εις τον Ακάθιστον Ύμνον*, Αθήνησιν, Εκ του Τυπογραφείου Νομικής, 1898.
- Μητσάκης Καριοφίλης, *Το εμψυχόν ύδωρ: Μελέτες μεσαιωνικής και νεοελληνικής φιλολογίας*, Αθήνα, Εκδόσεις Φιλιππότη, 1983.
- Μπορίσοβα Τατιάνα, *Ο Ακάθιστος Ύμνος και η μετάφρασή του στην εκκλησιαστική σλαβική γλώσσα*, (διδασκαρική διατριβή), Ρέθυμνο, 2007.
- Εύδης Θεόδωρος, *Βυζαντινή υμνογραφία*, Αθήνα, Εκδόσεις Νικόδημος, 1978.
- Παΐδας Κωνσταντίνος, *Εισαγωγή στη βυζαντινή ποίηση: Λόγια κοσμική ποίηση, θρησκευτική ποίηση και υμνογραφία*, Αθήνα, Εκδόσεις Γρηγόρη, 2011, (β' έκδ.).
- Παπαγιάννης Γρηγόριος, *Ακάθιστος Ύμνος: Άγνωστες πτυχές ενός πολύ γνωστού κειμένου*, Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Βάνιας, 2006.
- Παπαχρυσοστόμου Αθηνά, *Συμβολή στην κριτική κειμένου: Υπομνήματα, όροι και συντομογραφίες*, Αθήνα, Ινστιτούτο του Βιβλίου-Καρδαμίτσα, 2017.
- Πασχαλίδης Συμεών, *Νικήτας Δαβίδ Παφλαγών: Το πρόσωπο και το έργο του – Συμβολή στη μελέτη της προσωπογραφίας και της αγιολογικής γραμματείας της προμεταφραστικής περιόδου*, (Βυζαντινά Κείμενα και Μελέται 28), Θεσσαλονίκη, Κέντρο Βυζαντινών Ερευνών, 1999.

- Πατεδάκης Μανόλης, «Βιβλιοκρισία: Ε. BRAOUNΟΥ-PIETSCH, *Beseelte Bilder. Epigramme des Manuel Philes auf bildliche Darstellungen*, Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2010», *Byzantina Symmeikta*, τόμ. 23, 2013, σ. 305-315.
- Σακκελίων Ιωάννης και Σακκελίων Αλκιβιάδης, *Κατάλογος των χειρογράφων της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος*, Εν Αθήναις, Εκ του Εθνικού Τυπογραφείου και Λιθογραφείου, 1892.
- Σάκκος Στέργιος, *Ο Θεός στη γη μας*, Θεσσαλονίκη, Ορθόδοξος Χριστιανική Αδελφότης ΑΠΟΛΥΤΡΩΣΙΣ, 2016, (ε΄ έκδ.).
- Σαρρής Βασίλειος, «Η ποιητική του Ακαθίστου Ύμνου», *Βυζαντικά*, τόμ. 20, 2000, σ. 137-152.
- Σετάκης Θεόκλητος (Αρχιμ.), *Ο Ύμνος της Ακαθίστου Ακολουθίας: Ιστοριοστοχαστική μελέτη*, Βέροια, χ.ό., 1966.
- Σταματάκης Πλάτων, *Εκκλησιαστική ή βυζαντινή υμνογραφία και αναλυτική ερμηνεία του Ακαθίστου Ύμνου*, Εν Αθήναις, χ.ό., 1940, (β΄ έκδ.).
- Συκουτρής Ιωάννης, *Μελέται και άρθρα*, Αθήναι, Εκδόσεις του Αιγαίου, 1956.
- Ταξίδης Ηλίας, *Μάξιμος Πλανούδης: Συμβολή στη μελέτη του corpus των επιστολών του*, (Βυζαντινά κείμενα και μελέτες 58), Θεσσαλονίκη, Κέντρο Βυζαντινών Ερευνών, 2012.
- Τρεμπέλας Παναγιώτης, *Εκλογή ελληνικής ορθοδόξου υμνογραφίας*, Αθήναι, Αδελφότης Θεολόγων «Ο Σωτήρ», 1978, [β΄ έκδ.].
- Τρυπάνης Κωνσταντίνος, *Ελληνική ποίηση: Από τον Όμηρο ως τον Σεφέρη*, Αθήνα, Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», 1986.
- Τσακόπουλος Αιμιλιανός (Αρχιμ.), *Περιγραφικός κατάλογος των χειρογράφων της Βιβλιοθήκης του Οικουμενικού Πατριαρχείου*, τόμ. Β΄: *Αγίας Τριάδος Χάλκης*, Σταμπούλ, Εκ του Πατριαρχικού Τυπογραφείου, χ.χ.
- Τσουλκανάκης Ναυκράτιος (Αρχιμ.), *Ο Ακάθιστος Ύμνος και οι Χαιρετισμοί της Θεοτόκου: Ποίηση – Θεολογία – Θεία Λατρεία*, Θεσσαλονίκη, χ.ό., 1997.
- Τωμαδάκης Νικόλαος, «Βυζαντινά γλωσσικά και φιλολογικά: I. Αρχαγγέλων επίθετα, II. Γεωργικοί όροι εκ κρητικών ενετικών εγγράφων, III. Εις κείμενα Λουκά επισκόπου Βοός (Βονα)», στο *Τιμητικός τόμος Στυλιανού Καψωμένου*, Θεσσαλονίκη, 1975, σ. 419-432.
- Τωμαδάκης Νικόλαος, «Γαμβοί και ουχί δωδεκασύλλαβοι», *Αθηνά*, 72, 1971, σ. 352.
- Τωμαδάκης Νικόλαος, «Κριτική ανεπιστασιών», *ΕΕΒΣ*, τόμ. 41, 1974, σ. 478-496.
- Τωμαδάκης Νικόλαος, *Συλλάβιον βυζαντινών μελετών και κειμένων, Τεύχος Α΄: Η Ακάθιστος εορτή και η υμνολογία της*, Εν Αθήναις, Τυπογραφείον Αδελφών Μυρτίδη, 1964.
- Τωμαδάκης Νικόλαος, *Σύλλαβος βυζαντινών μελετών και κειμένων*, Εν Αθήναις, Τυπογραφείον Μηνά Μυρτίδη, 1961.
- Φειδίας Βλάσιος, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, τόμ. Α΄, Αθήναι, χ.ό., 1994, (β΄ έκδ.).
- Φλώρος Αθανάσιος, *Ιστορικό και συγκριτικό συντακτικό αρχαίας, νέας ελληνικής και λατινικής*, Αθήνα, Εκδόσεις Ήβος, 1988.
- Χατζηφώτης Ιωάννης, *Ο Ακάθιστος ύμνος: Εισαγωγή – Μετάφραση – Σημειώσεις*, Αθήνα, Αλκυών, 1994.
- Beck Hans-Georg, *Ιστορία της βυζαντινής δημόδους λογοτεχνίας*, μτφρ. Νίκη Eideneier, Αθήνα, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης 1989 (δ΄ ανατύπωση, Αθήνα, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 2009).
- Constantinides C., *Higher Education in Byzantium in the Thirteenth and Early Fourteenth Centuries (1204- ca. 1310)*, Nicosia, Cyprus Research Centre, 1982.

- Groningen B. A. van, *Πραγματεία περί της ιστορίας και της κριτικής των ελληνικών κειμένων*, Αθήναι, Ακαδημία Αθηνών-Κέντρον Εκδόσεως Έργων Ελλήνων Συγγραφέων, (Σειρά Βοηθητικών Έργων 3), 1980.
- Hörandner Wolfram, *Η ποίηση στη βυζαντινή κοινωνία: Μορφή και λειτουργία*, Αθήνα, Εκδόσεις Κανάκη, 2017.
- Hunger Herbert, *Βυζαντινή λογοτεχνία: Η λόγια κοσμική γραμματεία των Βυζαντινών*, τόμ. Β΄, μτφρ. Ιωάννης Βάσσης κ.ά., Αθήνα, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 1992 (γ΄ ανατύπωση, Αθήνα, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 2005).
- Hunger Herbert, *Βυζαντινή λογοτεχνία: Η λόγια κοσμική γραμματεία των Βυζαντινών*, τόμ. Γ΄, μτφρ. Ιωάννα Οικονόμου-Αγοραστού κ.ά., Αθήνα, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 1994 (β΄ ανατύπωση, Αθήνα, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 2005).
- Krumbacher Karl, *Ιστορία της βυζαντινής λογοτεχνίας*, τόμ. Β΄-Γ΄, επιμ. Λύσανδρος Γ. Χ. Κώνστας, μτφρ. Γεώργιος Σωτηριάδης, Αθήναι, Τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου-Βιβλιοπωλείον Καρόλου Μπεκ, 1900.
- Lauxtermann Marc, *Οι απαρχές του ρυθμού: Ένα δοκίμιο για τον πολιτικό στίχο και άλλα βυζαντινά μέτρα*, μτφρ. Ελένη Καλτσογιάννη, επιμ. Σοφία Κοτζάμπαση, Θεσσαλονίκη, University Studio Press, 2007.
- Maas Paul, *Κριτική των κειμένων*, μτφρ.-σχόλια Ν. Χιονίδης, Αθήνα, Εκδόσεις Δημ. Ν. Παπαδήμα, 1984, (β΄ έκδ.).
- Rosenqvist Jan Olof, *Η βυζαντινή λογοτεχνία από τον 6ο αιώνα ως την Άλωση της Κωνσταντινούπολης*, Αθήνα, Εκδόσεις Κανάκη, 2008.
- West Martin, *Εισαγωγή στην αρχαία ελληνική μετρική*, μτφρ. Μ. Ξάνθου και Τ. Τυφλόπουλος, επιμ. Γ. Μ. Παράσογλου, Θεσσαλονίκη, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη], 2004.
- West Martin, *Κριτική των κειμένων και τεχνική των εκδόσεων*, Αθήνα, Δαίδαλος-Ι. Ζαχαρόπουλος, 1989.

β. Ξενόγλωσσες

- Alwis Anne, Hinterberger Martin, Schiffer Elisabeth, «Introduction», στο Anne Alwis, Martin Hinterberger, Elisabeth Schiffer (επιμ.), *Metaphrasis in Byzantine Literature*, Turnhout, Brepols Publishers, 2021, σ. 9-28.
- Andrés Gregorio de, *Catálogo de los códices griegos de la Biblioteca Nacional*, Madrid, Ministerio de Cultura-Dirección General del Libro y Bibliotecas, 1987.
- Bandinius A. M., *Catalogus Codicum Manuscriptorum Bibliothecae Mediceae Laurentianae, Varia Continens Opera Graecorum Partum*, τόμ. Β΄, Florence, Florentiae Typis Regiis, 1768.
- Constantinou Stavroula, «Metaphrasis: Mapping Premodern Rewriting», στο Stavroula Constantinou and Christian Høgel (επιμ.), *Metaphrasis: A Byzantine Concept of Rewriting and Its Hagiographical Products*, (The Medieval Mediterranean 125), Leiden-Boston, Brill, 2021, σ. 3-60.
- Constas Nicholas, «“Spiritual Warrior in Iron Armor Clad”: Byzantine Epigrams on Saint George the Great Martyr», *Journal of Modern Hellenism*, τόμ. 19-20, 2001-2002, σ. 229-249.
- Dobrynina Elina, «The Akathistos Hymn», στο Vasiliki Tsamakda (επιμ.), *A Companion to Byzantine Illustrated Manuscripts*, (Brill’s Companions to the Byzantine World 2), Leiden-Boston, Brill, 2017, σ. 328-347.

- Filonov Gove Antonina, *The Slavic Akathistos Hymn: Poetic Elements of the Byzantine Text and Its Old Church Slavonic Translation*, (Slavistische Beiträge 224), München, Verlag Otto Sagner, 1988.
- Giannouli Antonia, «Hymn Writing in Byzantium: Forms and Writers», στο Wolfram Horandner, Andreas Rhoby, Nikos Zagklas (επιμ.), *A Companion to Byzantine Poetry*, (Brill's Companions to the Byzantine World 4), Leiden-Boston, Brill, 2019, σ. 487-516.
- Gioffreda Anna, «I testimoni delle Metafrasi dei Salmi di Manuele File: Isidoro di Kiev, Gerardo di Patraso e il suo sodale Stamazio», *Segno e Testo*, τόμ. 19, 2021, σ. 339-370.
- Gioffreda Anna και Rhoby Andreas, «Die metrische Psalmenmetaphrase des Manuel Philes: Präliminarien zu einer kritischen Edition», *MEG*, τόμ. 20, 2020, σ. 119-141.
- Høgel Christian, «Symeon Metaphrastes and the Metaphrastic Movement», στο Stephanos Efthymiadis (επιμ.), *The Ashgate Research Companion to Byzantine Hagiography*, τόμ. B': *Genres and Contexts*, Farnham-Burlington, Ashgate Publishing, 2014, σ. 181-196.
- Hörandner Wolfram και Rhoby Andreas, «Metrics and Prose Rhythm», στο Stratis Papaioannou (επιμ.), *The Oxford Handbook of Byzantine Literature*, New York, Oxford University Press, 2021, σ. 407-429.
- Huglo Michel, «L'ancienne version latine de l'Hymne Acathiste», *Le Muséon*, τόμ. 64, 1951, σ. 27-61.
- Ifantis Panagiotis, «L' Ακάθιστος Ύμνος in una traduzione italiana del XVIII secolo», *Ιταλοελληνικά: Rivista di cultura greco-moderna*, τόμ. 4, 1991-1993, σ. 135-147.
- Jakóbczyk-Gola Aleksandra, «The Akathist Hymn to the Blessed Virgin Mary and Polish Marian Songs in Context of Performative Practices in Litany Tradition», *Roczniki Humanistyczne*, τόμ. 67, τεύχ. 1, 2019, σ. 145-162.
- Jeffreys Elizabeth, «Purple Prose? The Emperor and Literature», στο Geoffrey Nathan και Lynda Garland (επιμ.), *Basileia: Essays on Imperium and Culture*, (Byzantina Australiensia 17), Leiden-Boston, Brill, 2011, σ. 15-26.
- Kennedy George, *Progymnasmata: Greek Textbooks of Prose Composition and Rhetoric*, Atlanta, Society of Biblical Literature, 2003.
- Kubina Krystina, «Eight unedited poems to his friends and patrons by Manuel Philes», *BZ*, τόμ. 113, τεύχ. 3, 2020, σ. 879-904.
- Kubina Krystina, «Manuel Philes and the Asan Family: Two inedited poems and their context in Philes' oeuvre (including editio princeps)», *JÖB*, τόμ. 63, 2013, σ. 177-198.
- Lauxtermann Marc, *Byzantine Poetry from Pisides to Geometres: Texts and Contexts*, τόμ. B', Vienna, Austrian Academy of Sciences Press, 2019.
- Lehrs Karl, *Die Pindarscholien: Eine kritische Untersuchung zur philologischen Quellenkunde – Nebst einem Anhang über den falschen Hesychius Milesius und den falschen Philemon*, Leipzig, Verlag Von S. Hirzel, 1873.
- Marciniak Przemyslaw, «Reinventing Lucian in Byzantium», *DOP*, τόμ. 70, 2016, σ. 209-224.
- Meersseman Gilles Gérard, *Der Hymnos Akathistos im Abendland*, 2 τόμ., Universitätsverlag Freiburg Schweiz, 1958.
- Omont Henri, *Inventaire Sommaire des Manuscrits Grecs de la Bibliothèque Nationale*, τόμ. Γ', Paris, Alphonse Picard Librairie, 1888.
- Papadogiannakis Nikolaos, *Studien zu den Epitaphien des Manuel Philes*, (Dissertation der Freien Universität Berlin), Heraklion, 1984.

- Peltomaa Leena Mari, *The Image of the Virgin Mary in the Akathistos Hymn*, (The Medieval Mediterranean 35), Leiden-Boston-Köln, Brill, 2001.
- Pérez Martín Inmaculada, «The Escorial Akathistos: The Last Manuscript Illuminated in Constantinople», *Italia Medioevale e Umanistica*, τόμ. 52, 2011, σ. 227-262.
- Prassl Franz Karl, «Die lateinischen Marienhymnen des Mittelalters und ihr Bezug zu Byzantinischen Quellen», στο Peter Leander Hofrichter (επιμ.), *Auf der Suche nach der Seele Europas: Marienfrömmigkeit in Ost und West*, (Pro Oriente XXX), Innsbruck-Wien, Tyrolia-Verlag, 2007, σ. 101-131.
- Resh Daria, «Toward a Byzantine Definition of Metaphrasis», *GRBS*, τόμ. 55, τεύχ. 3, 2015, σ. 754-787.
- Revilla Alejo, *Catálogo de los códices griegos de la Biblioteca de El Escorial*, τόμ. Α', Madrid, Imprenta Helénica, 1936.
- Rhoby Andreas, «Wie lange lebte Manuel Philes?», στο Albrecht Berger, Sergei Mariev, Günter Prinzing και Alexander Riehle (επιμ.), *Koinotaton Doron: Das späte Byzanz zwischen Machtlosigkeit und kultureller Blüte (1204–1461)*, (Byzantinisches Archiv 31), Berlin-Boston, De Gruyter, 2016, σ. 149-160.
- Ricceri Rachele, «The Byzantine Reception of the Metaphrasis Psalmorum», στο Reinhart Ceulemans και Barbara Crostini (επιμ.), *Receptions of the Bible in Byzantium: Texts, Manuscripts, and their Readers*, (Acta Universitatis Upsaliensis: Studia Byzantina Upsaliensia 20), Uppsala, Uppsala Universitet, 2021, σ. 259-275.
- Ricceri Rachele, «Two Metrical Rewritings of the Greek Psalms: Pseudo-Apollinaris of Laodicea and Manuel Philes», στο Michele Cutino (επιμ.), *Poetry, Bible and Theology from Late Antiquity to the Middle Ages*, (Millennium Studies 86), Berlin-Boston, De Gruyter, 2020, σ. 223–236.
- Skrekas Dimitrios, «Translations and Paraphrases of Liturgical Poetry in Late Byzantine Thessalonica», στο Andreas Rhoby και Nikos Zagklas (επιμ.), *Middle and Late Byzantine Poetry: Texts and Contexts*, (Byzantios 14), Turnhout, Brepols, 2018, σ. 245-282.
- Talbot Alice-Mary και Cutler Anthony, λήμμα «Philes, Manuel», *ODB*, τόμ. Γ', σ. 1651.
- Telelis Ioannis, «Τεχνικὸς διδάσκαλος: Georgios Pachymeres as Paraphrast of Aristotelian Meteorology», στο Andrea Cuomo και Erich Trapp (επιμ.), *Toward a Historical Sociolinguistic Poetics of Medieval Greek*, (Byzantios 12), Turnhout, Brepols Publishers, 2017, σ. 119-142.
- Trapp Erich κ.ά., λήμμα «Ἄτουέμης, Λέων Ἄγγελος», *PLP*, αρ. 1644.
- Trapp Erich κ.ά., λήμμα «Φιλῆς Μανουήλ», *PLP*, αρ. 29817.
- Trapp Erich κ.ά., λήμμα «Χειλᾶς Ἰωάννης», *PLP*, αρ. 30764.
- Trypanis Constantine, *Greek Poetry: From Homer to Seferis*, London-Boston, Faber and Faber, 1981.

3. ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ

- Αλέξανδρος, «Περὶ σχημάτων», στο Leonardus Spengel (επιμ.), *Rhetores Graeci*, τόμ. III, Lipsiae, Sumptibus et Typis B. G. Teubneri, 1856, σ. 7-40.
- Ανόνομος, «Περὶ τῶν σχημάτων τοῦ λόγου», στο Leonardus Spengel (επιμ.), *Rhetores Graeci*, τόμ. III, Lipsiae, Sumptibus et Typis B. G. Teubneri, 1856, σ. 174-188.
- Δημητράκος Δημήτριος, *Μέγα Λεξικόν ὅλης τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης*, 15 τόμ., Αθήναι, Εκδόσεις Δομή, 1933-1959.

- Μαρκαντωνάτος Γεράσιμος, *Λογοτεχνικοί και φιλολογικοί όροι: Βασική ορολογία και λέξεις-κλειδιά για την κατανόηση των κειμένων*, Αθήνα, Το Βήμα, 2013.
- Παρίσης Ιωάννης και Παρίσης Νικήτας, *Λεξικό λογοτεχνικών όρων*, Αθήνα, Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, 2000.
- Σταύρου Θρασύβουλος, *Νεοελληνική μετρική*, Θεσσαλονίκη, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη], 1974 (Δεύτερη ανατύπωση της β' έκδ., Θεσσαλονίκη, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών [Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη], 2004).
- Τζάρτζανος Αχιλλέας, *Νεοελληνική σύνταξις (της κοινής δημοτικής)*, τόμ. Β', Εν Αθήναις, Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, 1963, (β' έκδ.).
- Τομπαΐδης Δημήτρης (επιμ.), *Συντακτικό της νέας ελληνικής*, Αθήνα, Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, 1995.
- Ψευδο-Πλούταρχος, «Περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς ποιήσεως Ὁμήρου», στο Fr. Dubner (επιμ.), *Plutarchi Operum Volumen Quintum: Fragmenta et Spuria*, Parisiis, Editore Ambrosio Firmin-Didot, 1876.
- Lausberg Heinrich, *Handbook of Literary Rhetoric: A Foundation for Literary Study*, μτφρ. Matthew T. Bliss κ.ά., Leiden-Boston-Köln, Brill, 1998.
- Liddell Henry & Scott Robert, *Μέγα λεξικόν της ελληνικής γλώσσης*, 5 τόμ., μτφρ. Ξενοφών Μόσχος και Μιχάλης Κωνσταντινίδης, Αθήναι, Εκδόσεις «Ιωάννης Σιδέρης», 1907 (Ανατύπωση, Αθήνα, Εκδόσεις «Ιωάννης Σιδέρης», 2001).
- Maas Paul, «Der byzantinische Zwölfsilber», *BZ*, τόμ. 12, 1903, σ. 278-323.